

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

Instytut Nauk Prawnych

mgr Andrzej Skowron

**Odpowiedzialność karna osoby prowadzącej pojazd pod wpływem
narkotyków**

Rozprawa doktorska
napisana na seminarium z prawa karnego
pod kierunkiem
dra hab. Krzysztofa Wiaka, prof. KUL

Lublin 2022

Spis treści

Wykaz skrótów.....	4
Wstęp.....	6
Rozdział I	13
Kryminalizacja przejawów narkomanii w ruchu komunikacyjnym.....	13
1.1. Kształtowanie się międzynarodowych mechanizmów przeciwdziałania narkomanii	13
1.2. Regulacje karne przeciwko narkomani w wybranych państwach	21
1.3. Kryminalizacja narkomanii w Polsce	28
1.4. Penalizacja prowadzenia pojazdów pod wpływem środków psychoaktywnych.....	35
1.4.1 Rys historyczny	35
1.4.2. Polskie regulacje przeciwdziałające uczestnictwu w ruchu komunikacyjnym przez osoby zażywające substancje psychoaktywne	38
1.4.3. Rozwiązania prawne w zakresie penalizacji prowadzenia pojazdów pod wpływem środków psychoaktywnych w innych państwach.....	53
1.4.3.1 Typy penalizacji	53
1.4.3.2. Stany Zjednoczone Ameryki i Australia	54
1.4.3.3. Państwa europejskie	57
Rozdział II.....	63
Substancje (środki) psychoaktywne	63
2.1. Uwagi wstępne.....	63
2.2. Narkotyki o działaniu hamującym, pobudzającym oraz halucynogennym	66
2.2.1. Tzw. dopalacze.....	73
2.3. Lekarstwa.....	76
2.4. Alkohol.....	83
2.5. Wpływ alkoholu oraz pozostałych środków psychoaktywnych na człowieka	87
Rozdział III.....	93
Problematyka rozgraniczenia typów czynów zabronionych jako przestępstwo lub wykroczenie polegających na prowadzeniu pojazdu w stanie po użyciu środków psychoaktywnych	93
3.1. Konstrukcja czynów przepołowionych.....	93
3.2. Czyny przepołowione na tle regulacji Kodeksu karnego i Kodeksu wykroczeń	99
3.3. Charakter prawny czynów zabronionych polegających na prowadzeniu pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu.....	103
3.3.1. Problem zgodności art. 178a § 1 k.k. z konstytucyjnymi zasadami kryminalizacji	107
3.3.2. Wykroczenia penalizujące prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej na tle zasady <i>nullum crimen sine lege</i>	111

3.4. Konsekwencje braku dostatecznej określoności typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k.	117
3.4.1. Problem błędu	117
3.4.2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo do prowadzenia pojazdu po wpływie substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu	123
3.4.3. Środek karny zakazu prowadzenia pojazdów.....	128
3.4.4. Brak dostatecznej określoności, a immunitety	134
Rozdział IV	138
Metody wykrywania środków psychoaktywnych w organizmie człowieka	138
4.1. Uwagi wstępne.....	138
4.2. Regulacje prawne.....	139
4.3. Metody przesiewowe i laboratoryjne.....	147
4.3.1. Metody nielaboratoryjne	149
4.3.2. Metody laboratoryjne – instrumentalne	151
4.4. Narkotestery	155
4.5. Wartość dowodowa testów immunochromatograficznych.....	159
Rozdział V.....	171
Analiza akt sądowych i danych statystycznych.....	171
5.1. Uwagi wstępne.....	171
5.2. Opiniowanie w sprawach przestępstw i wykroczeń popełnionych pod wpływem.....	172
środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu	172
5.3. Cel i metoda badań aktowych	178
5.4. Wyniki badań	179
5.5. Analiza danych statystycznych	186
Zakończenie	193
Bibliografia.....	201
Streszczenie.....	235
Wykaz tabeli i wykresów	243

Wykaz skrótów

AU	- Australia
CzPKiNP	- Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Prawnych
d.k.k.	- ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 3, poz. 94 z późn. zm.)
Dz.U.	- Dziennik Ustaw
Dz.U.MS.	- Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości
GP	- Gazeta Prawna
k.k.	- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (j.t. Dz.U. z 2017 r. poz. 1137 z późn. zm.)
k.p.k.	- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (j.t. Dz.U. z 2016, poz. 1749 z późn. zm.)
KZS	- Krakowskie Zeszyty Sądowe
MP	- Monitor Prawniczy
NKPK	- Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
NP	- Nowe Prawo
NSW	- Nowa Południowa Walia
OSAW	- Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
OSNCK	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna i Izba Karna
OSNKW	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	- Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PnD	- Paragraf na Drodze
PiP	- Państwo i Prawo
PPK	- Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	- Prokuratura i Prawo
PS	- Przegląd Sądowy
rozp.w.ś.d.a.	- rozporządzenie z dnia 16 lipca 2014 r., w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. z 2014 r. poz. 948)
RPEiS	- Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny
SA	- Sąd Apelacyjny

SN	- Sąd Najwyższy
SO	- Sąd Okręgowy
SR	- Sąd Rejonowy
u.b.i.m.	- ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (j.t. Dz.U. z 2015 r., poz. 2139 z późn. zm.)
u.o.p.n.	- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (j.t. Dz. U. z 2017 r., poz. 783 z późn. zm.)
u.p.r.d.	- ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (j.t. Dz. U. z 2020 r., poz. 110, 284, 568, 695, 1087, 1517)
US	- Stany Zjednoczone Ameryki Północnej
WB	- Wielka Brytania
WPP	- Wojskowy Przegląd Prawniczy
WSA	- Wojewódzki Sąd Administracyjny
Vic	- Stan Victoria w Australii
ZW	- Zagadnienia Wykroczeń

Wstęp

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest problem odpowiedzialności karnej osób prowadzących pojazd pod wpływem wszelkiego rodzaju substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu, a powszechnie określanych mianem „narkotyków”. W polskim prawie karnym ustawodawca kryminalizuje – jako przestępstwo – prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym „w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego” (art. 178a § 1 k.k.). Natomiast zgodnie z art. 87 § 1 k.w., zabronione – jako wykroczenie – jest takie samo zachowanie sprawcze, jeżeli sprawca znajduje się „w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka”. Wprowadzając oba typy czynów zabronionych ustawodawca posłużył się konstrukcją „przepełnienia”. Ze względów gwarancyjnych wymaga ona przyjęcia jednoznacznego kryterium dla rozgraniczenia, jakim np. przy czynach zabronionych przeciwko mieniu jest wartość przedmiotu wykonawczego (rzeczy przy kradzieży – art. 119 k.w., mienia przy paserstwie – art. 122 k.w.). Tymczasem w przypadku przepisów art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w. brak jest możliwości wyznaczenia jednego, precyzyjnego kryterium, które dokładnie wskazywałoby cezurę pomiędzy występkiem i wykroczeniem, zarówno dla potrzeb ich dogmatycznej analizy, jak i przy kwalifikacji prawnej poszczególnych stanów faktycznych.

Powyższe ustalenia pozwalają na postawienie podlegającej weryfikacji w niniejszej rozprawie hipotezy badawczej: Sposób kryminalizacji zachowań w przepisach art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w. nie jest prawidłowy. Pomimo intencji ustawodawcy wskazania granicy dzielącej oba typy czynów zabronionych, nie zostało określone kryterium, które ma rozgraniczyć przestępstwo od wykroczenia w tych przypadkach, gdy środkiem intoksykacji jest – jak stanowi ustawa – środek odurzający (art. 178a § 1 k.k.) lub środek działający podobnie do alkoholu (art. 87 § 1 k.w.). Jest to zaś niezbędne z punktu widzenia zasad gwarancyjnych prawa karnego. Brak możliwości wyznaczenia cenzury oddzielającej oba typy czynów zabronionych powodują przy tym problemy dla praktyki ścigania i wymiaru sprawiedliwości skutkujące tym, że do sądów wpływa niewielka liczba tego rodzaju spraw, zarówno o przestępstwo, jak i wykroczenie.

Podstawowym celem badawczym jest weryfikacja powyższej hipotezy na płaszczyźnie dogmatycznej. Wskazać przy tym należy, że brak możliwości wyznaczenia owej cenzury wynika z tego, że w doktrynie, i w orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany został pogląd, że pierwszy z tych terminów („środki odurzające”) obejmuje nie tylko środki odurzające zdefiniowane obecnie w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Pod tym pojęciem należy rozumieć także inne środki, które wywołują stan odurzenia i mogą spowodzić

ujemne skutki dla fizycznego lub psychicznego zdrowia człowieka¹. Oba terminy („środki odurzające” i „środki działające podobnie do alkoholu”) dotyczą więc takiego samego katalogu substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu. Podstaw dla wyznaczenia granicy dzielącej oba typy czynów zabronionych nie daje też posłużenie się przez ustawodawcę wyrażeniem „pod wpływem” i „po użyciu”. Są to bowiem wyrażenia bliskoznaczne, nie pozwalające wskazać jednoznacznej dystynkcji.

Substancje wymienione w typie czynów zabronionych z art. 178a § 1 k.k. oraz z art. 87 § 1 k.w. określane są potocznie jako „narkotyki”². Termin ten używany jest również w języku prawniczym³ i w języku prawnym⁴. Oddaje bowiem charakter środków wpływających na ludzki organizm

¹ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 15 lutego 1973 r. (VI KZP 78/72), OSNKW 1973, nr 5, poz. 57. Pogląd ten został zaaprobowany w doktrynie. Por. Z. Huziuk, *Aktualne problemy narkomanii w Polsce*, Problemy Praworządności 1980, nr 1, s. 45. Także: S. Redo, *Narkomania. Aspekty prawnokarne i kryminologiczne*, Toruń 1979, s. 54.

² Por. *Narkotykowe żniwa śmierci na polskich drogach*, tekst dostępny na stronie: <https://tirynatory.pl/narkotykowe-zniwa-smierci-na-polskich-drogach/> [dostęp: 13 lipca 2022], *Nie narkotyki były przyczyną wypadku samochodowego dwóch 20-latków w Osiecinach*, tekst dostępny na stronie: <https://www.radiopik.pl/2,33438> [dostęp: 13 lipca 2022], *Alkohol, narkotyki – policjanci nadal mają problem z takimi zatrzymaniami*, tekst dostępny na stronie: <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/zatrzymania-osob-po-alkoholu-narkotykach> [dostęp: 13 lipca 2022], *Narkotyki za kierownicą: konsekwencje, wykrywanie, skutki zażycia*, tekst dostępny na stronie: <https://magazynauto.pl/porady/nielegalne-uzywki,aid,283> [dostęp: 13 lipca 2022].

³ Por. M. R. Moeller, S. Steinmeyer, S. Bregel, *The German approach to solving the problem of driving under the influence of drugs*, Problems of Forensic Sciences, vol. XLII, 2000, s. 152-159. Autorzy do narkotyków zaliczają tak popularne środki, jak amfetamina, MDMA, MDE, cannabis (*marihuana*), czy kokaina, ale także wiele innych pochodzenia naturalnego lub syntetycznego (*psychoactive drugs*). Tak również: E. Karpowicz, *Sankcje za posiadanie narkotyków stosowane w ustawodawstwach krajów Europy Zachodniej*, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz 1995, s. 12-13, E. Jurgielewicz-Delegacz, *Przestępczość w krajach członkowskich Unii Europejskiej w dobie COVID-19 – spostrzeżenia na podstawie analizy raportów EUROPOLU, Produkcja, handel i dystrybucja narkotyków*, w: D. Dajnowicz-Piesiecka, E. Jurgielewicz-Delegacz (red.), E.W. Pływaczekiewicz, *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, Warszawa 2022. R. A. Stefański, *Kryminalizacja zachowań w ruchu drogowym*, w: S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Granice kryminalizacji i penalizacji*, M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, PnD, 2004 r., A. Skowron, *O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu*, PnD 2006, nr 2, tenże, *O nieracjonalnym ustawodawcy i nieskutecznym prawie*, PnD 2009, nr 8, S. Kosmowski, *Przedmiot ochrony przepisu kryminalizującego udzielenie innej osobie narkotyku. Glosa do uchwały SN z 27 października 2005 r.*, GSP- Prz. Orz. 2006, nr 4, R. Krajewski, *Umorzenie postępowania w sprawie o przestępstwo posiadania narkotyków w nieznacznej ilości na własny użytek sprawcy*, PS 2017, nr 11-12. Także: wyrok TSUE z dnia 12 lutego 2015 r., C-369/13, Lex/el. nr 1638974, w którym dokonuje się jednak rozróżnienia na narkotyki syntetyczne i substancje psychotropowe. Patrz także: postanowienie SN z dnia 27 marca 2013 r. III KK 423/12, Lex/el. nr 1317943, wyrok SN z dnia 24 czerwca 2020 r., IV KK 122/20, Lex/el. nr 3276258, wyrok SA w Warszawie z dnia 14 maja 2015 r., II AKa 61/15, Lex/el. nr 1771062, wyrok SA we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2015 r., II AKa 275/15, OSAW 2016, nr 1, poz. 337, wyrok SA w Poznaniu z dnia 22 grudnia 2021 r., II AKa 52/21, Lex/el. nr 3307753.

⁴ Por. Decyzja ramowa Rady z dnia 25 października 2004 r. ustanawiająca minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami, Dz.U.UE.L 2004.335.8, rozporządzenie (WE) nr 1920/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r., w sprawie Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, Dz.U.UE.L.2006.376.1, strategia antynarkotykowa UE na lata 2013-2020, Dz.U.UE.C. 2012.402.1, a także rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 kwietnia 2010 r. w sprawie dyscyplinarnych środków zapobiegawczych (Dz. U. Nr 65, poz. 415). Również rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 sierpnia 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania staży przez bezrobotnych (Dz. U. Nr 142, poz. 142) posługuje się terminem narkotyki. Obok narkotyków mowa w nim jednak również o „środkach psychotropowych”. Zważywszy, że w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii zdefiniowane

(w szczególności mózg) i skutkujących szczególnego rodzaju stanami organizmu, które powodują, że dana osoba nie jest zdolna do udziału w ruchu komunikacyjnym. Ich wpływ ogranicza bowiem zdolności psychomotoryczne potrzebne do bezpiecznego prowadzenia pojazdu. W tym sensie termin „narkotyki” użyty został w tytule pracy, jako synonim środków, o których mowa w art. 178a § 1 k.k. i w art. 87 k.w. Zaznaczyć przy tym trzeba, że w zakresie terminologii używanej dla określania tego rodzaju substancji panuje stosunkowo duża dowolność⁵, nie dająca podstaw do stworzenia jednolitego nazewnictwa. W pracy użyto również innych określeń dla środków, o których mowa w tych przepisach, w tym terminu „substancja psychoaktywna, różna od alkoholu” oraz „środek psychoaktywny”. W literaturze, zwłaszcza prawniczej, ten ostatni jest bowiem często używany, właśnie dla określenia wszelkiego rodzaju narkotyków⁶.

Należy zauważyć, że nie tylko przepisy art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w. stwarzają trudności wykładnicze. Także treść art. 87 § 1a k.w. oraz art. 87 § 2 k.w. nasuwa wątpliwości związane z brakiem granicy dzielącej oba te typy czynów zabronionych. W tym przypadku problem dotyczy wskazania różnicy w poziomie intoksykacji, stanowiącej rację karalności za prowadzenie pojazdu niemechanicznego w ruchu lądowym, w strefie zamieszkania oraz strefie ruchu. Nie sposób jest ustalić, w jakim zakresie jej poziom charakteryzuje dany typ czynu zabronionego.

Z oczywistych powodów kryminalizacja zjawiska określanego jako „narkomania w ruchu komunikacyjnym”, nie powinna być ograniczana tylko do zachowań objętych tym terminem rozumianym zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii⁷, ale obejmuje każde – nawet incydentalne – zażycie środka odurzającego przez osobę prowadzącą pojazd mechaniczny lub

zostały środki odurzające i substancje psychotropowe i żaden inny akt prawny nie posługuje się terminem środek psychotropowy, nie sposób jest powiedzieć, jakich środków miały dotyczyć ten termin.

⁵ Zwrócono na to uwagę podczas jednego z sympozjów zorganizowanego przez Komisję Analizy Toksykologicznej Komitetu Chemii Analitycznej Polskiej Akademii Nauk przy współudziale Instytutu Ekspertyz Sądowych w Krakowie, por. M. Kała, W. Lechowicz, *Środki działające podobnie do alkoholu – dokonania i perspektywy na przestrzeni 10 lat. Sprawozdanie z sympozjum*, PnD 2007, nr 7, s. 57. Oprócz terminu narkotyki, w literaturze używa się terminu środki odurzające, substancje psychotropowe lub środki psychoaktywne. Por. M. Kornak, *Glosa do uchwały SN z 27 stycznia 2011 r., I KZP 24/10*, Lex/el. Również J. Duda, *Umorzenie postępowania karnego w wypadku posiadania narkotyków na własny użytek*, PiP 2016, nr 8, posługuje się zamiennie terminem narkotyki oraz środki odurzające i substancje psychotropowe. Wspomnieć należy, że również w kryminologii i kryminalistyce często w sposób zastępczy używa się terminów narkotyki, środki odurzające, substancje psychoaktywne, środki toksyczne i.t.p. Por. B. Hołyst, *Kryminologia*, wyd. 11, Warszawa 2016, s. 462-496, tenże. *Kryminalistyka*, wyd. 13, Warszawa 2018, s. 769 i n.

⁶ Zob. K. Tkaczyk-Romanowska, *Kilka uwag na temat modeli definiowania nowej substancji psychoaktywnej w ujęciu prawnoporównawczym*, Palestra 2020, nr 7-8, P. Girdwoyń, *Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w.*, WPP 2012, nr 4, A. Golonka, *Odurzenie środkami psychoaktywnymi jako negatywna przesłanka działania w stanie silnego wzburzenia. Glosa do wyroku SA z 19 maja 2015 r., II AKa 237/14*, PiP 2017, nr 4.

⁷ Zgodnie z treścią art. 4 pkt 11 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 2050 ze zm.), narkomania jest stałe lub okresowe używanie w celach innych niż medyczne środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych, w wyniku czego może powstać lub powstało uzależnienie od nich.

innego rodzaju. W rozdziale pierwszym niniejszej rozprawy przedstawiono etymologię tego zjawiska ze szczególnym uwzględnieniem regulacji prawnych obowiązujących w różnych krajach europejskich oraz w Stanach Zjednoczonych i Australii. Pokazują one, że w żadnym państwie nie udało się stworzyć modelu odpowiedzialności za prowadzenie pojazdu pod wpływem narkotyków, który mógłby zostać w pełni zaakceptowany. Najbliższy zasadzie indywidualizacji odpowiedzialności oraz zasadzie winy system *impeirment*, wymagający ustalenia, że dana substancja miała wpływ na zdolności psychomotoryczne sprawcy, zastępowany jest obecnie przez model „zero tolerancji” który, oprócz niewątpliwych zalet, ma też wady; jest zbyt restrykcyjny.

Polski ustawodawca wprowadzając przepisy kryminalizujące tego rodzaju zachowanie w Kodeksie wykroczeń w 1971 r.⁸, obrał inny kierunek. Stworzony w tamtym okresie model odpowiedzialności starał się godzić te dwa przeciwstawne systemy. Dla przypisania odpowiedzialności wystarczyło, aby sprawca znajdował się w stanie wskazującym, że używał alkoholu lub podobnie działającego środka. Przepisy nie wymagały ustalenia, jaki był to środek. Stan osoby prowadzącej pojazd musiał nasuwać jednak wątpliwości, czy jest ona zdolna do bezpiecznego udziału w ruchu komunikacyjnym. Po kilku latach od modelu tego jednak odstąpiono, wprowadzając zasadę, że odpowiedzialność za prowadzenie pojazdu zależna jest od wpływu, który na zdolności psychomotoryczne sprawcy, wywiera środek o działaniu podobnym do alkoholu. Nastąpiło to ustawą z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁹.

Uchwalając art. 178a k.k.¹⁰ ustawodawca nie przewidział zaistnienia nowego problemu – w jaki sposób stwierdzić, że sprawca zrealizował znamiona tego typu czynu zabronionego. nie wskazano bowiem równocześnie jednoznacznego kryterium pozwalającego oddzielić nowy typ przestępstwa od wykroczenia z art. 87 § 1 kw. Zarówno w nauce, jak i w judykaturze, starano się problem ten rozwiązać. Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń stwierdził, że „Stanem pod wpływem środka odurzającego jest taki stan, który wywołuje – w zakresie oddziaływania na ośrodkowy układ nerwowy, zwłaszcza zakłócenia czynności psychomotorycznych – takie same skutki jak spożycie

⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114 ze zm.).

⁹ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz. U. z 2018r. poz. 2137 ze zm).

¹⁰ Dodany ustawą z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz. U. Nr 48, poz. 548 ze zm.), przepis ten w § 1 stanowi, że kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Przepis §2 stanowił, kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania inny pojazd niż określony w § 1, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Ustawą z dnia 27 września 2013 r., o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U z 2013 r., poz. 1247) uchylono art. 178a § 2 k.k.

alkoholu powodujące stan nietrzeźwości”¹¹. W konsekwencji, stanem po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, miał być stan, który wywołuje takie same skutki, jakie wywołuje „stan po użyciu alkoholu”. Stanowisko to, chociaż krytykowane¹², spotkało się jednak z aprobatą praktyki potrzebującej wskazówki, jak wyznaczyć cezurę pomiędzy oboma typami czynów zabronionych. Nie zwracano przy tym uwagi, że wyłącznie ustawodawca jest uprawniony do wskazywania tego rodzaju granicy, zgodnie z fundamentalnymi zasadami prawa karnego.

Aktualnie dominuje pogląd o istnieniu podobieństwa w działaniu alkoholu i pozostałych środków psychoaktywnych na potrzeby wykładni znamion zawartych w art. 178a k.k. i w art. 87 k.w., pomimo oczywistej konstatacji, że w zakresie oddziaływania na zdolności psychomotoryczne wpływ alkoholu nie może być porównywalny z działaniem dowolnej substancji psychoaktywnej, a zwłaszcza z bliżej nieokreślonym zbiorem środków, o których mowa w tych przepisach. Na tej podstawie nie można więc dokonywać ustalenia treści znamienia „stan pod wpływem środka odurzającego” w relacji do znamienia „stan nietrzeźwości”. Jakkolwiek coraz częściej ukazują się publikacje akceptujące takie stanowisko¹³, to linia orzecnicza sądów powszechnych pozostaje w zasadzie niezmienna pomimo, że będący wynikiem tego sposób procedowania jest wysoce niepraktyczny. Przede wszystkim jednak generuje znaczne koszty, co jest widoczne szczególnie w tych sprawach, które na podstawie opinii biegłych zostały zakwalifikowane do kategorii wykroczeń.

Z uwagi na to, że niniejsza praca dotyczy kwestii prawa karnego materialnego, jedynie wprowadzeniem do dalszych rozważań jest rozdział II, który poświęcono szeroko rozumianym „substancjom psychoaktywnym”, a także wykazaniu różnicy w ich działaniu w porównaniu do działania alkoholu. Z pozoru mogłoby się wydawać, że wszystkie substancje psychoaktywne – w tym alkohol – działają podobnie, który to pogląd uzasadniał wprowadzenie obowiązujących w Polsce przepisów. W rzeczywistości stany spowodowane użyciem alkoholu i np. marihuany (która należy do najpopularniejszych narkotyków) są bardzo różne. Brak jest również podstaw, aby dokonywać gradacji wpływu, jaki wywiera nie tylko marihuana na zdolności psychomotoryczne, co było uzasadnieniem tworzenia wszelkiego rodzaju typów o charakterze kwalifikowanym.

Jak wskazano w rozdziale III, obecne przepisy nie pozwalają na prowadzenie skutecznej walki ze zjawiskiem narkomani w komunikacji lądowej, wodnej, lub powietrznej. Co więcej, istniejący stan prawny wydaje się pozostawać w sprzeczności z podstawowymi zasadami

¹¹ Wyrok SN z 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, Lex/el. nr 257849.

¹² Krytyczną głosę opublikował A. Skowron, Lex/el. 2012 r.

¹³ Np. P. Girdwoyń, *Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w.*, WPP 2012, nr 4.

konstytucyjnymi, wśród których zasada *nullum crimen sine lege* zajmuje główne miejsce. Błędy w regulacji ustawowej mają także swoje konsekwencje w sferze podstawowych instytucji prawa karnego materialnego (np. w zakresie odpowiedzialności za sprawcze współdziałanie). Brak gwarancji prawnych wynikający z wadliwości przepisów można odnosić do różnych dziedzin funkcjonowania państwa. W pracy wskazano na jedną z nich, dotyczącą postępowania wobec osób chronionych immunitetem formalnym. Bliższa analiza tego zagadnienia nasuwa szereg wątpliwości co do legalności przepisów zawartych w tzw. pragmatyce¹⁴ stosowanych wobec osób chronionych immunitetem.

Trudności pogłębia niedostatek środków służących ściganiu osób prowadzących pojazdy pod wpływem narkotyków. Tzw. narkotestery mają bowiem niewielkie zastosowanie. W przeciwieństwie do powszechnie używanych alkometrow, wynik badania wykonanego przy ich użyciu ma tylko orientacyjny charakter. Zarówno pozytywny (informujący o wykryciu określonej substancji), jak i negatywny wynik – kiedy jednak istnieje podejrzenie, że prowadzący pojazd znajduje się pod wpływem środków psychoaktywnych z uwagi np. na wygląd – zawsze wymaga potwierdzenia. Służą do tego metody laboratoryjne pozwalające stwierdzić obecność określonej substancji, a także ustalić czy występuje ona w formie aktywnej, czy nieaktywnego metabolitu. O interpretację uzyskanych wyników organy ścigania również zwracają się do biegłych. Zagadnieniom tym poświęcony został rozdział IV obejmujący także analizę regulacji prawnych dotyczących tej problematyki. Przepisy rozporządzenia w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie¹⁵, budzą bowiem istotne wątpliwości, także z punktu widzenia możliwości realizacji zadań, dla których je przyjęto.

Rozważania na temat wadliwej typizacji czynów zabronionych polegających na prowadzeniu pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, uzupełniono badaniami akt spraw sądowych, starając się znaleźć odpowiedź na postawione pytanie, czy ilość ujawnionych przypadków prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu, odzwierciedla rzeczywistą skalę tego zjawiska. Nie są to badania ogólnopolskie, dlatego nie mogą służyć do formułowania całościowych i wiążących wniosków. Badania aktowe przeprowadzono przy zastosowaniu metody empirycznej i obejmują one lata 2015 – 2019. Dotyczą akt spraw prawomocnie zakończonych w Sądzie Rejonowym w Tarnowie, który leży na uczęszczanym

¹⁴ Zob. Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania policjantów wobec uczestników ruchu drogowego korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych oraz korzystających z immunitetów krajowych (Dz. Urz. KGP z 2006 r., nr 4, poz. 17).

¹⁵ Rozporządzenie z dnia 16 lipca 2014 r., w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. z 2014 r. poz. 948).

szlaku komunikacyjnym. Ograniczają się, co prawda, do jednego sądu, jednak mogą być uznane za reprezentatywne, skoro z danych Komendy Głównej Policji wynika, że w latach 2015 – 2017 – a więc w porównywalnym okresie – Policja w całym kraju ujawniła niespełna 4.000 przypadków prowadzenia pojazdów pod wpływem (przy użyciu) substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu i tylko w ruchu drogowym¹⁶, a dane te korelują z wynikami uzyskanymi w niniejszej pracy. Badania te miały na celu zebranie danych statystycznych dotyczących skazania za wykroczenie z art. 87 § 1-2 k.w. oraz za występki z art. 178 i z art. 178a § 1 k.k. w przypadku, gdy środkiem ograniczenia zdolności do bezpiecznej jazdy był każdego rodzaju środek wpływający na OUN. Uzyskane wyniki poddano analizie pod kątem ilościowym, ale też merytorycznym, co pozwoliło na wyciągnięcie wniosków o wadliwości obecnych regulacji prawnych w ściganiu osób prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu.

Opracowanie uwzględnia stan prawny na dzień 1 stycznia 2022 r.

¹⁶ Dane uzyskano w trybie dostępu do informacji publicznej.

Rozdział I

Kryminalizacja przejawów narkomanii w ruchu komunikacyjnym

1.1. Kształtowanie się międzynarodowych mechanizmów przeciwdziałania narkomanii

Prowadzenie pojazdu pod wpływem różnego rodzaju substancji oddziałujących na OUN, nie tylko alkoholu, jest jednym z wielu aspektów narkomanii, zjawiska zagrażającego społeczności międzynarodowej, i z tego powodu stanowiącego przedmiot ściślejszej kontroli prawnej w cywilizowanych państwach na świecie. W walkę z narkomanią włączyły się także organizacje o zasięgu międzynarodowym, w tym Unia Europejska¹. Warto w związku z tym przypomnieć, że zasadniczy wpływ na narodzenie się „mody” na odurzanie narkotykami w czasach współczesnych miała paryska bohema², której przedstawiciele w celach innych, niż medyczne przyjmowali narkotyki, głównie haszysz. Odurzanie się w trakcie spotkań towarzyskich nie było jednak postrzegane jako zjawisko z gruntu negatywne. Wręcz przeciwnie, stanowiło źródło artystycznych inspiracji oraz różnego rodzaju naukowych doświadczeń. Obserwacją paryskiej socjety dla celów medyczno-naukowych zajmował się np. Jacques-Joseph Moreau, uważany za ojca psychofarmakologii, który na tej podstawie stwierdził, że istnieje ścisły związek stanów narkotycznych ze sposobem odbioru muzyki³.

Równolegle narastał problem narkomanii jako zjawiska społeczno-politycznego. W tym samym czasie, gdy Theophile Gautier opisywał stany narkotycznego odurzenia⁴, swoją działalność rozpoczęła angielska Komisja Konopi Indyjskich (*Indian Hemp Drugs Commissions*), która miała za zadanie ustalić, czy ich zażywanie powoduje szkodliwe skutki dla zdrowia ludzkiego. Ponieważ Komisja uznała, że zagrożenie takie nie występuje, dlatego w Indiach nie wprowadzono prohibicji na produkcję marihuany, pozwalając tym samym na nieskrępowany

¹ Dowodzi tego np. realizacja programu DRUID (*Driving Under the Influence of Drugs, Alcohol and Medicines*) w latach 2006 – 2012, który był największym programem naukowo-badawczym Unii Europejskiej, w sferze bezpieczeństwa ruchu drogowego. Brało w nim udział 19 krajów członkowskich, 37 różnych instytucji oraz 200 ekspertów. Zob. *Program DRUID – największy program naukowo-badawczy w Unii Europejskiej w obszarze bezpieczeństwa ruchu drogowego*, tekst dostępny na stronie: <https://www.sn2.eu/portal-dla-mezczyzn/automoto/1330-program-druid-najwiekszy-program-naukowo-badawczy-w-unii-europejskiej-w-obszarze-bezpieczenstwa-ruchu-drogowego.html> [dostęp: 7 stycznia 2021].

² Mowa o utworzonym w paryskim hotelu *Pimodan* klubie haszyszystów (*Club des Hachischnins*), do którego należały takie sławy epoki, jak Eugene Delacroix, Honore de Balzac, Victor Hugo, czy Charles Baudelaire. Zob. *Konopie dla kreatywności: Ekskluzywny klub haszyszowy dla pisarzy z 1841 r.* tekst dostępny na stronie: <https://www.pilgrimsoul.com/home/cannabis-for-creativity-an-exclusive-1840s-hashish-club-for-writers> [dostęp: 7 stycznia 2021].

³ Stwierdził on, że ludzie słuchający muzyki i zażywający jednocześnie haszysz stają się weselsi i szczęśliwsi. Natomiast gdy słuchają muzyki żałobnej, ogarnia ich smutny i melancholijny nastrój. Zob. J. Rogala, *Narkotyki*, Warszawa 1983, s. 56- 57.

⁴ S. Miasto, M. Galizio, J. Connors, *Narkotyki: zażywanie i nadużywanie*, Warszawa 2000, s. 303.

import narkotyku na Wyspy Brytyjskie.⁵ Na kontynent europejski marihuana trafiała natomiast głównie z Afryki, gdzie była znana od wielu wieków i stosowana nie tylko w celach leczniczych⁶.

Za Oceanem do końca XIX wieku, większość obecnie zakazanych substancji, w tym opium, morfina czy heroina, było powszechnie dostępnych. Dopiero w 1906 r. wszedł w życie *The Pure Food and Drug Act*, ustawa wymagająca, aby każda ilość środków potencjalnie szkodliwych dla zdrowia, takich jak alkohol, ale i opiaty czy kokaina, a także cannabis⁷, znajdująca się w produktach spożywczych lub lekach, była oznaczona na etykiecie⁸. Faktyczny zakaz posiadania marihuany wprowadzony został na mocy *Marihuana Tax Act*, ponieważ, co prawda, dozwolone było posiadanie określonej ilości narkotyku, zaopatrzonego stosowną banderolą, to Departament Skarbu bardzo rzadko je wydawał. Ustawa ta wprowadziła więc *de facto* prohibicję narkotykową⁹.

Po zakończeniu II Wojny Światowej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej uchwalono jeszcze surowsze przepisy, które doprowadziły do tego, że problem narkomanii w istocie zaniknął¹⁰. Odżył pod koniec lat 60-tych XX wieku w związku z rozwojem ruchu hippisowskiego¹¹. Kolejni Prezydenci USA zasadniczo byli przeciwni zażywaniu wszelkich narkotyków, a stanowisko przez nich reprezentowane na forum międzynarodowym zaważyło na regulacjach prawnych, których historia sięga początków XX wieku¹². Pewnego rodzaju impulsem do tworzenia przepisów o zasięgu międzynarodowym, było utworzenie w 1920 r. Ligi Narodów. Powołała ona Komisję Konsultacyjną do spraw handlu opium i innymi środkami narkotycznymi¹³, działającą do wybuchu II Wojny Światowej.

⁵ Zob. J. H. Mills, *Empire, Trade and Prohibition 1800 – 1928, Cannabis Britanica*, Oxford University Press 2005, s. 130.

⁶ Można spotkać również opinie, że do Europy narkotyki trafiły za sprawą Scytów. Nazwa *kanab*, jest bowiem wspólna zarówno Arabom, jak i Celtom. Por. B. Koskowski, *Zarys historii leków. Przyczynek do historii farmacji*, Towarzystwo Farmaceutyczne Warszawskie, Warszawa 1935, s. 49-50.

⁷ Inaczej *marihuana* (z hiszp. *Marihuana*) - susz pozyskiwany z roślin z rodzaju konopi (*Cannabis*), zawierający substancje psychoaktywne, stosowany głównie w celach rekreacyjnych i leczniczych. Do jej produkcji wykorzystuje się suszone i czasem sfermentowane żeńskie kwiatostany (niejednokrotnie z niewielką domieszką liści). Za działanie psychotropowe marihuany odpowiada głównie tetrahydrokannabinol (THC), który jest jednym z 483 znanych składników rośliny, włączając w to 65 innych kannabinoidów. Są one agonistami receptorów kannabinoidowych, zob. *Marihuana*, tekst dostępny na stronie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Marihuana> [dostęp: 21 stycznia 2020].

⁸ D. F. Musto, *The American Disease. Origins of Narcotic Control*, Oxford University Press 1999, s. 216.

⁹ Zob. K. Krajewski, *Sens i bezsens prohibicji: prawo karne wobec narkotyków i narkomanii*, Kraków 2001, s. 19-46.

¹⁰ D. F. Musto, *The American Disease*, s. 245.

¹¹ Ibidem.

¹² Uczestnicy tzw. Międzynarodowej Komisji Opiumowej w Szanghaju w 1909 r., w której udział brało trzynaście państw zdecydowali się po raz pierwszy wprowadzić regulację prawną o zasięgu międzynarodowym. Inicjatywa Komisji doprowadziła do przyjęcia w 1921 r. w Hadze konwencji dotyczącej opium. Poza opium, konwencja objęła swoim zakresem także morfinę, heroinę oraz kokainę. Uzgodniono, że wszystkie państwa sygnujące konwencję zobowiążą się do wprowadzenia odpowiednich mechanizmów kontroli wspomnianych substancji w ich ustawodawstwie krajowym. M. Grzegorzczak, *Międzynarodowa kontrola narkotyków*, Karkowskie Studia Prawnicze 1968, s. 155.

¹³ Traktat wersalski (Dz. U. z 1920 r. Nr 35, poz. 200), w art. 23 powierzał Lidze Narodów m. in. „ogólny nadzór nad porozumieniami w sprawie handlu kobietami i dziećmi, handlu opium i innymi szkodliwymi środkami”.

Powstanie w 1945 r. Organizacji Narodów Zjednoczonych zapoczątkowało zaś kolejny już, trwający do dnia dzisiejszego, etap walki społeczności międzynarodowej ze zjawiskiem narkomanii. Komitet Doradczy przy Lidze Narodów zastąpiony został przez Komisję ds. narkotyków (*Commission on Narcotic Drugs – CND*), która jest uprawniona m. in. do otrzymywania informacji i rekomendacji od organizacji i państw na temat samego zjawiska narkomanii, jak i podejmowanych kroków prawnych. Zajmuje się także koordynacją wspólnych badań poświęconych zjawisku narkomani i narkotyków. Głównym założeniem, które legło u podstaw powołania Komisji, było stworzenie i monitorowanie strategii walki z narkomanią oraz doradzanie rządów poszczególnych krajów, jak zjawisko to ograniczyć¹⁴. Dziełem Organizacji Narodów Zjednoczonych są trzy międzynarodowe konwencje, które ratyfikowane zostały przez większość państw na świecie. Należą do nich Jednolita Konwencja o środkach odurzających podpisana w Nowym Jorku w 1961 roku¹⁵ oraz Konwencja o substancjach psychotropowych podpisana w Wiedniu w 1971 roku¹⁶, które z jednej strony zamykają pewien etap wypracowywania procedur współpracy międzynarodowej, z drugiej wprowadzają nowy system kontroli. Konwencje te anulowały też wszelkie dotychczasowe zobowiązania państw Narodów Zjednoczonych w tym zakresie (z wyjątkiem Konwencji Genewskiej z 1936 r.).

Wspomniane akty prawa międzynarodowego mają na celu zwiększenie efektywności administracyjnej kontroli dostępności i handlu środkami odurzającymi oraz wzmocnienie prewencyjnych działań przeciwko nielegalnemu używaniu środków odurzających i nieuprawnionemu ich udostępnianiu. Sygnatariusze tych dokumentów zobowiązali się w szczególności do wprowadzenia do swojego ustawodawstwa zasad kontroli, produkcji

¹⁴ Zob. A. Zieliński, *Obraz współczesnej narkomanii w Europie*, w: *Alkoholizm i narkomania*, Warszawa 1990, s. 33.

¹⁵ Ratyfikowana przez Polskę w 1966 r. (Dz. U. Nr 45, poz. 207). Swoją nazwę („Konwencja Jednolita”) umowa ta zawdzięcza treści art. 44, który uchylił dotychczasowe umowy międzynarodowe dotyczące kwestii narkotyków, w szczególności:

1. Międzynarodową konwencję opiumową, podpisaną w Hadze 23 stycznia 1912 r.
2. Układ w sprawie wyrobu, handlu wewnętrznego i użycia opium przerobionego, podpisany w Genewie 11 lutego 1925 r.
3. Konwencję międzynarodową dotyczącą opium, podpisaną w Genewie 19 lutego 1925 r.
4. Konwencję o ograniczeniu fabrykacji i podziale środków odurzających, podpisaną w Genewie 13 lipca 1931 r.
5. Układ w sprawie zniesienia zwyczaju palenia opium na Dalekim Wschodzie, podpisany w Bangkoku 27 listopada 1931 r.
6. Protokół podpisany w Lake Success 11 grudnia 1946 r., wprowadzający zmiany do Konwencji i Protokołów dotyczące środków odurzających, zawartych w Hadze 23 stycznia 1912 r., w Genewie 11 lutego 1925 r. oraz 13 lipca 1931 r., w Bangkoku 27 listopada 1931 r. i w Genewie 26 czerwca 1936 r., z wyjątkiem postanowień dotyczących tej ostatniej konwencji.
8. Protokół podpisany w Paryżu 19 listopada 1948 r. obejmujący międzynarodową kontrolę środków odurzających nieobjęty konwencją z dnia 13 lipca 1931 r. o ograniczeniu fabrykacji i o uregulowaniu podziału środków odurzających zmienioną protokołem podpisanym w Lake Success dnia 11 grudnia 1946 r. W praktyce zatem, cały dorobek wypracowany od początku XX wieku został zdezaktualizowany i uchylony, wyłączając z tego konwencję z 1936 r. Konwencja ta doczekała się również nowelizacji w postaci protokołu przyjętego w Genewie w dniu 25 maja 1972 r., ratyfikowanego przez Polskę (Dz. U. 1996, Nr 35, poz. 149).

¹⁶ Również ratyfikowana przez Polskę, (Dz. U. z 1976 r. Nr 31, poz. 180).

i sprzedaży środków odurzających, a związane z tym działania mają być także przedmiotem kontroli i licencjonowania. Wymaga podkreślenia, że obie konwencje stworzyły wyłącznie podstawy szerokiej polityki międzynarodowej w zakresie zapobiegania rozprzestrzeniania się narkomanii i zwalczania nielegalnego handlu narkotykami¹⁷, co nie mogło przynieść wystarczających rezultatów.

Szybko postępujący rozwój narkomanii, jaki miał miejsce w latach 70-tych i 80-tych XX-ego wieku, wywołał dalszą reakcję społeczności międzynarodowej. Dostrzeżono potrzebę jeszcze efektywniejszego działania, tak w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji i handlu, jak i w zakresie zapobiegania oraz postępowania z osobami uzależnionymi od narkotyków¹⁸. W 1987 roku pod auspicjami ONZ zwołano Międzynarodową Konferencję, w trakcie której 138 państw zgodziło się na współpracę w zakresie walki ze zjawiskiem narkomanii, a końcowy raport Konferencji określał cztery główne cele tej współpracy, w tym zapobieganie i redukcję zapotrzebowania na narkotyki poprzez stworzenie instytucji, których celem ma być ocena zjawiska i jego trendów rozwojowych. Rok później podpisano Międzynarodową Konwencję o Nielegalnym Handlu Środkami Odurzającymi (Narkotykami) i Substancjami Psychotropowymi (*International Convention on Illegal Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*)¹⁹. Jest to jeden z ważniejszych aktów prawa międzynarodowego w tej dziedzinie, dlatego należy wskazać, że główne postanowienia Konwencji dotyczą: prowadzenia działań celem ustalania, ujawniania, zajmowania i konfiskaty dochodów pochodzących z nielegalnego handlu narkotykami (art. 5) zasad ekstradycji sprawców związanych z tym przestępstw (art. 6), wzajemnej pomocy prawnej w ściganiu, na różnych etapach procedury (art. 7) oraz współpracy i szkolenia w zakresie realizacji prawa (art. 9), a także zasad tzw. kontrolowanych dostaw²⁰. Epidemia narkomanii – bo tak zaczęto określać to zjawisko – była też przedmiotem debaty w 1990 roku na Specjalnej Sesji ONZ w Nowym Jorku oraz spotkania przedstawicieli rządów w Londynie. Specjalna Sesja Zgromadzenia Ogólnego NZ przyjęła polityczną deklarację i globalny plan działania (*Global Plan of Action*) zawierający wskazówki dla Narodów Zjednoczonych dotyczące działań skierowanych przeciw narkomanii i nielegalnemu handlowi narkotykami²¹.

¹⁷ D. Andrzejek-Frączek, *Kontrola rynku narkotyków w świetle prawa międzynarodowego*, w: *Problemy związane z narkomanią w prawie międzynarodowym*, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz 1992, nr 59.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Konwencja została przyjęta w Wiedniu, w dniu 20 grudnia 1988 r., a weszła w życie w 1990 r. Ratyfikowana przez 190 państw, w tym przez Polskę, (Dz. U z 1995 r. Nr 15, poz. 69).

²⁰ Podstawowym celem Konwencji jest, w odróżnieniu od pozostałych dwóch traktatów ONZ (których głównym zadaniem było ograniczenie używania środków odurzających i substancji psychotropowych do celów medycznych oraz naukowych, a także minimalizacja ich używania), zwalczanie nielegalnego obrotu narkotykami. Por. K. Krajewski, *Sens i bezsens prohibicji*, s. 354.

²¹ D. Andrzejek-Frączek, *Kontrola rynku narkotyków w świetle prawa międzynarodowego*.

Poza ONZ szereg organizacji i instytucji międzynarodowych również podejmuje inicjatywy, których celem jest rozwiązywanie problemów, jakie rodzi narkomania. Unia Europejska, jako organizacja o zasięgu lokalnym, prowadząc działania skierowane na walkę z tym zjawiskiem, odwołuje się do dorobku Organizacji Narodów Zjednoczonych. Przed utworzeniem Unii Europejskiej, państwa starego kontynentu podejmowały również działania, których celem było przeciwdziałanie narkomanii, jednak ograniczały się one do nieformalnych spotkań eksperckich. Panowało bowiem ogólne przekonanie, że decyzje dotyczące polityki antynarkotykowej danego kraju są jego sprawą wewnętrzną. Sytuacja uległa pewnej zmianie po podpisaniu Jednolitego Aktu Europejskiego (JAE) w 1987 r.²² oraz Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) z 1992 r. z Maastricht²³. Umowy te przyczyniając się do pogłębienia integracji europejskiej, stanowiły jednocześnie podstawę do wdrożenia wielu działań o charakterze ponadpaństwowym w zakresie wspólnej polityki antynarkotykowej. Jeszcze w 1971 r., z inicjatywy ówczesnego prezydenta Francji Georges'a Pompidou powstała organizacja (zwana również Grupą Pompidou), zrzeszająca Francję, Belgię, Niemcy, Włochy, Hiszpanię i Luksemburg oraz Wielką Brytanię. Jednym z podstawowych zadań Grupy było stworzenie międzynarodowego forum wymiany doświadczeń w zakresie stosowania prawa oraz bezpieczeństwa. Spotkania ekspertów odbywały się na poziomie grup technicznych, rozwijając idee wspólnej polityki europejskiej w dziedzinie walki z narkotykami. Poruszano tematy wymiany informacji, technik operacyjnych, porównywano oraz proponowano zmiany w rodzimych porządkach prawnych celem harmonizacji ustawodawstw państw europejskich²⁴. Dzięki utworzeniu w 1982 r. grupy ekspertów epidemiologii problemów narkotykowych (*group of experts in the epidemiology of drug problems*), Grupa Pompidou zapoczątkowała rozwój badań i monitoringu problemów narkotykowych w Europie i w ciągu dwudziestu lat stała się kluczowym forum europejskim w tej dziedzinie, włączając w to Europę Środkową i Wschodnią oraz stopniowo angażując w ten proces Rosję i państwa regionu Morza Śródziemnego. Polska przystąpiła do Grupy Pompidou w 1991 r.

Inną grupą, której utworzenie związane było z szeroko ujętą walką z narkotykami, jest stworzona w 1975 r. tzw. grupa TREVI. Jej celem było przeciwdziałanie najpoważniejszym przestępstwom o charakterze międzynarodowym²⁵. W 1986 r. do struktury organizacji dodano zespół zajmujący się ściśle walką z handlem narkotykami. Było to bezpośrednim następstwem

²² *Single European Act*, podpisany w Luksemburgu 17 lutego 1987 r., tekst dostępny na stronie: <http://www.eurotreaties.com/singleeuropeanact.pdf> [dostęp: 21 stycznia 2021].

²³ *The Maastricht Treaty*, podpisany w Maastricht 7 lutego 1992 r., tekst dostępny na stronie: [akty-prawne/dziennik-ustaw/traktat-o-unii-europejskiej-maastricht-1992-02-07-17099465](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:31992020717099465) [dostęp: 21 stycznia 2021].

²⁴ A. Standing, *The evolution of EU action in drug supply reduction: From intergovernmental cooperation to transnational networks*, Lisboa 2012, s. 4.

²⁵ Grupa TREVI (*franc. Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence Internationale*), wewnętrzna grupa ds. bezpieczeństwa utworzona przez Radę Europejską w Rzymie w 1975 r. Informacje na ten Grupy TREVI dostępne na stronie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/TREVI> [dostęp: 22 stycznia 2020].

wprowadzenia Układu z Schengen z 14 czerwca 1985 r.²⁶. Istniała bowiem obawa, że wprowadzenie wspólnego rynku może zostać wykorzystane – i tak też się stało – przez zorganizowane grupy przestępcze do swobodnego przetrzutu narkotyków pomiędzy państwami europejskimi. Podobnie jak Grupa Pompidou, także TREVI jest organizacją międzyrządową powiązaną z Radą Europy, co wzmacnia jej możliwości oddziaływania. Chociaż działania obydwu grup nie niosą za sobą bezpośrednich skutków dla państw członkowskich (ze względu na brak mechanizmów decyzyjnych mających wpływ na kształtowanie polityki poszczególnych państw), to efekty współpracy grup technicznych miały bezpośrednie przełożenie na podejmowane przez poszczególne państwa decyzje, również ze względu na obecność w tych grupach doświadczonych ekspertów z poszczególnych krajów członkowskich²⁷.

Kolejnym krokiem do wypracowania wspólnej europejskiej polityki antynarkotykowej było utworzenie w 1989 r. przez Radę Europejską, m. in. z inicjatywy Francois Mitteranda, Europejskiego Komitetu ds. Zwalczania Narkotyków (CELAD - *European Committee to Combat Drugs*). Zwyciężyło tym samym przekonanie, że walka z przestępczością narkotykową jest problemem całej wspólnoty, a nie tylko poszczególnych państw kooperujących w międzynarodowych grupach roboczych, w rodzaju „Pompidou” czy TREVI. W skład Komitetu weszli urzędnicy państwowi odpowiedzialni za koordynowanie działań związanych z narkomanią oraz przedstawiciele Komisji Europejskiej. Przedstawiciele CELAD odegrali znaczącą rolę w ratyfikacji przez państwa Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej Konwencji Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 1988 r., co przyczyniło się w pewnym stopniu do harmonizacji porządków prawnych w poszczególnych państwach. Dzięki działaniom Komitetu udało się również opracować pierwsze dwie europejskie strategie antynarkotykowe, które stanowiły impuls do utworzenia w późniejszym czasie Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA)²⁸.

Utworzone na mocy rozporządzenia EWG nr 302/93 z 8 lutego 1993 r.²⁹, EMCDDA przejęło wiele zadań, które poprzednio wykonywało CELAD, w tym utrzymywanie forum dla

²⁶ Pełna nazwa Układu brzmi: Umowa pomiędzy rządami państw Unii Gospodarczej Beneluxu oraz Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Francuskiej dotycząca stopniowego zniesienia kontroli na wspólnych granicach. Zob. S. Łodziński, *Porozumienia z Schengen*, w: Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz, 1995, nr 7.

²⁷ M. Elvins, *Anti-Drug Policies of the European Union. Transnational Decision-making and the Politics of Expertise*, Basingtoke 2003, s. 82.

²⁸ A. Stranding, *The evolution of EU action in drug supply reduction*, s. 6.

²⁹ Opublikowane: Dz.U. L 36 z 12.02.1993, s. 1. Następnie rozporządzenie to zmieniono rozporządzeniem (WE) nr 3294/94 z 22 grudnia 1994 r. (Dz.U. L 341 z 30.12.1994, s. 7), tekst dostępny na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:32006R1920> [dostęp: 21 stycznia 2020]. Z uwagi na następujące w Unii Europejskiej (UE) zmiany, rozporządzenie Rady (EWG) nr 302/93 w sprawie ustanowienia Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA) należało również przekształcić. Uczyniono to rozporządzeniem (WE) nr 1920/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (Dz.U. L 376 z 27.12.2006, s. 1), tekst dostępny

ponadnarodowej dyskusji koordynatorów ds. narkotyków. Z czasem stało się organizacją, w ramach której wymieniają poglądy zarówno przedstawiciele organów ścigania, jak i środowisk akademickich oraz politycy. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii jest jednak przede wszystkim instytucją kontrolującą sieć państwowych punktów kontaktowych (*national focal points*), zbierających w poszczególnych krajach dane potrzebne do raportowania o sytuacji w zakresie narkomanii i chociaż działalność Centrum nie może wykraczać poza sferę udzielania i przetwarzania informacji o narkotykach i narkomanii, to ma bardzo duży wpływ na politykę „antynarkotykową” państw europejskich, w tym dotyczącą bezpieczeństwa komunikacyjnego w tym zakresie. Państwa członkowskie (ze względu na ograniczone możliwości pozyskiwania własnych materiałów) kształtują bowiem rodzime polityki antynarkotykowe właśnie w oparciu o przedstawiane przez nie dane³⁰. Jednym z istotniejszych zadań EMCDDA jest więc dostarczanie wspólnocie i państwom członkowskim informacji dotyczących narkotyków i narkomanii oraz wynikających z tego skutków społecznych.

Wejście w życie traktatu z Maastricht wprowadziło istotne zmiany w europejskiej polityce antynarkotykowej³¹. W przepisie art. K. 1 do K. 14 za obszar "wspólnego zainteresowania" uznano, m.in. walkę z narkomanią nie wymienioną w punktach 7 do 9, które dotyczyły współpracy celnej, współpracy sądowej w sprawach karnych oraz współpracy policyjnej³². Jedną z nowo powołanych wówczas instytucji był Europejski Urząd Policji - Europol, utworzony na mocy art. K.1(9) TUE. Początkowo zakładano, że Europol będzie miał prawo prowadzić czynności operacyjne i śledcze na terenie całej Unii, m.in. w kwestii zwalczania handlu narkotykami. Ostatecznie jego rola ograniczyła się do wspomagania i koordynowania śledztw prowadzonych przez organy państwowe, tworzenia baz danych oraz analizy i oceny uzyskiwanych informacji. Celem tego jest wybór jak najlepszych metod śledczych, a także tworzenie i analiza państwowych programów prewencyjnych i przekazywanie ich innym państwom członkowskim oraz tworzenie ogólnoeuropejskiej strategii zapobiegania przestępczości, a także warunków sprzyjających wspólnym badaniom, szkoleniom oraz technikom śledczym³³.

Istotnym dokumentem z punktu widzenia wspólnego działania państw europejskich w strukturze unijnej była „pierwsza” strategia narkotykowa z 1994 r. (*the European drug strategy*), która realizowana była od 1995 do 1999 roku i uznana została za bardzo nowoczesną w tym sensie, że podchodziła do zagadnienia narkotyków wielowymiarowo. Kładła bowiem

na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32006R1920> [dostęp: 21 stycznia 2021].

³⁰ Zob. A. Standring, *The evolution of EU action in drug supply reduction*, s.7-8.

³¹ Zob. M. Elvins, *Anti-Drug Policies of the European Union*, s. 100 i n.

³² Zob. M. Wolańska, *Polityka Antynarkotykowa*, Bezpieczeństwo Narodowe 2009, nr 9-10, s. 266.

³³ A. Standring, *The evolution of EU action in drug supply reduction*, s. 9.

nacisk także na takie kwestie jak zdrowie oraz edukacja. UE opracowała również kolejne strategie antynarkotykowe obejmujące lata 2000–2004, 2005–2012 i 2013–2020. Strategie te są uzupełnione tzw. planami działania. Strategie i plany działania przedstawiają główne cele i priorytety związane z polityką antynarkotykową w UE, ale nie nakładają żadnych zobowiązań prawnych na państwa członkowskie. Opracowanie nadrzędnej strategii i planu działania na szczeblu UE stwarza jednak podstawy do dostosowania strategii i polityk na szczeblu krajowym oraz poprawy wspólnego wysiłku na rzecz osiągnięcia zakładanych celów. Plan działania określa również szereg wskaźników oraz identyfikuje instytucje UE i zainteresowane strony, odpowiedzialne za monitorowanie postępów w osiąganiu tych celów³⁴.

Do końca 2020 roku w Unii Europejskiej wdrażana była już kolejna strategia antynarkotykowa. Zawierała ona nadrzędne ramy polityczne i priorytety unijnej polityki antynarkotykowej określone przez państwa członkowskie i instytucje UE na lata 2013–2020³⁵. Bardzo duże znaczenie ma również Decyzja Ramowa Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r.³⁶ ustanawiająca minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami. Zgodnie z unijnymi normami, każde państwo członkowskie podejmuje niezbędne środki w celu zapewnienia karalności posiadania lub nabywania narkotyków dla prowadzenia działań polegających na produkcji, wytwarzaniu, sporządzaniu wyciągów, przygotowaniu, oferowaniu, proponowaniu sprzedaży, rozprowadzaniu, sprzedaży, dostarczaniu na wszelkiego rodzaju warunkach, pośrednictwie, wysyłce, przesyłaniu w tranzycie, przewożeniu, przywozie lub wywozie narkotyków – zawsze gdy czyny te są popełnione umyślnie i bez upoważnienia. Stanowi o tym art. 2 zatytułowany „Przestępstwa związane z nielegalnym handlem narkotykami i półproduktami”. Wynika z tej normy, że Unia Europejska wymaga od państw członkowskich jedynie penalizacji posiadania zmierzającego do popełnienia innych przestępstw narkotykowych. Decyzja ramowa nie zawiera zatem obowiązku penalizacji posiadania narkotyków na własny użytek sprawcy, co oczywiście nie stoi na przeszkodzie wprowadzeniu tego rodzaju czynu zabronionego w systemie prawa krajowego. Górna granica sankcji przewidzianych za przestępstwa opisane w decyzji musi wynosić od 1 roku do 3 lat pozbawienia wolności. W przypadku wystąpienia okoliczności obciążających, górna granica winna jednak mieścić się w przedziale od 5 do 10 lat pozbawienia

³⁴ Zob. A. M. Vella (chairperson) *Exploring Drug Driving Legislation in Malta in the Context of the European Landscape*, The President's Foundation for the Wellbeing of Society, Malta 2016, p. 17.

³⁵ Strategia antynarkotykowa UE na lata 2013–2020, Dz. U. C. 402/1 z 29.12.2012., tekst dostępny na stronie: [Strategia%20Antynarkotykowa%20UE%20na%20lata%202013-2020.pdf](#) [dostęp: 21 stycznia 2021].

³⁶ Decyzja Ramowa Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiająca minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami. Dz. U. L 335 z 11.11.2004, s. 8, tekst dostępny na stronie: <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/c7f905c4-ccb6-4caf-96db-8e38cbad5ad8/language-pl> [dostęp: 22 stycznia 2021].

wolności. Okolicznościami tymi są: duża ilość narkotyków oraz posiadanie narkotyków szczególnie niebezpiecznych dla zdrowia lub które mogą spowodować znaczną szkodę dla zdrowia większej liczby osób. Najsurowiej normodawca europejski potraktował sprawców, którzy dopuścili się przestępstw wymienionych w decyzji ramowej, działając w ramach organizacji przestępczej. W takim przypadku górna granica zagrożenia ustawowego musi wynosić co najmniej 10 lat. Przewidziano jednak szereg okoliczności łagodzących, które mogą skutkować złagodzeniem kar jak np. zaprzestanie działalności przestępczej związanej z nielegalnym handlem narkotykami i półproduktami czy udzielenie organom administracyjnym lub sądowym informacji, których organy te nie byłyby w stanie uzyskać w inny sposób, a ułatwiających m. in. zapobieganie lub zmniejszenie rozmiaru skutków przestępstw³⁷.

1.2. Regulacje karne przeciwko narkomani w wybranych państwach

Ponieważ państwa członkowskie UE są jednocześnie sygnatariuszami Konwencji ONZ z 1961 r., 1971 r. oraz z 1988 r., dlatego mają obowiązek implementacji zawartych w nich postanowień. W przeszłości zdarzało się jednak, że państwa dokonywały odmiennych interpretacji zapisów konwencyjnych, dlatego wspomniana wcześniej Decyzja ramowa z 2004 r. stała się zarówno kompromisem, jak i wzorcem dla państw szukających skuteczniejszej, prawnej koordynacji działań antynarkotykowych na szczeblu europejskim. Celem skuteczniejszego implementowania przepisów konwencji międzynarodowych, Rada UE uchwaliła również wspólne działanie, w którym postawiono trzy cele: zbliżenie brzmienia prawa antynarkotykowego w krajach Unii, bliższą współpracę krajowych agencji rządowych oraz powstanie systemu szybkiego reagowania w przypadku wykrycia na rynku europejskim dotychczas nieznanymi, nowych narkotyków³⁸. Unia Europejska poprzez podejmowane działania wychodzi także naprzeciw nowym zjawiskom związanym z narkotykami. Jedno z takich działań przyjęło postać decyzji Rady 2005/387/WSiSW z dnia 10 maja 2005 r. w sprawie wymiany informacji, oceny ryzyka i kontroli nowych substancji psychoaktywnych³⁹. Zdając sobie sprawę z możliwych zagrożeń wywołanych powstawaniem coraz to innych rodzajów środków, Unia Europejska zobowiązała państwa członkowskie do podjęcia energicznych działań celem przeciwdziałania

³⁷ P. Bołtryk, *Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków w Polsce (na przykładzie pochodnych konopi innych niż włókniste)*, Rozprawa doktorska, Białystok 2014, s. 135 i n., tekst dostępny na stronie: <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2597/1/P.Bo%C5%82tryk%20-%20rozprawa%20doktorska.pdf> [dostęp: 22 stycznia 2021].

³⁸ Wspólne Działanie Rady UE z 1996 r. *Joint Action 96/750/JHA*, tekst dostępny na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/LSU/?uri=CELEX:31996F0750> [dostęp: 22 stycznia 2021].

³⁹ Decyzja Ramowa Rady 2005/387/WSiSW z dnia 10 maja 2005 r. w sprawie wymiany informacji, oceny ryzyka i kontroli nowych substancji psychoaktywnych. Dz. U. L 127 z 20.05.2005, s. 32. Tekst dostępny na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0369&from=EN> [dostęp: 23 stycznia 2021].

temu zjawisku. Rozszerzono m. in. zakres rozumienia pojęć „środki odurzające” i „substancje psychotropowe” na nowe, nieznane dotychczas substancje, które po ich uznaniu za zagrażające zdrowiu i życiu człowieka przez organy unijne, winny zostać poddane środkom kontroli oraz zakazane przez państwa członkowskie (art. 9 decyzji), co nie pozwala jednak w wystarczający sposób ograniczyć zjawiska narkomanii.

Obecnie wszystkie kraje zrzeszone w Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Unii Europejskiej posiadają stosowne regulacje karne. Każdemu z państw pozostawiono jednak pewną swobodę w zakresie ukształtowania wewnętrznych przepisów. Poszczególne ustawodawstwa w nieco inny też sposób wywiązują się z tych obowiązków, co wynika z odmiennych zasad i konwencji prawnych. Przykładem są Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, których system prawny wywodzi się z systemu *common law*. To powoduje, że obowiązuje tam duża różnorodność aktów normatywnych. Tym niemniej, chociaż wiele Stanów posiada własne przepisy antynarkotykowe, to ustawy federalne, w tym ustawa o substancjach kontrolowanych CSA (*Controlled Substances Act*)⁴⁰, mają nadrzędne znaczenie⁴¹. Wspomniana ustawa, uchwalona przez Kongres w 1970 r., wprowadziła pięciostopniową klasyfikację substancji wywołujących i mogących wywołać uzależnienie. Teoretycznie o przynależności do danej kategorii decyduje wiele czynników, w tym powszechność nadużywania, zagrożenie dla zdrowia powszechnego czy potencjał powodowania uzależnienia. W rzeczywistości, w pierwszej grupie umieszczono heroinę, LSD, MDMA, meskalinę, psylocybinę, ale i marihuanę, która w wielu stanach została dopuszczona do obrotu w celach medycznych, a nawet „rekreacyjnych”⁴². W grupie piątej, ostatniej zamieszczone zostały z kolei leki zawierające np. kodeinę. To pokazuje, że wspomniana kategoryzacja w istotnym stopniu odbiega od stosowanej w Jednolitej Konwencji o środkach odurzających z 1961 r., choć niewątpliwie nawiązuje do przyjętych w niej założeń. Mowa o kryterium poziomu zagrożenia dla zdrowia ludzi i zdolności do wywoływania uzależnienia.

Jak już wspomniano, chociaż wcześniej w USA obowiązywały przepisy zakazujące zażywania narkotyków, to zaostrzenie działań przeciwko temu zjawisku nastąpiło za czasów prezydentury Richarda Nixona. Oprócz wzmocnienia wysiłków na arenie międzynarodowej, celem ograniczenia produkcji opium, prezydent ten doprowadził do wzmocnienia federalnej kontroli nad używaniem narkotyków, czego efektem było uchwalenie przez Kongres wspomnianej już ustawy o substancjach kontrolowanych, stanowiącej część większego pakietu przepisów, których głównym celem było zapobieganie nadużyciom oraz kontroli przestrzegania prawa

⁴⁰ *Title 21 United States Code (USC) Controlled Substances Act*, tekst dostępny na stronie: <https://www.deadiversion.usdoj.gov/21cfr/21usc/811.htm> [dostęp: 7 luty 2021].

⁴¹ Zob. *Guide to U.S. Drug Laws*, An American Addiction Centers Resource, tekst dostępny na stronie: <https://www.recovery.org/addiction/us-drug-laws/> [dostęp: 7 luty 2021]

⁴² *Ibidem*.

antynarkotykowego⁴³. Podjęte przez prezydenta Richarda Nixona działania okazały się jednak niewystarczające. W 1984 r. Kongres uchwalił ustawę o kompleksowej kontroli przestępczości (*Comprehensive Crime Control Act of 1984*), która zaostrzała kary za naruszenie przepisów CSA oraz wprowadzała różnego rodzaju mechanizmy mające wspomagać walkę z przestępczością narkotykową⁴⁴. Kolejna ustawa federalna o przeciwdziałaniu nadużywaniu narkotyków z 1986 r. (*Anti-Drug Abuse Act of 1986*)⁴⁵ przyczyniła się do dalszego rozwoju ustawodawstwa antynarkotykowego w Stanach Zjednoczonych. Na jej podstawie dokonano kryminalizacji samego posiadania zakazanych substancji oraz rozszerzenia katalogu CSA o nowe narkotyki (analogi). Ustawa ta znana jest jednak przede wszystkim z wprowadzenia nowych zasad wymiaru kary za niektóre przestępstwa federalne związane z handlem narkotykami (np. obowiązkowe minimalne kary oraz progresja kar w zależności od ilości i rodzaju narkotyków). Celem uchwalenia kolejnej ustawy o przeciwdziałaniu narkomani z 1988 r. (*Anti-Drug Abuse Act of 1988*)⁴⁶ było z kolei skoordynowanie wysiłków różnych agencji federalnych zaangażowanych w realizację polityki antynarkotykowej, poprzez utworzenie Urzędu Krajowej Polityki Kontroli Narkotyków (*Office of National Drug Control Policy – ONDCP*). Ustawa wprowadziła także nowe oraz podwyższyła obowiązujące już sankcje karne za naruszenia CSA, a także wprowadzała obowiązkowe kary minimalne za przestępstwa narkotykowe z udziałem nieletnich⁴⁷. Wprowadzenie minimalnych kar spowodowało jednak radykalny wzrost populacji osadzonych za przestępstwa narkotykowe⁴⁸. W kolejnych latach wprowadzono więc istotne zmiany w polityce antynarkotykowej do tego stopnia, że o ile w latach 80 – tych XX w. populacja skazanych za przestępstwa narkotykowe (głównie przemyt) wynosiła ponad 90% osadzonych, to w 2013 r., było to tylko 0,8%⁴⁹. Warto dodać, że ustawodawstwo amerykańskie rozróżnia posiadanie narkotyków na własny użytek oraz celem odsprzedaży. Różnice w wysokości sankcji zależne są od tego, czy dane zachowanie kryminalizowane jest w ustawodawstwie federalnym czy stanowym, przy czym nie są to bardzo istotne różnice⁵⁰. Surowe kary grożą przede wszystkim za handel i przemyt narkotyków, co dotyczy także lekarstw na receptę. Są to przestępstwa federalne, a sankcje uzależnione są od

⁴³ *Abuse Prevention and Control Act of 1970* (P.L. 91-513), tekst dostępny na stronie: <https://uslaw.link/citation/stat/84/1236> [dostęp: 8 luty 2021].

⁴⁴ Zob. L. N. Sacco, *Drug Enforcement in the United States: History, Policy and Trends*, Congressional Research Service 2014, s. 8-9, tekst dostępny na stronie: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R43749.pdf> [dostęp: 8 luty 2021].

⁴⁵ *Anti-Drug Abuse Act of 1986*, tekst dostępny na stronie: <https://www.congress.gov/bill/99th-congress/house-bill/5484> [dostęp: 8 luty 2020].

⁴⁶ *Anti-Drug Abuse Act of 1988* tekst dostępny na stronie: <https://www.congress.gov/bill/100th-congress/house-bill/05210> [dostęp: 8 luty 2020].

⁴⁷ L. N. Sacco, *Drug Enforcement in the United States: History Policy and Trends*, s. 9

⁴⁸ *Ibidem*, s. 10

⁴⁹ *Guide to U.S. Drug Law*.

⁵⁰ Zob. *Summary of Federal and State Drug Laws*, tekst dostępny na stronie: <https://spu.edu/~media/university-leadership/student-life/Summary%20of%20Federal%20and%20State%20Drug%20Laws%20as%20of%205-6-16.ashx> [dostęp: 8 luty 2021].

rodzaju i ilości substancji, miejsca przestępstwa oraz od okoliczności, czy narkotyki sprzedawane były małoletnim. W przypadku narkotyków „twardych” (np. kokainy), maksymalny wymiar kary może wynieść nawet 40 lat, a kara grzywny może wynieść nawet 5 mln USD. Kary w przypadku recydywistów są jeszcze surowsze, łącznie z karą dożywotniego więzienia⁵¹. Kary za przemyt i handel marihuaną kształtują się na niższym poziomie i są zróżnicowane w zależności od rodzaju ustawodawstwa⁵². Nie zmienia tego fakt, że w wielu stanach USA marihuana jest legalna (oczywiście po spełnieniu określonych warunków). W dalszym ciągu polityka federalna zmierza jednak do wprowadzenia jak największych ograniczeń w dostępie do tego narkotyku⁵³.

Innym państwem z kręgu kultury *common law*, cechującym się odrębnościami w zakresie legislacji antynarkotykowej, jest Australia. Tam również jednak funkcjonuje wykaz substancji objętych kontrolą (*The Poison Standard*)⁵⁴. Dla przykładu, w kategorii 8 i 9 zamieszczono środki, których posiadanie jest karalne. Przepisy penalizujące takie zachowanie znajdują się zasadniczo w ustawie o środkach odurzających (*Narcotic Drugs Act 1967*)⁵⁵ oraz w Kodeksie karnym (*Criminal Code Act 1995*) w części 9.1. *Serious drug offenses*⁵⁶. Oprócz przepisów federalnych w Australii obowiązują również liczne regulacje prawne, uchwalane przez Parlamenti Stanowe i Terytoriów Australii. W myśl obowiązujących przepisów, karalne jest zarówno posiadanie narkotyków, jak i wszelkie formy dystrybucji oraz przemyt. Kary za przestępstwa zamieszczone w Kodeksie karnym są bardzo surowe. Kara dożywotniego pozbawienia wolności grozi nie tylko za przemyt, ale i za handel oraz uprawę „komercyjnych” ilości narkotyków (s.302.2 C.C, s.304.1 C.C i s.303.4 C.C.). Warto również wspomnieć, że Rząd Australii, podobnie jak Unia Europejska realizuje okresowe programy antynarkotykowe NDS (*National Drug Strategy*), obejmujące wiele dziedzin życia społecznego (w tym również badania naukowe), to jednak w praktyce dostrzega się liczne problemy z ich pełną realizacją. W szczególności podnoszona jest zła lokacja środków, skutkująca m. in. brakami w obszarach leczenia chorób wywołanych zażywaniem narkotyków⁵⁷. Australia należy również do grona

⁵¹ Zob. *Federal Trafficking Penalties*, tekst dostępny na stronie: https://www.iecc.edu/files_user/CONS/Files/Federal_Trafficking_Penalties.pdf [dostęp: 8 luty 2021].

⁵² *Guide to U.S. Drug Laws*.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Drugs laws in Australia*, tekst dostępny na stronie: <https://www.health.gov.au/health-topics/drugs/about-drugs/drug-laws-in-australia> [dostęp: 8 luty 2021].

⁵⁵ *Narcotic Drugs Act 1967* No. 53, tekst dostępny na stronie: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C01132> [dostęp: 8 luty 2021]

⁵⁶ *Criminal Code Act 1995* No. 12, tekst dostępny na stronie: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C01132> [dostęp: 8 luty 2021].

⁵⁷ Zob. *The Current National Drug Strategy*, tekst dostępny na stronie: https://www.drugpolicy.org.au/drug_policy [dostęp: 10 luty 2021].

krajów, w których toczy się dyskusja na temat depenalizacji posiadania narkotyków, jako metody służącej ograniczeniu przestępczości⁵⁸.

W Europie przepisy karne zasadniczo nie penalizują samego używania narkotyków, a posiadanie niewielkiej ilości na własny użytek, nie jest czynem zagrożonym surowymi karami. Jednym z państw, w którym zachowanie takie wprost jest kryminalizowane, jest Francja⁵⁹. Za czyn taki (*L'usage illicite de l'une des substances ou plantes*), w *Code de la santé publique* grozi kara do 1 roku pozbawienia wolności i grzywna do 3750 EUR⁶⁰. Jednocześnie prawo francuskie zawiera liczne instytucje pozwalające na prowadzenie racjonalnej polityki karnej przez organy wymiaru sprawiedliwości oraz organy ścigania. W konsekwencji tylko niewielki procent spraw, których przedmiotem jest np. posiadanie narkotyków na własny użytek trafia do sądów. Sposób postępowania i ostateczna ocena zależy od okoliczności (np. incydentalność)⁶¹. W ustawodawstwach większości państw wyróżnia się też posiadanie narkotyków na własny użytek (co zwykle stanowi okoliczność łagodzącą⁶²), zaś Portugalia zdecydowała się nawet na depenalizację takiego czynu⁶³. Posiadanie nieznacznej ilości narkotyków na własny użytek traktowane jest też w wielu krajach jako przewinienie o charakterze administracyjnym. Przykładem są Czechy⁶⁴ oraz Hiszpania, gdzie jest to zagrożone jednak bardzo surowo, ponieważ karą finansową do 30 000 EUR⁶⁵. Niderlandy należą z kolei do państw, w których obowiązują jeszcze bardziej liberalne przepisy dotyczące posiadania niewielkiej ilości narkotyków na własny użytek. Czyn taki nie jest jednak legalny. Jest to bowiem zachowanie karalne, chociaż organy

⁵⁸ *Decriminalization of drug use and possession in Australia – A brief Note*, tekst dostępny na stronie: https://www.parliament.vic.gov.au/images/stories/committees/lrrcsc/Drugs/_Submissions/164_2017.03.17_-_NDARC_-_submission_-_appendix_a.pdf [dostęp: 10 luty 2021].

⁵⁹ Również na Cyprze prowadzący pojazd pod wpływem środków psychoaktywnych oskarżani są o nielegalne ich spożywanie. Por. *Reagowanie na przypadki prowadzenia pojazdów pod wpływem substancji psychoaktywnych w Europie*, tekst dostępny na stronie: www.emcdda.eu [dostęp: 10 luty 2021].

⁶⁰ Zob. *Code de la santé publique*, Article L3421-1, tekst dostępny na stronie: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006688173&cidTexte=LEGITEXT00006072665&dateTexte=20070307> [dostęp: 10 luty 2021].

⁶¹ P. Bołtryk, *Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków*, s. 151 i n.

⁶² Przykładem takiego ustawodawstwa są Włochy. Zob. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 10 luty 2021]. Jednocześnie ustawa z 1990 r. przyjęta dekretem prezydenckim nr 309 przewiduje bardzo surowe kary za handel i przemyt narkotyków. Por. *Italy, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 10 luty 2021].

⁶³ Zob. *Portugal Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/portugal/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 10 luty 2021].

⁶⁴ Art. 30 pkt 1 lit. j Ustawy o wykroczeniach (No. 200/1990), tekst dostępny on-line na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-200> [dostęp: 21 stycznia 2020]. Por. M. Czyżewski, *Czesi ostrzegają: Nie przychodź do nas po prochy*, *Wyborcza.pl*, tekst dostępny na stronie: <https://bielskobiata.wyborcza.pl/bielskobiata/1,88025,17522129> [dostęp: 21 stycznia 2020].

⁶⁵ Zob. *Spain, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/spain/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 21 stycznia 2021].

ścigania z zasady stosują faktyczny oportunizm⁶⁶. Szczególnego rodzaju rozwiązaniem w zakresie dystrybucji w tym kraju są legalnie działające punkty sprzedaży pochodnych konopi, tzw. *coffeeshops*. To w takich miejscach na terenie całych Niderlandów można kupić miękkie narkotyki w różnych postaciach i jakości (pod nazwami takimi jak: *skunk, thai, zero zero, sensimilla, purple haze, northern light i afghan wings*) w maksymalnej ilości 5 gramów. *Coffeeshops* muszą spełniać jednak wiele warunków, zanim otrzymają zezwolenie władz na sprzedaż używek. Zabronione jest też palenie na ulicy, reklama i sprzedaż narkotyków dzieciom poniżej 18 lat.

Warto również wspomnieć, że niektóre państwa, jak np. Grecja odmiennie traktują sprawców uzależnionych i nieuzależnionych od narkotyków. Osoby uzależnione są traktowane zdecydowanie łagodniej. Prawo tego kraju inaczej traktuje także posiadanie narkotyków na własny użytek oraz w celach handlowych (również celem udzielania innej osobie). Dodatkowym kryterium jest ilość posiadanych substancji, przy czym ustawa nie określa, jaka ilość jest graniczna. Decyduje o tym sąd według własnego uznania⁶⁷.

Jak już była o tym mowa, okolicznością skutkującą zwykle zaostreniem odpowiedzialności karnej, jest określona ustawowo (duża) ilość środka lub cel, w jakim sprawca posiada narkotyki. Dla przykładu znaczna ilość narkotyku powoduje podniesienie górnej granicy kary pozbawienia wolności w art. 28 austriackiej ustawy o narkotykach SMG (Suchtmittelgesetz) z 1997 r.⁶⁸. Na Słowacji posiadanie dużej ilości narkotyków lub działanie w zorganizowanej grupie przestępczej zagrożone jest karą nawet do 25 lat pozbawienia wolności⁶⁹. Jeszcze surowsze kary grożą we Francji, jeżeli sprawca działa w grupie przestępczej. Grozi za to kara nawet dożywotniego pozbawienia wolności⁷⁰. Także w Czechach, które dość liberalnie podchodzą do problemu „miękkich narkotyków”, okolicznościami obciążającymi jest udział w zorganizowanej grupie przestępczej lub współdziałanie z nieletnimi⁷¹. W większości państw prawo przewiduje bardzo surowe kary za czyny polegające na wytwarzaniu, nabywaniu, sprzedaży, przechowywaniu, czy

⁶⁶Zob. *Netherlands, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/netherlands/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 21 stycznia 2021].

⁶⁷ Zob. *Greece, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/greece_en [dostęp: 21 stycznia 2021].

⁶⁸ W artykule 28 SMG wprowadzono termin „znacznej ilości”, czyniąc tym samym rozróżnienie pomiędzy przestępstwami o mniejszym i większym ciężarze gatunkowym. Celem doprecyzowania tego terminu, w 1997 r. wprowadzono specjalny dekret w sprawie dolnych limitów dużej ilości w odniesieniu do substancji uzależniających (niem. Verordnung der Bundesministerin für Arbeit, Gesundheit und Soziales über die Untergrenzen einer großen Menge (Grenzmengen) bezüglich der Suchtgifte (Suchtgift-Grenzmengenverordnung – SGV 377/1997.), tekst dostępny na stronie: <https://www.ris.bka.gv> [dostęp: 23 stycznia 2021].

⁶⁹ Zob. *Slovakia, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/slovakia/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 24 stycznia 2021].

⁷⁰ Zob. *France, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/france/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 23 stycznia 2021].

⁷¹ Zob. *Czechia, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/czechia/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 24 stycznia 2021].

przewozie narkotyków celem dystrybucji. Wynoszą one nawet do 15 lat pozbawienia wolności w przypadku narkotyków tzw. wysokiego ryzyka⁷². Bardzo surowe kary przewiduje prawo cypryjskie. Posiadanie narkotyków zakwalifikowanych do najniebezpieczniejszych kategorii (A i B), zagrożone jest nawet karą dożywotniego pozbawienia wolności⁷³. Nie mniej surowe kary grożą za handel i przemyt narkotyków w Wielkiej Brytanii⁷⁴. Krajem, w którym obowiązują bardzo surowe przepisy antynarkotykowe, jest także Turcja. Produkcja i import lub eksport narkotyków podlega w tym państwie karze pozbawienia wolności na okres co najmniej 10 lat, a sprzedaż lub dostawa zagrożone jest karą od 5 do 15 lat. Wysokość kary powiązana jest z rodzajem narkotyku. W przypadku kokainy, heroiny, morfiny lub syntetycznych kannabinoidów, wymiar kary wrasta o połowę. Wyższy wymiar kary grozi osobom wykonującym zawód zaufania publicznego, takim jak lekarz, farmaceuta lub inny pracownik służby zdrowia. W przypadku przestępczości zorganizowanej kara jest podwójna⁷⁵.

Jak już wspomniano, przepisy niektórych państw dopuszczają wymierzanie kar przez organy pozasądowe. Są to kary o charakterze administracyjnym. System taki obowiązuje w Hiszpanii i w Estonii⁷⁶. Również w Belgii nakładanie kar o charakterze administracyjnym przez organy administracyjne jest możliwe w przypadku posiadania niewielkiej ilości przetworów konopi (*cannabis*). Nie dotyczy to osób, które ustawicznie dopuszczają się tego rodzaju czynów⁷⁷. Przepisy większości państw pozwalają również na odstąpienie od stosowania represji na rzecz środków terapeutycznych, jeżeli sprawca dobrowolnie zdecyduje się na leczenie odwykowe. Przykładem jest nie tylko prawo francuskie, ale także tureckie. Również niemiecki system prawny przewiduje cały wachlarz tego rodzaju instrumentów prawnych⁷⁸.

⁷² Por. *Bulgaria, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/bulgaria/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 24 stycznia 2021].

⁷³ Por. *Cyprus, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/cyprus/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 24 stycznia 2021].

⁷⁴ Zob. *United Kingdom, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/united-kingdom/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 25 stycznia 2021].

⁷⁵ Por. Art. 191 tureckiego Kodeksu karnego, tekst dostępny na stronie: https://www.legislationline.org/download/id/6453/file/Turkey_CC_2004_am2016_en.pdf, Zob. także na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/turkey/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 26 stycznia 2021].

⁷⁶ Także: *Estonia, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/estonia/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 26 stycznia 2021].

⁷⁷ Zob. *Belgium, Country Drug Report 2019*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/belgium/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 26 stycznia 2021].

⁷⁸ E. Karpowicz, *Sankcje za posiadanie narkotyków stosowane w ustawodawstwach krajów Europy Zachodniej*, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz 1995, s. 12-13.

1.3. Kryminalizacja narkomanii w Polsce

W Polsce narkomania początkowo kojarzona była z chorobą. W latach 60-tych ubiegłego wieku, uzależnienie od narkotyków stało się prawdziwym problemem nie tylko społecznym, ale i politycznym, który był początkowo przemilczany przez media i ignorowany przez władze. Jednak w latach 80-tych XX w. stał się przedmiotem debaty publicznej, co zaowocowało wprowadzeniem przepisów przeciwnarkotykowych⁷⁹. W tamtym czasie, pomimo czynionych wysiłków, nie udało się jednak zlikwidować nielegalnego handlu, ani tym bardziej zażywania narkotyków w innych celach niż medyczne. Rynek nielegalnych substancji rozwijał już bowiem od pierwszych lat powojennych, oferując wiele tego rodzaju środków, między innymi morfinę, opium, kokainę, rzadziej haszysz, ale też marihuanę. Stosunkowo łatwo można było nabyć środki narkotyczne w aptekach oraz w fabrykach farmaceutycznych⁸⁰. Aby temu przeciwdziałać, w dniu 8 stycznia 1951 r. uchwalono ustawę o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych⁸¹. Główny nacisk położono w niej na reglamentację dystrybucji oraz ograniczenia w ich wytwarzaniu. Na podstawie przepisów tej ustawy wydano szereg aktów wykonawczych, z których największe znaczenia miało rozporządzenie Ministrów Zdrowia oraz Handlu Zagranicznego z dnia 13 września 1956 r. w sprawie środków odurzających⁸². Wzorem uregulowań międzynarodowych wprowadzono w nim podział środków odurzających na cztery grupy: w grupie pierwszej, oznaczonej symbolem IA znalazły się między innymi: opium, morfina i kokaina, w grupie drugiej, tj. IB, znalazły się takie środki odurzające jak liście koka, ziele konopi indyjskich (*Herba Cannabis Indicae*) oraz jej przetwory, a także pochodne morfiny, w grupie trzeciej – IC - zamieszczono opium do palenia, haszysz i heroinę, zaś grupa czwarta (o symbolu II) zawierała takie środki jak: kodeina, etylomorfina czy dwuhydrokodeina. Istotne jest to, że rozporządzenie dopuszczało możliwość wyrobu, przerobu, wprowadzania do obrotu, posiadania i stosowania środków odurzających grup IA, IB i II.

Całkowicie zabroniono natomiast wyrobu, przerobu i wprowadzania do obrotu środków z grupy IC. W uzupełnieniu nowych uregulowań, w Kodeksie karnym z 1969 roku⁸³ zamieszczony został przepis art. 161, przewidujący karę pozbawienia wolności do lat 5 dla każdego, kto nie będąc do tego uprawnionym, udzielał innej osobie środka odurzającego albo nakłaniał do zażywania takiego środka. Zwraca się jednak uwagę, że wspomniana ustawa nie

⁷⁹Zob. *Historia narkomanii w Polsce*, tekst dostępny na stronie: <http://uzaleznienie.com.pl/narkomania/podstawowe-pojecia-d2/fakty-d1/historia-narkomanii-w-polsce/> [dostęp: 26 stycznia 2021].

⁸⁰ P. Bołtryk, *Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków*, s. 175.

⁸¹ Ustawa o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych (Dz. U. Nr 1, poz. 4).

⁸² Rozporządzenie Ministrów Zdrowia oraz Handlu Zagranicznego z dnia 13 września 1956 r. w sprawie środków odurzających (Dz. U. Nr 42, poz. 19).

⁸³ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.).

wprowadzała programów zapobiegania i zwalczania zjawiska narkomanii, ani nie stworzono podstaw do budowy odpowiedniej bazy leczniczej, zapewnienia środków finansowych, a także ram organizacyjnych i koordynacji działań celem leczenia, rehabilitacji i adaptacji wyleczonych narkomanów⁸⁴.

Uchwalenie nowej, bardziej kompleksowej ustawy, wynikało z częściowego uwzględnienia powyższych potrzeb. Ustawa z 8 stycznia 1985 roku o zapobieganiu narkomanii⁸⁵ była określaną mianem ustawy profilaktyczno-leczniczej, która jednak nie zdołała zrealizować wszystkich zakładanych celów⁸⁶. W odpowiedzi na powstawanie i rozwój nowych form przestępczości narkotykowej, w tym szeroko zakrojonego handlu detalicznego, uchwalono kolejną ustawę z 24 kwietnia 1997 roku o przeciwdziałaniu narkomanii⁸⁷. Sam już tytuł pośrednio wskazywał, że głównym jej celem było przeciwdziałanie narkomanii, właśnie poprzez działalność wychowawczą i zapobiegawczą, ale też leczniczą, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od narkotyków. W ustawie znalazły się również uregulowania pozwalające na ściślejszy nadzór nad substancjami, których używanie może prowadzić do narkomanii, oraz zwalczanie niedozwolonego obrotu i wytwarzania substancji, których używanie może prowadzić i prowadzi do narkomanii. Oprócz czynów zabronionych pod rządami poprzednio obowiązującej ustawy (m.in. wytwarzanie czy obrót) w części szczególnej ustawy znalazł się występki kryminalizujący posiadanie środków odurzających lub substancji psychotropowych. Przepis art. 48 ust. 2 ustawy przewidywał również typ uprzywilejowany, a w ust. 3 wprowadzono typ kwalifikowany ze względu na „znaczną” ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych. Ustawa przewidywała ponadto powołanie, w miejsce istniejącej na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy Komisji ds. Zapobiegania Narkomanii, nowej Rady ds. Przeciwdziałania Narkomanii, która działając przy Prezesie Rady Ministrów miała opiniować i doradzać w sprawach z zakresu przeciwdziałania temu zjawisku. W odróżnieniu od poprzedniego gremium, Rada posiadała obszerniejszy wachlarz kompetencji oraz zasiadało w niej szersze grono przedstawicieli organów zaangażowanych w działalność objętą regulacją ustawową⁸⁸. Tradycyjny już podział narkotyków na środki odurzające i substancje psychotropowe, poszerzono o prekursory i środki zastępcze. Otwarcie polskiego

⁸⁴ Por. A. Bielewicz, *Narkomania jako zjawisko społeczne - historia problemu w Polsce*, w: *Archiwum Kryminologii* 1988, tom 15, s. 251-286.

⁸⁵ Ustawa z dnia 8 stycznia 1985 roku o zapobieganiu narkomanii (Dz. U. Nr 4, poz. 15).

⁸⁶ T. L. Chruściel, Ł. Korósz, *Zapobieganie narkomanii w świetle polskiego prawa. Przepisy i objaśnienia*, Warszawa, 1988, s. 14-24.

⁸⁷ Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 24, poz. 198).

⁸⁸ Bliżej na temat składu Rady na stronie: <https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=459220> [dostęp: 27 stycznia 2020].

rynku na Zachód w latach 90-tych XX wieku doprowadziło bowiem do rozkwitu importu narkotyków przez zorganizowane grupy przestępcze, które wykorzystywały luki w prawie⁸⁹.

Wprowadzenie nowych przepisów spowodowało istotną zmianę w postrzeganiu narkomanii – z problemu społecznego stała się przede wszystkim problemem kryminalnym. Odnotowywane przestępstwa były jednak związane głównie z importem i tranzytem narkotyków. W odróżnieniu od innych krajów, gdzie odsetek osób uzależnionych od narkotyków w więzieniach wahał się w granicach 30-70 %, w Polsce ich liczba stanowiła mniej niż 1 % populacji więziennej. Sytuacja zmieniła się po 1997 roku. W nowej ustawie wzrosły sankcje za produkcję oraz wprowadzanie narkotyków do obrotu, ale przede wszystkim ustawa przewidywała kary pozbawienia wolności za ich posiadanie, nie licząc niewielkiej ilości na własny użytek. Podnosi się w literaturze, że zaostrzenie sankcji zaowocowało jednak wzrostem tego rodzaju przestępczości, której kulminacja nastąpiła po wprowadzeniu w 2000 r. kryminalizacji posiadania każdej ilości narkotyków. W konsekwencji, chociaż w latach 1997-2000 liczba stwierdzonych przez policję przestępstw narkotykowych wzrosła z 8 tys. do prawie 20 tys., to w latach 2000–2006 uległa dalszemu zwiększeniu do ponad 70 tys.⁹⁰.

Obecnie obowiązująca ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁹¹, wzorem poprzedniej regulacji, wytycza ogólne ramy działalności państwa w zakresie przeciwdziałania temu zjawisku. W zamierzeniu ustawodawcy, proces ten ma przebiegać na wielu płaszczyznach równocześnie. Na gruncie obowiązujących przepisów można też wyróżnić podejście prawnokarne i profilaktyczno-medyczne⁹². Jest to więc kompleksowa regulacja prawna, dotycząca niemal wszystkich zagadnień związanych z prawnymi i społecznymi aspektami zjawiska narkomanii. Obok działalności wychowawczej, edukacyjnej czy leczenia, zawiera również przepisy o charakterze karnym (Rozdział 7), oraz o charakterze administracyjno-karnym (Rozdział 6a). W ustawie zamieszczono „tradycyjny” już podział narkotyków na środki odurzające i substancje psychotropowe, dodając również prekursory, którymi są „substancje sklasyfikowane”, w rozumieniu art. 2 pkt a rozporządzenia 273/2004⁹³, określone w załączniku nr 1 do tego rozporządzenia⁹⁴. Zamieszczony w ustawie katalog środków odurzających stanowi w pewnym

⁸⁹ Zob. *Historia narkomanii w Polsce*.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1485).

⁹² G. G. Wodowski, *Redukcja szkód: od filozofii do praktyki*, tekst dostępny na stronie: www.poradnia.narkomania.org.pl [dostęp: 30 stycznia 2021].

⁹³ Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie prekursorów narkotykowych, Dz.U. L 047 z 18.02.2004, s. 0001 – 0010, tekst dostępny na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004R0273&from=PL> [dostęp: 31 stycznia 2021].

⁹⁴ Prekursor narkotyku - substancja, mająca legalne zastosowanie, ale która często wykorzystywana jest do nielegalnej produkcji narkotyków. Przykładowo prekursorem jest nadmanganian potasu wykorzystywany do nielegalnej produkcji kokainy, zaś bezwodnik octowy stosowany jest do produkcji heroiny. Zob. *Prekursory narkotyków*, tekst dostępny na stronie: <https://bhpodpodszewki.pl/prekursory-narkotykow/> [dostęp: 31 stycznia 2021].

sensie odwzorowanie podziału przyjętego przez Jednolitą Konwencję z 30 marca 1961 r. Podział na grupy (art. 31 ust. 1 u.o.p.n.) ma na celu zróżnicowanie systemu kontroli substancji będących środkami odurzającymi, w zależności od stopnia ryzyka powstania uzależnienia oraz zakresu stosowania substancji na potrzeby medyczne. Również substancje psychotropowe zostały podzielone na cztery grupy, w zależności od stopnia ryzyka powstania uzależnienia w przypadku używania ich w celach innych niż medyczne oraz zakresu stosowania ich w celach medycznych (art. 32 ust. 1 u.o.p.n.). W literaturze słusznie zwraca się uwagę, że „Ratio legis ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii są przede wszystkim zasady i tryb postępowania w zakresie przeciwdziałania narkomanii (art. 1 pkt 1), zaś określone w niej definicje legalne, jak wskazuje art. 4, stworzone zostały na potrzeby i dotyczą wyłącznie tej ustawy. Nie mają więc na celu ochronę bezpieczeństwa w ruchu drogowym, a w konsekwencji przenoszenie zawartych w ustawie definicji na grunt prawa karnego nie powinno mieć miejsca”⁹⁵. Zamieszczona w ustawie definicja „środka odurzającego” została ustalona z punktu widzenia zapobiegania zjawisku narkomanii, a zatem z uwzględnieniem właściwości uzależniających określonych substancji i problematyki związanej z leczeniem uzależnień, nie zaś w celu określania wpływu poszczególnych substancji na upośledzenie czynności organizmu w aspekcie bezpieczeństwa ruchu drogowego⁹⁶. Z drugiej strony trudno nie zauważyć, że definicje zawarte w ustawie spełniają także inną rolę; są wyjaśnieniem znamion zamieszczonych w niej typów czynów zabronionych, kryminalizujących zachowania w zasadzie niezwiązane z komunikacją. Polegają one bowiem na produkcji (wytwarzanie, przetwarzanie, przerabianie), imporcie, eksporcie oraz wprowadzaniu do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych oraz nowych substancji psychoaktywnych, a także słomy makowej (art. 53, 55 i 56 u.o.p.n.).

To jednak nie oznacza, że wspomniane typy czynów zabronionych pozostają bez wpływu na inne sfery życia społecznego, w tym komunikację. Obecna ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z 2005 r. kryminalizuje wszelkie postaci udzielania środków odurzających, substancji psychotropowych, a także nowych substancji psychoaktywnych oraz ich posiadanie (art. 58, 59 i 62 u.o.p.n.). Polski ustawodawca okolicznościami zaostrzającymi odpowiedzialność, podobnie jak ma to miejsce w wielu innych krajach europejskich, czyni „znaczny ilość” narkotyku, a także działanie celem osiągnięcia korzyści majątkowej. Zachowanie kwalifikowane w taki sposób jest zbrodnią na gruncie polskiego prawa karnego. Jedynie w przypadku zachowań opisanych w art. 56 u.o.p.n. (wprowadzenie do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych oraz nowych substancji psychoaktywnych), dolna granica kary pozbawienia wolności wynosi 2 lata. Z przyczyn utylitarnych ustawa zawiera również rozwiązania pozwalające na stosowanie

⁹⁵ J. Dąbrowski, *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06*, WPP 2009, nr 2.

⁹⁶ Ibidem.

metod alternatywnych wobec kar kryminalnych. Zgodnie z art. 72 ust. 1 u.o.p.n., jeżeli osoba uzależniona lub używająca szkodliwie substancji psychoaktywnej, której zarzucono popełnienie przestępstwa pozostającego w związku z używaniem środka odurzającego, substancji psychotropowej lub nowej substancji psychoaktywnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, podda się leczeniu, rehabilitacji lub udziałowi w programie edukacyjno-profilaktycznym prowadzonym przez podmiot leczniczy lub inny podmiot działający w ochronie zdrowia, prokurator może zawiesić postępowanie do czasu zakończenia leczenia, rehabilitacji lub udziału w programie. Z kolei w myśl art. 71 ust. 3 u.o.p.n., w razie skazania osoby uzależnionej za przestępstwo pozostające w związku z używaniem narkotyków, na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, sąd może orzec umieszczenie sprawcy przed wykonaniem kary w odpowiednim podmiocie leczniczym. W podobnym duchu uregulowano instytucje przerwy i warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 73a u.o.p.n.). Również w taki sam sposób, jak ma to miejsce w ustawodawstwach większość państw europejskich, ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii uwzględnia okoliczności powodujące redukcję kar. Są nimi posiadanie narkotyków na własny użytek, co łączy się z tym, że sprawca posiada je w nieznacznej ilości (art. 62a i 62b u.o.p.n.). Ustawodawca nie zdecydował się jednak na depenalizację takiego zachowania, lecz wprowadził ustawowy oportunizm ścigania sprawcy⁹⁷.

Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii odnosi się również do tzw. dopalaczy (*designer drugs, party pills*)⁹⁸. Statystyki dowodzą, że nie maleje handel tego rodzaju substancjami, oferowanymi w rozmaitej postaci⁹⁹. Dzieje się tak pomimo wdrażania wielu różnorodnych działań przez państwa europejskie, również przez Polskę¹⁰⁰. Dotyczy to zapewne również osób uczestniczących w komunikacji, nie tylko drogowej. Polski ustawodawca od kilku już lat stara się zahamować wzrost sprzedaży produktów, które od początku pojawienia się na rynku uważane były za wyjątkowo niebezpieczne dla zdrowia ludzi¹⁰¹. Niewątpliwie są również niebezpieczne dla

⁹⁷ P. Kładoczny, K. Wilamowski, *Wybrane uregulowania ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2017, s. 43. Podobnie: M. Kulik, *Komentarz do art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, Lex/el. stan prawny na dzień 15 sierpnia 2017 r., teza 1. Autor określa ten przepis jako wyjątek od zasady legalizmu. Także: P. Gęsikowski, *Materialnoprawne ujęcie przesłanek instytucji przewidzianej w art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, Prok. i Pr. 2015, nr 10, s. 97.

⁹⁸ P. Musiałowska zauważa: „Zwalczanie nielegalnego obrotu dopalaczami jest obecnie jednym z najtrudniejszych problemów z którym zmagają się organy ścigania oraz wymiar sprawiedliwości. Podstawową przeszkodą w ściganiu tego typu przestępstw jest niedostosowanie regulacji prawnych do współczesnej praktyki”, w: *Prawnokarne aspekty obrotu środkami zastępczymi*, Internetowy Przegląd Prawniczy, TBSP UJ 2015, nr 5, s. 4.

⁹⁹ Zob. *Dane statystyczne: Wykaz środków zastępczych, nowych substancji i innych substancji*, tekst dostępny na stronie: <https://gis.gov.pl/bez-kategorii/dane-statystyczne/> [dostęp: 10 luty 2021].

¹⁰⁰ Zob. *Europejski raport narkotykowy. Tendencje i osiągnięcia*. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, s. 21-42, tekst dostępny na stronie: http://www.emcedda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001PLN_PDF.pdf [dostęp: 10 luty 2021].

¹⁰¹ D. Błachut, B. Szukalski, *Dopalacze – właściwości chemiczne, skala zagrożeń i przeciwdziałanie rozpowszechnianiu*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 2012, nr 6, s. 112.

prowadzących pojazdy. Ustawą z dnia 20 marca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii¹⁰², zwiększono katalog środków odurzających z grupy I-N m. in. o zidentyfikowane dotychczas substancje o działaniu podobnym do narkotyków. Były to głównie rośliny oraz ich ekstrakty, a także susze¹⁰³. Z czasem również i ta próba ograniczenia obrotu dopalaczami okazała się jednak nieskuteczna. Zastosowanie metody używanej również w innych krajach europejskich, polegającej na uzupełnianiu listy zakazanych substancji psychoaktywnych w miarę pojawiania się na rynku nowych środków, nie może przynieść bowiem oczekiwanych rezultatów. Producenci „dopalaczy” szybko zastępują wyłączone substancje ich analogami. W ten sposób nawet niewielkie modyfikacje składu chemicznego powodują „legalizację” produktów, wprowadzonych na listę nowych substancji psychoaktywnych. Kolejne nowelizacje ustawy, powielające taki sposób wyłączania, można było więc z góry uznać za bezskuteczne, tym bardziej, że zmiany w przepisach określających katalog nowych substancji psychoaktywnych powinny być poprzedzone odpowiednimi ekspertyzami dotyczącymi szkodliwości środków umieszczonych na takich listach¹⁰⁴.

Dostrzegając niebezpieczeństwo związane z wprowadzeniem na polski rynek wielu nowych narkotyków, w 2010 r. do Sejmu RP w trybie pilnym złożono projekt kolejnej nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii¹⁰⁵. Zamieszczono w niej administracyjny zakaz wytwarzania i wprowadzania do obrotu środków zastępczych, których legalną definicję w istotny sposób zmodyfikowano¹⁰⁶. Jak można było jednak oczekiwać, również te działania okazały się nieskuteczne. Powodem jest fakt, że ukarani „handlowcy” z łatwością unikają zapłaty wymierzanych im kar administracyjnych, a producenci i importerzy dopalaczy – tak jak dotychczas – bez trudu wprowadzają na rynek coraz nowsze produkty. Warunkiem nałożenia kary administracyjnej jest bowiem ustalenie przez służby Państwowej Inspekcji Sanitarnej, że dany środek jest środkiem zastępczym, a więc że zawiera substancję, używaną zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa¹⁰⁷. Ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii zdecydowano się poddać

¹⁰² Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 63, poz. 520).

¹⁰³ A. Muszyńska, *Prawne aspekty regulacji obrotu tzw. dopalaczami*, *Homines Hominibus* 2012, vol. 8, s. 189.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ Mowa o ustawie o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej z dnia 8 października 2010 r. (Dz. U. Nr 213, poz. 1336).

¹⁰⁶ W myśl nowego przepisu art. 4 pkt 27 pod pojęciem środek zastępczy należy rozumieć – substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w każdym stanie fizycznym lub produkt, roślinę, grzyba lub ich część, zawierające taką substancję, używane zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa, których wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu nie jest regulowane na podstawie przepisów odrębnych; do środków zastępczych nie stosuje się przepisów o ogólnym bezpieczeństwie produktów.

¹⁰⁷ Zob. także: Cz. P. Kłak, *Nowa definicja środka zastępczego w nowej ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii – czy jest potrzebna?* *Przegląd Więziennictwa Polskiego* 2017, nr 96, s. 135 i n.

więc kolejnej zmianie. Nowela z dnia 20 lipca 2018 r.¹⁰⁸ w zamierzeniu miała wyeliminować dotychczasowe wady regulacji, a w szczególności ograniczyć zażywanie dopalaczy przez osoby młode, które sięgają częściej po tego rodzaju środki z uwagi na niższą cenę, w porównaniu do tradycyjnych narkotyków¹⁰⁹. Już w toku prac nad projektem zwracano uwagę, że proponowane zmiany w dalszym ciągu nie są wystarczające, aby osiągnąć cel¹¹⁰. Kryminalizacją należy objąć obrót (import i dystrybucję) wszelkiego rodzaju środkami, które mogą zagrażać zdrowiu, a nawet życiu ludzi, zwłaszcza takimi, które nie zostały dopuszczone do obrotu na terytorium RP¹¹¹. Ustawodawca pozostał jednak głuchy na te postulaty¹¹². Co prawda, obrót wydzielonej z katalogu środków zastępczych nowej substancji psychoaktywnej został poddany reżimowi takiemu samemu jak „tradycyjne” narkotyki, tym niemniej utrzymany został mechanizm kwalifikowania danego środka do owej kategorii. Zajmuje się tym Zespół do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych. Jest to organ opiniodawczo-doradczy ministra właściwego do spraw zdrowia i jego rolą jest wydawanie opinii w sprawach oceny potencjalnych zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi lub możliwości powodowania szkód społecznych, wynikających z używania substancji, co do których istnieje podejrzenie, że działają na ośrodkowy układ nerwowy¹¹³. Wszelkie inne środki o nieznanym składzie w dalszym ciągu są jednak traktowane jako środki zastępcze, co powoduje, że import tego rodzaju substancji oraz ich dystrybucja pozostał w reżimie administracyjnym. Należy wobec tego zauważyć, że wspomniana nowelizacja nie ograniczyła handlu, a także importu dopalaczy; są równie łatwo dostępne, jak poprzednio. Co istotniejsze, pod ich wpływem pozostają głównie osoby młode, które efekty spożywania alkoholu wzmacniają bardzo często tego rodzaju środkami¹¹⁴.

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r., o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U., poz. 1490).

¹⁰⁹ Jak donosiła prasa, tylko w 2018 r. zmarły 162 osoby po zażyciu dopalaczy. Por. *Rzeczpospolita. Prawo karne*, tekst dostępny on-line na: <https://www.rp.pl/Prawo-karne/307029921-Dopalacze-nowe-narkotyki-zabijaja-skuteczniej.html> [dostęp: 10 luty 2020].

¹¹⁰ Cz. P. Kłak, *Nowa definicja środka zastępczego*, s. 139 i n.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Chociaż w uzasadnieniu projektu deklarowano, że „Projekt ustawy został opracowany ze względu na pilną potrzebę wdrożenia kolejnych działań ograniczających zjawisko wytwarzania i wprowadzania do obrotu środków zastępczych i nowych substancji psychoaktywnych, w tym wynikających z przyjęcia na poziomie Unii Europejskiej nowych rozwiązań prawnych umożliwiających objęcie nowych substancji psychoaktywnych procedurą oceny zagrożeń na poziomie Unii Europejskiej i procedurą poddania danej substancji środkom kontroli i sankcjom karnym takim samym, jak przewidziane w prawie krajowym wobec substancji psychotropowych (narkotyków)”, to cel ten został zrealizowany tylko częściowo, co w przypadku zjawiska narkomanii oznacza w istocie brak poprawy. Tekst uzasadnienia projektu dostępny na stronie: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2746> [dostęp: 10 luty 2021].

¹¹³ Stanowi o tym art. 18a dodany ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 875).

¹¹⁴ Por. *Dane statystyczne: Wykaz środków zastępczych, nowych substancji i innych substancji*.

1.4. Penalizacja prowadzenia pojazdów pod wpływem środków psychoaktywnych

1.4.1 Rys historyczny

Przypadki uczestniczenia w ruchu komunikacyjnym pod wpływem alkoholu i innych środków psychoaktywnych są prawdopodobnie równie stare, jak stara jest historia samej komunikacji. Ponieważ obecnie już wiadomo, że każda cywilizacja, a więc również ta, która narodziła się w basenie Morza Śródziemnego wykorzystywała narkotyki do wspomagania naturalnych właściwości ludzkiego organizmu, uzasadnione jest stwierdzenie, że były one używane przez przodków współczesnych Europejczyków nie tylko w celach rytualnych¹¹⁵. Przypuszcza się, że człowiek odkrył opium, kiedy napotkał dziko jeszcze wtedy rosnące makówki w okolicach południowych krańców Morza Śródziemnego. Było to w czasach neolitu, a więc w poprzedzającym epokę brązu końcowym okresie kamienia łupanego¹¹⁶.

Starożytne kroniki medyczne niejednokrotnie wspominają, że opium było dobrze znane medykom jeszcze długo przed narodzeniem Chrystusa. Mak uprawiali Sumerowie przeszło 5000 lat temu, pozostawiając po sobie zapisane na glinianych tabliczkach wskazówki jak przygotować z niego opium. Nazywali go „Hul Gil”, to znaczy kwiatek radości¹¹⁷. Opium było powszechnie stosowane również jako środek uśmierzający ból, a więc w celach medycznych. Nieobcy był zarówno Hipokratesowi w Grecji, jak i lekarzowi Galenowi w czasach rzymskiego imperium. Homer w swojej „Odysei” opisuje, jak Helena, żona króla Menelaosa, podała do wypicia Telemachowi, synowi Odyseusza, napój zwany *nepenthes*. Istnieje przekonanie, że ów środek powodujący, że zapomina się o bólu i nieszczęściach, to właśnie opium. W wieku VIII Arabowie rozszerzyli uprawę maku od Azji Mniejszej aż po Indie i Chiny. Z rejonu Morza Śródziemnego opium bardzo szybko rozprzestrzeniło się także na zachód, obejmując zasięgiem upraw rejon niemal całej Europy. Współczesne greckie miasto Sikon, w XVIII w. p. n. e. nazywane było Makon, czyli miastem maku¹¹⁸

Nie tylko jednak opium był szeroko rozpowszechnionym środkiem narkotycznym. Konopie, oraz dziko rosnące zioła z rodziny psiankowatych (np. pokrzyk wilcza jagoda, bieluni

¹¹⁵ Znaleźiska archeologiczne, jak np. posążek „bogini ekstazy”, odkryty na Krecie wskazują, że narkotyczne odurzenie miało prawdopodobnie związek z uprawianiem jakiegoś rytuału co wcale nie oznacza, że używanie maku stanowiącego naturalny narkotyk (w różny sposób, np. żując niedojrzałe makówki), którą to roślinę udomowiono około 6000 lat przed naszą erą, a w basenie Morza Śródziemnego był powszechnie uprawiany już w starożytności, nie odbywało się również poza murami świątyni. Zob. A. Piotrowska, *Narkotyki to nie wynalazek ostatnich wieków. Czym odurzano się w prehistorycznej Europie?*, tekst dostępny na stronie: <https://www.focus.pl/arttykul/narkotyki-w-prehistorycznej-europie> [dostęp: 10 luty 2021].

¹¹⁶ J. Rogala, *Narkotyki*, s. 7.

¹¹⁷ Zob. *Pochodzenie i historia maku*, tekst dostępny na stronie: <http://melbakes.pl/baza-wiedzy/pochodzenie-i-historia-maku/> [dostęp: 10 luty 2021].

¹¹⁸ Ibidem.

dziędzierzawa) były powszechnie używane w celach odurzania, dlatego z dużym prawdopodobieństwem można zakładać, że powożący rydwanem, czy zwyczajnym *petorritum* (wóz czterokołowy w starożytnym Rzymie), mógł prowadzić swój pojazd w stanie odurzenia, wywołanego nie tylko alkoholem, ale i innymi środkami działającymi w sposób pobudzający lub halucynogeny. Brak jest jednak informacji, aby w Starożytności lub w wiekach późniejszych zakazywano powożenia po spożyciu alkoholu lub narkotyków. Z drugiej jednak strony wiadomo, że w Starożytnym Egipcie wprowadzano zakaz upijania się żołnierzy walczących na rydwanach. Było to bowiem przyczyną licznych niepowodzeń w boju, a niekiedy wręcz klęsk militarnych¹¹⁹.

W Europie alkohol, głównie w postaci wina i piwa, był częścią codziennej egzystencji. W średniowiecznych miastach częściej nawet sięgano po piwo niż wodę, która była bardzo złej jakości. Rozpowszechnienie się z czasem zwyczaju picia mocnych alkoholi (głównie wódki), przez wieki również nie traktowane było jako zjawisko negatywne, o czym świadczyć może potoczna nazwa wódki: okowita – *aqua vitae* (woda życia). W przeciwieństwie do Koranu, Pismo Święte nie zakazywało spożywania alkoholu. Trudno więc przypuszczać, aby pijany woźnica w średniowiecznej, a i w późniejszej Polsce, był z tego powodu np. karany. Oczywiście w dawnych czasach narkotyki, takie jak wywar z konopi czy bardziej egzotyczny haszysz, nie były szeroko rozpowszechnione. Polska leżała na uboczu jedwabnego szlaku, którym prawdopodobnie wędrowało również opium. Nie zmienia to faktu, że konopie stosowano od czasów prasłowiańskich. Były postrzegane jako rośliny posiadające siłę magiczną, związaną z obrzędami kultowymi, głównie ze względu na swoje działanie halucynogenne. Przed wszystkim pełniły jednak funkcje gospodarcze; z nasion pozyskiwano olej, a łodygi stosowano do wyrobu powroźów oraz tkanin¹²⁰. Źródła pisane przekonują, że uprawiać konopie potrafili już Słowianie, od których umiejętność tę przejęli w okresie późniejszym Germanowie¹²¹. Dobrze zachowane tkaniny, które znaleziono głównie w grobach lub osiedlach zachodnio – słowiańskich, na przykład w Gdańsku, w Szczecinie i na wschodnio – słowiańskich terenach (np. Smoleńsk) oraz szczątki organiczne wskazują, że włókno konopne, obok lnu oraz wełny, a także sierści zwierząt, było głównym surowcem do wyrobu lin, nici, sieci oraz tkanin¹²². W polskiej literaturze przyrodniczej pierwszy opis działania halucynogennego konopi znajduje się w Herbarzu Syreniusza z 1613 roku, który napisał, że po zażyciu narkotyku w głowie rodzi się szaleństwo i zmieszanie¹²³. Ludność zamieszkująca ziemie polskie do swojej dyspozycji miała nie tylko

¹¹⁹ Zob. *Krótką historią alkoholu*, tekst dostępny na stronie: <https://histmag.org/Krotka-historia-alkoholu-14314> [dostęp: 11 luty 2021].

¹²⁰ I. Arabas, *Z historii używania konopi w Polsce*, Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, tom 35, s. 329.

¹²¹ W. Hansel, *Historia kultury materialnej dawnej Słowiańszczyzny*, Poznań 1951, s. 48.

¹²² Ibidem.

¹²³ S. Syreniusz, *Zielnik Herbarzem z języka Łacińskiego zowią To jest Opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutków, y mocy Ziół wszelakich Drzew Krzewin y korzenia ich, Kwiatu, Owoców, Soków Miasg, Żywicy korzenia do*

jednak konopie i mak, ale cały wachlarz środków odurzających znajdujących się w tak popularnych roślinach, jak tatarak, borówka bagienna, chmiel, lub rzadziej spotykanych, jak bielun dziedzierzawa lub lulek czarny. Z powodu zawartego w nim kwasu ibotenowego oraz muscymolu (również alkaloidu, który jednak nie ulega rozkładowi i zostaje wydalony z organizmu w formie aktywnej), także muchomor czerwony stosowany był w celach ekstatycznych przez szamanów wielu plemion zamieszkujących Europę i Azję¹²⁴. Wyjątkowe właściwości muchomora czerwonego musieli znać więc również mieszkańcy dawnej Polski.

To jednak alkohol, głównie piwo, a później także wódka, która zyskała popularność w II połowie XVII wieku, zdominował w pewnym sensie życie społeczne Polski przedrozbiorowej¹²⁵. Na wsiach obowiązywał nawet tzw. przymus propinacyjny, dlatego poważniejsze zmiany w kulturze picia alkoholu zaczęły następować dopiero w związku z procesem znoszenia poddaństwa i przenoszenia się małopolskich chłopów ze wsi do miasta. Wraz z ograniczeniami w konsumpcji, przede wszystkim wysokoprocentowego alkoholu, wynikającymi z dostrzeżenia problemu alkoholizmu w Europie Zachodniej, zmieniał się też stosunek do osób wykonujących swoje czynności zawodowe pod wpływem alkoholu, ale zapewne także pod wpływem pozostałych używek i narkotyków¹²⁶. Dynamiczny rozwój komunikacji, który nastąpił w XIX wieku, spowodował, że problem alkoholizmu zaczęto coraz częściej dostrzegać również w kontekście uczestniczenia w ruchu drogowym. Narkotyki rzadziej były bowiem używane, co wynika głównie z większej dostępności alkoholu, w rozmaitej postaci. Pierwsze regulacje zakazujące kierowania pojazdami w stanie nietrzeźwości pojawiły się już po I Wojnie Światowej, najwcześniej w Anglii¹²⁷. W Szwecji, Danii i Belgii w latach 30-tych XX w. policjanci wyposażeni byli nawet w przenośne zestawy do pobierania krwi, które – z oczywistych powodów –

potraw zaprawowania Także Trunków, Syropów, Wódek Lekiarzow, Konfektow [...] pilnie zebrane a porządnie zapisane przez D. Simona Syrenniva, Kraków 1613, s. 824.

¹²⁴ Zob. *Muchomor czerwony – niesamowite właściwości muscymolu*, tekst dostępny na stronie: <http://wyszedlzdому.pl/muchomor-czerwony-niesamowite-wlasciwosci-muscymolu/> [dostęp: 11 luty 2021].

¹²⁵ Zob. *Historia z wódką*, Miesięcznik „Znak” marzec 2014, tekst dostępny na stronie: <http://www miesiecznik.znak.com.pl/7062014z-krzysztofem-zamorskim-rozmawia-marta-duch-dynogshistoria-z-wodka/> [dostęp: 11 luty 2021].

¹²⁶ W Europie zaczęto zdawać sobie wówczas sprawę z problemów, których źródłem był alkohol, co widać w wypowiedziach Tomasza Malthusa sprzeciwiającego się wprowadzeniu zasiłków dla robotników. Ten żyjący na przełomie XVIII-ego i XIX-ego wieku angielski ekonomista argumentował, że w ten sposób państwo będzie sprzyjać reprodukowaniu się biedy i rozpowszechnieniu m.in. alkoholizmu. Jeżeli chodzi o narkotyki, to średniowieczne smoki, demony oraz inne bestie brały się, właśnie z halucynacji występujących po zażyciu marihuany. Tak właśnie widział problem narkomanii Michel Foucault, opisując go w swoim dziele pod tytułem „Historia szaleństwa”. Nie dziwi zatem, że pierwszym zachodnim prawem tępiącym marihuanę był zakaz kościelny – bulla papieża Innocentego VIII, który uznał marihuanę za satanistyczny sakrament. Prawdopodobnie dlatego doktor medycyny François Rabelais w swoim dziele „Gargantua i Pantagruel” nie wspominał również o konopiach, chociaż opisał ich działanie dość dokładnie – ziele występujące w książce zakamuflował pod nazwą Pantagruelion. Dzięki jego wzmiance wiadomo, że już w XVI wieku ziele konopi nie było obce zachodniej elicie. B. Chaciński, *Historia Środków Odurzających. Dzieje na haju*, tekst dostępny na stronie: <http://www.polityka.pl/spoleczenstwo/artykuly> [dostęp: 11 luty 2021].

¹²⁷ Zob. K. Kupczyk, *Topienie trzeźwych królików, alkomat na monety i inne fakty z XX-wiecznej historii alkomatu*. Tekst dostępny na stronie: <https://www.spysshop.pl/blog/historia-powstania-alkomatu/> [dostęp: 11 luty 2021]

wykorzystywano jedynie na miejscu wypadku, jednak „jeżeli wierzyć wykładowcy Uniwersytetu Stefana Batorego, doktorowi S. Schlilingowi-Siengalewiczowi, rezultaty były zadziwiająco dokładne – nawet z dzisiejszej perspektywy”¹²⁸.

1.4.2. Polskie regulacje przeciwdziałające uczestnictwu w ruchu komunikacyjnym przez osoby zażywające substancje psychoaktywne

W odrodzonej Polsce w latach 20-tych i 30-tych XX w., problem kierowców prowadzących pojazdy samochodowe w stanie nietrzeźwości lub odurzenia jakkolwiek zapewne istniał, to jednak dopiero u schyłku tego okresu zdecydowano się sięgnąć po bardziej radykalne środki prawne, aby mu przeciwdziałać. W przypadku odurzenia, sprawcę wypadku drogowego oskarżano bowiem nie o prowadzenie pod wpływem narkotyków lub alkoholu, ale o nieostrożne kierowanie pojazdem, przekroczenie przepisów drogowych lub nieumyślne uszkodzenie ciała, a w najgorszym scenariuszu – spowodowanie śmierci¹²⁹. Z drugiej strony, posiadanie narkotyków oraz obrót nimi bardzo szybko stały się przedmiotem prawnokarnej regulacji. Efektem ratyfikowania „konwencji opiumowej”¹³⁰, było uchwalenie ustawy z dnia 22 czerwca 1923 r. o substancjach i przetworach odurzających¹³¹, zwanej potocznie „przeciwnarkotykową”. Ustawa ta, nazywana także kamieniem milowym w walce z tym zjawiskiem¹³², chociaż była bardzo zwięzłym aktem prawnym, to zawierała niezwykle doniosłe zapisy, a najistotniejszy z nich był art. 1, w którym zabraniano wytwarzania, przeróbki, przywozu i wywozu, przechowywania, handlu oraz wszelkiego w ogóle obrotu opium, haszyszem, morfiną, kokainą, heroiną, oraz wszelkiego rodzaju ich przetworami.

Pomimo obowiązywania wspomnianych przepisów, sytuacja w zakresie bezpieczeństwa na drogach była zła. Najwyraźniej zakaz posiadania narkotyków nie był rygorystycznie egzekwowany, skoro informacje zaczerpnięte z przedwojennej prasy rysują obraz bezkarności kierowców prowadzących swoje pojazdy nie tylko zapewne pod wpływem alkoholu¹³³.

¹²⁸ K. Janicki, *Pijani kierowcy w przedwojennej Polsce*, tekst dostępny on-line na: ciekawostki.historyczne.pl [dostęp: 11 luty 2020].

¹²⁹ Ibidem.

¹³⁰ Mowa o Konferencji Haskiej z 1912 r., która była pierwszym forum międzynarodowej współpracy w zakresie zapobiegania narkomanii i nielegalnego handlu narkotyków. Był to pierwszy akt woli międzynarodowej współpracy w zakresie kontroli rynku narkotyków. Zob. D. Andrzejek-Frączak, *Kontrola rynku narkotyków w świetle prawa międzynarodowego*.

¹³¹ Ustawa z dnia 22 czerwca 1923 r. w przedmiocie substancji i przetworów odurzających (Dz. U. Nr 72, poz. 559).

¹³² P. Bołtryk, *Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków*, s. 85.

¹³³ Głos Poranny z 1928 roku prezentował stołeczną historię, w której kierowca ciężarówki należącej do znanej fabryki zapraw i pasty do obuwia „Jaśniej słońca” zdemolował pół ulicy Wspólnej. Powstrzymał go dopiero wytrwały pościg w wykonaniu... czterech policjantów na rowerach oraz nie mniej zdeterminowanych patroli pieszych, które w tym celu zarekwirowały dwie taksówki (własnych samochodów polska policja wciąż miała bardzo niewiele), zob. K. Janicki, *Pijani kierowcy w przedwojennej Polsce*.

Obowiązująca od 1921 r. ustawa o przepisach porządkowych na drogach publicznych¹³⁴, która w art. 21 groziła sankcją w postaci kary grzywny do 1000 000 mk (Marek Polskich) lub karą aresztu do dwóch miesięcy za „przekroczenie przepisów porządkowych na drogach publicznych”¹³⁵, też była w tym względzie nieskuteczna. Powodem było to, że chociaż od 16 sierpnia 1922 r. obowiązywało rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych o ruchu samochodów i innych pojazdów mechanicznych na drogach publicznych¹³⁶, to nie zawierało ono przepisów zakazujących prowadzenia pojazdu chociażby tylko w stanie nietrzeźwości. Zakaz taki wprowadziło dopiero rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych w dniu 27 stycznia 1928 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych¹³⁷. Zawarty w nim przepis § 51 stanowił, że zabrania się kierowcy m. in. prowadzić pojazd, będąc w stanie nietrzeźwym. Pozostałe zakazy zamieszczone w tym przepisie dotyczyły np. oddalania się od pojazdu przy pracującym silniku lub dymienia, z wyjątkiem ruszania z miejsca i zmiany szybkości. W rozporządzeniu z dnia 27 października 1937 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych¹³⁸, ustawodawca powtórzył zakaz prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwym, ale w dalszym ciągu nie wprowadzono takiego samego zakazu w stosunku do kierowców pod wpływem narkotyków.

Po zakończeniu II Wojny Światowej, problem nietrzeźwych kierowców przybrał jeszcze na sile, głównie za sprawą zwiększającej się z każdym rokiem liczby pojazdów, również samochodów osobowych. Obowiązująca w dalszym ciągu ustawa z 1921 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych¹³⁹ nie była w stanie sprostać wymogom powojennej rzeczywistości w zakresie realizacji celów kryminalnopolitycznych. Sięgnięto więc po inne rozwiązania. Zaczęto dokonywać roszszerzającej interpretacji przepisów *stricte* karnych, w wyniku czego zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwym, zaczęto

¹³⁴ Ustawa z 7 października 1921 r. o przepisach porządkowych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 89, poz. 656 ze zm).

¹³⁵Przepis ten będąc przykładem subsydiarności ustawowej stanowił: Winni przekroczenia przepisów porządkowych na drogach publicznych ulegną, o ile dane przekroczenie nie podlega surowszemu przepisowi karnemu, karze grzywny, do wysokości 1 000.000 mk lub aresztu do dwóch miesięcy. Grzywny nieściągalne należy zamienić na areszt nie dłuższy niż trzy miesiące. Tak skonstruowana norma karna nie pozwalała w istocie ujawniać rzeczywistych powodów wypadków lub kolizji.

¹³⁶ Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 lica 1922 r. o ruchu samochodów i innych pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 65, poz. 587).

¹³⁷ Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 27 stycznia 1928 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 41, poz. 396).

¹³⁸ Rozporządzenie Ministrów Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1938 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 85, poz. 616).

¹³⁹ Ustawa ta formalnie obowiązywała do dnia 6 maja 1962 r. Uchylona została przez art. 55 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 marca 1962 r. o drogach publicznych (Dz. U. Nr 20, poz. 90).

kwalifikować jako występki z art. 215 d.k.k.¹⁴⁰, który to przepis penalizował spowodowanie niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji lądowej. Jednocześnie – co należy podkreślić – nowelizacji poddano przedwojenne rozporządzenie o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych. W rozporządzeniu Ministrów: Komunikacji, Administracji Publicznej, Ziem Odzyskanych i Obrony Narodowej z dnia 15 kwietnia 1948 r. wydanym w porozumieniu z Ministrami: Bezpieczeństwa Publicznego, Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia – w sprawie zmiany rozporządzenia Ministrów: Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1937 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych¹⁴¹, dokonano zmiany m.in. § 51 tego rozporządzenia. Zgodnie z nowym brzmieniem tego przepisu, który znalazł się w Rozdziale 5 zatytułowanym „Cofnięcie pozwoleń na prowadzenie pojazdów mechanicznych”, cofnięcia pozwolenia bez uprzedniego ostrzeżenia dokonywać mogła powiatowa władza administracji ogólnej, która wydała pozwolenie, jeżeli kierowca w czasie prowadzenia pojazdu mechanicznego lub w czasie okolicznościowego postoju używał bądź znajdował się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka, choćby wypadek nie nastąpił. Rozporządzenie to nowelizowane było jeszcze siedmiokrotnie i obowiązywało do 1 kwietnia 1963 r.¹⁴².

Ustawodawstwo *stricte* karne szło tymczasem nieco inną drogą. Dostrzegając wadliwość praktyki w zakresie stosowania art. 215 d.k.k.¹⁴³, uchwalono ustawę z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu¹⁴⁴. Zdefiniowano w niej nie tylko zakres karalnego zachowania, ale przesądzono, że prowadzenie w stanie nietrzeźwości pojazdu mechanicznego służącego do komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej, stanowi przestępstwo zagrożone aresztem do lat 2 lub grzywną do 5000 zł albo obiema tymi karami łącznie (art. 28 § 1). W przepisie art. 28 § 2 tej ustawy penalizacji poddawano prowadzenie innego pojazdu, niż mechaniczny, ale tylko na drodze publicznej, jeżeli kierujący był w stanie nietrzeźwości. Spowodowanie niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji, przez kierującego pojazdem mechanicznym znajdującego się w stanie nietrzeźwości, było zaś nieumyślnym występkiem z art. 30, zagrożonym aresztem lub więzieniem do 5 lat.

¹⁴⁰ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 ze zm).

¹⁴¹ Rozporządzenie Ministrów: Komunikacji, Administracji Publicznej, Ziem Odzyskanych i Obrony Narodowej z dnia 15 kwietnia 1948 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Bezpieczeństwa Publicznego, Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia – w sprawie zmiany rozporządzenia Ministrów: Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1937 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 27, poz. 186).

¹⁴² Uchylone zostało przez § 242 rozporządzenia Ministrów Komunikacji i Spraw Wewnętrznych z 1 października 1962 r. w sprawie ruchu na drogach publicznych (Dz. U. Nr 61, poz. 295).

¹⁴³ W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. VII, Warszawa 2016, s.720.

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz. U. Nr 69, poz. 434).

Trudno obecnie ustalić, dlaczego spod zakresu kryminalizacji wyłączono prowadzenie pojazdu w stanie wywołanym użyciem innego rodzaju środków, działających równie negatywnie na zdolność do bezpiecznej jazdy jak alkohol. Być może wpływ na to miał fakt, że podczas wojny problem narkomanii nieco zmalał, co jednak nie wydaje się prawdopodobne. Jakkolwiek żołnierze radzieccy i ich polscy sojusznicy, w przeciwieństwie do innych żołnierzy walczących stron, rzadko sięgali po koktajl okopowy (wódka zmieszana z kokainą)¹⁴⁵, to osób rannych w trakcie działań wojennych, uzależnionych od morfiny, z pewnością nie brakowało w powojennej Polsce. W takich okolicznościach prawdopodobnie uznano, że sankcja o charakterze administracyjnym jest w stanie zrealizować cele o charakterze prewencyjno-represyjnym. Równie istotną przyczyną mógł być jednak fakt, że o ile już w pierwszych latach powojennych do użytku zaczęły wchodzić tzw. alkotestery rurkowe¹⁴⁶, o tyle nie istniały żadne urządzenia do badania kierowców na obecność narkotyków w organizmie. Zdawano sobie wobec tego sprawę, że nie jest łatwo ujawnić osobę kierującą pojazdem pod wpływem innych środków, niż alkohol.

Niedługo potem ustawodawca postanowił jednak kryminalizacją objąć również prowadzenie pojazdu w sytuacji, gdy środkiem ograniczającym zdolność do bezpiecznej jazdy był środek psychoaktywny, różny od alkoholu. Ustawa z dnia 27 listopada 1961r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych¹⁴⁷ w art. 19 ust. 1 zakazywała w czasie prowadzenia pojazdu znajdowania się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka. Czyn taki stanowił wykroczenie z art. 24 powołanej ustawy, zagrożone karą grzywny do 4.500 zł. Ponadto ustawa nakładała na kierujących pojazdami obowiązek poddania się, na żądanie uprawnionych organów, badaniom koniecznym do ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub innego podobnie działającego środka, jeżeli zachodziło podejrzenie, że w czasie prowadzenia

¹⁴⁵ Zob. Ł. Kamiński, *Broń chemiczna*, tekst dostępny na stronie: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia> [dostęp: 13 luty 2021].

¹⁴⁶ W początkach lat 50-tych XX wieku w Niemczech rozpoczęto poszukiwania nowych metod do chemicznej analizy różnych szkodliwych gazów i rozpuszczalników organicznych parujących do atmosfery. Przez odpowiedni dobór związków chemicznych można było uzyskać zmianę ich zabarwienia po reakcji z gazami lub parami rozpuszczalników organicznych. To doprowadziło do odkrycia prostego urządzenia do analizy etanolu w powietrzu wydychanym dla kontroli trzeźwości kierujących pojazdami. Podejrzany wydmuchiwał około 11 ml powietrza przez rurkę do plastikowego woreczka. Rurka zawierała upakowaną mieszaninę dwuchromianu potasu i stężonego kwasu siarkowego zaadsorbowanego na kryształach żelu krzemionkowego, którego kolor z pomarańczowo-żółtego zmieniał się na zielono niebieski pod wpływem par alkoholu. Para wodna zawarta w powietrzu wydychanym reagowała z kwasem siarkowym powodując wytwarzanie ciepła przyspieszającego reakcję. Chemicznie było to podobne do reakcji utleniania Widmarka, stosowanej do analizy próbek krwi. Tak więc już we wczesnych latach 50-tych XX wieku probierze trzeźwości o nazwie alcotest były produkowane w Niemczech. To proste urządzenie było bardzo praktyczne do wstępnego badania trzeźwości kierowców, dając natychmiastową reakcję na alkohol. Alcotest był używany przez policję drogową także innych krajów w połowie lat 50-tych XX wieku i był bardziej obiektywny do stwierdzenia alkoholu aniżeli woń oddechu. W Polsce podobną konstrukcję rozwinęli Illg i Markiewicz, zob. W. Gubała, *Analiza powietrza wydychanego na zawartość alkoholu. Aspekty fizjologiczne, techniczne i prawne*. Tekst dostępny na stronie: <https://www.medycyna-sdowa-i-inne/53-analiza-powietrza-wydychanego.html> [dostęp: 13 luty 2021].

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 27 listopada 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych (Dz. U. Nr 53, poz. 295).

pojazdu kierujący znajdował się w stanie wskazującym na ich użycie. Mając na uwadze wspomniane wcześniej trudności z ustaleniem, czy dana osoba w trakcie jazdy istotnie znajdowała się w stanie wywołanym środkiem działającym podobnie do alkoholu, ustawodawca wprowadził rozwiązanie, które zasługuje na wysoką ocenę. Mowa o rozporządzeniu z dnia 30 marca 1962 r., w sprawie badań kierujących pojazdami, podejrzanych o znajdowanie się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka¹⁴⁸. Nawiązując do przepisów rozporządzenia z dnia 25 lipca 1961 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa w stanie nietrzeźwości¹⁴⁹, wydanego w oparciu o delegację z art. 34 § 2 ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu, rozporządzenie z 30 marca 1962 r. przewidywało szczególnego rodzaju procedurę, której celem było ustalenie, czy kierujący pojazdem znajdował się w stanie zabronionym przez ustawę. Istotą tego rozwiązania była „dwuetapowość”. W razie podejrzenia, że stan prowadzącego pojazd wskazywał, że w trakcie jazdy mógł być w stanie po użyciu alkoholu lub innego podobnie działającego środka, niemniej wynik badania przy użyciu probierza trzeźwości¹⁵⁰ był ujemny, kierowca zobowiązany był poddać się ogólnemu badaniu stanu zdrowia. W razie stwierdzenia przez lekarza, że nie jest to wystarczające dla wydania orzeczenia „co do użycia przez kierującego pojazdem środka o działaniu podobnym do alkoholu”, kierujący pojazdem był zobowiązany poddać się badaniu krwi, moczu lub treści żołądka. Do stwierdzenia, że sprawca w trakcie jazdy znajdował się w stanie wskazującym na użycie środka o działaniu podobnym do alkoholu, wystarczyła jednak już sama „opinia” lekarza, wydana po przeprowadzeniu ogólnego badania stanu zdrowia¹⁵¹.

Odchodząc od kryminalizacji w Kodeksie karnym z 1969 r. bezwypadkowej jazdy w stanie nietrzeźwym ustawodawca zdecydował, że dostatecznie skuteczną reakcją na takie zachowanie zapewnią przepisy ustawy z 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych stosowane w postępowaniu przed kolegiami ds. wykroczeń¹⁵². Konsekwencją tego było uchylene

¹⁴⁸ Rozporządzenie z dnia 30 marca 1962 r. w sprawie badań kierujących pojazdami, podejrzanych o znajdowanie się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka (Dz. U. Nr 26, poz. 125).

¹⁴⁹ Rozporządzenie z dnia 25 lipca 1961 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa w stanie nietrzeźwości (Dz. U. Nr 26, poz. 201).

¹⁵⁰ Zgodnie z treścią § 2 ust. 1 rozporządzenia z 25 lipca 1961 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa w stanie nietrzeźwości, badanie wydychanego powietrza przeprowadza się przy pomocy probierza trzeźwości (rurki szklanej wypełnionej substancją reagująca na pary alkoholu) przez przedmuchiwanie go przez osobę podejrzaną.

¹⁵¹ Było to dopuszczalne, ponieważ ustawa o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych nie uzależniała odpowiedzialności za wykroczenie opisane w art. 24 pkt 12 od ustalenia jaki środek i w jakiej ilości spożył kierujący pojazdem. Por. R.A. Stefański, *Zasadność kontrawercjonalizacji prowadzenia w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego pojazdu nie mechanicznego*, Prok. i Pr. 2014, nr 4, s. 50 i n.

¹⁵² *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1968, s. 136.

również art. 28 ustawy o zwalczaniu alkoholizmu przez art. VI pkt 10 Przepisów wprowadzających Kodeks wykroczeń¹⁵³. Miejsce art. 24 ustawy o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych zajęła zaś regulacja zamieszczona w uchwalonym w dniu 20 maja 1971 r. Kodeksie wykroczeń¹⁵⁴. Przepis art. 87 k.w., pierwotnie stanowił, że karze aresztu albo grzywny podlega ten, kto znajdując się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka, prowadzi pojazd mechaniczny, służący do komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej¹⁵⁵. Spenalizowane zostało także prowadzenie pojazdu „niemechanicznego” na drodze publicznej, gdy kierujący znajdował się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka. Czyn taki, opisany w art. 87 § 2 k.w. zagrożony był karą aresztu do 2 miesięcy albo karą grzywny. W myśl art. 87 § 3 k.w., w razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1, wobec sprawcy mógł być orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, a był on orzekany, gdy sprawca znajdował się w stanie nietrzeźwości.

Należy zauważyć, że już na samym początku obowiązywania art. 87 k.w. zarysował się rozdział między materią dotyczącą intoksykacji alkoholem oraz innymi środkami. Przepis art. 87 § 3 k.w. nie zawierał bowiem regulacji odnoszącej się do pozostałych środków „działających podobnie do alkoholu”, w zakresie stopniowości dolegliwości karnej. Obligatoryjny charakter kara dodatkowa zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych uzyskiwała tylko wtedy, gdy sprawca wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. znajdował się w stanie nietrzeźwości. Ponieważ w tamtym czasie nie istniało jeszcze ustawowe kryterium stanu nietrzeźwości¹⁵⁶, dlatego można zakładać, że ustawodawca miał określone powody, aby spod tego szczególnego rodzaju gradacji dolegliwości karnej wyłączyć pozostałe środki odurzające; o ile zabieg taki był możliwy w przypadku jednego środka – alkoholu, to nie sposób było dokonać tego w stosunku bliżej nieokreślonej liczby narkotyków. Pomimo wyżej wskazanych zastrzeżeń, była to jednak w dalszym ciągu prawidłowa i skuteczna regulacja, zwłaszcza, że w dalszym ciągu obowiązywało rozporządzenie z dnia 30 marca 1962 r. w sprawie badań kierujących pojazdami, podejrzanych o znajdowanie się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie

¹⁵³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 115).

¹⁵⁴ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114 ze zm.).

¹⁵⁵ Przepis art. 24 ustawy z dnia 27 listopada 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych uchylony został przez art. VI pkt 15 ustawy przepisami wprowadzające Kodeks wykroczeń.

¹⁵⁶ Miernik stanu nietrzeźwości pojawił się w wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach przestępstw drogowych, ogłoszonych w MP z dnia 31 sierpnia 1963 r. (Nr 70, poz. 348). Jak wynika z pkt II obwieszczenia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego „Kierowanie pojazdem w stanie nietrzeźwości, a więc w stanie upośledzenia sprawności psychomotorycznej, powoduje (jeżeli nie nastąpił skutek przestępny uzasadniający stosowanie surowszego przepisu) odpowiedzialność z art. 28 ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu. Przestępstwo to jest występkiem o charakterze formalnym, gdyż byt jego nie zależy od skutku wywołanego działaniem sprawcy. Zgodnie z ustaloną judykaturą, opartą na badaniach i opiniach lekarskich, w naszych warunkach (nawyki w zakresie rodzaju i sposobu spożywania alkoholu, aktualne cechy ruchu drogowego), zawartość alkoholu we krwi przekraczająca 0,5‰ stanowi dowód stanu nietrzeźwości, o którym mowa w ustawie z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu”.

działającego środka,¹⁵⁷ pozwalające bez większych trudności stwierdzić, że kierujący pojazdem pozostawał w stanie zasługującym na określoną karę.

Podkreślenia wymaga, że w art. 87 § 3 k.w. ustawodawca wprowadził element do pewnego stopnia zaburzający dotychczasowy model odpowiedzialności za prowadzenie pojazdu w anormalnym stanie organizmu. Była to niewątpliwie także zapowiedź odejścia od dotychczasowej „filozofii”, co dało o sobie znać już dekadę później. W ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁵⁸, przesądzając, że stan po użyciu alkoholu zachodzi, gdy stężenie alkoholu we krwi wynosi powyżej 0,2 do 0,5 promili, zaś stan nietrzeźwości ma miejsce wtedy, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,5 promili, ustawodawca niejako zadecydował o kształcie art. 87 k.w. na dalsze dziesięciolecie. Treść przepisu została ustalona dwa lata później ustawą z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa wykroczeń¹⁵⁹. Na mocy art. 6 ust. 1 pkt 17 tejże ustawy, przepis art. 87 k.w. otrzymał brzmienie, obowiązujące w niezmienionej niemal postaci do 9 listopada 2013 r.

Była to kluczowa zmiana dla zakresu odpowiedzialności za opisane w nim zachowanie. Pragmatyczne ujęcie znamienia wyrażającego stan skutkujący karalnością za wykroczenia z art. 87 k.w., zastąpiono sformułowaniem, które być może już wówczas rodziło wątpliwości, w jaki sposób ustalić, że kierujący pojazdem znajduje się w stanie „po użyciu” środka działającego podobnie do alkoholu bez wykonywania badań toksykologicznych. W wyniku wspomnianej nowelizacji, warunkiem karalności stało się bowiem stwierdzenie, że w organizmie prowadzącego pojazd znajdował się środek w ilości przynajmniej ograniczającej, a niekiedy wręcz powodującej wyłączenie zdolności do bezpiecznej jazdy. Okoliczność ta wymagała więc ustalenia przed nałożeniem odpowiedzialności karno-administracyjnej. Milicja Obywatelska, chociaż dysponowała już stosunkowo nowoczesnymi urządzeniami pozwalającymi stwierdzić (bez stosowania metod laboratoryjnych), że kierujący pojazdem znajduje się w stanie po użyciu alkoholu¹⁶⁰, w dalszym ciągu nie posiadała urządzeń dających takie same możliwości

¹⁵⁷ Rozporządzenie to zostało uchylone w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 6, poz. 35), która uchyliła ustawę z dnia 27 listopada 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych.

¹⁵⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz. U. z 2018r. poz. 2137 ze zm).

¹⁵⁹ Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa wykroczeń (Dz. U. Nr 23, poz. 100).

¹⁶⁰ Analizatory wydychanego powietrza, wykorzystujące nowe metody analityczne, zostały skonstruowane we wczesnych latach 70-tych XX wieku w wyniku współpracy między Lion Laboratories (Barry, Wales, U.K.), Departament Chemii Uniwersytetu w Cardiff i Medical Research Council w Londynie. Urządzenie pracowało na nowych zasadach analitycznych nazywanych elektrochemicznym utlenianiem na powierzchni katalitycznej. Analizator ten nazwano Alcolmeter i składał się z detektora elektrochemicznego, w którym zachodziło utlenianie etanolu i nowatorskiego systemu pobierania próbki powietrza. Około 1,5 ml powietrza było pobierane z końcowej fazy wydechu, a wynik badania był uzyskiwany w ciągu 30 sekund. Metoda pobierania końcowej porcji wydechu

w odniesieniu do pozostałych środków psychoaktywnych. W rezultacie, jeżeli osoba kierująca pojazdem znajdowała się pod wpływem jakiegokolwiek substancji ograniczającej zdolność do bezpiecznej jazdy – różnej od alkoholu – a nie spowodowała wypadku lub chociażby kolizji drogowej, pozostawała w istocie bezkarna. W tym zakresie nastąpił więc zdecydowany regres w stosunku do poprzednio obowiązującego stanu prawnego, tym bardziej, że wspomniana ustawa z 10 maja 1985 r. nowelizując art. 87 k.w. doprowadziła również do zaostrzenia odpowiedzialności m. in. poprzez podniesienie dolnej granicy grzywny, wprowadzenie kary dodatkowej zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów także za wykroczenie z art. 87 § 2 k.w., oraz wprowadziła obowiązek orzekania kary dodatkowej zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów nie tylko, gdy kierujący pojazdem znajdował się w stanie nietrzeźwości, ale i w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka. Powyższe zmiany spowodowały więc zaostrzenie represji wobec sprawców takich wykroczeń. Doprowadziły jednak również do powstania szczególnego rodzaju sytuacji, gdy za wykroczenie określone w art. 87 k.w. groził obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów (niezależnie od stopnia intoksykacji), a wobec sprawcy wypadku w komunikacji popełnionego w stanie po użyciu alkoholu jego orzeczenie było tylko fakultatywne¹⁶¹. Następnie, ustawą z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy - Kodeks wykroczeń, ustawy - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy - Kodeks pracy i niektórych innych ustaw¹⁶², rozszerzono znamiona wykroczenia z art. 87 § 2 k. w. na strefę zamieszkania. Obniżono jednocześnie górny próg kary aresztu grożącej za to wykroczenie z 2 miesięcy do 14 dni oraz zrezygnowano z rozróżniania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów, nadając mu jednolitą formę zakazu prowadzenia pojazdów.

Przepis art. 87 k.w. w zakresie, w jakim penalizował prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, nie był jednak w praktyce w dalszym ciągu stosowany. Policja, a wcześniej Milicja Obywatelska nie dysponowała bowiem metodami łatwego ustalenia, w jakim stanie znajduje się osoba kierująca pojazdem, zatrzymana np. do tzw. rutynowej kontroli, jeżeli przyczyną intoksykacji nie był alkohol. Pomimo tego zaczęto wysuwać propozycję

dawała wysoka powtarzalność nie tylko w badaniach in vivo, ale także przy pobieraniu par z nad cieczy. Alcolmetr był podstawowym urządzeniem używanym do wstępnego badania alkoholu w powietrzu wydychanym, a wyniki pomiaru podawane były w różnych opcjach: świecące diody w kolorach zielonym, pomarańczowym, żółtym lub w skali cyfrowej, zob. W. Gubała, *Analiza powietrza wydychanego na zawartość alkoholu*.

¹⁶¹ J. Jakubowska-Hara, *Prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka (w ustawodawstwie i praktyce sądowej)*, w: *Pozbawienie wolności - funkcje i koszty, Księga jubileuszowa prof. T. Szymanowskiego*, A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełączna, P. Wiktorska (red.), Warszawa 2013, s. 254.

¹⁶² Ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy - Kodeks wykroczeń, ustawy - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy - Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 717).

przekształcenia wykroczenia z art. 87 k.w. w przestępstwo w przypadku podwyższonej intoksykacji. Przewidywały to wszystkie projekty kodeksu karnego powstające po 1989 r., z tym że próg nietrzeźwości wskazywano na poziomie powyżej 0,8‰¹⁶³. Uzasadniając tego rodzaju zmianę wskazywano, że potrzeba „Przeniesienia tego przestępstwa do kodeksu wiąże się z jego dużą szkodliwością oraz wzrastającym szerzeniem się wypadków spowodowanych intoksykacją alkoholową”¹⁶⁴. Propozycje te w tamtym czasie nie doczekały się jednak realizacji¹⁶⁵.

Odnosnie prowadzenia pojazdu po użyciu innych środków, niż alkohol, ustawodawca musiał zdawać sobie sprawę, że Policja nie dysponując metodami pozwalającymi na ustalenie, pod wpływem jakiej substancji znajduje się kierujący pojazdem, bez badania płynów ustrojowych, była w istocie bezradna w walce z tym zjawiskiem zwłaszcza, że problem kierowców jeżdżących pod wpływem narkotyków zaostrzył się w latach 90-tych XX w. Zdecydowano więc o wprowadzeniu stosownych rozwiązań prawnych, a najlepszym do tego miejscem wydawał się przygotowywany wówczas nowy „Kodeks drogowy”. W uchwalonej w dniu 20 czerwca 1997 r. ustawie - Prawo o ruchu drogowym¹⁶⁶ znalazł się więc przepis nakładający na ministra do spraw zdrowia obowiązek wydania rozporządzenia, określającego warunki i sposobów przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie. Można przypuszczać, że zamiarem ustawodawcy było stworzenie regulacji podobnej do tej, jaka istniała już w zakresie kontroli prowadzącego pojazd, na obecność alkoholu w wydychanym powietrzu¹⁶⁷. Takie bowiem warunki przeprowadzania badań znalazły się w wydanym kilka lat później rozporządzeniu. Obarczając ministra do spraw zdrowia takim obowiązkiem ustawodawca nie wziął jednak pod uwagę, że w istocie nie jest on możliwy do wykonania; dostępne już wówczas tzw. narkotestery umożliwiały bowiem wykrycie tylko niektórych środków psychoaktywnych, na dodatek bez rozróżnienia na formę aktywną i nieaktywną. Oczywiście, istniały metody instrumentalne, umożliwiające ustalenie, jaki środek znajdował się w organizmie osoby prowadzącej pojazd, jednak były to metody laboratoryjne, a więc nie dające się stosować w trakcie kontroli ruchu drogowego, w taki sposób, jak alkometry.

Problem ścigania osób uczestniczących w komunikacji pod wpływem narkotyków pozostał więc w dalszym ciągu nierozwiązany pomimo tego, że pod koniec ubiegłego wieku Policja coraz częściej zaczęła stosować narkotestery, głównie w celu wstępnego badania stanu osoby kierującej pojazdem. Można było więc problem ten zlikwidować, chociażby poprzez wyeliminowanie

¹⁶³ Por. Art. 169 projektu w redakcji z dnia 5 marca 1990 r., art. 159 projektu z listopada 1990 r., art. 160 projektu w redakcji z września 1991 r. i z grudnia 1991 r., art. 159 projektu w redakcji z listopada 1992 r. i z marca 1993 r., art. 163 projektu w redakcji z lutego 1994 r., art. 163 projektu w redakcji z lutego 1995 r., art. 161 projekt w redakcji z sierpnia 1995 r. Zob. R. Stefański, *Zasadność kontrawerejonalizacji*, s. 54-55.

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Ibidem

¹⁶⁶ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 98, poz. 602).

¹⁶⁷ A. Skowron, *Problematyka „środków działających podobnie do alkoholu” – po raz enty (cz. 1)*, PnD 2014, nr 2, s. 27.

warunku ustalania stopnia intoksykacji, a więc wprowadzając zasadę zero tolerancji dla wszystkich środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu¹⁶⁸. Ustawodawca postanowił pójść jednak w innym kierunku. Zdecydowano się na radykalne zaostrzenie odpowiedzialności, uzasadniając je nasilającym się zjawiskiem prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości. Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny¹⁶⁹, nie tylko doprowadziła jednak do zaostrzenia odpowiedzialności karnej za tego rodzaju zachowanie, ale objęła niejako przy okazji także osoby prowadzące pojazd pod wpływem rozmaitych innych środków wpływających na OUN. Wprowadziła rozwiązania, które już wtedy ocenione zostały jako wyjątkowo kontrowersyjne, co doprowadziło do pogłębienia się istniejących już trudności, oczywiście w zakresie ścigania osób uczestniczących w komunikacji pod wpływem środków psychoaktywnych różnych od alkoholu¹⁷⁰.

Należy zwrócić też uwagę, że chociaż ustawodawca istotnie miał powody do wprowadzenia przepisów zaostrzających odpowiedzialność za zachowania cechujące się z całą pewnością wysokim zagrożeniem dla bezpieczeństwa obywateli¹⁷¹, to nie istniały dane pozwalające zdiagnozować podobnego rodzaju zjawisko, w odniesieniu do osób zażywających środki psychoaktywne, różne od alkoholu (co nie znaczy, że zjawisko takie nie istniało). Jak się już wkrótce okazało, nowa regulacja nie była jednak w stanie, mimo swojej surowości, skutecznie przeciwdziałać nawet zjawisku jazdy pod wpływem alkoholu. Nadmierne represjonowanie sprawców przestępstwa określonego w art. 178a § 2 k.k. (prowadzenie innego pojazdu, niż mechaniczny w stanie nietrzeźwym), spowodowało bowiem głównie wzrost liczby skazanych odbywających karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę pozbawienia wolności w sytuacji, gdy dla sprawców innych przestępstw brakowało miejsca w zakładach karnych. Nie zmieniło zaś sytuacji w zakresie bezpieczeństwa w ruchu drogowym. W okresie od czerwca 2008 r. do 10 czerwca 2013 r. odbyło takie kary aż 22 385 skazanych, a orzeczono je w stosunku do 32 238

¹⁶⁸ Taki kierunek zmian proponowano w literaturze, zob. A. Skowron, *O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu*, PnD 2006, nr 2.

¹⁶⁹ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz. U. Nr 48, poz. 54).

¹⁷⁰ Między innymi wprowadzono środek karny w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Zob. także: W. Wróbel, *Krytycznie o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za przestępstwa komunikacyjne*, PiP 2001, nr 7, J. Błachut, *Wpływ wprowadzenia art. 178a k.k. na obraz zjawiska przestępczości i prawnokarnej relacji na nie*, w: K. Krajewski (red.) i in., *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin prof. A. Gaberle*, Warszawa 2007, s. 389, A. Wincenciak, *Oceny prawne prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości*, CzPKiNP 2004, nr 2, s. 94, J. Jakubowska-Hara, *Z problematyki bezwypadkowego prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu lub podobnie działającego środka*, w: I. Nowikowski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger (red.) i in., *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. T. Bojarskiemu*, Lublin 2011, s. 375.

¹⁷¹ Zob. Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Sejm RP III Kadencji (druk sejmowy nr 1019), tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/archiwum/prace/kadencja3> [dostęp: 12 lutego 2021].

osób¹⁷². Wiązało się to z poważnymi konsekwencjami, nie tylko o charakterze ekonomicznym, ale też społecznym, które są bardzo trudne do oszacowania¹⁷³. Ustawodawca nie osiągnął też zamierzonego celu – ograniczenia liczby nietrzeźwych kierowców. Jak podaje się w literaturze, co prawda w pierwszych latach obowiązywania art. 178a § 1 i 2 k.k. dało się zauważyć spadek liczby tego rodzaju przestępstw i wykroczeń z art. 87 § 1 i 2 k.w., ale w następnych latach nastąpił stopniowy wzrost, by w 2005 r. osiągnąć poziom 184 851 spraw. I chociaż z czasem liczba przestępstw oraz wykroczeń popełnianych każdego roku uległa dalszemu zmniejszeniu, to w kolejnych latach ustabilizowała się na tym samym, dość wysokim poziomie – w granicach 150 tys.¹⁷⁴.

Ponieważ koszty ekonomiczne i społeczne nowelizacji z 14 kwietnia 2000 r. okazały się nieadekwatne w relacji do uzyskanych efektów, jako w pełni uzasadnioną należy wobec tego ocenić inicjatywę zmierzającą do kontrawencjonalizacji czynów objętych art. 178a § 2 k.k.¹⁷⁵. Propozycję taką zawierał jeden z poselskich projektów ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny z 23 marca 2012 r. Zamierzano dokonać tego za pomocą prostego zabiegu, tj. uchylecia art. 178a § 2 k.k., w wyniku czego czyn taki stawałby się niejako automatycznie wykroczeniem z art. 87 § 2 k.w.¹⁷⁶. Propozycja odstąpienia od penalizacji tego rodzaju zachowania zawarta była także w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny i niektórych innych ustaw z 29 września 2012 r., który przewidywał nie tylko uchYLECIE art. 178a § 2 k.k. (art. 2 pkt 3), ale także typizację takiego czynu jako odrębnego wykroczenia, z obowiązkiem orzeczenia wobec jego sprawcy zakazu prowadzenia pojazdów. Także i w tym przypadku potrzebę zmiany uzasadniano brakiem efektów kryminalizacji z 2000 roku. Podkreślano, że wprowadzona wówczas surowa kryminalizacja nie miała rzeczywistego wpływu na podniesienie bezpieczeństwa w komunikacji, zagrożonego przez nietrzeźwych uczestników ruchu. Natomiast dane statystyczne świadczyły o nikłym oddziaływaniu prewencyjnym art. 178a

¹⁷² S. Lelental, *Spoleczne i ekonomiczne skutki kryminalizacji bezwypadkowego prowadzenia w stanie nietrzeźwości pojazdu innego niż mechaniczny - art. 178a § 2 k.k.*, w: *Granice kryminalizacji i penalizacji*, S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), Olsztyn 2013, s. 298.

¹⁷³ Ibidem, s. 299.

¹⁷⁴ R. A. Stefański, *Kryminalizacja zachowań w ruchu drogowym*, w: S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Granice kryminalizacji i penalizacji*, s. 204-205.

¹⁷⁵ R. A. Stefański, *Zasadność kontrawencjonalizacji*, s. 57.

¹⁷⁶ W uzasadnieniu wysuwano argument o rażąco mniejszym stopniu zagrożenia stwarzanego przez nietrzeźwych rowerzystów i osoby prowadzące pojazdy inne niż mechaniczne. Wskazywano, że „Pojazdy przez nich prowadzone nie rozwijają większych prędkości, z reguły są bowiem wprawiane w ruch siłą ich mięśni. W przypadku kolizji, z wyjątkiem sytuacji atypowych, nie powodują większych szkód w mieniu i na osobach. Nie jest przekonujący zwłaszcza argument, że pijany rowerzysta swoim zachowaniem, choć, co prawda, nie jest w stanie spowodować większych szkód, jednak stanowi potencjalne zagrożenie bezpieczeństwa pozostałych użytkowników tego ruchu. (...) Unormowania prawne dotyczące karania nietrzeźwych rowerzystów są w ocenie społecznej zbyt surowe i nie spełniają wymogów racjonalnej polityki karnej. Skutkuje to ich niską skutecznością. Nie da się zbudować skutecznych norm prawa karnego, jeżeli będą one budowane w oderwaniu od świadomości społecznej i społecznego poczucia sprawiedliwości”. Projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny z 23 marca 2012 r. (druk sejmowy nr 378), tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=378> [dostęp: 13 lutego 2021].

§ 2 k.k. i były nieadekwatne do zaangażowania sił i środków organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości oraz do ponoszonych przez Skarb Państwa wysokich kosztów¹⁷⁷. Uczestnicy postępowania legislacyjnego zasadniczo pozytywnie ocenili zamysł kontrawencjonalizacji tego przestępstwa¹⁷⁸. W dalszym ciągu argumentacja opierała się jednak na danych dotyczących „pijanych kierowców”. Nie zweryfikowano, jak kształtuje się sytuacja odnośnie użytkowników dróg preferujących mniej „popularne” używki lub pojawiające się już wówczas na narkotykowym rynku tzw. dopalacze. W stanowisku rządowym do poselskiego projektu wskazano jedynie, że „w obecnym stanie prawnym nie sposób nie dostrzec pewnego dysonansu w zakresie wymogów racjonalnej polityki karnej w świetle praktyki orzeczniczej sądów powszechnych odnoszącej się do orzekanych i wykonywanych sankcji za występki z art. 178a § 2 k.k. (...) W konsekwencji w jednostkach penitencjarnych przebywa atypowo duża liczba osadzonych skazanych na podstawie tego przepisu”¹⁷⁹. Odmienna ocena wyrażona została jedynie w opinii Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w której podnoszono że „Prowadzenie pojazdów innych niż mechaniczne w ruchu publicznym w stanie nietrzeźwości jest (...) zachowaniem stanowiącym realne zagrożenie dla ludzkiego życia i zdrowia (...), dlatego wykreślenie art. 178a § 2 k.k. stanowić będzie oczywisty sygnał, że opisane w ww. przepisie zachowanie nie spotka się ze stanowczą reakcją ze strony ustawodawcy”¹⁸⁰.

Odnosząc się do wprowadzonych wkrótce zmian, trudno nie zgodzić się z argumentacją wspierającą potrzebę dekryminalizacji zachowań opisanych w art. 178a § 2 k.k. Trzeba jednak stwierdzić, że uchwalona w dniu 27 września 2013 r.¹⁸¹ ustawa nowelizująca Kodeks wykroczeń po raz kolejny pokazała, że ustawodawca w istocie nie dostrzega problemów związanych z kryminalizacją tak szczególnego rodzaju zachowań, jakimi jest prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnych różnych od alkoholu¹⁸². Uchylając art. 178a § 2 k.k., a w jego miejsce wprowadzając przepis § 1a, do art. 87 k.w., ustawodawca niewątpliwie chciał dokonać częściowej depenalizacji tego rodzaju zachowania w wariantcie

¹⁷⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870), s. 135–136, tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=61E3FB8C8853FAA8C1257AB5004F7B52> [dostęp: 13 luty 2021].

¹⁷⁸ Zob. Stanowisko Prokuratora Generalnego z dnia 23 maja 2012 r., nr PGVIIG025/140/12, do druku sejmowego nr 378, s. 4, tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=378> [dostęp: 14 luty 2021].

¹⁷⁹ Stanowisko Rządu do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeksu karny (druk sejmowy nr 378), s. 3. Tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=378> [dostęp: 12 luty 2020].

¹⁸⁰ Stanowisko Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych z dnia 14 maja 2012 r., ANA/914/DPr/KD/2012, do druku sejmowego nr 378, tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm> [dostęp: 14 luty 2021].

¹⁸¹ Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U z 2013 r., poz. 1247).

¹⁸² Zob. A. Skowron, *Problematyka środków działających podobnie do alkoholu po raz „enty”* (cz. 2), PnD 2014, nr 3.

kontrawercjonalizacji¹⁸³. Nie wziął jednak pod uwagę, że zabieg taki nie był możliwy do przeprowadzenia w wybrany przez niego sposób oraz był w istocie zbędny¹⁸⁴. Stan po użyciu alkoholu posiada bowiem tylko dolną granicę, a tym samym nie ma w istocie potrzeby dokonywania podziału w ramach tego terminu, celem zaostżenia odpowiedzialności karnej. Przede wszystkim trzeba jednak zauważyć, że w zakresie penalizacji zachowania polegającego na prowadzeniu pojazdu niemechanicznego elementem różnicującym (wobec posłużenia się terminem „podobnie do alkoholu działający środek”), miało być wyrażenie przyimkowe „pod wpływem”. I chociaż występowało ono również w uchylonym art. 178a § 2 k.k. (służąc tam zamiarowi przepołowienia), to posłużenie się nim w art. 87 k.w. nie mogło przynieść zamierzonego rezultatu. Nie istnieją bowiem jakiegokolwiek podstawy, aby wyrażenie to uznać za element znamieniotwórczy typu kwalifikowanego w stosunku do typu posługującego się wyrażeniem „po użyciu” (art. 87 § 2 k.w.). W konsekwencji, w zakresie stanu wywołanego zażyciem środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu, typy czynów zabronionych opisane w art. 87 § 2 k.w. i w dodanym do art. 87 k.w., § 1a nie różnią się od siebie.

Ustawodawca w dalszym ciągu poszukuje też rozwiązania problemu stworzenia podstaw prawnych dla skutecznej penalizacji zachowań, które postrzegane są obecnie nieco odmiennie, a to w wyniku budzącego się zainteresowania środkami psychoaktywnymi na bazie konopi siewnych. Charakterystyczna w tym względzie jest argumentacja zawarta w uzasadnieniu poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy – kodeks wykroczeń z września 2014 r.¹⁸⁵. Co prawda, projekt ten odrzucono na posiedzeniu Sejmu RP 5 grudnia 2014 r., tym niemniej warto zwrócić uwagę, że zdaniem projektodawcy „Brak ustawowego określenia w.w. terminów [stan po użyciu i pod wpływem środków odurzających – *przyp. aut.*] może powodować niezamierzone skutki nadgorliwego stosowania przepisów wbrew intencji ustawodawcy (...) Zasadniczym problemem jest rozbieżność pomiędzy wykrywalnością substancji w organizmie (standardowo kilka dni po zażyciu), a okresem jej działania i wpływie na zdolności psychomotoryczne (w przypadku marihuany od 2 do 4 godzin). Celem art. 87 § 1 k.w. oraz art. 178a k.k., jest wyeliminowania z dróg publicznych kierowców, sprawiających zagrożenie. Piętnowanie osób, które nieraz zgodnie z przepisami poza granicami kraju zażyły środki odurzające uznane w Polsce za nielegalne, godzi w podstawowe prawa obywateli. (...) Brak

¹⁸³ Także: M. Nawrocki, *Problematyka kontrawercjonalizacji wprowadzona ustawą z dnia 27 września 2013 r., o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, *Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia* 2015, nr 1.

¹⁸⁴ Zob. R. A. Stefański, *Prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości – ponownie wykroczeniem*, *PnD* 2013, nr 12.

¹⁸⁵ Poselski projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks wykroczeń z 4 września 2014 r. (druk sejmowy nr 2825), tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2825> [dostęp: 12 lutego 2021].

dopuszczalnego stężenia metabolitów THC godzi również w prawa pacjentów leczących się legalnymi preparatami na bazie konopi. Jak w przypadku każdego leku, podczas kuracji kanabis wymagana jest szczególna ostrożność. Na kilka godzin po zażyciu leku nie występują już jednak efekty mogące stanowić zagrożenie na drodze – w świetle obecnych przepisów osobom takim uniemożliwia się jednak korzystanie z samochodu. Według różnych statystyk, regularny kontakt z marihuaną ma w Polsce około miliona osób. Nadinterpretacja przepisów i brak dolnego limitu ich obowiązywania powoduje, że ów milion obywateli jest narażony na wejście konflikt z prawem pomimo stosowania się do zasad bezpiecznej jazdy¹⁸⁶. Projektodawca słusznie jednak zauważył, że „Nieprecyzyjność przepisów prowadzi do sytuacji, w których w krwi nie wykryto nawet śladowej ilości aktywnego THC, a jedynie nieaktywny metabolit rozkładu THC-COOH, co oznacza, że dochodzi do skazania osób, które nie wyczerpują znamion czynu zabronionego, gdyż nie pozostają pod wpływem środka odurzającego”¹⁸⁷. Jednocześnie w oparciu o bliżej niewyjaśnione kryterium, w projekcie z katalogu „środków odurzających” wyłączono delta-9-tetrahydrokanabinol (aktywny metabolit przetworów konopi indyjskich), dokonując stopniowania jego zawartości we krwi prowadzącego pojazd, w celu utworzenia granicy pomiędzy wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. i występkiem z art. 178a § 1 k.k. Zaproponowano, aby stan pod wpływem środka odurzającego zachodził, gdy zawartość THC przekracza 10 ng/ml albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość, jednocześnie proponując, aby w przypadku pozostałych środków odurzających stan „pod wpływem” istniał „gdy obecność w organizmie substancji czynnej prowadzi do zakłócenia sprawności psychomotorycznej człowieka poprzez oddziaływanie na ośrodkowy układ nerwowy”¹⁸⁸. Jak widać, propozycja ta była nie tylko mało konsekwentna, ale i pozbawiona szerszego uzasadnienia. Nie tylko brak jest podstaw do wydzielenia jednej grupy narkotyków celem stworzenia granicy dzielącej przestępstwo od wykroczenia. Przede wszystkim w dalszym ciągu nie wiadomo, na czym miałyby polegać różnica pomiędzy stanem opisanym jako zakłócenie czynności psychomotorycznej człowieka w wyniku oddziaływania substancji czynnej na ośrodkowy układ nerwowy (dalej: OUN), a stanem opisanym w projektowanym art. 47 § 10 pkt 2 k.w., w odniesieniu do pozostałych środków psychoaktywnych Słusznie więc Sejm odrzucił ów projekt. Wejście w życie tego rodzaju

¹⁸⁶ Poselski projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks wykroczeń z 4 września 2014 r. (druk sejmowy nr 2825), tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2825> [dostęp: 12 luty 2021].

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ W Kodeksie wykroczeń zaproponowano z kolei wprowadzenie przepisu § 10 do art. 47 w brzmieniu:

„§ 10. Stan po spożyciu środka odurzającego w rozumieniu kodeksu zachodzi:

- 1) gdy stężenie delta 9 tetrahydrokanabinilu we krwi wynosi od 5 do 10 ng/ml – w przypadku konopi i ich przetworów;
- 2) gdy obecność w organizmie substancji czynnej prowadzi do takiego zakłócenia sprawności psychomotorycznej człowieka poprzez oddziaływanie na ośrodkowy układ nerwowy jak w stanie po spożyciu alkoholu w przypadku pozostałych środków odurzających.”

niespójnych przepisów spowodowałyby bowiem jedynie pogłębienie kontrowersji w zakresie kryminalizacji prowadzenia pojazdów pod wpływem różnego rodzaju substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu.

Parlament ubiegłej kadencji również zajmował się problematyką przestępstw komunikacyjnych związanych z używaniem tego rodzaju środków psychoaktywnych. W dniu 13 czerwca 2019 r. uchwalona została ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹⁸⁹. Ustawodawca zaproponował m. in. zmianę treści art. 178a, wprowadzając regulację, która budzi jednak uzasadnione wątpliwości. W myśl nowego art. 178a § 1 k.k., „Skazując sprawcę, który popełnił przestępstwo określone w art. 173, art. 174 lub art. 177 znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, zbiegł z miejsca zdarzenia, lub spożywał napój alkoholowy lub zażywał środek odurzający po zdarzeniu, a przed poddaniem go przez uprawniony organ badaniu w celu ustalenia w organizmie zawartości alkoholu lub obecności środka działającego podobnie do alkoholu, sąd orzeka karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, a w wypadku przestępstwa określonego w art. 177 § 2 w wysokości nie niższej niż 2 lata, do górnej granicy tego zagrożenia zwiększonego o połowę”. Rodzi się pytanie, dlaczego spożycie „napoju alkoholowego” lub zażycie „środka odurzającego” w jakiegokolwiek ilości po zdarzeniu ma być okolicznością kwalifikującą, skoro spożywanie alkoholu, a nawet narkotyków nie jest czynem karalnym. Zrozumiała jest intencja, aby kryminalizacją objąć zachowania trudne do udowodnienia w sytuacji, gdy sprawca zostaje zatrzymany pewien czas po zdarzeniu. To jednak nie oznacza, że ustawodawcy wolno wprowadzać tak uproszczone rozwiązania, bo w taki sposób należy ocenić przedmiotową propozycję. Podobne zastrzeżenia można wyrazić wobec nowego art. 178a § 4 k.k.¹⁹⁰. Wspomniana ustawa nie weszła jednak w życie, ponieważ została zaskarżona przez Prezydenta RP i przekazana do oceny Trybunału Konstytucyjnego. Wyrokiem z dnia 21 lipca 2020 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że jest ona niezgodna z art. 7 w zw. z art. 112 oraz art. 119 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁹¹.

¹⁸⁹ W dniu 14 czerwca 2019 r., ustawa przekazana została Prezydentowi RP do podpisu.

¹⁹⁰ Przepis ten stanowi, że „Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo za przestępstwo określone w art. 173, art. 174, art. 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo spożywał napój alkoholowy lub zażywał środek odurzający po zdarzeniu, a przed poddaniem go przez uprawniony organ badaniu w celu ustalenia w organizmie zawartości alkoholu lub obecności środka działającego podobnie do alkoholu albo dopuścił się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

¹⁹¹ Wyrok opublikowany został w MP z 21 lipca 2020 r., poz. 647.

1.4.3. Rozwiązania prawne w zakresie penalizacji prowadzenia pojazdów pod wpływem środków psychoaktywnych w innych państwach

1.4.3.1 Typy penalizacji

W ujęciu teoretycznym, ustawodawca krajowy ma do wyboru różne możliwości uregulowania kwestii penalizacji prowadzenia pojazdów, po zażyciu różnego rodzaju substancji psychoaktywnych, potocznie określanych jako narkotyki. Mowa o formalnym i materialnym sposobie typizacji, z których każdy może występować w różnych wariantach. W przypadku typu formalnego, ustawa nie wymaga wystąpienia skutku. Sprawca wypełnia znamiona określonego typu czynu zabronionego wykonując znamię czynnościowe. W przypadku typu materialnego, odpowiedzialność uzależniona jest od nastąpienia wskazanego w ustawie skutku, którym może być zarówno utrata (całkowita lub częściowa) zdolności do uczestniczenia w ruchu komunikacyjnym lub powstanie chociażby tylko abstrakcyjnego zagrożenia bezpieczeństwa innych osób. Nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia organów ścigania, korzystniejsza jest typizacja formalna, dodatkowo z tzw. opcją zerową¹⁹². Typ materialny wymaga nie tylko udowodnienia wystąpienia skutku, a tym samym jest znacznie trudniejszy do stosowania w praktyce, także orzeczniczej. Dowiedzenie realizacji znamion typu charakteryzującego się określonymi następstwami, np. w postaci utraty zdolności do bezpiecznej jazdy, wymaga wykazania, że to właśnie zażyty narkotyk (lub inny środek psychoaktywny), z uwagi na rodzaj lub ilość, oddziaływał w taki sposób na kierującego pojazdem. Jest to jednak rozwiązanie korzystniejsze dla domniemanego sprawcy; w większym stopniu chroni go przed bezzasadnym oskarżeniem. Skazanie za typ formalny opiera się zwykle na prostym stwierdzeniu obecności danego środka w organizmie kierującego (w przypadku alkoholu z zasady obowiązują też określone progi dozwolonej intoksykacji). Wprowadzając tego rodzaju regulację, ustawodawca musi zmierzyć się jednak z innym problemem. Jest nim określenie progu oznaczalności, co wynika głównie z potrzeby eliminowania przypadkowej intoksykacji, nie mogącej mieć znaczenia dla odpowiedzialności karnej. Kolejnym problemem jest konieczność ujawniania obecności tzw. aktywnego metabolitu. Trudno bowiem pominąć, że w razie stwierdzenia w organizmie sprawcy jedynie nieaktywnego metabolitu – który nie oddziałuje na OUN – odpada podstawowa racja karalności; chyba że ustawodawca uzna, że karalne jest samo zażywanie narkotyków. Trudności

¹⁹² Polega na wprowadzeniu ustawowego zakazu prowadzenia pojazdu po zażyciu każdej ilości substancji psychoaktywnej, co jednak pozostaje w sprzeczności z podstawowymi zasadami odpowiedzialności karnej, w szczególności z zakazem penalizacji zachowań, które nie zawierają wystarczająco wysokiego stopnia społecznej szkodliwości.

te potęgają się wraz ze stosowaniem bardziej złożonych zasad odpowiedzialności. W przypadku metody opartej o limit dopuszczalnej intoksykacji powstaje dodatkowo pytanie, co uzasadnia stosowanie danego poziomu dla określonych substancji psychoaktywnych. Nie sposób bowiem wyznaczyć jednej granicy dla wszystkich występujących substancji – nawet tych, najczęściej przyjmowanych przez prowadzących pojazdy. Problem komplikuje istnienie tzw. dopalaczy, zwłaszcza syntetycznych, których katalog jest w istocie otwarty, a których oddziaływanie na organizm jest w zasadzie niezbadane, oraz zażywanie różnych leków, również oddziałujących na OUN.

Odmiennie jest w przypadku typów materialnych. Nie istnieje, co prawda, problem granicy dopuszczalnej intoksykacji czy rodzaju substancji, pod wpływem której znajduje się sprawca, tym niemniej przy orzekaniu o odpowiedzialności karnej za prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej nie można opierać się wyłącznie na wynikach badań toksykologicznych. Zwykle konieczna jest opinia biegłego lekarza dla stwierdzenia, czy sprawca mógł zrealizować określony w ustawie skutek. Utrudnia to i wydłuża postępowanie przeciwko podejrzanemu oraz zwiększa koszty procesowe. Z tych też powodów w niektórych ustawodawstwach stosuje się system „dwupoziomowy” lub przechodzą one na system formalnej typizacji, przy czym typy czynów oparte o formalne ujęcie odpowiedzialności zagrożone są zwykle łagodniejszymi karami lub karami o charakterze karno-administracyjnym. W państwach, w których oprócz typów formalnych występują typy materialne, z zasady stanowią one przestępstwa zagrożone odpowiednio surowszą sankcją.

1.4.3.2. Stany Zjednoczone Ameryki i Australia

W Stanach Zjednoczonych Ameryki zasadniczo również występują trzy sposoby kryminalizacji zachowań polegających na prowadzeniu pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej. Pierwszy (również w ujęciu historycznym) był system, w którym karalność takiego zachowania uzasadniona jest utratą (całkowitą lub częściową) zdolności do bezpiecznej jazdy (*impairment legislation*). Przepisy takie funkcjonują wciąż w wielu Stanach USA oraz w niektórych krajach europejskich, w tym również w Polsce. Kolejnym jest model określający limity intoksykacji („*per se*” system). Jest on w istocie modyfikacją systemu opartego na zasadzie „zero tolerancji”. Obecnie model ten jest zwykle stosowany w połączeniu z systemem *impairment*. Celem wprowadzenia w niektórych stanach Ameryki oraz np. w Australii przepisów o charakterze formalnym, oprócz typów materialnych (*system two-tier*), było nie tylko ułatwienie postępowania wobec osób prowadzących pojazd pod wpływem środków psychoaktywnych, ale i poprawa stanu bezpieczeństwa w komunikacji drogowej, co nie znaczy, że przepisy te są oceniane wyłącznie pozytywnie.

Jak wspomniano, obowiązujące w Stanach Zjednoczonych Ameryki przepisy zakazują zarówno prowadzenia pojazdu pod wpływem narkotyków (DUID), jak i prowadzenia pojazdu w sytuacji, gdy w organizmie kierowcy znajduje się zakazana substancja, bez związku z oddziaływaniem na kierującego, często przy obowiązywaniu zasady zero tolerancji. Przepisy karne zabraniające prowadzenia pojazdu po użyciu środków psychoaktywnych (a więc również i alkoholu), są rozmaicie sformułowane i zamieszczone w różnych aktach prawnych, rzadko posiadających jednak rangę kodeksu. Przykładowo w Teksasie znamię skutku określa się jako brak zdolności do normalnego korzystania ze zdolności umysłowych lub fizycznych (*not having the normal use of mental or physical faculties*)¹⁹³. W stanie tym osoby uzależnione od narkotyków nie mogą otrzymać ponadto prawa jazdy. Z kolei Stan Colorado posiada bardzo rozbudowane przepisy kryminalizujące prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu lub narkotyków (*Colorado Revised Statutes § 42-4-1301*)¹⁹⁴. Prawo obowiązujące w Arizonie zamieszczone jest w zbiorze ustaw (*Arizona Revised Statutes, Section 28-1381*), podobnie jest w stanie Michigan (*Michigan Compiled Laws 257.625*)¹⁹⁵. W Wisconsin obowiązujące przepisy zabraniają jakiegokolwiek działania pod wpływem leków lub środków odurzających (*Operating under influence of intoxicant or other drug*) i znajdują się w stanowej ustawie z 2003 r. (*Wis. Stat. § 346.63(1)(a)*). Tylko obowiązujące w Zachodniej Wirginii i Iowa akty prawne noszą nazwę Kodeksu, co zwykle oznacza bardziej syntetyczne ujęcie przepisów kryminalizujących takie zachowanie¹⁹⁶.

Warto zwrócić uwagę, że przepisy oparte o *impairment* obowiązywały w większości Stanów Ameryki, jednak sprawiały istotne trudności w praktyce wymagając od policjantów dysponowania zarówno wiedzą na temat objawów, jakie dają poszczególne narkotyki, jak i umiejętności powiązania ich z zaobserwowanym, nieprawidłowym zachowaniem kierującego. Z tych powodów ustawodawstwa stanowe sukcesywnie zaczęły odchodzić od wyłącznego ich stosowania, na rzecz *systemu two-tier* lub zasady zero tolerancji. Jak podaje się w raporcie sporządzonym dla *Governors Highway Safety Association* (GHSA) (stowarzyszenia o ogólnokrajowym zasięgu, zajmującego się problematyką bezpieczeństwa na drogach), od kwietnia 2017 r. w 16 Stanach USA obowiązuje już bardzo rygorystyczna zasada zero tolerancji. W świetle wprowadzonych przepisów zabronione jest kierowanie pojazdem po zażyciu każdej ilości narkotyku, jeżeli tylko zostanie wykryty (oznaczony) w trakcie badań laboratoryjnych¹⁹⁷. Nie wszędzie jednak wprowadzone zakazy mają

¹⁹³ Zob. *Texas Penal Code § 49.01. Definitions*, tekst dostępny na stronie: <https://codes.findlaw.com/tx/penal-code/penal-sect-49-01.html> [dostęp: 15 luty 2021].

¹⁹⁴ J. Lacey, K. Brainard, S. Snitow, *Drug Per Se Laws: A Review of Their Use in States*, US Department of transportation, National Highway Traffic Safety Administration, tekst dostępny na stronie: www.nhtsa.gov [dostęp: 16 luty 2021].

¹⁹⁵ Ibidem

¹⁹⁶ Ibidem.

¹⁹⁷ *Drug impaired driving. A guide for State*, GHSA (updated 2017), s. 21, tekst dostępny na stronie: <https://www.ghsa.org/resources/drugged-driving-2017> [dostęp: 16 luty 2021].

taką samą postać. Przykładowo w Dakocie Południowej zasada ta obowiązuje bez wyjątku tylko wobec kierowców poniżej 21-ego roku życia. Część ustawodawstw stanowych określa też limity dopuszczalnej intoksykacji, zwłaszcza dla marihuany, która w wielu stanach jest legalna¹⁹⁸. Odnośnie lekarstw, przepisy karne nie ustalają progów dozwolonej intoksykacji zwłaszcza, gdy kierujący pojazdem może dowieść, że jest to lek zaordynowany przez lekarza (na receptę). Zabronione jest jednak kierowanie pojazdem w stanie utraty zdolności do jego prowadzenia, nawet jeżeli stan ten jest wynikiem zażycia legalnie posiadanego lekarstwa¹⁹⁹. Warto również dodać, że w niektórych Stanach podejmowane były próby powiązania limitów intoksykacji narkotykami z limitem intoksykacji alkoholem (BAC). Zamierzenia te okazały się jednak niemożliwe do zrealizowania i od nich odstąpiono²⁰⁰. W rezultacie, w dużej już części Stanów obowiązują przepisy o zerowej tolerancji dla jednego lub większej ilości narkotyków, a w 5 stanach istnieją limity dla niektórych substancji psychoaktywnych. Odnośnie marihuany, sytuacja jest dość skomplikowana, jednak generalnie w 17 Stanach istnieją limity dopuszczalnego poziomu tego narkotyku²⁰¹.

W Australii, która także należy do kręgu *common law*, również obowiązywały bardzo zróżnicowane przepisy dotyczące kryminalizacji prowadzenia pojazdów pod wpływem substancji psychoaktywnych²⁰². Sytuacja w tym względzie uległa zmianie w 2013 r., po wprowadzeniu krajowej ustawy o transporcie drogowym²⁰³. W rezultacie, aktualnie na przeważającym obszarze państwa obowiązuje zasada zero tolerancji, która jest jednak krytykowana za nadmierny formalizm²⁰⁴. Przepisy odnoszące się do kwestii ścigania osób prowadzących pojazd po użyciu środków psychoaktywnych zawarte są również w ustawie z 1986 r. o bezpieczeństwie na drogach (*Road Safety Act 1986*)²⁰⁵. Warto dodać, że w 2015 r. ustawa ta została znowelizowana, celem

¹⁹⁸ W kolejnych stanach USA następuje proces legalizacji używania konopi indyjskich. Na temat aktualnej sytuacji w zakresie legalizacji marihuany w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, zob. *States Medical Marijuana Laws*, tekst dostępny na stronie: <https://www.ncsl.org/research/health/state-medical-marijuana-laws.aspx> [dostęp: 12 luty 2021].

¹⁹⁹ Zob. *Drug Impaired Driving*, tekst dostępny na stronie: <https://www.ghsa.org/state-laws/issues/drug%20impaired%20driving> [dostęp: 16 luty 2021].

²⁰⁰ Przyznaje się to wprost w cytowanym raporcie. „Nie powiodły się próby pracowania podobnego wskaźnika, jaki istnieje dla alkoholu, w zakresie utraty zdolności do bezpiecznej jazdy (0,8 per se), również dla narkotyków. Nie było to spowodowane trudnościami w przeprowadzaniu wiarygodnych badań, ale brakiem możliwości wyznaczenia poziomu narkotyku lub jego metabolitu we krwi powodującego taki sam skutek, jaki powoduje alkohol o stężeniu 0,8 ‰”, *Drug impaired driving*.

²⁰¹ *Drug Impaired Driving*.

²⁰² Zob. J. Guilter, L. McNamara, „Zero tolerance”, *Drug Driving Laws in Australia: A Gap Between Rationale and Form*, *International Journal of Crime, Justice and Social Democracy*, tekst dostępny na stronie: www.crimejusticejournal.com/IJCJ&SD 2016 6(3): 47-71 [dostęp: 18 luty 2021].

²⁰³ *Road Transport Act 2013 No 18*, tekst dostępny na stronie: <https://www.legislation.nsw.gov.au/#/view/act/2013/18> [dostęp: 18 luty 2021].

²⁰⁴ Zob. *Australia's drug driving laws are grossly unfair*.

²⁰⁵ *Road Safety Act No. 127 of 1986*, tekst ustawy dostępny na stronie: [http://www.legislation.vic.gov.au/domino/web_notes/LDMS/LTObject_Store/LTObjSt3.nsf/d1a8d8a9bed958efca25761600042ef5/4fbd7416245b23a4ca257761002c2446/\\$FILE/86-127a113.pdf](http://www.legislation.vic.gov.au/domino/web_notes/LDMS/LTObject_Store/LTObjSt3.nsf/d1a8d8a9bed958efca25761600042ef5/4fbd7416245b23a4ca257761002c2446/$FILE/86-127a113.pdf) [dostęp: 13 luty 2021].

wprowadzenia przepisów umożliwiających Policji dokonywanie ustaleń w zakresie jazdy po użyciu narkotyków w sytuacji, gdy dana osoba, np. kierujący pojazdem, nie doznała żadnych obrażeń. Dotychczas było to bowiem niemożliwe²⁰⁶.

1.4.3.3. Państwa europejskie

Jak o tym już była mowa, przepisy obowiązujące w Europie pozostają pod wpływem prawa unijnego. Rezolucja Rady z dnia 27 listopada 2003 r., w sprawie zwalczania substancji psychoaktywnych mających wpływ na wypadki drogowe (2004/C 97/01), podkreśliła potrzebę „podjęcia wszelkich odpowiednich środków, które mogą obejmować sankcje wobec kierowców pojazdów, którzy są pod wpływem substancji psychoaktywnych, zmniejszających zdolność do prowadzenia pojazdu”. Komisja Europejska w kolejnych planach działania UE dotyczących narkotyków (2000–04, 2005–08, 2009–12 i 2013–16) wezwała również do prowadzenia badań i działań profilaktycznych w dziedzinie narkotyków i kierowania pojazdami. Program działań UE na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego na lata 2003–2010 (COM (2003) 311, s. 5.1.1) zachęcał też do kontynuowania prac nad skutkami zażywania narkotyków oraz leków, a także potrzebą odpowiedniego ich oznakowania. W późniejszych kierunkach polityki komunikacyjnej Komisji dotyczących bezpieczeństwa ruchu drogowego na lata 2011–2020 nie wspomniano już, co prawda, o narkotykach i ich wpływie na prowadzenie pojazdów, jednak w tzw. śródkresowej ocenie tego komunikatu znalazło się stwierdzenie, że jest to rosnący problem, nawet jeżeli „nie są dostępne wiarygodne dane liczbowe dotyczące liczby ofiar śmiertelnych wypadków spowodowanych jazdą pod wpływem narkotyków w UE”²⁰⁷. Dyrektywa w sprawie transgranicznego egzekwowania przepisów (2011/82/UE), która ułatwia międzynarodową wymianę informacji na temat przestępstw lub wykroczeń związanych z bezpieczeństwem ruchu drogowego, określiła z kolei szereg przestępstw związanych z ruchem drogowym, wśród których jest również prowadzenie pojazdów pod wpływem narkotyków. Duże znaczenie z punktu widzenia ustawodawstwa „antynarkotykowego” ma też dyrektywa w sprawie prawa jazdy (2006/126/WE - Third Driving Licence Directive), zakazująca wydawania tego dokumentu osobom uzależnionym od narkotyków lub regularnie ich zażywającym.

²⁰⁶ Zob. *Research Note – Road Safety Amendment Bill 2015 Part 1 – Drug Driving*, *Research Papers – Parliament of Victoria*, tekst dostępny na stronie: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13741-research-note-road-safety-amendment-bill-2015-drug-driving-final> [dostęp: 17 luty 2021].

²⁰⁷ Zob. *Legal approaches to drug and driving*, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/legal-approaches-to-drugs-anddriving/html_en#panel20 [dostęp: 18 luty 2021].

Kraje europejskie stosują różne systemy regulujące odpowiedzialność za prowadzenie pojazdu po użyciu środków psychoaktywnych, co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę chociażby odmienną tradycję prawną. Na przykład w Norwegii po raz pierwszy wprowadzono specjalne limity dla niektórych narkotyków oraz leków, najczęściej wykrywanych u kierowców uczestniczących w wypadkach drogowych. Wprowadzono dwa progi: próg upośledzenia i próg stopniowanych sankcji²⁰⁸. W uproszczeniu, pierwszy z nich określa stężenie, od którego następuje działanie narkotyku na kierowcę, zaś drugi przesądza o upośledzeniu zdolności do bezpiecznej jazdy. W ten sposób odstąpiono od systemu dwurodzajowego, uznając go za zbyt skomplikowany i kosztowny. System ten (*two – tier*) obowiązuje jednak w wielu innych krajach, łącząc zalety dwóch pozostałych metod regulacji, czyli *impairment* oraz *per se* (system taki obowiązuje np. w Belgii, Danii, Niemczech, Luksemburgu oraz na Słowacji). Stosowany jest zwykle w taki sposób, aby lista zabronionych substancji z ustalonymi progami legalnej intoksykacji obejmowała najczęściej stosowane środki (zarówno narkotyki, jak i leki). Przepisy oparte na upośledzeniu zdolności kryminalizują natomiast prowadzenie pojazdu pod wpływem rzadziej stosowanych narkotyków oraz w innych przypadkach upośledzenia, takich jak kombinacje narkotyków, lub objawy odstawiennicze²⁰⁹, a także oczywiście w przypadku utraty zdolności do bezpiecznej jazdy, bez względu na rodzaj zażytego środka.

Chociaż system ten obecnie obowiązuje również w Niemczech, to kraj ten jako pierwszy wprowadził zasadę zero tolerancji²¹⁰. Z czasem, pod wpływem orzecznictwa sądowego ulegała ona jednak modyfikacji i aktualnie obowiązujące przepisy w zasadzie oparte są na systemie *two – tier*. Prowadzenie każdego rodzaju pojazdu pod wpływem określonych środków, niezależnie od stwierdzonego stężenia, jest bowiem wykroczeniem z § 24a ust. 2 ustawy o ruchu drogowym (*StVG*)²¹¹. Federalny Trybunał Konstytucyjny 21 grudnia 2004 r. stwierdził jednak, że musi być to ilość powodująca ograniczenie zdolności do prowadzenia pojazdu²¹². Powołany przepis ustawy o ruchu drogowym w załączniku wymienia zakazane substancje i ich aktywne metabolity. Są to narkotyki najczęściej stosowane przez osoby kierujące pojazdami, takie jak amfetamina, MDMA,

²⁰⁸ Zob. *Driving under the influence of non alcohol drugs – legal limits implemented in Norway*, Norwegian Ministry of Transport and Communications, tekst dostępny na stronie:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/61d8bf75d02e4b64ab0bfbea244b78d9/> [dostęp: 18 luty 2021].

²⁰⁹ M. Marillier, A. G. Verstraete, *Driving under the influence of drugs*. WIREs Forensic Sci. 2019, s. 12, tekst dostępny na stronie: 1:e1326. <https://doi.org/10.1002/wfs2.1326> [dostęp: 18 luty 2021].

²¹⁰ *Exploring Drug Driving Legislation in Malta in the Context of the European Landscape*, s. 20.

²¹¹ Ustawa o ruchu drogowym (*Straßenverkehrsgesetz*), tekst dostępny na stronie: [https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*\[@attr_id=%27bgbl119s2008.pdf%27\]#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl119s2008.pdf%27%5D__1582118684196](https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*[@attr_id=%27bgbl119s2008.pdf%27]#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl119s2008.pdf%27%5D__1582118684196) [dostęp: 18 luty 2021].

²¹² Zob. *BVerfG, Beschluss der 2. Kammer des Ersten Senats vom 21. Dezember 2004 – 1 BvR 2652/03 – Rn (1-34)*, tekst dostępny na stronie: http://www.bverfg.de/e/rk20041221_1bvr265203.html [dostęp: 18 luty 2021].

MDM, marihuana, kokaina, heroina²¹³. Czyn zabroniony z § 24a StVG zagrożony jest karą grzywny do 3000 EUR i zakazem prowadzenia pojazdów do 3 miesięcy. Jeżeli w wyniku spożycia napojów alkoholowych lub innych środków odurzających (narkotyków) kierujący nie jest w stanie bezpiecznie prowadzić pojazdu (*infolge des Genusses alkoholischer Getränke oder anderer berauscher Mittel nicht in der Lage ist, das Fahrzeug sicher zu führen*), popełnia przestępstwo z § 316 Kodeksu karnego (*StGB*)²¹⁴. Nie ma znaczenia, pod wpływem jakiej substancji psychoaktywnej znajduje się wówczas sprawca. Dotyczy to także lekarstw i tzw. dopalaczy. Do skazania za przestępstwo konieczne jest ustalenie, że ilość substancji w organizmie spowodowała stan przynajmniej znacznie utrudniający prowadzenie pojazdu²¹⁵. Niemiecki Kodeks karny przewiduje również typ kwalifikowany przestępstwa. Zgodnie z § 315c StGB, karze do 5 lat pozbawienia wolności oraz grzywnie do 360 stawek dziennych podlega ten, kto prowadząc pojazd pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających zagraża zdrowiu albo życiu innych osób albo mieniu znacznej wartości²¹⁶.

Wielka Brytania przez długi czas, bo aż do 2015 r., stosowała wyłącznie system *impairment*. Podstawą odpowiedzialności za prowadzenie pojazdu pod wpływem środków psychoaktywnych były przepisy ustawy z 1988 r. o ruchu drogowym (*Road Traffic Act of 1988*)²¹⁷, w świetle których karalne było prowadzenie pojazdu w stanie niezdolnym do jazdy, wywołanym przez alkohol lub narkotyki. Było to więc przestępstwo skutkowe, kryminalizujące fakt bezprawnej intoksykacji jakimkolwiek środkiem psychoaktywnym (zarówno narkotykiem, jak i lekarstwem) w ruchu komunikacyjnym. W wyniku ogólnokrajowej dyskusji i konsultacji, w której udział wzięło kilkadziesiąt rozmaitych organizacji zajmujących się problematyką bezpieczeństwa drogowego oraz biegłych z zakresu toksykologii, przedstawiciele Policji, a nawet instruktorów jazdy, zdecydowano się dokonać zmiany w dotychczasowym ustawodawstwie. Wprowadzono przepisy zabraniające

²¹³ Zob. M. R. Moeller, S. Steinmeyer, S. Bregel, *The German approach to solving the problem of driving under the influence of drugs*, Problems of Forensic Sciences, vol. XLII, 2000, s. 152-159.

²¹⁴ Kodeks karny (*Strafgesetzbuch*), tekst dostępny na stronie: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> [dostęp: 19 luty 2021].

²¹⁵ Odmienne, niż w przypadku alkoholu, przy przestępstwach z § 316 StGB nie wymaga się całkowitej niezdolności do prowadzenia pojazdu wywołanej spożyciem środków psychoaktywnych. Przesłanka taka zachodzi w sytuacji, gdy w organizmie kierującego stwierdzone zostanie stężenie powyżej 1,1 promila alkoholu. Zob. M. Uebele, *Karalność przestępstw ruchu drogowego (włącznie z tak zwaną „jazdą pod wpływem środków odurzających” i niedozwolonym oddaleniem się z miejsca wypadku) oraz ich skutki prawne, zwłaszcza pozbawienie prawa prowadzenia pojazdu i zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych*, Referat wygłoszony na „Wspólnej konferencji prokuratur przygranicznych w Trójkącie Państw” w dniach 19-20 października 2011 r. w Gorlitz, tekst dostępny na stronie: <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=26> [dostęp: 19 luty 2021].

²¹⁶ Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Federalnego, kwotą graniczną jest 750 EUR, choć w literaturze oraz orzecznictwie sądowym przyjmuje się kwotę ok 1300 EUR, a więc dwukrotnie wyższą. Por. M. Uebele, *Karalność przestępstw ruchu drogowego*.

²¹⁷ *Road Traffic Act No. 23/2006*, tekst dostępny na stronie: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/contents> [dostęp: 19 luty 2021].

kierowania pojazdem w sytuacji, gdy w organizmie kierowcy znajduje się jedna ze ściśle określonych, nielegalnych substancji psychoaktywnych. Penalizacji podlega jednak wyłącznie prowadzenie pojazdu przy stężeniu wykluczającym przypadkowe narażenie na jej obecność w organizmie (*lowest accidental exposure limits*) oraz obecność jednego z kilku leków, w ilości przekraczającej próg ryzyka (*risk – thresholds*). W rezultacie, jakkolwiek prowadzenie pojazdu pod wpływem środków psychoaktywnych nadal jest nielegalne, to jednak przepisy sekcji 5A (włączona została do ustawy o ruchu drogowym z 1988 r. przez *Crime and Courts Act 2013*) ustanowiły najniższy poziom oznaczalności (LLOQ) na obecność ośmiu nielegalnych substancji oraz dla dziewięciu kontrolowanych psychoaktywnych leków, z wyższymi limitami opartymi na *risk -thresholds*²¹⁸.

Przykładem odmiennego podejścia do problemu kryminalizacji prowadzenia pojazdów po użyciu narkotyków jest prawo francuskie. Przez długi czas zachowanie takie nie było osobno kryminalizowane. Prawo zabraniało zażywania jakichkolwiek substancji lub roślin klasyfikowanych jako narkotyki, a czyn taki stanowił przestępstwo²¹⁹. Dopiero w 2003 r. zdecydowano się wprowadzić odrębną regulację karną dotyczącą zachowań w komunikacji pod wpływem środków psychoaktywnych. Dokonano tego ustawą z dnia 3 lutego 2003 r. o zakazie prowadzenia pojazdów pod wpływem substancji lub roślin klasyfikowanych jako narkotyczne (*Loi du 3 février 2003 relative a la conduite sous l'influence de plantes ou substances classées comme tupéfiants*) która wyraża zasadę zero tolerancji²²⁰. Aktualnie więc prowadzenie pojazdu po użyciu narkotyków stanowi osobne przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat dwóch oraz grzywną określoną kwotowo²²¹. Tytułem kary dodatkowej, sprawcy może zostać wymierzony również zakaz prowadzenia pojazdów do lat 3. W następnych latach ustawodawca wprowadził także dodatkowe środki karne w postaci pracy na cel społeczny lub obowiązku uczestniczenia w kursach edukacyjnych, na własny koszt²²². Ponadto od 2012 r. prawo zezwala na

²¹⁸ Zob. *Preventing drug driving in Europe. Police measures for national and EU actions, March 2017*, tekst dostępny na stronie: www.etsc.eu/drug-driving [dostęp: 19 luty 2021].

²¹⁹ Article L3421-1, *Code de la sante publique*, tekst dostępny na stronie: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006688173&cidTexte=LEGITEXT00006072665&dateTexte=20070307> [dostęp: 13 luty 2021].

²²⁰ *Loi du 3 février 2003 relative a la conduite sous l'influence de plantes ou substances classées comme tupéfiants*, tekst dostępny na stronie: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000235043&dateTexte=20200209> [dostęp: 19 luty 2021].

²²¹ *Article L235-1 et suivants du code de la route*. Zob. *Les sanctions associees a la conduite sous influence de stupefiants*, tekst dostępny na stronie: <https://www.drogues-info-service.fr/Tout-savoir-sur-les-drogues/La-conduite-automobile-et-les-drogues/Les-sanctions-associees-a-la-conduite-sous-influence-de-stupefiants#.Xk0oJTL6jcs> [dostęp: 18 luty 2021].

²²² I. Obradovic, *The French penal response to driving under influence (of alcohol or other drugs)*, tekst dostępny online na: <https://www.ofdt.fr/BDD/publications/docs/eftaiotc.pdf> [dostęp: 19 luty 2020].

konfiskatę środka transportu, którym poruszał się sprawca²²³. Ustawodawca francuski nie określa jednak substancji, których użycie wyklucza uczestniczenie w ruchu komunikacyjnym²²⁴.

Warto zwrócić uwagę także na przepisy funkcjonujące w Czechach, gdzie obowiązuje system, który z pozoru podobny jest do tego, jaki jest w Polsce. W myśl istniejących przepisów, prowadzenie pojazdu po spożyciu alkoholu lub zażyciu innego środka uzależniającego, pod którego wpływem osoba ta jeszcze się znajduje, jest wykroczeniem z § 125 ust. 1 lit b, ustawy o ruchu drogowym²²⁵. Z kolei czeski kodeks karny w § 274 kryminalizuje jako przestępstwo zachowanie polegające na wykonywaniu pracy lub innej czynności, która może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi lub powodować znaczną szkodę majątkową przez osobę znajdującą się w stanie wykluczającym zdolność wykonywania takich czynności, do którego doprowadziła się poprzez wpływ środka (uzależniającego). Mogło by się wobec tego wydawać, że oba przepisy stanowią typy czynów zabronionych znamienne skutkiem. Zgodnie jednak z obowiązującą praktyką, o ile w przepisie dotyczącym karalności za wykroczenie odzwierciedla się zasada tak zwanej zerowej tolerancji, to w drugim przypadku sprawca popełnia przestępstwo dopiero w momencie, w którym przy wykonywaniu jakiejś czynności, w tym przypadku podczas prowadzenia pojazdu mechanicznego, znajduje się w stanie, który wyklucza zdolność do jej wykonywania²²⁶.

Na tle przedstawionych modeli, polski system prawny należy uznać za odpowiadający idei *impairment*, ponieważ zakazuje prowadzenia pojazdu (każdego rodzaju), gdy sprawca znajduje się w stanie co najmniej ograniczającym zdolność do bezpiecznego udziału w ruchu komunikacyjnym. Zachowanie takie karalne jest jako przestępstwo, ale i jako wykroczenie (przy braku granicy dzielącej oba typy czynów zabronionych), co nie zmienia generalnej oceny charakteru obowiązujących w Polsce przepisów. Można również dodać, że aktualnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 lipca 2014 r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność

²²³ Zob. *La confiscation obligatoire du véhicule: la nouvelle réponse à la délinquance routière ?*, tekst dostępny na stronie: <https://www.argusdelassurance.com/jurisprudence-ja/la-confiscation-obligatoire-du-vehicule-la-nouvelle-reponse-a-la-delinquance-routiere.54180> [dostęp: 19 luty 2021].

²²⁴ B. Hugues, *Drugs and Driving, Road Traffic and Psychoactive Substances*, Seminar Organised by the Pompidu Group, Strasburg 18-20 June 2003, s. 213, tekst dostępny na stronie:

<https://books.google.pl/books?id=nLEXV7GWO7oC&pg=PA213&dq=French+regulations+do+not+specify+substances+that+are+prohibited+while+driving&source=bl&ots=6dPq6mu4Gw&sig=ACfU3U3OLqbcNhOmMS9otZH-B1fbcboIOW&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwjZosuAnPvmAhWlJosKHcWOD58Q6AEwAHoECA4QAQ#v=onepage&q=French%20regulations%20do%20not%20specify%20substances%20that%20are%20prohibited%20while%20driving&f=false> [dostęp: 21 luty 2021].

²²⁵ Zob. *Zákon č. 361/2000 Sb.*, tekst dostępny na stronie: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-361> [dostęp: 18 luty 2021].

²²⁶ D. Anđel, *Alkohol i narkotyki za kierownicą w Republice Czeskiej, prawne możliwości zwalczania i kilka innych kwestii związanych z przestępczością w ruchu drogowym*, tekst dostępny na stronie: http://www.zielona-gora.po.gov.pl/magazyn/upload/lektury_elektroniczne/alkohol-i-narkotyki-za-kierownica-w-republice-czeskiej.pdf [dostęp: 20 luty 2021].

w organizmie (dalej: rozp.w.ś.d.a.)²²⁷, nie jest aktem prawnym wprowadzającym jakiegokolwiek koncesje na rzecz zasady *per se*. Wynika to z faktu, że przepisy rozporządzenia nie tylko nie wskazują progów relewantnych z karnoprawnego punktu widzenia dla poszczególnych środków wymienionych w rozporządzeniu (opioidy, amfetamina i jej analogii, kokaina, tetrahydrokanabinole i benzodiazepiny), ale przede wszystkim dlatego, że brak jest podstaw prawnych na poziomie ustawowym, do wprowadzania tego rodzaju limitów. Występujące w rozporządzeniu limity dotyczą badań laboratoryjnych.

²²⁷ Rozporządzenie z dnia 16 lipca 2014 r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. z 2014 r. poz. 948).

Rozdział II

Substancje (środki) psychoaktywne

2.1. Uwagi wstępne

Dokonując kategoryzacji środków, których zażywanie może skutkować odpowiedzialnością za występki z art. 178a § 1 k.k. lub za wykroczenie z art. 87 k.w., już na wstępie trzeba zauważyć, że są to bardzo różne substancje. W powołanych przepisach mowa jest zarówno o alkoholu, jak i środkach działających podobnie do alkoholu (art. 87 k.w.), a także o środkach odurzających (art. 178a k.k.). Zgodnie z utrwalonym poglądem, wyrażonym w uchwale SN z dnia 27 lutego 2007 r., pojęcie środka odurzającego, o którym mowa w art. 178a § 1 k.k. obejmuje nie tylko środki odurzające w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Odnosi się bowiem również do innych substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działających na OUN, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem²²⁸. Łatwo zauważyć, że jest to więc zbiór tożsamy ze zbiorem „środki działające podobnie do alkoholu”. Powyższe stwierdzenie prowadzi do wniosku, że linia podziału, na gruncie przepisów Kodeksu karnego oraz Kodeksu wykroczeń, przebiega wyłącznie pomiędzy zbiorczo ujętymi środkami, o których mowa w powołanej uchwale (środki odurzające) oraz alkoholem. W literaturze dotyczącej narkomanii, a ściślej odnoszącej się do kwestii uzależnienia od wszelkiego rodzaju używek takich jak alkohol, narkotyki czy tytoń, stawia się też zazwyczaj znak równości pomiędzy terminem narkotyki i substancje psychoaktywne²²⁹, który to termin (narkotyki), pokrywa się z pojęciem środka odurzające w rozumieniu art. 178a § 1 k.k. W języku potocznym narkotyk, substancja psychoaktywna, środek odurzający, używka – to określenia o podobnym znaczeniu stosowane często wymiennie. W medycynie używa się jednak głównie terminu substancja psychoaktywna dla określenia środków, które bezpośrednio wpływają na czynności mózgu, prowadząc do różnorodnych zmian nastroju, spostrzegania, świadomości oraz zachowania²³⁰. Do substancji psychoaktywnych należy zaliczyć więc również alkohol. To jednak nie oznacza, że termin ten stosowany jest wyłącznie

²²⁸ Zob. Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007 r. (I KZP 36/06), OSN KW 2007 r. nr 3, poz. 21., z aprobującymi głosami: R. A. Stefańskiego, PiP 2007, nr 8, R. Małka, WPP 2007, nr 4, K. Łucarz, A. Muszyńskiej, PS 2008, nr 3, K. Wojtanowskiej, Prok. i Pr. 2008, nr 12, J. Dąbrowskiego, WPP 2009, nr 2 oraz częściowo krytyczną głosem G. Kachela, GSP – Prz. Orz. 2008, nr 2, a także krytyczną głosem A. T. Olszewskiego, Prok. i Pr. 2008, nr 12.

²²⁹ Potwierdzeniem tego jest następujący pogląd: „Substancje psychoaktywne stanowią grupę wielu związków chemicznych, różniących się budową i właściwościami fizykochemicznymi, co z kolei ma wpływ na mechanizmy oddziaływania na organizmy żywe. Nakłada się na to niezwykle ważna cecha narkotyków – działanie osobnicze, powodujące odmienne reakcje, inny przebieg procesu uzależnienia, jak i jego głębokość”. M. Jędrzejko, A. Kowalewska, W. Janiszewski, *Charakterystyka narkotyków*, w: M. Jędrzejko (red.), i in., *Narkomania – spojrzenie wielowymiarowe*, Warszawa 2009, s. 193.

²³⁰ *Substancje psychoaktywne: rodzaje i działanie*, tekst dostępny na stronie:

<https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/substancje-psychoaktywne> [dostęp: 2 marca 2021].

w medycynie. Używa się go bowiem powszechnie dla określenia środków oddziałujących na ludzki organizm w sposób pobudzający lub deprecjonujący albo halucynogennie. Najczęściej stosowanym podziałem substancji psychoaktywnych, jest podział na cztery główne grupy: 1) alkohol; 2) opiaty, leki uspokajające i nasenne (działające głównie rozluźniająco, uspokajająco, nasennie) 3) kanabinole i inne substancje halucynogenne, lotne rozpuszczalniki (działające głównie euforycznie, powodujące omamy, urojenia); 4) kokaina oraz inne substancje stymulujące, nikotyna (działające pobudzająco, podwyższające nastrój)²³¹.

W kryminalistyce, według aktualnej klasyfikacji środki psychoaktywne (narkotyki) dzieli się na kilka grup, przy czym jednym z kryteriów podziału jest kierunek ich działania farmakologicznego. Wyróżnia się:

- 1) depresanty ośrodkowego układu nerwowego, tj. związki zmniejszające przejawy aktywności ośrodkowego układu nerwowego ((OUN) (m.in. alkohol etylowy, barbiturany, benzodiazepiny i kwas *y*-hydroksymasłowy);
- 2) stymulanty OUN, tj. psychaktywne substancje pobudzające czynności OUN (m.in. amfetamina, metamfetamina, kokaina, metkanton, katina, katinon);
- 3) opioidy: morfina, kodeina, , tebaina oraz opioidy półsyntetyczne i syntetyczne; Kanabinoidy, tj. składniki konopi *Cannabis sativa*, występujące na rynku narkotykowym jako marihuana, haszysz i olej haszyszowy;
- 4) halucynogeny, związki wywołujące halucynacje, które dzieli się zwykle na cztery podgrupy należące do różnych grup chemicznych:
 - pochodne ergoliny (liazergid),
 - pochodne tryptaminy (psylocyna, psylocybina),
 - pochodne karboliny (harmina, harmalina),
 - pochodne fenetylaminy (meskalina);
- 5) inhalanty (wziewne środki odurzające – *volatile substance abuse VSA*) do których należą też rozpuszczalniki (toluen, heksan i benzyna)t, gazy (propan i butan), propelanty aerozoli, spreje itp.²³²

Należy dodać, że w Polsce od 1992 r. obowiązuje Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD - 10). Klasyfikacja ICD - 10 wyróżnia zaburzenia psychiczne i zachowania spowodowane przyjmowaniem następujących substancji psychoaktywnych: alkoholu, opiatów, kanabinoli, leków uspokajających i nasennych, kokainy, innych niż kokaina substancji

²³¹ Zob. *Kompendium wiedzy na temat narkotyków i narkomanii*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, tekst dostępny na stronie: <https://silo.tips/download/bliej-siebie-dalej-od-narkotykow> [dostęp: 2 marca 2021].

²³² B. Szukalski, M. Bykas - Strękowska, *Psychoaktywne środki uzależniające*, w: *Technika kryminalistyczna w pierwszej połowie XXI wieku. Wybrane problemy*, red. B. Hołyst, Warszawa 2014, s. 89 i n.

stymulujących, w tym kofeiny, substancji halucynogennych, tytoniu, lotnych rozpuszczalników, używaniem kilku substancji psychoaktywnych lub innych substancji niż wyżej wymienione²³³. Powyższe potwierdza tezę, że w naukach biologicznych termin substancja psychoaktywna ma charakter zbiorczy i obejmuje nie tylko „tradycyjne” narkotyki, ale również pozostałe środki działające na OUN, w tym alkohol oraz niektóre lekarstwa. W takim też znaczeniu termin ten jest używany w niniejszej pracy. Zamiennie stosowany będzie jednak również termin środek psychoaktywny. W literaturze, zwłaszcza prawniczej, jest on bowiem często używany, właśnie dla określenia wszelkiego rodzaju narkotyków²³⁴.

Fakt, że wszystkie te środki działające na OUN można określić jako substancje psychoaktywne nie oznacza, że działają w podobny sposób. Skutki zażycia poszczególnych substancji mogą różnić się między sobą w sposób niekiedy diametralny; nawet ta sama substancja, zażyta w różnych dawkach, może wywoływać odmienne efekty. Aby to jednoznacznie wykazać, poniżej dokonany zostanie podział substancji psychoaktywnych na „tradycyjne” narkotyki oraz tzw. dopalacze. Przedstawione zostaną również lekarstwa (produkty lecznicze), ponieważ zażywanie wielu z nich także wpływa na zdolności psychomotoryczne i z tego powodu muszą być uznane za źródło niedozwolonej intoksykacji. Zaliczenie lekarstw wpływających na zdolności psychomotoryczne do substancji psychoaktywnych uzasadnione jest także tym, że chociaż ciągle jeszcze traktowane są w sposób odrębny – jeżeli chodzi o konsekwencje używania ich przez osoby prowadzące pojazd – to w składzie często zawierają środki zakazane przez prawo (np. benzodiazepiny, ale i opioidy). Różnica pomiędzy lekarstwami oraz pozostałymi substancjami psychoaktywnymi (pomijając alkohol), polega na tym, że zażywane są z zasady w celach terapeutycznych. Zażywane są też oczywiście w innych celach (nieterapeutycznych), co jednak nie znajduje odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach w tym znaczeniu, że ustawa nie przewiduje wyłączenia odpowiedzialności w tych sytuacjach, gdy osoba prowadząca pojazd znajduje się pod wpływem substancji psychoaktywnej zaordynowanej przez lekarza.

Odrębnie omówione zostanie oddziaływanie alkoholu na ludzki organizm. Oprócz wyodrębnienia w przepisach karnych, od pozostałych substancji psychoaktywnych różni się jeszcze tym, że stosunkowo dokładnie zostało przeanalizowane i opisane działanie alkoholu na ludzki organizm w kontekście ograniczenia zdolności psychomotorycznych.

²³³ Zob. *Narkotyki*, tekst dostępny na stronie: <https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184> [dostęp: 2 marca 2021].

²³⁴ Zob. K. Tkaczyk-Romanowska, *Kilka uwag na temat modeli definiowania nowej substancji psychoaktywnej w ujęciu prawnoporównawczym*, *Palestra* 2020, nr 7-8, P. Girdwoyń, *Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a § 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w.*, WPP 2012, nr 4, A. Golonka, *Odurzenie środkami psychoaktywnymi jako negatywna przesłanka działania w stanie silnego wzburzenia. Glosa do wyroku SA z 19 maja 2015 r., II AKa 237/14*, PiP 2017, nr 4.

2.2. Narkotyki o działaniu hamującym, pobudzającym oraz halucynogennym

Termin narkotyk obecnie posiada wiele znaczeń. Jak była o tym mowa, używa się go do scharakteryzowania wszystkich substancji działających na OUN – oprócz alkoholu, ale także dla określenia „klasycznych” środków psychoaktywnych, w odróżnieniu od nowych substancji psychoaktywnych oraz środków zastępczych. Etymologię terminu „narkotyk” wywodzi się z języka francuskiego: *narkotique*, oraz z języka greckiego: *narkotikos*, co znaczy „oszałamiający”. Terminem narkotyk posługiwały się również wcześniejsze ustawy „antynarkotykowe”. Posługuje się nim także obecna ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, w której występuje on w różnym kontekście znaczeniowym, np. jako przedmiot handlu lub środek prowadzący do narkomanii. Termin narkotyk obejmuje nie tylko morfinę, kokainę, czy marihuanę. Czasami określa się nim też tzw. dopalacze²³⁵, których zakres znaczeniowy pokrywa się w zasadzie z terminem środki zastępcze, występującym w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii.

Obecnie obowiązująca u.o.p.n. dokonuje podziału wszystkich narkotyków na środki odurzające, substancje psychotropowe, nowe substancje psychoaktywne oraz środki zastępcze²³⁶, obejmujące pozostałe substancje psychoaktywne, nie zaliczone do trzech wcześniejszych kategorii. Trzy pierwsze kategorie zaliczane są do tzw. kontrolowanych narkotyków²³⁷, których właściwości i sposób działania są stosunkowo dobrze poznane. Wchodzą one również w skład wielu leków²³⁸. Nowe substancje psychoaktywne zostały dokooptowywane do kategorii narkotyków kontrolowanych z uwagi na objęcie ich takim samym reżimem prawnym (odpowiedzialności karnej), jak środki odurzające, substancje psychotropowe oraz prekursory. Uzasadnione jest to zagrożeniem jakie powodują dla zdrowia, a nawet życia ludzkiego, które zostało potwierdzone w przypadku określonej substancji przez Zespół do spraw oceny ryzyka

²³⁵ Słusznie twierdzi się, że „rzecz jasna, nowe substancje psychoaktywne, to także narkotyki, które cechują się znacznie większą siłą działania, niż tzw. klasyczne narkotyki”. B. Kurzęba, w: W. Kotowski, B. Kurzęba, A. Ważny, *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii*, Lex/el. 2022. Również: A. Piaczyńska, *Odpowiedzialność karna za posiadanie nowych substancji psychoaktywnych*, Prok. i Pr. 2019, nr 1.

²³⁶ Jakkolwiek podział na środki odurzające, substancje psychotropowe oraz środki zastępcze, wprowadzony został już w ustawie z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. poz. 1143 ze zm.), to wyraźny podział na narkotyki „kontrolowane” oraz pozostałe środki dokonany został dopiero w ustawie z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Kryterium podziału jest tu reżim prawny, jakiemu one podlegają. Środki zastępcze nie pozostały objęte regulacją karną i w dalszym ciągu pozostają jedynie przedmiotem odpowiedzialności administracyjnej, co zdecydowanie utrudnia przeciwdziałanie importowi oraz dystrybucji na terenie kraju, ale utrudnia to także kontrole nad asortymentem dostępnym w różnego rodzaju sklepach, obecnie głównie internetowych.

²³⁷ Termin taki jest używany w literaturze przedmiotu. Zob. M. Rychert, K. Palczak, B. Hughes, *Przeciwdziałanie Narkomanii i narkotykom w Polsce*, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, tekst dostępny na stronie: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/776/b_Polityka%20Narkotykowa.pdf [dostęp: 2 marca 2021].

²³⁸ Takie ujęcie jest dużym uproszczeniem biorąc pod uwagę sposób wytwarzania leków oraz ich skład, który często jest wynikiem niezwykle skomplikowanych procesów laboratoryjnych oraz badań klinicznych. Zob. także: *Jak powstają leki*, tekst dostępny na stronie: <https://www.infarma.pl/innowacje/jak-powstaja-leki/> [dostęp: 2 marca 2021].

zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z zażywaniem nowych substancji psychoaktywnych²³⁹. Katalog tzw. narkotyków kontrolowanych ciągle ulega rozszerzeniu²⁴⁰.

W nawiązaniu do najczęściej stosowanego podziału, narkotyki „kontrolowane”, podzielone zostaną na trzy duże grupy, mianowicie środki hamujące, pobudzające oraz halucynogenne. Taki podział najlepiej oddaje sposób, w jaki działają na organizm człowieka co nie oznacza, że jest to podział w pełni rozłączny. Czasami wyodrębnia się też oddzielną grupę – opioidy. Podobnie jednak jak np. barbiturany, mają silne działanie tłumiące i z tego powodu stosowane są np. w medycynie w celu uśmierzania bólu²⁴¹. W związku z tym należy zaliczyć je w zasadzie do pierwszej kategorii.

Jakkolwiek z punktu widzenia niniejszych rozważań, podział na środki hamujące, pobudzające i halucynogenne ma znaczenie podstawowe, ponieważ wskazuje na sposób, w jaki oddziałują na ludzki organizm, to warto wspomnieć także o jeszcze innych, występujących niekiedy podziałach²⁴². W praktyce częściej mówi się bowiem o narkotykach syntetycznych i naturalnych, niż np. o narkotykach hamujących.

1. Ze względu na pochodzenie wyróżnia się więc narkotyki naturalne i syntetyczne²⁴³.

Narkotyki syntetyczne, czyli produkowane przez człowieka, to np. amfetamina, MDMA, czyli metylenodioksymetamfetamina (inaczej ecstazy) lub LSD. Są one uważane zwykle za bardziej szkodliwe dla organizmu niż naturalne narkotyki. Narkotyki naturalne to np. opiaty pozyskiwane ze słomy makowej (opium, morfina, heroina, kodeina), narkotyki pozyskiwane z konopi siewnych (marihuana i haszysz), a także narkotyki pozyskiwane z liści krasnodrzewu pospolitego, tzw. koki (kokaina).

2. Ze względu na sposób przyjmowania, narkotyki można podzielić na przyjmowane drogami przez nos (kokaina), w formie tzw. „skrętów” do palenia (marihuana, haszysz) lub w formie tabletek (ecstazy) albo do wstrzykiwania bezpośrednio do żyły (heroina)²⁴⁴.

3. Ze względu na potencjalną szkodliwość wyróżniono tzw. miękkie i twarde narkotyki. Narkotyki miękkie to np. marihuana, grzyby halucynogenne, grupa ekstazy. Narkotyki twarde to

²³⁹ Tak stanowi art. 4 pkt 11a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 852 ze zm.).

²⁴⁰ Aktualnie, w związku z wejściem w życie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 21 sierpnia 2019 r. (Dz. U. poz. 1745), zmieniającego rozporządzenie w sprawie wykazu substancji psychotropowych, środków odurzających oraz nowych substancji psychoaktywnych, wymienia się 37 związków określanych jako „nowe substancje psychoaktywne”, zaliczając do nich także ich sole oraz stereoizomery.

²⁴¹ Zob. *Morfina (siarczan morfiny)*, tekst dostępny na stronie: <https://www.mp.pl/pacjent/leki/subst.html?id=3418> [dostęp: 2 marca 2021].

²⁴² Podział narkotyków (substancji psychoaktywnych) według różnych kryteriów przedstawia M. Jędrzejko, A. Kowalewska, *Narkomania – wybrane pojęcia i definicje*, w: M. Jędrzejko (red.) i in., *Narkomania, spojrzenie wielowymiarowe* Pułtusk-Warszawa 2009, s. 29-36.

²⁴³ K. Drozd, *Klasyfikacja narkotyków*, tekst dostępny na stronie: <https://portal.abczdrowie.pl/klasyfikacja-narkotykow> [dostęp: 2 marca 2021].

²⁴⁴ Ibidem.

heroina, amfetamina, kokaina, opium i.t.p.²⁴⁵. Podział narkotyków na miękkie i twarde wynika z ich „potencjału uzależniającego”, tzn. jak szybko są w stanie całkowicie uzależnić od siebie człowieka. Twarde narkotyki uzależniają stosunkowo szybko i mają poważny wpływ na pogarszanie się stanu zdrowia osoby zażywającej dany środek.

Wracając do podziału na środki hamujące, pobudzające i halucynogenne, pierwsze z nich stanowią obszerną grupę narkotyków, wśród których najpopularniejsze to morfina i heroina²⁴⁶. Pozostałe opioidy²⁴⁷ (metadon, petydyna, tramadol), substancje w pełni syntetyczne o działaniu podobnym do morfiny, wykorzystywane są głównie dla celów medycznych. Opioidy wprowadzane są do organizmu przez dożylny wstrzykiwanie, wciąganie nosem, palenie lub doustnie. Działanie odczuwane przez konsumenta to: zniesienie bólu, uwolnienie od konfliktów, obojętność, ale też oszołomienie, ogólne osłabienie, senność, wydłużenie czasu reakcji. Objawy działania widoczne na zewnątrz to obojętność i senność, spowolnione ruchy, zaburzenia motoryczne, silne zwężenie źrenic, obwisłe powieki, niewyraźna mowa, częste oblizywanie warg spowodowane suchością w jamie ustnej, nagłe zmiany nastroju od pobudzenia do apatii, a także zaburzenia oddychania. Przewlekłe stosowanie opioidów prowadzi do uzależnienia fizycznego i psychicznego, powodującego konieczność zwiększania dawki. Środki te obniżają sprawność psychofizyczną przez wywołanie ogólnego osłabienia, nadmiernego uspokojenia połączonego ze zmniejszoną aktywnością umysłową, spowolnioną motoryką i wydłużonym czasem reakcji. Powodują senność, apatię, obojętność, a także silne zwężenie źrenic co wpływa na postrzeganie. W krótkim czasie (8–12 godzin) od odstawienia opioidów występują objawy abstynencji, objawiające się rozszerzeniem źrenic, silnym niepokojem, drżeniem mięśni, zaczerwienieniem skóry, bezsennością, zaburzeniem układu sercowo-naczyniowego, gwałtownymi bólami brzucha, zaburzeniem perystaltyki jelit²⁴⁸. Również trankwilizatory, związki chemiczne zawierające w swej strukturze chemicznej ugrupowanie benzodiazepinowe działają uspokajająco, przeciwlękowo i nasennie. To jednak, czy benzodiazepina działa uspokajająco i nasennie, czy wręcz przeciwnie, zależy od jej rodzaju

²⁴⁵ A. Urbaniak, *Narkotyki twarde i miękkie: podział, rodzaje działanie*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/twarde-i-miekkie-narkotyki-podzial-rodzaje-dzialanie-aa-jNow-VQau-FmE2.html> [dostęp: 2 marca 2021].

²⁴⁶ Morfina i kodeina są naturalnymi składnikami maku lekarskiego, zaś heroina jest produktem powstałym w wyniku acetylacji morfiny, czyli częściowo syntetycznym. Zob. M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, PnD, 2004 r., nr 11, s. 51.

²⁴⁷ Opioidy, to zbiorcza nazwa substancji pochodzenia naturalnego, syntetycznego lub półsyntetycznego, które wchodzą w reakcje z mózgiem i powodują zwiększone wydzielanie m. in. serotoniny, a także zmniejszone odczuwanie bólu. Zob. *Opioidy: rodzaje, zastosowanie, uzależnienia*, tekst dostępny na stronie: <https://zdrowie.gazeta.pl/Zdrowie/7,101580,25648291,opioidy-rodzaje-zastosowanie-uzaleznienia-skutki-uzaleznienia.html> [dostęp: 2 marca 2021].

²⁴⁸ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 52.

i dawki. Poza tym, jedne benzodiazepiny działają w niskich dawkach, a inne w wyższych. Jak wspomniano, duża liczba tych związków znalazła zastosowanie w leczeniu²⁴⁹, gdzie są bardzo często ordynowane zarówno jako środki nasenne, jak również środki uspokajające na dzień²⁵⁰. Leki te są często przyjmowane przez osoby uzależnione od środków odurzających i substancji psychotropowych jako środki wzmagające działanie opiatów lub chwilowo je zastępujące, czyli łagodzące objawy tzw. głodu narkotycznego²⁵¹. W podobny sposób działają barbiturany, które są pochodną kwasu barbiturowego. Działają nasenne, a niektóre również przeciwdrgawkowo, dlatego są stosowane w leczeniu np. padaczki. Podawane w małych dawkach powodują uspokojenie, ale też stany euforii, uczucie zrelaksowania; w dużych dawkach mogą wywołać uczucie pobudzenia przechodzącego w senność, zaburzenia świadomości, lęki, a także stany nadmiernego pobudzenia. Po zażyciu może dochodzić do zawrotów głowy, utraty koordynacji ruchowej, problemów z pamięcią. Po kilkumiesięcznym stosowaniu tego rodzaju leków, powstaje niebezpieczeństwo uzależnienia psychicznego i fizycznego. W przypadku odstawienia, występuje zwykle silny niepokój, omamy, drgawki, splątanie, bóle brzucha, nadmierna potliwość, zaburzenia krążenia²⁵². Również i te środki z oczywistych powodów nie powinny być więc stosowane w trakcie prowadzenia pojazdu. Z uwagi na duży potencjał uzależniający, barbiturany są systematycznie wycofywane z użycia na rzecz „bezpieczniejszych” benzodiazepin²⁵³.

Pośród środków *stricte* pobudzających należy wyróżnić amfetaminę, która często jest wykrywana również u osób kierujących pojazdami²⁵⁴. Pomaga bowiem „przewyciężyć” senność i zmęczenie. Amfetamina oraz jej pochodne, takie jak metamfetamina, propyloheksadryna, fenmetrazyna, fenfluramina czy metylofenidat, są bardziej popularne od innego stymulanta – kokainy. Ich zażywanie, także w Polsce, która przez długi czas była jednym z głównych „eksporterów” amfetaminy, utrzymuje się jednak na stosunkowo niskim

²⁴⁹ Obecnie dla celów klinicznych wykorzystuje się na świecie około kilkunastu rodzajów benzodiazepin, których podstawową właściwością jest działanie przeciwlękowe i uspokajające. Niektóre środki z tej grupy: Relanium, Oxazepam, Nitrazepam, należą do najczęściej stosowanych psychodelików. Zob. *Benzodiazepiny (leki uspokajające)*, tekst dostępny na stronie: <https://www.narkomania.org.pl/informator-o-narkotykach/benzodiazepiny-leki-uspokajajace/> [dostęp: 27 lutego 2021].

²⁵⁰ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 56.

²⁵¹ Ibidem.

²⁵² Zob. *Barbiturany*, tekst dostępny na stronie: <https://www.medonet.pl/zdrowie,barbiturany---dzialanie--grupy--interakcje-z-innymi-lekami,artykul,1726961.html> [dostęp: 2 marca 2021].

²⁵³ Ibidem.

²⁵⁴ Według policyjnych statystyk, w 2018 r. zanotowano spadek wypadków drogowych spowodowanych przez kierowców znajdujących się pod wpływem alkoholu. Wzrosła za to liczba wypadków, których sprawcami byli kierowcy zażywający narkotyki, głównie marihuanę i amfetaminę. Zob. *Kierowcy mniej piją, ale za to ..., biorą narkotyki*, tekst dostępny na stronie: <http://gazetaolsztynska.pl/501826,Kierowcy-mniej-pija-ale-za-to-biora-narkotyki.html> [dostęp: 2 marca 2021].

poziomie²⁵⁵. W pierwszym rzędzie przyjmujący odczuwa ogólną stymulację (pobudzenie), równoznaczną ze zwiększeniem napędu do działania i związaną z tym poprawą nastroju, słabą euforię, subiektywne zwiększenie zdolności koncentracji, brak apetytu i pragnienia, chorobliwą chęć dokończenia bezsensownej czynności²⁵⁶. W większych dawkach amfetamina może prowadzić do zaburzenia widzenia i słuchu, arytmii, a nawet zawału serca. Może pojawić się również psychoza amfetaminowa²⁵⁷. Działanie widoczne na zewnątrz to nerwowość, gadulstwo, niepokój ruchowy, obiektywna niezdolność do koncentracji, gonitwa myśli, niezdolność logicznego myślenia, rozszerzenie źrenic wykazujące brak reakcji na światło, drżenia mięśniowe, bezsenność. Środki te wywołują wygórowane poczucie własnej wartości, niewłaściwą ocenę sytuacji, utratę poczucia rzeczywistości, oszołomienie, zaburzenia postrzegania przez rozszerzenie źrenic wykazujących brak reakcji na światło, ale też spadek wydolności przy przerwaniu przyjmowania, a przez to obniżenie sprawności psychofizycznej osób kierujących pojazdami²⁵⁸. Jak wspomniano, w podobny sposób działa kokaina, jednak działanie to trwa znacznie krócej. Wprowadzana jest do organizmu różnymi drogami: wciągana przez nos, palona i wstrzykiwana dożylnie nierzadko w postaci mieszaniny z heroiną. Po zażyciu przyjmujący również odczuwa euforię, ogólne pobudzenie, bezsenność, stłumienie uczucia głodu i zmęczenia, lekceważenie otoczenia ze zmiennymi odczuciami. Przy ustępowaniu objawów działania kokainy mogą być odczuwane fizyczne złudzenia (swędzenie, mrowienie), halucynacje, stany lękowe, manie prześladowcze. Objawy działania widoczne na zewnątrz to rozszerzenie źrenic, brak reakcji źrenic na światło, gadatliwość, gonitwa myśli, nadmierna aktywność, przymus ruchu, euforia, gotowość do podejmowania ryzyka, działanie dopingujące, niewrażliwość na ból. Jednym z efektów działania kokainy jest poczucie zwiększenia wydolności przy obiektywnym uszczerbku wydolności i zmniejszonej zdolności samokrytycznego myślenia. Zmniejsza się również koncentracja, wzrasta pobudliwość, agresywność. Poszerzenie źrenic z równoczesnym wystąpieniem braku reakcji na światło może doprowadzić zaś do oślepienia podczas jazdy²⁵⁹.

²⁵⁵ Szacuje się, że 12,4 mln osób dorosłych w Unii Europejskiej (między 15. a 64. rokiem życia), tj. 3,7 % tej grupy wiekowej, eksperymentowało w jakimś momencie życia z amfetaminami. Jest to stosunkowo niewiele w porównaniu do użycia marihuany. Statystyki podają, że przeszło 91 mln osób zażywało kiedykolwiek *cannabis*. Zob. *Europejski raport narkotykowy*, s. 53.

²⁵⁶ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 53

²⁵⁷ A. Paculanka, *Amfetamina: przedawkowanie, pierwsza pomoc*, tekst dostępny na stronie:

<https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/amfetamina-przedawkowanie-pierwsza-pomoc-aa-N1si-d1Lu-m1HR.html> [dostęp: 2 marca 2021].

²⁵⁸ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 53

²⁵⁹ *Ibidem*, s. 54.

Inne pochodne amfetaminy (MDMA – 3,4 metyleniodioksymetamfetamina, MDE – 3,4 metyleniodioksyetylenoamfetamina, MDA – 3,4 metyleniodioksyamfetamina, określane często jako grupa *ekstazy*) działają pobudzająco, ale przede wszystkim halucynogennie²⁶⁰. Przyjmowane są bardzo często w dyskotekach, ponieważ likwidują zahamowania emocjonalne, ale jednocześnie powodują oszołomienie, halucynacje, psychozy. Osoby będące pod wpływem tych środków odczuwają zwiększoną potrzebę komunikowania się z innymi, zwiększoną wydolność fizyczną, niepokój, podwyższenie częstości tętna i ciśnienia tętniczego krwi, duży wzrost temperatury ciała z jednoczesnym obniżeniem poczucia zimna, pocenie się, zgrzytanie zębami spowodowane skurczami mięśni żwacza. Związki te, wywołując wzrost poczucia własnej wartości, doprowadzają również często do jazdy z nadmierną prędkością²⁶¹. Należy również dodać, że MDMA, MDA i MDE charakteryzują się działaniem określanym jako nieprzewidywalne, co oznacza, że związki te przyjęte w tej samej dawce przez tę samą osobę w różnych dniach lub przez dwie różne osoby, mogą wywołać krańcowo różne efekty²⁶².

Półsyntetycznym, a więc również sztucznym narkotykiem jest dietylamid kwasu lizergowego (LSD). Jest to niezwykle silny środek halucynogeny, wywołujący zaburzenia świadomości, które w istocie uniemożliwiają prowadzenie pojazdu²⁶³. Działanie halucynogenne ma również marihuana. Ten „popularny” narkotyk wytwarzany jest z roślin konopi siewnych, tak samo jak haszysz oraz jego skoncentrowana postać, olej haszyszowy²⁶⁴. Marihuana należy do najczęściej używanych narkotyków²⁶⁵, z uwagi na relatywnie niską cenę. Terminem kannabinoidy określa się z kolei m. in. syntetyczne analogi strukturalne kannabinoli oraz ich metabolity, powstające w organizmach żywych. Jednym z najaktywniejszych, i co za tym idzie najbardziej znanym kannabinolem jest Δ -9-tetrahydrokannabinol (w skrócie Δ 9THC lub THC). W miarę upływu czasu poznano także inne składniki psychoaktywne konopi, w tym najbardziej popularne, takie jak kannabinol (CBN) – ok 10 %

²⁶⁰ Jak zwraca się jednak uwagę w literaturze, środki halucynogenne takie jak: MDMA (3,4-metyleniodioksymetamfetamina, ecstasy; Adam), MDE (3,4-metyleniodioksyetyloamfetamina; Eve), MDA (3,4-metyleniodioksyamfetamina; tenamfetamina; love drug), należące do szerokiego katalogu psychoaktywnych analogów amfetaminy, w zależności od chemicznego charakteru podstawników i ich lokalizacji w cząsteczce amfetaminy, mogą mieć nie tylko działanie pobudzające, ale i halucynogenne lub mieszane. Por. B. Szukalski, *Ecstasy (MDMA) i metamamfetamina, Alkoholizm i Narkomania*, 1999, nr 4, s. 473 – 477.

²⁶¹ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 53.

²⁶² Ibidem.

²⁶³ Środek ten wpływa głównie na receptory serotoniny, zwłaszcza w obszarze kory mózgowej i układzie limbicznym. Zmiany te wpływają z kolei na percepcje wzrokową i słuchową oraz procesy myślowe. Obserwuje się także zmiany odnośnie neuroprzebieżników – dopaminy i norepinefryny. Zażywający doznaje halucynacji, które są zależne nie tylko od ilości zażytego środka ale także od aktualnego stanu psychicznego. Objawy mogą być bardzo różnorodne. Zazwyczaj występują omamy, urojenia i złudzenia wzrokowe. Pojawia się gonitwa myśli, maleje krytycyzm, Występują zmiany w nastroju, od euforii po przygnębienie. Występują też problemy z ośrodkiem równowagi, mówieniem, z spostrzeganiem przestrzeni. Zob. *LSD (kwas lizergowy) uzależnienia?*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/lsd-kwas-lizergowy-uzaleznienia-objawy-i-skutki-zazycia-narkotyku-aa-7Kjm-Qsct-EhhS.html> [dostęp: 8 marca 2021].

²⁶⁴ P. Bołtryk, *Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków*, s. 44.

²⁶⁵ *Europejski raport narkotykowy*, s. 43-48.

aktywności THC, kannabidiol (CBD) – o właściwościach przeciwdrgawkowych, kannabichromen (CBCh) czy kannabigerol (CBG)²⁶⁶. Środki te są najczęściej wprowadzane do organizmu przez palenie ręcznie robionych papierosów, tzw. skrętów lub w fajkach czy lufkach. Dawka działająca $\Delta 9$ THC jest określana na 5 do 20 mg i zawiera się najczęściej w 0,1–0,2 g haszyszu lub 0,5–1 g marihuany. Subiektywnie odczuwane ich działanie jest uzależnione od dawki i ogólnego samopoczucia. Konsekwencją są odpowiednio różnorodne pozytywne albo negatywne odczucia. Działanie THC może utrzymywać się dłużej niż występuje mierzalne jego stężenie we krwi. Najsilniejsze działanie występuje w czasie palenia i do 30 minut od jego zakończenia. Osłabienie działania następuje z reguły w ciągu następnych 3 do 4 godzin. Możliwe jest wystąpienie działania następnego dnia rano po intensywnym paleniu wieczorem. Przyjęcie THC doustnie (w napoju, ciastkach) wywołuje działanie trzykrotnie słabsze niż przez palenie. Zewnętrzne objawy działania THC to rozszerzenie źrenic utrzymujące się pod wpływem światła np. latarki, zaczerwienienie spojówek, szklany wygląd oczu, niepewny chód, zwiększona częstość uderzeń serca, podwyższenie ciśnienia tętniczego, pasywność, apatia, zmęczenie, zaburzenia zdolności myślenia, gonitwa myśli, zaburzenia zdolności koncentracji, uwagi i krytycznego myślenia, zaburzenie poczucia czasu oraz krótkotrwałej pamięci. Przewlekłe przyjmowanie przetworów konopi wywołuje uzależnienie. Zażywający marihuanę może odczuwać spadek energii, niezdolność do pokonywania konfliktów, zamknięcie się w sobie, ale i oszołomienie, dezorientację, halucynacje i lęki połączone z atakami paniki (psychozy). Psychiczne i fizyczne objawy abstynencji często nie są dostrzegane podczas krótkiej rozmowy z przyjmującym przetwory konopi (np. podczas kontroli policyjnej). Obniżenie sprawności psychofizycznej wpływa jednak na zachowanie się kierowcy w ruchu drogowym. Zaburzenia motoryczne wywołują zmiany prędkości jazdy, zbyt późne reakcje, zjeżdżanie (znoszenie) z pasa ruchu i zajeżdżanie drogi, korekta czego zmusza do gwałtownych ruchów kierownicą. Natomiast euforia, zaburzenia zdolności krytycznego myślenia, przecenianie własnych możliwości mogą doprowadzić do odwrotnych skutków. Kierowca będzie prowadził samochód bez zahamowań, z nadmierną prędkością, brawurowo, wykonując ryzykowne manewry przy wyprzedzaniu, zmianie pasa ruchu i na zakrętach²⁶⁷.

W celach odurzenia zażywane są także grzyby halucynogenne. Jednym z nielicznych występujących w Polsce jest łąsyczka lancetowata, należąca do rodziny pierścieniakowatych²⁶⁸. Za działanie psychoaktywne odpowiadają głównie dwie zawarte w niej substancje chemiczne: psylocybina i psylocyna. Substancje te wpływają silnie na świadomość,

²⁶⁶ Zob. *Kanabinoidy: 9 najbardziej popularnych kanabinoidów*, tekst dostępny na stronie: <https://faktykonopne.pl/kanabinoidy-9-najbardziej-popularnych-kannabinoidow/> [dostęp: 28 marca 2021].

²⁶⁷ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 55.

²⁶⁸ Występujący w Polsce muchomor czerwony (*Amanita muscaria*), także jest stosowany w celach odurzenia. Zob. *Charakterystyka Amanita muscaria, cykl życia, rozmnażanie, odżywianie*, tekst dostępny na stronie: <https://pl.thpanorama.com/articles/biologa/amanita-muscaria-charactersticas-ciclo-de-vida-nutricin-y-reproduccion.html> [dostęp: 28 marca 2021].

prowadząc do osiągnięcia stanu tzw. doświadczenia psychodelicznego: zmieniają widzenie kolorów, odczuwanie czasu i przestrzeni. Już jednorazowe spożycie grzybów halucynogennych wywołuje zaburzenia percepcji czasoprzestrzennej, zmienność nastroju, a nawet wyostrenie zmysłów. Zażywający może czuć się poirytowany, popaść w depresję, a nawet odczuwać napad lęku i paniki. Efekty fizyczne to rozluźnienie mięśni, przyspieszenie bicia serca. Substancje toksyczne przyjmowane długotrwale u niektórych wywołują reminiscencję (*flash back*), czyli ponowne wystąpienie halucynacji nawet tydzień po zażyciu toksycznych substancji. U pacjentów z chorobami psychicznymi lub predyspozycjami do zaburzeń psychicznych grzyby halucynogenne mogą nasilić lub nawet ujawnić objawy choroby. Niewątpliwie więc osoby zażywające grzyby halucynogenne mogą wywoływać poważne niebezpieczeństwo w ruchu komunikacyjnym. Ich zażywanie skutkuje bowiem nieoczekiwanym pojawieniem się np. halucynacji, a także spowolnieniem reakcji i utratą koncentracji potrzebnej do kierowania pojazdem²⁶⁹.

2.2.1. Tzw. dopalacze

Kilka lat temu do szerokiego katalogu narkotyków dołączyły tzw. dopalacze²⁷⁰. Nazwa ta nie ma charakteru naukowego; jest to raczej termin używany potocznie dla określenia grupy różnych substancji lub ich mieszanek o rzekomym bądź faktycznym działaniu psychoaktywnym²⁷¹. Reklamowane są np. jako „smart drugs” („sprytne substancje, zwiększające spryt i inteligencję”) - usprawniające pamięć, koncentrację uwagi. W zależności od typu produktu, imitują swoje odpowiedniki: środki stymulujące (podobnie jak amfetamina) i halucynogenne (jak tabletki ekstazy lub LSD). Są wśród nich substancje pochodzenia zarówno syntetycznego, jak i naturalnego (roślinnego). Wiele z tych środków ma atrakcyjne, zachęcające nazwy, jak „Szałwia wieszczą”, „Zioła marzeń”, „Ogon lwa (*Lion's Tail*)”, itp²⁷². Należy zauważyć, że termin dopalacze został ukuty z dwóch powodów. Pierwszy oddaje reakcję organizmu na zażycie tego rodzaju środka (nagły przypływ energii, chęci do działania), a jednocześnie nazwa ta ma

²⁶⁹ Zob. *Grzybki psylocybki działają halucynogenie. Czym grozi jedzenie grzybów psylocybinowych?*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/grzybki-psylocybki-dzialaja-halucynogenie-skutki-jedzenia-aa-wo7z-vsNc-xcAJ.html> [dostęp: 27 luty 2021].

²⁷⁰ W Polsce za początek istnienia dopalaczy na rynku można przyjąć rok 2008, w którym powstała strona internetowa „dopalacze.com” oferująca szeroką gamę produktów o charakterze psychoaktywnym, podobnym do działania narkotyków. Pomimo że strona została zamknięta w przeciągu dwóch lat od czasu rozpoczęcia jej działalności, handel „dopalaczami” kwitnie zarówno w sklepach stacjonarnych jak i w Internecie, a idąc głębiej w Darknetcie. P. Musiałowska, *Prawnkarne aspekty obrotu środkami zastępczymi*, s. 101 i n.

²⁷¹ W literaturze zwraca się uwagę, że ustawa nie posługuje się pojęciem „dopalaczy”. Termin ten występuje w przestrzeni publicznej, w tym w publicystyce. Używany jest również w orzecznictwie sądowym (np. Sąd Okręgowy w Częstochowie w postanowieniu z 3 sierpnia 2017 r., VII Kz 353/17). Zob. także: Cz. P. Kłak, *Nowa definicja środka zastępczego*, s. 132.

²⁷² Za: *Nowe zagrożenie - „Dopalacze”*, tekst dostępny na stronie: <https://www.kbnp.gov.pl> [dostęp 28 marca 2021].

„maskować” prawdziwy charakter substancji, sprzedawanych nie tylko jako atrakcyjny sposób rozrywki, ale także jako produkty kolekcjonerskie, a nawet nawóz do kwiatków²⁷³. Powodem jest oczywiście utrzymanie tego rodzaju środków – jak na razie dość skutecznie – poza surowymi regulacjami karnymi, którym podlegają pozostałe, kontrolowane narkotyki. Pomimo dokonywanych zmian legislacyjnych, ustawodawcy ciągle nie udaje się bowiem wyeliminować „dopalaczy” z obrotu handlowego²⁷⁴.

Wymaga ponownie podkreślenia, że „dopalacze” bardzo często wytwarzane są poprzez modyfikację podstawowej struktury kontrolowanego narkotyku w celu uzyskania analogu nieobjętego kontrolą prawną. W wyniku takiego przekształcenia otrzymuje się substancje o zmienionym składzie chemicznym, jednak w dalszym ciągu o działaniu farmakologicznym podobnym do znanych narkotyków (amfetamina, kokaina, marihuana). Co więcej, pochodna znanej substancji może wykazywać dużo większą toksyczność od macierzystej postaci²⁷⁵. Nadto, skład konkretnych preparatów jest zwykle nieznan. Zwraca się uwagę, że ich producenci i dystrybutorzy nie podawali takich informacji nawet wówczas, gdy obrót dopalaczami nie był zakazany²⁷⁶. Jest to zrozumiałe, biorąc pod uwagę, że poszczególne partie produktu nie zawsze zawierają identyczne dawki substancji czynnych albo są mieszaną przypadkowych substancji. Środki te dostępne są zwykle w dwóch formach: suszu (palonego w fajkach i skrętach lub wdychanego pod postacią dymu z kadzidełek mającego powodować efekt podobny do palenia opium czy marihuany) oraz tabletek lub proszku w torebkach²⁷⁷.

Najczęściej spotykane związki chemiczne występujące w preparatach oferowanych w sprzedaży internetowej i stacjonarnej na przestrzeni kilku lat można podzielić na kilka zasadniczych grup. Kryterium podziału stanowią wspólne elementy strukturalne związków lub ich źródło. W obrębie każdej grupy możliwy jest jednak dalszy podział, chociażby ze względu na profil psychoaktywny narkotyku – halucynogeny, stymulujący czy działający depresyjnie na OUN. Oczywiście istnieje także możliwość, że dwie substancje z dwóch grup, pomimo różnic w budowie chemicznej oraz źródła pochodzenia (naturalne lub synteza), charakteryzują się podobnym działaniem na organizm człowieka²⁷⁸, co niewątpliwie utrudnia klasyfikację. Według bardzo ogólnego podziału, substancje te można zaszeregować w sposób następujący:

²⁷³ D. Błachut, B. Szukalski, *Dopalacze*, s. 111.

²⁷⁴ Jak podaje Cz. P. Kłak, w 2011 r. funkcjonowało 11 punktów sprzedaży dopalaczy, a w roku 2016 było ich już 110. Zob. *Nowa definicja środka zastępczego*, s. 131.

²⁷⁵ D. Bąk-Gajda, J. Bąk, *Psychoaktywni użytkownicy dróg*, Bezpieczeństwo Pracy, 2014 r., nr 3., s. 17.

²⁷⁶ Ibidem.

²⁷⁷ Szczegółowa charakterystyka substancji wykrywanych w dopalaczach (stan na 2017 r.), znajduje się w opracowaniu Narodowego Instytutu Leków: *Nowe substancje psychoaktywne, tzw. dopalacze*, tekst dostępny na stronie: <http://www.nil.gov.pl/nowe-substancje-psychoaktywne-tzw-dopalacze/> [dostęp: 28 marca 2020].

²⁷⁸ D. Błachut, B. Szukalski, *Dopalacze*, s. 113.

- pochodne benzylopiperazyny i fenylopiperazyny,
- pochodne metkatynonu (można je określić także jako pochodne amfetaminy lub ściślej ketoaryloamin),
- syntetyczne kannabinoidy,
- substancje o zróżnicowanej strukturze (niebędące się zakwalifikować do powyższych grup)²⁷⁹.

Związki z pierwszej grupy identyfikowano często w produktach określanych jako tabletki rekreacyjne, które miały za zadanie wywoływać efekt stymulujący i euforyzujący, zbliżony do tabletek zawierających amfetaminy z grupy ecstazy. Na rynku stwierdzono obecność produktów zawierających różnorodne pochodne piperazyn, w tym TFMPP, mCPP, MDBZP i 4-fluorofenylopiperazynę, których działanie na organizm człowieka przypomina działanie pochodnych amfetaminy i z tego powodu były oferowane na rynku jako legalna i „bezpieczna” alternatywa dla ecstazy²⁸⁰. Drugą grupę tworzą związki o ogólnej nazwie aryloketoaminy. Z chemicznego punktu widzenia należy je uznać za α -keto pochodne amfetaminy i jej analogów. Ze względu na analogie strukturalne z amfetaminami, ketopochodne wykazują również bardzo podobne własności psychotropowe. Do najczęściej spotykanych związków chemicznych tej grupy należą: mefedron, butylon, metylon, bufedron, MDPV²⁸¹. Zalicza się je do związków psychostymulujących²⁸². Następną grupą obejmuje preparaty roślinne oferowane na rynku jako bezpieczna i legalna alternatywa dla marihuany. Badania laboratoryjne potwierdziły, że preparaty te składają się z obojętnego psychoaktywnie suszu roślinnego nasączonego tzw. syntetycznymi kannabinoidami. Ze względu na silne powinowactwo do receptorów kannabinoidowych CB1 i CB2 wywołują one silny efekt narkotyczny zbliżony do THC²⁸³.

W ostatniej, czwartej grupie zawierają się różnorodne strukturalnie związki chemiczne o bardzo szerokim spektrum działania psychoaktywnego, np. fluorotropakokaina, która jest pochodną kokainy, dimetyloamyloamina, czy glaucyna²⁸⁴, otrzymywana z siwca żółtego (*Glaucium flavum*) i wykorzystywana nie tylko w medycynie, ale także do produkcji

²⁷⁹ Autorzy do związków najczęściej oferowanych do sprzedaży jako „dopalacze” zaliczają również liczne związki o działaniu psychoaktywnym znajdujące się w wielu roślinach, jak *Argyreia nervosa*, *Batisteriopsis caapi*, *Calea zacatechichi*, czy *Cathadulis* (KHAT). Jak sami jednak przyznają, zostały one objęte już ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii, w wyniku nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 20 marca 2009 r., o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 63, poz. 520), dlatego tutaj nie zostały zaliczone do środków zastępczych; Ibidem, s. 119-123.

²⁸⁰ Ibidem, s. 113-119.

²⁸¹ Ibidem, s. 123-126.

²⁸² J. B. Zawilska, *Nowe związki psychoaktywne (dopalacze). Część 3. Związki psychostymulujące*, tekst dostępny na stronie: <https://www.mp.pl/poz/psychiatria/uzaleznienia/143639,dopalacze-zwiazki-psychostymulujace> [dostęp: 29 lutego 2021].

²⁸³ D. Błachut, B. Szukalski, *Dopalacze*, s. 126-130.

²⁸⁴ Ibidem, s. 130-131.

kosmetyków²⁸⁵. Możliwość modyfikacji strukturalnej układu benzylo-, fenylo-, piperazyn, ketoaryloamin i syntetycznych kannabinoidów daje dostęp do setek nowych związków chemicznych o potencjalnym działaniu psychoaktywnym. Jest bardzo prawdopodobne, że będą one pojawiać się w oferowanych produktach zamiast ich kontrolowanych pierwowzorów²⁸⁶. Wspólną cechą tego rodzaju związków jest to, że podobnie jak narkotyki, wpływają w sposób negatywny na zdrowie człowieka. Zachowania uczestników ruchu drogowego będących pod wpływem „dopalaczy” są jednak całkowicie nieprzewidywalne²⁸⁷. Nie sposób bowiem stwierdzić, jak zachowa się człowiek po zażyciu bliżej nieznanego związku substancji psychoaktywnych.

2.3. Lekarstwa

Jak już wskazano, do substancji psychoaktywnych zaliczyć należy niektóre lekarstwa. Termin lekarstwo, lek jest terminem prawnym,²⁸⁸ chociaż brak jest jego ustawowej definicji. Prawo farmaceutyczne posługuje się bowiem terminem produkt leczniczy, którym jest substancja lub mieszanina substancji, posiadająca właściwości zapobiegania lub leczenia chorób występujących u ludzi i zwierząt albo podawana w celu postawienia diagnozy lub w celu przywrócenia, poprawienia lub modyfikacji fizjologicznych funkcji organizmu poprzez działanie farmakologiczne, immunologiczne lub metaboliczne²⁸⁹. Lekarstwa dzieli się na grupy najczęściej według kryterium ich działania farmakologicznego i zastosowania w konkretnych jednostkach chorobowych. Uporządkowane są w klasyfikacji anatomiczno-terapeutyczno-chemicznej (ATC)²⁹⁰, umożliwiającej lekarzom szybkie odszukanie właściwego produktu leczniczego. Urzędowy Wykaz Produktów Leczniczych publikowany jest w Biuletynie Informacji Publicznej przez Urząd Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych. Częścią tego wykazu jest opublikowany w Dzienniku Urzędowym Ministra Zdrowia z 2019 r. poz. 44, „Urzędowy Wykaz Produktów Leczniczych Dopuszczonych

²⁸⁵ Zob. *Siwiec Zółty*, tekst dostępny na stronie: https://www.magicznyogrod.pl/siwiec_zolty_ziele.html [dostęp: 29 luty 2021].

²⁸⁶ D. Błachut, B. Szukalski, *Dopalacze*, s. 134.

²⁸⁷ D. Bąk – Gajda, J. Bąk, *Psychoaktywni użytkownicy dróg*, s. 18.

²⁸⁸ Posługuje się nim np. Międzynarodowa Konwencja Sanitarna, podpisana w Paryżu dnia 25 czerwca 1926 r. i ratyfikowana przez Polskę w 1932 r. (Dz. U z 1933 r. Nr 17, poz. 115).

²⁸⁹ Tak stanowi art. 2 pkt 32 ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 499 ze zm.).

²⁹⁰ Klasyfikacja leków ATC polega na przypisaniu ich do odpowiednich grup anatomicznych, terapeutycznych i chemicznych. Dodatkowo w klasyfikacji ATC określana jest czynna substancja chemiczna tych leków. Klasyfikacji ATC podlegają nie tylko leki, ale też inne środki i produkty stosowane w celach leczniczych. Nad klasyfikacją ATC czuwa Centrum Współpracy nad Metodologią Statystyczną Leków w Norwegii, która z kolei podlega Światowej Organizacji Zdrowia, abczdrowie.pl/co-to-jest-atc-klasyfikacja-terapeutyczna. Zob. *ATC – co to jest klasyfikacja ATC, jak wygląda kod ATC, jakie są grupy anatomiczne?*, tekst dostępny na stronie: <https://portal.abczdrowie.pl/co-to-jest-atc-klasyfikacja-terapeutyczna> [dostęp: 27 marca 2021].

do Obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²⁹¹. W wykazie tym zamieszczone zostały wszystkie produkty lecznicze, które zostały dopuszczone do obrotu, a więc są środkami legalnymi, nawet jeżeli w swoim składzie zawierają substancje zamieszczone w wykazie środków odurzających, substancji psychotropowych lub nowych substancji psychoaktywnych. Można przyjąć, że w Urzędowym Wykazie Produktów Leczniczych Dopuszczonych do Obrotu na terytorium RP nie znajdują się produkty mające w swoim składzie środki zastępcze w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Aktualnie wykaz Produktów Leczniczych Dopuszczonych do Obrotu na Terytorium RP zawiera 10292 pozycje, wśród których znajdują się leki, które nie tylko mogą potencjalnie oddziaływać, ale realnie wpływają na zdolności psychomotoryczne, o czym winna informować ulotka dołączona do produktu leczniczego. Do leków, które wpływają lub mogą wpływać na zdolności psychomotoryczne człowieka, można zaliczyć następujące produkty lecznicze:

- leki nasenne,
- leki przeciwhistaminowe,
- leki przeciwłękowe (anksjolityczne),
- leki przeciwpsychotyczne,
- leki przeciwbólowe.

Wskazać należy, że działanie nasenne wykazuje duża grupa produktów leczniczych, począwszy od łagodnych leków ziołowych (Nervendragees-rathiofarm, Hova, Validol), poprzez melatoninę, po rzadziej obecnie stosowane leki na bazie barbituranów (Ipronal, Luminal), oraz pochodne benzodiazepiny (Estazolam, Nitrazepam, Noctofer, Signopam) i cyklopirolonów (Imovane, Sanual, Stilnox). Leki z tej grupy osłabiają napięcie i pobudzenie psychoruchowe, dlatego upośledzają precyzję ruchów, powodując senność, osłabienie, a u niektórych osób zmęczenie oraz niepokój²⁹².

Leki przeciwhistaminowe (inaczej przeciwalergiczne) nie stanowią jednorodnej grupy środków powodujących zahamowanie reakcji wywołanej przez biogenną aminę – histaminę. Histamina w organizmie jest odpowiedzialna za reakcje zapalne i wywoływanie odpowiedzi alergicznej po kontakcie organizmu z alergenem. Leki te hamują prawie wszystkie reakcje organizmu na działanie histaminy. Wyjątkiem są reakcje, w których poza histaminą biorą udział

²⁹¹ Urzędowy Wykaz Produktów Leczniczych Dopuszczonych do Obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, tekst dostępny na stronie: <http://bip.urpl.gov.pl/pl/biuletyny-i-wykazy/urz%C4%99dowy-wykaz-produkt%C3%B3w-leczniczych> [dostęp: 28 marca 2021].

²⁹² Zob. G. Prasałek, *Które leki upośledzają zdolność prowadzenia samochodu*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/apteczka/ktore-leki-uposledzaja-zdolnosc-prowadzenia-samochodu-aa-8NoH-Bgkj-wp1w.html> [dostęp: 29 marca 2021].

również inne mediatory, np. w ataku astmy. Wyróżnia się leki I i II generacji²⁹³. Leki I generacji działają na receptory histaminowe zarówno w mózgu i rdzeniu kręgowym, jak i w innych częściach ciała. Poza działaniem na receptory histaminowe, wykazują powinowactwo do szeregu innych receptorów, stąd wynika duża liczba tzw. działań niepożądanych. Leki te, poza leczeniem reakcji alergicznych, stosowane są również jako preparaty nasenne, przeciwłękowe oraz w chorobie lokomocyjnej. Leki te mogą upośledzać sprawność psychofizyczną²⁹⁴. Na przykład klemastyna, która jest pochodną etyloaminy, działa depresyjnie (hamująco) na OUN²⁹⁵. Inne leki I generacji to pochodne etylenodiaminy, alkiloaminy, oraz piperazyny, a więc substancje o działaniu pobudzającym. Leki II generacji także nie stanowią jednolitej grupy pod względem budowy chemicznej. W odróżnieniu od leków I generacji, leki te mają mniej działań niepożądanych, dodatkowo poza działaniem przeciwhistaminowym w znacznie mniejszym stopniu oddziałują na receptory innego typu. Najważniejszymi lekami z tej grupy są: azelastyna, bilastyna, cetyryzyna, loratadyna, rupatadyna²⁹⁶.

Wpływ leków przeciwhistaminowych na zdolności psychomotoryczne jest ściśle powiązany z klasą, do której lek należy. Leki I generacji (np. difenhydramina, klemastyna, hydroksyzyna) swobodnie przenikają przez barierę krew-mózg powodując nadmierną senność i osłabienie czasu reakcji. Działanie to ujawnia się zarówno po pojedynczej dawce, jak i w czasie stosowania leku przewlekle. Leki przeciwhistaminowe II generacji (cetyryzyna, loratadyna) mogą też osłabiać zdolność psychomotoryczną i dla tej grupy leków występuje duża zmienność osobnicza. Istotne znaczenie ma stosowana dawka, płeć oraz czas jaki upłynął między przyjęciem leku a prowadzeniem pojazdu. Zjawisko tolerancji występuje po około 4-5 dniach przyjmowania leku, jednak wpływ na koncentrację i senność występuje zawsze. Jak wynika z badania epidemiologicznego przeprowadzonego wśród 593 zawodowych kierowców blisko połowa (47,1%) z nich miała drzemkę podczas trwania jazdy, a około 30% osób z grupy badanej stosowało leki przeciwhistaminowe²⁹⁷.

²⁹³ Czasami wyróżnia się również III generację leków przeciwhistaminowych. W skład tej grupy wchodzi feksofenadyna, lewocetyryzyna oraz desloratadyna. Leki te są metabolitami lub bardziej aktywnymi formami substancji leczniczych zaliczanych do drugiej generacji. Ponadto substancje te wykazują jeszcze mniejsze działania niepożądane. Por. W. Bykowski, *Leki przeciwhistaminowe I, II i III generacji*, tekst dostępny na stronie: <https://apteline.pl/artykuly/leki-przeciwhistaminowe-i-ii-i-iii-generacji> [dostęp: 29 marca 2020].

²⁹⁴ Ibidem.

²⁹⁵ Zob. *Clemastinum – właściwości, dawkowanie i przeciwwskazania*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnik/zdrowie/clemastinum-wlasciwosci-dawkowanie-i-przeciwwskazania/> [dostęp: 29 marca 2021].

²⁹⁶ Zob. także: W. Bykowski, *Leki przeciwhistaminowe I, II i III kategorii*.

²⁹⁷ A. Serafin, *Wpływ leków na zdolność prowadzenia pojazdów*, *Aptekarz Polski* 2014, nr 89/67 tekst dostępny na stronie: <http://www.aptekarzpolski.pl/2014/01/01-2014-wplyw-lekow-na-zdolnosc-prowadzenia-pojazdow> [dostęp: 24 marca 2021].

Do leków o działaniu anksjolitycznym należą obecnie leki będące pochodną benzodiazepiny²⁹⁸, trójpierścienowe leki przeciwdepresyjne (TLPD)²⁹⁹ oraz selektywne inhibitory wychwytu serotoniny (SSRI)³⁰⁰. Są to leki określane potocznie „na nerwicę”, dlatego ich działanie polega na redukcji uczucia lęku, niepokoju i napięcia psychicznego oraz objawów somatycznych, które towarzyszą tym stanom. Stosuje się je w leczeniu depresji i różnych zaburzeń nerwicowych, np. nerwicy natręctw, fobii specyficznych, agorafobii, fobii społecznych, itp. Ponieważ działają uspokajająco i odprężają, dlatego zwiększają czas reakcji,³⁰¹ zaburzając tym samym zdolności psychomotoryczne człowieka.

Do grupy leków o działaniu przeciwpsychotycznym należą zarówno neuroleptyki, posiadające działanie hamujące, jak i leki o działaniu pobudzającym, które wpływają na OUN poprzez hamowanie bądź wzmacnianie napięcia, aktywności psychoruchowej albo stanów emocjonalnych. Niektóre środki pobudzające są silnymi narkotykami psychostymulującymi. Należy do nich fenetylina, która jest pochodną fenyletyloaminy³⁰². Inne środki psychostymulujące o silnym działaniu to np. dekstroamfetamina, czy pipradrol³⁰³. Jeszcze inne środki o działaniu stymulującym (tzw. nootropowe) uznawane są za „bezpieczne” (np. adrafinil, pemolina) i stosowane są przez przedstawicieli wielu zawodów celem poprawy koncentracji³⁰⁴.

²⁹⁸ Benzodiazepiny stanowią najczęściej używaną rodzinę anksjolityków. Oprócz działania na neuroprzebieżnik GABA, mają także wpływ na układ limbiczny, hamując aktywność serotoniny w mózgu. Najczęstszymi lekami tej kategorii są: diazepam, lorazepam, bromazepam, alprazolam i klorazepam. Zob. *Leki przeciwłękowe: 9 rodzajów anksjolityków*, tekst dostępny na stronie: <https://pieknomyslu.com/leki-przeciwlekowe-rodzaje/> [dostęp: 24 marca 2021].

²⁹⁹ Grupa TLPD obejmuje ponad 20 związków używanych w lecznictwie, które mają różną siłę działania przeciwdepresyjnego i zróżnicowany profil farmakologiczny i kliniczny. Należą do nich trójpierścieniowe inhibitory do neuronalnego wychwytu zwrotnego noradrenaliny (NA) i serotoniny (5HT) oraz inhibitory monoaminoooksydazy, a z bardziej nietypowych: mianseryna, trazodon, czy wiloksazyne. Zob. M. Kujawski, *TLPD – Trójkładniczne leki przeciwdepresyjne*, tekst dostępny na stronie: <https://www.depresjaza.pl/leki/tlpd> [dostęp: 24 marca 2021].

³⁰⁰ SSRI to skrót od terminu selektywne inhibitory zwrotnego wychwytu serotoniny (*selective serotonin reuptake inhibitor*). Jest to szeroka grupa psychoanaleptycznych leków na depresję, wstrzymujących ponowną absorpcję serotoniny przez ludzkie neurony, przez co zwiększa się jej stężenie w przestrzeni pomiędzy nimi. Powoduje to lepsze neuroprzebieżnictwo, a co za tym idzie – zwiększenie stymulacji tych komórek, które „zablokowała” depresja. Zob. *SSRI na pomoc w depresji*, tekst dostępny na stronie: <https://www.medonet.pl/zdrowie/ssri--definicja--opinie--skutki-uboczne,artykul,1730976.html> [dostęp: 24 marca 2021].

³⁰¹ K. Drozd, *Leki przeciwłękowe*, tekst dostępny na stronie: <https://portal.abczdrowie.pl/leki-przeciwlekowe> [dostęp: 24 marca 2021].

³⁰² Podstawową grupę środków psychostymulujących stanowią amfetaminy – pochodne fenyletyloaminy, do których należą m.in. amfetamina, metamfetamina, efedryna i fenetylina, której nazwa handlowa to Captagon. Narkotyk ten, po raz pierwszy wyprodukowano w 1960 roku w celu leczenia nadpobudliwości psychoruchowej z zaburzeniami koncentracji uwagi u dzieci (ADHD), narkolepsji i depresji. Jednak dwadzieścia lat później odkryto, że Captagon przy dłuższym stosowaniu wywołuje silne uzależnienie o charakterze psychicznym i zakazano jego stosowania jako leku. W dalszym ciągu wykorzystywany jest jako narkotyk. Zob. M. Majewska, *Captagon, jak działa narkotyk? Objawy i skutki uboczne stosowania captagonu*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/captagon-skutki-jak-dziala-narkotyk-objawy-i-skutki-uboczne-stosowania-aa-Rs3i-K4Ty-7uXi.html> [dostęp: 25 marca 2021].

³⁰³ Zob. *Stymulanty*, tekst dostępny na stronie: <https://pl.qwe.wiki/wiki/Stimulant> [dostęp: 25 marca 2021].

³⁰⁴ *Czym jest Adrafinil i czy jest całkowicie bezpieczny ?*, tekst dostępny na stronie: <http://nootropy.pl/2015/11/16/czym-jest-adrafinil-i-czy-jest-calkowicie-bezpieczny/> [dostęp: 25 marca 2021].

Neuroleptyki przedstawiają bardziej jednolitą grupę leków dzielącą się na środki starszej i nowszej generacji. Neuroleptyki I generacji to pochodne fenotiazyny, np. chlorpromazyna, perazyna, lewomepromazyna. Zalicza się do nich również pochodne tioksantenu, np. klopentiksol, chloprotiksen lub pochodne butyrofenonu, np. haloperidol, oraz benzamidy, np. tiapryd. Leki psychotyczne II generacji (neuroleptyki atypowe) to np. olanzapina, klozapina, almisupryd, aripiprozol, kwetiapina³⁰⁵. Leki te stosowane są u osób chorych, głównie na depresję, schizofrenię i inne poważne choroby psychiczne. Każdy rodzaj neuroleptyku działa na zasadzie zahamowania receptorów dopaminergicznych D2, znajdujących się w różnych strukturach tkanki mózgowej³⁰⁶. Ponieważ dopamina to neuroprzebieżnik, odpowiedzialny za funkcjonowanie komórek nerwowych, dlatego hamowanie działania dopaminy skutkuje zmniejszeniem aktywności komórek nerwowych, a w efekcie powoduje uspokojenie pacjenta³⁰⁷. Osoby chore psychicznie, także w trakcie terapii nie powinny więc prowadzić pojazdów, ponieważ zażywane leki zaburzą np. czas reakcji³⁰⁸. Poza tym długotrwałe stosowanie neuroleptyków może spowodować uszkodzenia w mózgu, czego konsekwencją jest szereg objawów takich jak spowolnienie psychoruchowe, zaburzenia pamięci, trudności z koncentracją i inne³⁰⁹.

Grupa leków przeciwbólowych jest również zróżnicowana, ponieważ należą do nich zarówno niesteroidowe leki przeciwzapalne³¹⁰, paracetamol³¹¹,

³⁰⁵ K. Drozd, *Leki psychotyczne*, tekst dostępny na stronie: <https://portal.abczdrowie.pl/leki-przeciwpshychotyczne> [dostęp: 25 marca 2021].

³⁰⁶ Zob. *Neuroleptyki – wskazania, rodzaje oraz działanie leków przeciwpshychotycznych. Jakie zaburzenia się nimi leczy?*, tekst dostępny na stronie: <https://www.hellozdrowie.pl/neuroleptyki-wskazania-rodzaje-oraz-dzialanie-lekow-przeciwpshychotycznych-jakie-zaburzenia-sie-nimi-leczy/> [dostęp: 25 marca 2021].

³⁰⁷ A. Kszpiał, *Neuroleptyki – leki psychotyczne*, tekst dostępny na stronie: <https://www.medonet.pl/zdrowie,neuroleptyki---leki-przeciwpshychotyczne,artykul,1734911.html> [dostęp: 25 marca 2021].

³⁰⁸ W myśl przepisów rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami (Dz. U. z 2014 r., Nr 4, poz. 15 ze zm.), uprawniony lekarz na podstawie badania lekarskiego wydaje orzeczenie lekarskie stwierdzające brak lub istnienie przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami, które podlega trybowi odwoławczemu. Orzeczenie uprawnionego lekarza podmiotu odwoławczego jest ostateczne.

³⁰⁹ E. Żuchowska, *Neuroleptyki (leki przeciwpshychotyczne) – atypowe i klasyczne – wskazania, działanie, skutki uboczne, przeciwwskazania*, tekst dostępny na stronie: <https://wylecz.to/na-nerwy-i-stres/neuroleptyki-leki-przeciwpshychotyczne-atypowe-i-klasyczne-wskazania-dzialanie-skutki-uboczne-przeciwwskazania/> [dostęp: 25 marca 2021].

³¹⁰ Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ), to grupa leków o właściwościach przeciwzapalnych, przeciwbólowych i przeciwgorączkowych. Ich szerokie działanie oraz dostępność większości z nich bez recepty sprawia, że NLPZ są jednymi z najczęściej stosowanych leków przeciwbólowych. Działanie tych leków polega na hamowaniu aktywności enzymu cyklooksygenazy (COX). Obecnie najczęściej stosowanymi NLPZ są pochodne kwasu propionowego - ibuprofen, naproksen, flurbiprofen, ketoprofen. Zob. *Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ) – działanie i skutki uboczne stosowania*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/apteczka/niesteroidowe-leki-przeciwpshychotyczne-nlpz-dzialanie-i-skutki-uboczne-stos-aa-GdYw-sciB-ja38.html> [dostęp: 5 marca 2021].

³¹¹ Paracetamol to najłagodniej działający i jednocześnie przy prawidłowym stosowaniu najbezpieczniejszy lek przeciwbólowy. Pomaga w łagodzeniu bólu głowy, mięśni, zębów, nerwobóli czy bólu menstruacyjnego. Najczęściej lek ten podawany jest w sposób doustny lub doodbytniczy, zdarza się, że podawany jest również dożylnie (np. po zabiegach chirurgicznych). Preparaty zawierające „czysty” paracetamol to np. Acel, Apap, Calpol, Codipar, Efferalgan, Panacit, Panadol, Paracetamol, Paramax Rapid, Pedicetamol. Zob. *Leki przeciwbólowe – podział, wskazania do stosowania, działania niepożądane*, tekst dostępny na stronie: <https://medlabo.pl/leki-przeciwbolowe-podzial-wskazania-do-stosowania-dzialania-niepozadane/> [dostęp: 25 marca 2021].

salicylany³¹², jak i opioidy. Leki te stosowane są według tzw. drabiny analgetycznej, czyli stopniująco od leków nieopiodowych po silne leki opiodowe. Te ostatnie, ponieważ mają silne działanie narkotyczne (zdolność do uzależnienia), dostępne są zwykle na receptę³¹³. Ich działanie polega na łączeniu się z receptorami opiodowymi, znajdującymi się w OUN oraz obwodowym układzie nerwowym. W zależności od rodzaju receptorów, zażycie opiodów powoduje różne objawy³¹⁴. Najbardziej popularne leki opiodowe to morfina i jej pochodne: oksykodon (preparaty: Accordeon, OxyContin, Oxydolor, OxyNorm, Reltebon), oksymorfon, hydrokodon i hydromorfon. Często stosowanym lekiem opiodowym jest fentanyl. Lek ten jest około 100-krotnie silniejszy i szybszy w działaniu od morfiny, co więcej łatwo przechodzi do mózgu przez barierę krew-mózg. Fentanyl znajduje się w takich preparatach jak: Durogesic, Effentora, Fenta MX, Fentanyl Actavis, Fentanyl WZF, Instanyl, Matrifen, PecFent, Vellofent. Często stosowany jest u pacjentów z chorobą nowotworową w łagodzeniu tak zwanego „ból przebijającego”³¹⁵. Z kolei tramadol i kodeina należą do tzw. słabych leków opiodowych³¹⁶. Tramadol zawarty jest w preparatach takich jak: Adamon, Oratram, Poltram, Tramadaol Synteza, Tramal oraz Tramundin. Stosowany jest w łagodzeniu umiarkowanych oraz silnych dolegliwości bólowych, jego działanie jest około 10 razy słabsze w porównaniu do morfiny. Również kodeina stanowi naturalny alkaloid opium, który wykazuje słabe powinowactwo do receptorów

³¹² Kwas acetylosalicylowy wykazuje działanie przeciwzapalne, przeciwbólowe, przeciwgorączkowe oraz hamujące agregację płytek krwi. Z jednej strony popularna aspiryna hamuje aktywność cyklooksygenaz (COX-1 i COX-2) – enzymów biorących udział w powstawaniu prostaglandyn. Prostaglandyny to z kolei białka odpowiedzialne za rozwój stanu zapalnego i odczuwanie dolegliwości bólowych. Z drugiej strony kwas acetylosalicylowy hamuje również aktywność tromboksanu, cząsteczki odpowiedzialnej za agregację (zlepianie) płytek krwi i skurcz naczyń krwionośnych. Przewaga któregoś z tych działań zależy od dawki. Niskie dawki (75-150 mg na dobę) stosuje się u pacjentów z chorobami sercowo-naczyniowymi oraz u osób po przebytym zawale serca, niskie dawki salicylanów hamują aktywność tromboksanu i działają przeciwkrzepliwie (np. Acard, Aspifox, Aspirin Cardio, Cardiopirin, Encopirin cardio 81, Hascopiryn cardio, Lecardi, Pluscard, Polocard oraz Proficar). Wyższe dawki salicylanów (od 2 do 4g na dobę) mają działanie przeciwzapalne i przeciwbólowe. Mogą być stosowane w łagodzeniu bólu różnego pochodzenia (np. ból głowy, ból zęba, bóle mięśniowo-stawowe) o lekkim i słabym nasileniu. Salicylany działają od 15 do 30 minut od zażycia i ich efekt utrzymuje się od 4 do 6 godzin. Leki przeciwbólowe zawierające kwas acetylosalicylowy to: Alka-Prim, Alka-Seltzer, Aspirin, Aspirin Effect, Aspirin musująca, Aspirin Pro, Maxipirin, Polopiryna Max oraz Polopiryna S, zob. *Leki przeciwbólowe*.

³¹³ Do opiodów należy również kodeina, która jest składnikiem niektórych leków dostępnych bez recepty (np. Thiocodin). Jest to lek o działaniu przeciwkaszlowym. Zob. *Leki bez recepty*, tekst dostępny na stronie: <http://pokonajbol.pl/jak-radzic-sobie-z-bolem/leki-bez-recepty/> [dostęp: 25 marca 2021].

³¹⁴ Wyróżnia się trzy rodzaje receptorów:

- Receptory μ (mi) – pobudzenie tego receptora przez leki powoduje zniesienie bólu (analgęzę), osłabienie (depresję) ośrodka oddychania, zwężenie źrenic, spowolnienie pracy układu pokarmowego, euforie
- Receptory κ (kappa) – pobudzenie tego receptora przez leki powoduje zniesienie bólu, zwężenie źrenic, zmniejszenie napięcia, senność
- Receptory δ (delta) – pobudzenie tego receptora przez leki powoduje zniesienie bólu, zmianę nastroju (gniew, złość, rozżalenie, zniechęcenie), omamy, zob. *Leki przeciwbólowe*.

³¹⁵ Zob. *Fentanyl*, tekst dostępny na stronie: <https://www.medicover.pl/leki/fentanyl/> [dostęp: 25 marca 2021].

³¹⁶ Chociaż w sprzedaży ciągle jeszcze występują lekarstwa zawierające kodeinę, które można nabyć bez recepty, co coraz częściej postuluje się wprowadzenie zakazu ich sprzedaży. Por. *Problem z kodeiną bez recepty*, tekst dostępny na stronie: <http://www.rynekapteki.pl/prawo/problemy-z-kodeina-bez-recepty-ma-powstac-zespol,30909.html> [dostęp: 27 marca 2021].

opiodowych. W organizmie dzięki specjalnym enzymom CYP2D6 dochodzi do przekształcenia kodeiny w morfinę, która działa na receptory opiodowe. Kodeina nie występuje jako samodzielny składnik leku. Zwykle łączona jest z lekiem nieopiodowym, np: kodeina i paracetamol (preparaty: Antidol, Efferalgan Codeine, Paramax-Cod, Talvosilen, Ultracod), kodeina i ibuprofen (preparat: Nurofen Plus), czy kodeina i wyciąg z owoców kopru włoskiego i wyciąg sosnowy (preparat: HerbaPini, Sirupus Pini Comp). Istnieją również tabletki o nazwie DHC Continus, które zawierają pochodną kodeiny, dihydrokodeinę, która ma trzy razy silniejsze działanie. Lek ten jest stosowany w leczeniu bólu nowotworowego³¹⁷.

Powyżej wymienione grupy farmakologiczne leków zostały przedstawione w sposób hierarchiczny, od leków w najmniejszym stopniu ograniczających zdolność do prowadzenia pojazdów, po te, których stosowanie w zasadzie wyklucza możliwość bezpiecznego uczestniczenia w ruchu komunikacyjnym. Oczywiście, hierarchia ta nie jest w pełni konsekwentnie przeprowadzona. Nie jest bowiem możliwe stwierdzenie (bez dokładnych badań laboratoryjnych), że np. dezypramina³¹⁸, która jest lekiem o działaniu anksjolitycznym, w znacznie mniejszym stopniu zaburza zdolności psychomotoryczne, niż np. tiapryt³¹⁹, który należy do neuroleptyków. Celem takiego zestawienia było jedynie wykazanie, że działanie środków medycznych (z zasady terapeutyczne), tylko w niewielkim stopniu przypomina działanie alkoholu na organizm człowieka. Należy również wspomnieć, że istnieją leki, które wpływają na prawidłowe widzenie oraz zaburzają równowagę i tym samym również stanowią realne zagrożenie dla uczestników ruchu drogowego. Przykładowo są to niektóre chemioterapeutyki o działaniu przeciwbakteryjnym (np. fluorochinolony), a także antybiotyki (np. aminoglikozydy) lub leki stosowane w okulistyce (np. atropina), które powodują rozszerzenie źrenicy, światłowstręt oraz zaburzają akomodację oka³²⁰.

³¹⁷ Zob. *Leki przeciwbólowe*.

³¹⁸ Dezypramina, dezipramina – organiczny związek chemiczny, lek psychotropowy z grupy TLPD, metabolit ustrojowy imipraminy. Działa jako silny inhibitor wychwytu zwrotnego noradrenaliny przy znikomym wpływie na wychwyt serotoniny. Działa głównie „odhamowująco”, może wyzwać lęk i niepokój, na innych pacjentów działa raczej tłumiąco. Efekt terapeutyczny pojawia się w pierwszym tygodniu leczenia. Zob. *Dezypramina*, tekst dostępny na stronie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Dezypramina> [dostęp: 30 marca 2021].

³¹⁹ Tiapryd, lek neuroleptyczny, stosowany w leczeniu pobudzenia psychomotorycznego i zachowań agresywnych u osób w podeszłym wieku z demencją. Mechanizm jego działania polega na wybiórczym pobudzaniu receptorów dopaminowych D₂. Dokładny mechanizm działania przeciwłękowego i uspokajającego nie został w pełni wyjaśniony; wiadomo, że są one niezależne od działania antydopaminowego. Wykazuje małe powinowactwo do receptorów D₁. U zwierząt wykazuje działanie przeciwłękowe, także w zespole odstawienia alkoholu etylowego. Wpływa korzystnie na czujność osób w podeszłym wieku. Tiapryd zmniejsza hiperkinezy i dyskinezy. Preparat Tiapridal może upośledzać zdolność prowadzenia pojazdów i obsługi maszyn. Zob. *Tiapridal (tiapryt)- tabletki*, tekst dostępny na stronie: <https://www.mp.pl/pacjent/leki/lek/45446,Tiapridal-tabletki> [dostęp: 30 marca 2021].

³²⁰ Zob. *Lista leków, po których nie można prowadzić samochodu*, tekst dostępny na stronie: <https://www.apteka-melissa.pl/blog/artykul/lista-lekow-po-ktorych-nie-mozna-proawdzic-samochodu,466.html> [dostęp: 30 marca 2021].

2.4. Alkohol

Z punktu widzenia wpływu, jaki alkohol wywiera na ludzki organizm, można go również zaliczyć do substancji psychoaktywnych. Jest też narkotykiem, o dużym potencjale uzależniającym. O jego wyjątkowym charakterze decyduje głównie to, że działanie alkoholu – także z punktu widzenia bezpieczeństwa ruchu drogowego – jest powszechnie (notoryjnie) znane i szeroko udokumentowane. Jednocześnie alkohol jest przedmiotem legalnego handlu, co zapewne zdecydowało o wszechstronnej analizie jego oddziaływania kontekście bezpieczeństwa ruchu komunikacyjnego. Występuje w wielu odmianach i rodzajach jako piwo, cydr, wina stołowe, wzmacniane, wódki destylowane czy likiery. Jest to jedynie bardzo ogólne rozróżnienie, ponieważ w każdej z tych kategorii można odnaleźć niezliczoną ilość rodzajów poszczególnych napojów alkoholowych. Głównym składnikiem każdego z nich jest alkohol etylowy, czyli etanol, substancja obca dla organizmu, która jest wchłaniana do krwi człowieka najczęściej za pośrednictwem drogi pokarmowej. Wskaźnikiem ilości alkoholu we krwi jest jego stężenie (BAC, *Blood alcohol concentration*). Istnieje kilka sposobów definiowania stężenia alkoholu we krwi; w Polsce najczęściej używanym miernikiem jest promil (g/L). Stężenie alkoholu np. 0,2 ‰ oznacza 0,2 g alkoholu w litrze krwi.

Poza etanolem występują również inne alkohole: metylowy, amylowy, czy propylowy oraz ich izomery, których przyjmowanie może być niebezpieczne dla zdrowia ludzkiego. Przyjęcie metanolu, a ściślej jego przedawkowanie, wpływa na pogorszenie się wzroku, w poważniejszych przypadkach może powodować ślepotę, a w skrajnych prowadzić do zgonu. Również tzw. artykuły codziennego użytku mogą zawierać alkohol, głównie izopropylowy³²¹. Pomimo tego zdarzają się próby upijania się takimi produktami, kończące się często zatruciem. Taki sam skutek powoduje spożycie nadmiernej ilości alkoholu etylowego, który w małych ilościach nie zagraża zdrowiu człowieka.

Prawo zakazuje prowadzenia pojazdów po spożyciu określonej ilości alkoholu. Ponieważ jest on powszechnie używany, działanie alkoholu na organizm ludzki od wielu lat stanowiło przedmiot badań toksykologicznych³²². Stąd wiadomo, w jaki sposób organizm reaguje na

³²¹ Alkohol izopropylowy - Izopropanol (propan-2-ol, alkohol izopropylowy) – organiczny związek chemiczny z grupy alkoholi alifatycznych. Jest to najprostszy alkohol drugorzędowy, ponieważ posiada jeden izomer podstawnikowy, propan-1-ol. Stosowany jako łagodny rozpuszczalnik organiczny, a także jako rozpuszczalnik i nośnik do chromatografii HPLC oraz w syntezie chemicznej jako odczynnik do wprowadzania grupy izopropylowej i izopropoksylowej. Zob. *Rola i zastosowanie alkoholu izopropylowego*, tekst dostępny na stronie: <http://pl.haofeichemical.com/info/the-role-and-use-of-isopropyl-alcohol-25264871.html> [dostęp: 30 marca 2021].

³²² Zob. A. Jakliński, W. Nasiłowski, J. Markiewicz, *Zarys sądowo-lekarskiej toksykologii alkoholu etylowego PZWL*, Warszawa 1978, W. Gubała, *Toksykologia alkoholu*, Wyd. IES 1997 i podana tam literatura, M. Kłys, W. Gubała, *Kontrowersyjne problemy opiniowania o nietrzeźwości*, Referat wygłoszony na XV Konferencji Toksykologów,

określone dawki alkoholu etylowego, w szczególności w jakim zakresie stężeń obecność alkoholu w organizmie człowieka redukuje jego zdolności psychomotoryczne (choć podkreśla się jednocześnie, że zależy to od tzw. właściwości osobniczych, a także wieku, a nawet płci badanego)³²³. Alkohol zazwyczaj przyjmowany jest doustnie. Po wypiciu, przez żołądek dostaje się do krwiobiegu, a za jego pośrednictwem tętnicami zostaje przetransportowany do mózgu. Tu reaguje z substancjami, które są odpowiedzialne za aktywność komórek nerwowych. Neurony stają się bardziej „ociężałe” nawet po wypiciu niewielkiej ilości alkoholu. Zmiany stężenia takich substancji jak kwas gamma-aminomasłowy, glutaminian czy serotonina nie tylko spowalniają działanie neuronów. Zaburzają także pracę niektórych części mózgu, co ma miejsce głównie w korze mózgowej, w której znajdują się okolice odpowiedzialne za zachowanie i logiczne myślenie. Można wskazać, że zmniejszenie ilości serotoniny w podwzgórze i w przysadce mózgowej skutkuje wylewnością i ogólnym rozluźnieniem. Najbardziej niebezpieczne dla otoczenia są jednak konsekwencje działania alkoholu na mózdzek, tę część mózgu, która jest odpowiedzialna za koordynację ruchów i utrzymanie równowagi. Z tego powodu osoba pijana nie jest w stanie prosto chodzić, ma problemy z dotknięciem palcem czubka swojego nosa, i.t.p. Alkohol zaburza także działanie rdzenia przedłużonego. Efektem tego – przy dużych dawkach alkoholu – jest ogólne otępienie, senność i spowolnienie reakcji. Kolejnym etapem jest paraliż ośrodków oddechowych powodujący śmierć³²⁴.

Alkohol działa w większym lub mniejszym stopniu na większość narządów człowieka, jednak bardzo wyraźne zmiany są możliwe do uchwycenia dopiero po dłuższym okresie jego spożywania i to w dużych dawkach. Szkodliwe działanie alkoholu na OUN obserwowane jest po spożyciu nawet niewielkich dawek. W pierwszej kolejności (stężenie 0,5 - 0,7‰) zaburzeniu ulegają ośrodki, które pełnią najbardziej skomplikowane funkcje. Od ich prawidłowego funkcjonowania zależy zdolność analizy i syntezy oraz logicznego myślenia, a także właściwa koordynacja poszczególnych funkcji psychicznych, które mają decydujący wpływ na wysoką sprawność i precyzję czynności wykonywanych przez człowieka. Na zewnątrz ujawnia się to utratą zdolności do samokontroli, większą pobudliwością, gadatliwością, obniżeniem napięcia, wzrostem poczucia własnej wartości. Jednocześnie pojawiają się pierwsze symptomy zaburzeń: myślenia, spostrzegania, uwagi i precyzji ruchów³²⁵. W literaturze przedmiotu spotykane są opinie, że właśnie opisana wyżej faza jest szczególnie groźna dla bezpieczeństwa ruchu

Zakopane 18-20 czerwiec 1998 r., tekst dostępny na stronie: http://www.amsik.pl/archiwum/2_1998/2_98K.pdf [dostęp: 30 marca 2021].

³²³ Zob. *Metabolizm alkoholu*, tekst dostępny na stronie: <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/51-alkohol-i-nauka/255-metabolizm-alkoholu.html> [dostęp: 30 marca 2021].

³²⁴ Zob. T. Rożek, *Jak działa alkohol?* Tekst dostępny na stronie: <http://www.naukatolubie.pl/jak-dziala-alkohol/> [dostęp: 30 marca 2021].

³²⁵ D. Bąg-Gajda, J. Bąg, *Psychoaktywni użytkownicy dróg*, s. 16 i n.

drogowego, ponieważ u ludzi spożywających niewielkie dawki alkoholu występuje nieuzasadniony wzrost wiary we własne umiejętności. W konsekwencji bardzo często następuje zła ocena sytuacji na drodze i podejmowane są błędne decyzje. Stan ten jest groźny również dlatego, że brak jest widocznych zewnętrznych objawów zatrucia, a osoba, która spożyła alkohol, nie zdaje sobie sprawy ze swojego stanu³²⁶. Dalszy wzrost stężenia alkoholu we krwi prowadzi do zakłóceń pracy kolejnych ośrodków. Zaburzenia funkcji są coraz głębsze. Zauważalne są: obniżenie nastroju, zwiększona agresywność, spadek tolerancji, błędy pojawiające się logicznym myśleniu, opóźnienie czasu reakcji. W ostatnim etapie przy ostrym zatruciu alkoholowym dochodzi do zakłóceń pracy mózgu. Każda zmiana czynności kolejnych ośrodków układu nerwowego powoduje zakłócenie ich funkcjonowania i w konsekwencji odbija się mniej lub bardziej wyraźnie na zachowaniu. Statystyki podają, że czas reakcji kierowcy jest wyraźnie dłuższy przy zawartości alkoholu we krwi przekraczającej 0,5‰. Przy stężeniach alkoholu 0,5 - 0,7‰ czas reakcji kierowcy na bodźce wzrokowe ulega bezpośrednio wydłużeniu o ok. 40%, a na bodźce słuchowe - o ok. 30%, przy czym wydłużenie to może być, w zależności od indywidualnych predyspozycji danego człowieka, nawet kilkukrotnie większe³²⁷. Należy podkreślić, że już przy niewielkich dawkach alkoholu zaburzeniu ulega funkcjonowanie zmysłów, a przede wszystkim wzroku. Przy zawartości alkoholu we krwi w granicach 0,2 - 0,6‰ mogą wystąpić drgania gałek ocznych, co w efekcie prowadzi do zakłóceń ostrości wzroku, widzenia głębi i pola widzenia. Kierowcy będący pod wpływem alkoholu mają tendencję do skupiania uwagi w środku pola widzenia. Jest to tzw. zjawisko „ciemnego tunelu”, charakteryzujące się: zwężeniem pola widzenia, zmniejszeniem zdolności równoczesnego odbierania większej liczby bodźców (o ok. 10%) i upośledzeniem w zakresie selekcji bodźców komunikacyjnie ważnych. Kierowcy w stanie nietrzeźwości pomijają pewne elementy ruchu drogowego częściej niż kierowcy trzeźwi, wolniej przeszukują pole widzenia przed sobą oraz zbyt długo koncentrują uwagę na tym samym obiekcie, zupełnie ignorując inne. Już przy stężeniach rzędu 0,4‰ zdolność adaptacji wzroku do światła i ciemności ulega wydłużeniu o około 2/3. Ponadto, pod wpływem alkoholu często występują trudności w rozpoznawaniu obiektów o małym rozmiarze, jakimi są np. niektóre znaki drogowe. Niebezpieczeństwo wynika głównie stąd, że wzrok nie może być zastąpiony żadną inną umiejętnością. Co więcej, zaburzeniom wzroku towarzyszy degradacja innych procesów zmysłowych oraz funkcji organizmu³²⁸.

Poniższe zestawienie obrazuje zmiany w zachowaniu człowieka w zależności od poziomu alkoholu we krwi.

³²⁶ D. Bağ-Gajda, J. Bağ, *Psychoaktywni użytkownicy dróg*, s. 16 i n.

³²⁷ Ibidem.

³²⁸ Ibidem.

Tabela 1. Objawy odpowiadające stężeniu alkoholu w organizmie człowieka

Stężenie alkoholu w powietrzu wydychanym [mg/dm ³]	Faza	Objawy
0-0,2	trzeźwość	brak widocznych objawów, ale badany może być bardzo gadatliwy i wykazywać nadmierne pobudzenie
0,15-0,5	euforia	Nadmierna pewność siebie, osłabienie samokontroli, zachwianie koordynacji ruchowej
0,4-1,0	pobudzenie	niestabilność emocjonalna, błędne sądy, zaburzenia koncentracji i uwagi, niezdolność ruchowa
0,7-1,2	dezorientacja	chaos myślowy, zawroty głowy, wyolbrzymiony strach, agresja lub smutek, utrata spostrzegania koloru, kształtu, nadmierna ruchliwość, słabsze odczuwanie bólu, trudności z utrzymaniem równowagi, niewyraźna, bełkotliwa mowa, możliwość wystąpienia śpiączki
1,1-1,6	stupor (osłupienie)	apatia, bezwładność, niezdolność do stania i chodzenia, wymioty, możliwość wystąpienia trudności z utrzymaniem moczu, śpiączka lub osłupienie
1,5-2,0	śpiączka	śpiączka, zniesienie czucia i odruchów, obniżenie ciepłoty ciała, zaburzenia krążenia i oddychania, możliwość śmierci

Źródło: W. Gubała: *Problematyka oceny stanu trzeźwości uczestników wypadków drogowych. Wypadki drogowe. Vademecum biegłego sądowego*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2006, s. 1060.

2.5. Wpływ alkoholu oraz pozostałych środków psychoaktywnych na człowieka

Działanie narkotyków, w tym tzw. dopalaczy, a także niektórych lekarstw i alkoholu charakteryzuje się tym, że wpływają one na OUN, powodując zmiany w zachowaniu człowieka. W pewnym, koniecznym uproszczeniu, jest to wynikiem zaburzenia funkcjonowania OUN, poprzez wpływ na neuroprzeżytnictwo, które w wyniku tego zostaje zmniejszone (hamowane) lub też ulega zwiększeniu (pobudzone) w stosunku do normalnego poziomu. W większości przypadków podczas początkowej fazy zażywania danego środka, przewodzenie nerwowe normalizuje się w miarę ustępowania odurzenia i wydalania trującej substancji z organizmu. Jednak z czasem dalsze zażywanie środka psychoaktywnego powoduje zmiany w funkcjach i strukturze komórek mózgu, przez co dochodzi do długotrwałych lub stałych zmian w przeżytnictwie nerwowym, leżących u podstaw tolerancji narkotykowej, nałogów oraz objawów związanych z ewentualnym odstawieniem narkotyków³²⁹.

Substancje psychoaktywne oddziałują na OUN obejmujący mózgowie (mózg, pień mózgu i mózdzek) oraz rdzeń kręgowy, którego zadaniem jest rejestracja i analiza bodźców płynących z układu obwodowego i zapewnienie prawidłowej reakcji organizmu³³⁰. Należy wskazać, że największą część mózgu stanowią półkule mózgu, które dzieli się na cztery płaty: czołowy, ciemieniowy, skroniowy i potyliczny. Z każdym z płatów związane są określone funkcje. Płat czołowy odpowiada za czynności ruchowe oraz funkcje psychiczne, zaś płat ciemieniowy bierze udział w analizie doznań czuciowych. Z kolei w płacie potylicznym znajdują się ośrodki wzrokowe. Jeśli dojdzie np. do zaburzenia funkcji tego płata mózgu, dana osoba będzie miała zniekształcone widzenie. Analiza doznań słuchowych odbywa się z kolei w płacie skroniowym, który jest również odpowiedzialny za mowę³³¹. Zewnętrzną powierzchnię półkul mózgowych pokrywa kora mózgowa. Zaburzenia w tym obszarze mogą doprowadzić do różnych dysfunkcji (np. niedowład, zaburzenia mowy, niedowidzenie) lub wyzwolić nadmierną aktywność komórek leżących w ich sąsiedztwie. Od komórek nerwowych kory mózgu do struktur pnia mózgu przebiegają włókna łączące, które tworzą istotę białą mózgu. We wnętrzu półkul mózgowych znajdują się skupiska komórek nerwowych, tzw. zwoje podstawy, które m.in. regulują napięcie mięśniowe oraz zapewniają kontrolę ruchów zautomatyzowanych. Uszkodzenia zwojów podstawy wyrażają się zaburzeniami ruchowymi i postawy ciała. Pień mózgu stanowi połączenie

³²⁹Zob. *Wpływ narkotyków na przeżytnictwo nerwowe*, tekst dostępny na stronie: <http://www.narkotyki.pl/wokol-narkotykow/przekanictwonerwowe/> [dostęp: 27 marca 2021].

³³⁰D. L. Felton, M. K. O'Banion, M. S. Maida, *Atlas Neuroanatomii i Neurofizjologii Nettera*, Wyd. 3. Wrocław 2018, s. 51-71.

³³¹Zob. *Funkcje płatów kory mózgowej człowieka*, tekst dostępny na stronie: <https://jaksieuczyc.pl/mozg-czlowieka-funkcje/> [dostęp: 27 marca 2021].

między półkulami mózgu i rdzeniem kręgowym. W obrębie pnia mózgu znajduje się szereg ośrodków odpowiedzialnych za funkcjonowanie najważniejszych dla życia czynności, jak oddychanie, praca serca, przemiana materii i regulacja temperatury³³².

Od prawidłowego funkcjonowania mózgu zależy sprawność psychofizyczna kierującego pojazdem, która może być w różny sposób, a przede wszystkim z różnym natężeniem, ograniczona. Z tego punktu widzenia istotne jest także prawidłowe funkcjonowanie drugiego członu OUN. Rdzeń kręgowy, znajdujący się w kanale kręgowym, pośredniczy w przekazywaniu impulsów do mózgu oraz bodźców wykonawczych do nerwów obwodowych. Zbudowany jest z tzw. istoty szarej (skupiska komórek nerwowych), która zajmuje centralną część rdzenia. Istota szara ułożona jest w kształcie litery "H", tworząc rogi tylne (grzbietowe) i rogi przednie (brzuszne). Do rogów grzbietowych dochodzą korzenie grzbietowe, które pośredniczą w przekazywaniu pobudzeń czuciowych. W rogach przednich zgrupowane są neurony ruchowe, których wypustki unerwiają komórki mięśniowe. Zewnętrzną warstwę rdzenia stanowi istota biała utworzona z włókien nerwowych³³³.

Alkohol, narkotyki, ale także liczna grupa leków mogą wpływać na działanie każdego z elementów OUN, przedostając się przez barierę krew – płyn mózgowo-rdzeniowy lub barierę krew - mózg³³⁴. Krew rozprowadzana jest po organizmie przez naczynia krwionośne, przy czym do mózgu doprowadzana jest przez 2 tętnice szyjne i 2 tętnice kręgowe. Mózg otrzymuje więc znacznie więcej krwi niż inne narządy. Mimo iż masa mózgu wynosi tylko około 2% ciężaru ciała, to przez mózg przepływa aż 15% krążącej krwi. Taki dopływ krwi zabezpiecza odpowiednią podaż tlenu i glukozy, które są niezbędne dla utrzymania prawidłowej funkcji mózgu, który (mózgowie) jest zasadniczym elementem ośrodkowego układu nerwowego. Jednakże w ten sam sposób do mózgu dociera znaczna część substancji rozpuszczonych we krwi tętniczej. Należy wskazać, że nie wszystkie środki, mogące oddziaływać na funkcjonowanie organizmu przedostają się przez barierę krew – mózg (np. leki przeciwhistaminowe II generacji)³³⁵. Również niektóre leki, określane jako chemioterapeutyki, o działaniu przeciwbakteryjnym (np. fluorochinolony), choć nie przedostają się przez barierę krew – mózg, mogą wpływać na prawidłowe funkcjonowanie organizmu, co stanowi przeciwskazanie dla prowadzenia pojazdu. Także

³³² T. Nęcki, *Pień mózgu, budowa funkcje i choroby. Śmierć pnia mózgu*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/uklad-nerwowy/pien-mozgu-budowa-funkcje-i-choroby-smierc-pnia-mozgu-aa-Rwoh-SSQr-kBbm.html> [dostęp: 27 marca 2021].

³³³ D. L. Felton, M. K. O'Banion, M. S. Maida, *Atlas Neuroanatomii i Neurofizjologii Nettera*, s. 77-85.

³³⁴ Zob. także: O. Koper-Lenkiewicz, J. Kamińska, S. Lewoniewska, E. Wilińska, *Rola bariery krew – płyn mózgowo-rdzeniowy i bariery krew – mózg w utrzymaniu homeostazy ośrodkowego układu nerwowego*, *Polski Przegląd Neurologiczny* 2018, nr 4, tekst dostępny na stronie: https://journals.viamedica.pl/polski_przeglad_neurologiczny/article/view/62720 [dostęp 27 marca 2021].

³³⁵ Por. I. Kazimierska, *Leki przeciwhistaminowe mogą być bezpieczne*, tekst na stronie: <https://pulsmedycyny.pl/leki-przeciwhistaminowe-moga-byc-bezpieczne-933386> [dostęp: 26 marca 2021].

antybiotyki (np. aminoglikozydy) mogą ograniczać zdolności psychomotoryczne podobnie jak leki stosowane w okulistyce (np. atropina). Ponieważ powodują rozszerzenie źrenicy, światłowstręt oraz zaburzają akomodację oka, nie powinny być używane przez osoby prowadzące pojazdy.

Ponieważ w pewnym uproszczeniu, OUN to ośrodek koordynacji, który podejmuje wszelkie ważne decyzje na podstawie informacji, czyli sygnałów wejściowych przesyłanych przez obwodowy układ nerwowy, dlatego jego deprecjacja decyduje o zmniejszeniu zdolności psychomotorycznych. OUN przekazuje do układu obwodowego instrukcje, czyli sygnały wyjściowe³³⁶. O tym, czy są one prawidłowe, decyduje właściwe funkcjonowanie tego ośrodka. Alkohol upośledza w kolejności: korę mózgową, układ limbiczny, mózdzek podwzgórze i przysadkę, a na końcu rdzeń kręgowy. Przyjmuje się, że alkohol wywiera głównie depresyjny wpływ na OUN³³⁷. Przejściowy efekt pobudzający związany jest z pobudzeniem receptora GABA-ergicznego, co z kolei skutkuje hamowaniem korowych mechanizmów kontrolujących. Powoduje to zaburzenia krytycyzmu i samokontroli, czego najpowszechniejszym objawem jest nieskładna wielomówność z gwałtownymi wahaniami nastroju. Objawom tym towarzyszą zaburzenia ruchowe i percepcyjne, co w miarę spożywania prowadzi do uogólnionej anestezji z centralnymi zaburzeniami oddechowymi. Znamienne jest także to, że wpływ alkoholu na OUN jest proporcjonalny do jego stężenia w surowicy, przy czym wpływ ten jest bardziej zaznaczony w czasie narastania stężenia niż w okresie spadku poziomu alkoholu³³⁸. Inne substancje psychoaktywne (narkotyki, lekarstwa), które ograniczają zdolności psychomotoryczne działając na OUN³³⁹, także zasadniczo czynią to ingerując w proces komunikacji między komórkami nerwowymi mózgu³⁴⁰ (za wyjątkiem tych,

³³⁶ Zob. *Ośrodkowy układ nerwowy – budowa i funkcje*, tekst dostępny na stronie:

<https://zdrowie.gazeta.pl/Zdrowie/7,140283,24561415,osrodkowy-uklad-nerwowy.html> [dostęp: 29 marca 2021].

³³⁷ Alkohol wpływa na dwa kluczowe neuroprzebieżniki (GABA i glutaminian), zmniejszając ogólny poziom aktywności mózgu. Zob. *Co alkohol robi z mózgiem?*, tekst dostępny na stronie: [co-alkohol-robi-z-mozgiem-dlaczego-alkohol-jest-uważany-za-depresant/](#) [dostęp: 26 marca 2020].

³³⁸ W. Kozubski, *Zaburzenia w obrębie układu nerwowego związane ze spożywaniem alkoholu*, Przewodnik Lekarza 2002, nr 5, s. 21.

³³⁹ Jak zwraca się jednak uwagę, „Obecnie powiązania między działaniem leku (substancji) na poziomie biochemicznym i komórkowym a jego (jej) wpływem na funkcjonowanie mózgu pozostają w większości nieznane. Techniki neuroobrazowania mózgu zaczynają pozwalać na odkrycie związków pomiędzy aktywnością określonych obszarów mózgu a procesami myślowymi i to narzędzie jest coraz częściej używane do badania działania leków. Niemniej jednak względnie duża rozdzielczość metod neuroobrazowania (w skali milimetrowej), jest daleka od możliwości śledzenia zdarzeń na poziomie pojedynczych neuronów i synaps. W przeciwieństwie do stałego postępu w rozumieniu efektów komórkowych i biochemicznych powodowanych przez ośrodkowo działające leki (substancje) i ciągłego zwiększania udziału technik neuroobrazowania w badaniu funkcjonowania mózgu; rozdzwięk pomiędzy rozumieniem działania leków na poziomie komórkowym a poziomem funkcjonalnym i behawioralnym pozostaje w większości bardzo duży”. Zob. *Neuroprzebieżnictwo chemiczne i działanie leków w ośrodkowym układzie nerwowym*, w: *Układ Nerwowy, część 4*, s. 457 i n., tekst dostępny na stronie: [rang1-457-461%20\(2\).pdf](#) [dostęp: 21 marca 2021].

³⁴⁰ „Większość leków neuroaktywnych działa poprzez interferencję z sygnałami chemicznymi leżącymi u podłoża funkcjonowania mózgu (...) Obecnie wiadomo już dużo na temat efektów leków w tzw. szybkim zakresie neuroprzebieżnictwa – przewodnictwa synaptycznego i neuromodulacji, ale znacznie mniej na temat długotrwałych

które nie pokonują barier krew - mózg lub krew – płyn mózgowo rdzeniowy, oddziałując jednak również terapeutycznie). Należy podkreślić, że alkohol działa nie tylko na kwas gamma-aminomasłowy czy glutaminian, ale także zaburza proces wydzielania serotoniny oraz dopaminy³⁴¹. Większość narkotyków także wpływa na produkcję dopaminy, czego efektem jest zjawisko uzależnienia³⁴², właściwe również działaniu alkoholu, tym niemniej znacznie silniejsze w przypadku wielu środków odurzających (twarde narkotyki). Środki te oraz lekarstwa działają na wiele jeszcze innych neuroprzekaźników, których jest ponad sto³⁴³, a niektóre substancje psychoaktywne wchodzi w reakcję z więcej niż jednym typem neuroprzekaźników³⁴⁴. Przykładowo kokaina lub LSD wyzwala serotoninę, która reguluje nastrój, ale i apetyt oraz popęd seksualny³⁴⁵, zaś amfetamina, metamfetamina oraz kokaina wpływa na noradrenalinę, ingerując w proces przetwarzania bodźców zmysłowych, ale też wyzwalając np. poczucie lęku³⁴⁶. Z kolei endogenne receptory kannabinoidowe, które są strukturami biorącymi udział w regulacji wielu

procesów adaptacyjnych, chociaż nie ulega wątpliwości, że właśnie one odgrywają ogromną rolę w zaburzeniach neurologicznych i psychiatrycznych, które odpowiadają na leczenie farmakologiczne”, *Układ Nerwowy*.

³⁴¹ Kwas gamma-aminomasłowy, jest głównym neurotransmiterem hamującym w mózgu. Może się on wiązać z dwoma receptorami GABA_A oraz GABA_B. Związanie się GABA z receptorem GABA_A otwiera kanały jonowe dla jonów chlorkowych powodując hiperpolaryzację błony komórkowej, wygaszenie potencjałów czynnościowych i zmniejszenie napływu jonów wapnia do komórki. To właśnie z tym receptorem oddziałuje alkohol zwiększając efekt GABA. W konsekwencji do komórki przechodzi więcej jonów chlorkowych. Nie jest to jednak ogólny mechanizm, ponieważ następuje to tylko przy przyjęciu jednorazowo dużej dawki alkoholu. Natomiast u osób spożywających przewlekłe alkohol zarówno GABA jak i alkohol mają mniejszy efekt działania na receptory GABA_A. Skutkiem tego mniej jonów Cl⁻ napływa i neurony są bardziej aktywowane, co może być podstawą niepokoju oraz drgawki u osób uzależnionych od alkoholu oraz na głodzie. Receptory GABA_A są powszechnie obecne w całym mózgu, ale dużo zostało znalezionych np. w hipokampie, który jest częścią mózgu ważną podczas zapamiętywania oraz poznawania. Zob. *Co alkohol robi z mózgiem*.

³⁴² Destrukcyjne działanie narkotyków na mózg, które najczęściej doprowadza do uzależnienia, rozpoczyna się od patologicznej, niezwykle silnej stymulacji części mózgu zwanej układem nagrody lub mezolimbicznym układem dopaminowym (*reward system*). Układ ten ukształtował się w procesie ewolucji w tym celu, aby po zaspokojeniu głodu, pragnienia lub po akcie seksualnym – czynnościach biologicznie niezbędnych do przetrwania i przekazania genów potomstwu – odczuwać satysfakcję i chęć ponawiania tych czynności. Zob. B. Szukalski, *Neurobiologiczne podstawy uzależnienia od narkotyków*, tekst dostępny na stronie:

<https://www.ptfarm.pl/pub/File/Farmacja%20Polska/2009/9/11%20%20Neurobiologiczne%20podstawy.pdf>
[dostęp: 21 marca 2021].

³⁴³ Neuroprzekaźnik (neurotransmitter, neuromediator) to cząsteczki chemiczne, za pomocą których poszczególne komórki nerwowe komunikują się ze sobą. Dowiódł tego w 1921 r. niemiecki farmakolog, Otto Loewi. Neurotransmitery są substancjami, które typowo są produkowane w obrębie komórek nerwowych i mogą one być z nich uwalniane. Neurony – poprzez neuroprzekaźniki – przesyłają sygnały nerwowe nie tylko do innych komórek układu nerwowego, ale i do komórek mięśniowych czy komórek należących do gruczołów wydzielania wewnętrznego. Obecnie wyróżnianych jest już ponad 100 różnych neuroprzekaźników, co więcej – wciąż odkrywane są kolejne. Zob. T. Nęcki, *Neuroprzekaźniki: rodzaje i działanie*, tekst dostępny na stronie: <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/uklad-nerwowy/neuroprzekazniki-rodzaje-i-dzialanie-aa-eJM8-X2WG-Xu6a.html> [dostęp: 31 marca 2021].

³⁴⁴ Np. uzależnieni od narkotyków z grupy opiatów oprócz euforii i halucynacji doświadczają także znieczulenia, spowolnienia oddechu. Narkotyk, który w dany sposób wpływa na poziom jednego neuroprzekaźnika, może mieć też wtórny wpływ na inne. Wspólnym skutkiem działania narkotyków jest znaczny wzrost przekazywania sygnałów poprzez dopaminę w jądrze półleżącym, co odpowiada za pojawienie się euforii i pragnienia by powtórzyć doznanie, a w konsekwencji prowadzi do uzależnienia. Zob. *Wpływ narkotyków na przekaznictwo nerwowe*.

³⁴⁵ Zob. B. Habrat, *Substancje halucynogenne – nadużywanie i uzależnienie*, tekst dostępny na stronie: <https://www.mp.pl/pacjent/psychiatria/uzaleznienia> [dostęp: 23 marca 2021].

³⁴⁶ *Wpływ narkotyków na przekaznictwo nerwowe*,

istotnych funkcji życiowych, pobudzone są z kolei przez liczne, naturalne oraz syntetyczne substancje (kannabinoidy), powodując określone reakcje organizmu. Podobnie działanie tzw. dopalaczy w zakresie, w jakim poznano niektóre z nich (pochodne benzylopiperazyny (BZP) oraz fenylopiperazyny), poprzez stymulację wzrostu presynaptycznego uwalniania dopaminy, serotoniny i noradrenaliny (a więc neurotransmiterów obecnych w różnych miejscach OUN), ma charakter głównie pobudzający. Warto dodać, że ponieważ zaobserwowano, że początek działania benzylopiperazyny może być opóźniony nawet do 2 godzin, dlatego przypuszcza się, że z tego powodu zwiększa się ryzyko przedawkowania tego środka³⁴⁷. Często przyjmowane dopalacze, pochodne piperazyny spotyka się w połączeniu z innymi substancjami psychoaktywnymi, takimi jak: ekstazy, kannabinoidy, amfetamina, kokaina, ketamina i alkohol. Amfetamina może nasilać działanie pobudzające BZP, a stosowana z pochodnymi konopi siewnych powoduje u użytkowników zrelaksowanie i stymuluje apetyt³⁴⁸. Na szczególną uwagę w tym względzie zasługują lekarstwa (produkty lecznicze). Różnorodne ich działanie wynika z terapeutycznego przeznaczenia poszczególnych leków. Poza przypadkami, gdy są zażywane w innych celach, produkty lecznicze służąc osiągnięciu określonego efektu terapeutycznego, lub zapobieżeniu chorobie, powodują również tzw. efekty uboczne. Nie oznacza to jednak, że tylko owe efekty uboczne skutkują ograniczeniami zdolności psychomotorycznych. Zasadniczym powodem występowania przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów w wielu przypadkach jest bowiem właśnie terapeutyczne działanie danego produktu leczniczego. Zawsze w takiej sytuacji pacjent powinien być informowany przez lekarza, że zażywając określony produkt medyczny nie powinien prowadzić pojazdu. Należy przy tym dodać, że jednym z powodów, dla których większość leków stosuje się w określonych dawkach jest fakt, że różne dawki tego samego leku mogą powodować różne efekty. W przypadku niektórych benzodiazepin, określona dawka może mieć działanie uspokajające lub wręcz przeciwnie - pobudzające. Także barbiturany podawane w małych dawkach działają uspokajająco. W dużych dawkach mogą wywołać uczucie pobudzenia przechodzące w senność. Podobnie działają niektóre substancje psychotropowe. Środki takie jak: MDMA, MDE, MDA należące do szerokiego katalogu psychoaktywnych analogów amfetaminy, w zależności od chemicznego charakteru podstawników i ich lokalizacji w cząsteczce amfetaminy, mogą mieć działanie pobudzające, halucynogenne lub mieszane.

Proces kierowania pojazdem jest niezwykle złożony i nie w pełni jeszcze zbadany. W pewnym uproszczeniu, np. za prawidłową obserwację drogi odpowiedzialny jest płót potyliczny. Z kolei

³⁴⁷ Zob. A. Welz, R. Pluskota, A. Tadeja, *Pochodne piperazyny w dopalaczach, związki o dużym zagrożeniu dla ludzi, aktualne doniesienia naukowe*, w: P. Kiciński (red.) i in., *Nowe spojrzenie na wykorzystanie i aktywność wybranych substancji biologicznie czynnych*, Lublin 2018, s. 36.

³⁴⁸ Ibidem.

procesy myślowe zlokalizowane są w płacie czołowym i chociaż alkohol upośledza wszystkie te funkcje, to jednak sposób, w jaki na nie wpływa, jest różny od tego, w jaki sposób oddziałuje np. marihuana. Środek ten ma bowiem działanie halucynogenne, podobnie jak np. grupa ekstazy. Do charakterystycznych objawów zażywania tego rodzaju środków zalicza się halucynacje, a nawet psychozy i to w istocie bez związku z ilością przyjętego narkotyku. Podobne objawy mogą występować także po spożyciu alkoholu. Są one jednak charakterystyczne dla wysoce zaawansowanego stadium odurzenia. Odnośnie działania alkoholu i tzw. dopalaczy, trzeba jednoznacznie stwierdzić, że ze względu na nieprzewidywalność wpływu, jaki na OUN może wywierać większość z nich, nie sposób doszukiwać się wspólnych cech oddziaływania na OUN, co nie oznacza, że niektóre mogą wykazywać podobieństwo w działaniu do alkoholu. Niejako z definicji ich działanie (pobudzające) i działanie alkoholu (depresyjne) jest jednak zdecydowanie różne. Z kolei większość leków ma zróżnicowany profil farmakologiczny i kliniczny, co oznacza, że posiadają szerokie zastosowanie i z tego powodu mogą upośledzać różne funkcje organizmu.

Ustawa posługuje się pojęciem środka działającego podobnie do alkoholu. Pozornie istnieje takie podobieństwo. W rzeczywistości, co starano się wykazać, większość środków o których stanowią przepisy art. 87 k.w. oraz art. 178a § 1 k.k., działa jednak odmiennie; np. halucynogenne. Niezależnie od tego, o braku podstaw do dekretacji podobieństwa działania alkoholu i innych środków psychoaktywnych przesądza fakt, że nie można porównywać działania jednej substancji, do działania wielu różnych środków, których zbiór – na dodatek – nie jest zamknięty.

Rozdział III

Problematyka rozgraniczenia typów czynów zabronionych jako przestępstwo lub wykroczenie polegających na prowadzeniu pojazdu w stanie po użyciu środków psychoaktywnych

3.1. Konstrukcja czynów przepołowionych

Zjawisko rozgraniczenia znamion niektórych typów czynów zabronionych, w wyniku czego dochodzi do powstania „czynów przepołowionych”, odnosi się głównie do znamion przedmiotowych. W skutek podziału, w miejsce jednego typu czynu zabronionego powstają dwa odrębne (przestępstwo – wykroczenie). Należy wskazać, że dotyczy to również podziału w obrębie samego przestępstwa lub wykroczenia. Wynikiem podziału jest w takim przypadku powstanie typu podstawowego i zmodyfikowanego (uprzywilejowanego lub kwalifikowanego), co jest zjawiskiem powszechnym w ustawodawstwie karnym.

Zazwyczaj istnieje wyraźna granica pozwalająca wskazać, że dane zachowanie realizuje znamiona typu podstawowego i typu zmodyfikowanego lub znamiona przestępstwa i wykroczenia. Kryterium podziału, stosowanym w takich przypadkach, jest stopień karygodności czynu i dotyczy zarówno podziału w obrębie przestępstw, jak i podziału kategoryjnego na przestępstwa oraz wykroczenia, który to podział na gruncie obowiązującego prawa wykazuje pewne specyficzne cechy, w porównaniu do wzorca, z którego się wywodzi³⁴⁹.

³⁴⁹ Na tle trzech, a według części przedstawicieli literatury – czterech modeli odpowiedzialności za wykroczenia, a więc modelu francuskiego, austriackiego oraz niemieckiego i „wschodnioeuropejskiego”, polski system wyróżnia się tym, że sprawy o wykroczenia, choć oddzielone od przestępstw wyraźną granicą, rozpoznawane są przez sady powszechne, na podstawie przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U z 2018 r. poz. 475 ze zm.). Przesłanki odpowiedzialności za czyny zabronione jako wykroczenia zawarte są w art. 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Kodeksu wykroczeń (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 821, 1238) zaś Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 1444, 1517), w art. 1 § 1 stanowi o warunkach podlegania odpowiedzialności karnej. Dowodzi to, że odpowiedzialność za wykroczenie jest odrębnym rodzajem odpowiedzialności prawnej, wyróżnionym od strony formalnej zarówno tym, że została uregulowana w odrębnej ustawie oraz - co wydaje się znacznie istotniejsze - jest oddzielona od odpowiedzialności karnej odrębną (niższą) sankcją. Przepis art. 7 § 3 k.k. zawierający definicję występku wskazuje na granicę pomiędzy przestępstwem i wykroczeniem. Zgodnie z tym przepisem, występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5000 złotych, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc. W przypadku kary grzywny kwota 5000 zł, nie może być jednak uznana za górną granicę kary za wykroczenia. W „pozakodeksowym” prawie wykroczeń spotyka się bowiem typy czynów zabronionych jako wykroczenia zagrożone karą grzywny wielokrotnie przekraczającą tę granicę. Jednym z takich przykładów jest ustawa z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1342) w rozdziale 16 zatytułowanym „Przepisy karne”, zamieszczono typy czynów zabronionych zagrożone karą grzywny do 1000 000 zł. O tym, że stanowią one jednak wykroczenia, decyduje nie tylko użycie formuły: karą grzywny, ale przede wszystkim treść art. 11 cytowanej ustawy. Zgodnie z tym przepisem, orzekanie o czyny zamieszczone w rozdziale 16 następuje na zasadach i w trybie przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (D. U. z 2020 r., poz. 729 i 956). W rezultacie, chociaż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r., odpowiedzialność za wykroczenia ukształtowana została w sposób zbliżony do modelu niemieckiego, ponieważ osoba ukarana w postępowaniu karnoadministracyjnym, mogła żądać

U początków tworzenia się nowożytnego ustawodawstwa polskiego, chociaż obowiązywał inny nieco model odpowiedzialności, niż obecnie, wykroczenia także stanowiły odrębną kategorię typów czynów zabronionych. Istniała bowiem wyraźna normatywna granica podziału na przestępstwa oraz na wykroczenia. Zasady odpowiedzialności za przestępstwa (zbrodnie i występki) zamieszczone zostały w Kodeksie karnym z 1932 r.³⁵⁰ Czyny będące wykroczeniami regulowało zaś rozporządzenie Prezydenta RP - Prawo o wykroczeniach, uchwalone podobnie, jak Kodeks karny w dniu 11 lipca 1932 r. Chociaż nie było samodzielny akt prawny (art. 2 rozporządzenia odsyłał do niektórych przepisów części ogólnej Kodeksu karnego), to jednak wyraźnie artykułowało, jaki czyn stanowił wykroczenie. Zgodnie z art. 1, wykroczeniem był czyn zagrożony karami zasadniczymi aresztu do 3 miesięcy i grzywny do 3000 zł.

Współcześnie, do dychotomicznego podziału na przestępstwa oraz wykroczenia doszedł jednak kolejny element. Mowa o tzw. deliktach administracyjno-karnych, która to kategoria jest coraz częściej wykorzystywana przez ustawodawcę jako instrument polityki karnej³⁵¹. W związku z tym, jak zauważa W. Radecki, „analizując zagadnienia kryminalizacji i dekryminalizacji należy mieć na uwadze nie tylko przesunięcia między przestępstwami z jednej strony i wykroczeniami

skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego, w toku którego sprawa była rozpoznawana na podstawie uchwalonego w 1928 r. Kodeksu postępowania karnego, to obowiązujący obecnie system wykazuje znaczne podobieństwo do modelu francuskiego, który zakłada, że jedynym organem upoważnionym do orzekania w sprawach o wykroczenia jest sąd. Bliżej na temat modeli odpowiedzialności za wykroczenia, zob. R.A. Stefański, *Odpowiedzialność administracyjna czy karna sensu largo*, w: *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma*; M. Kolendowska-Matejczuk (red.) i in., Warszawa 2016, s. 18 i n. oraz podana tam literatura. Także: W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 7-8.

³⁵⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz. U. Nr 60, poz. 571).

³⁵¹ Termin odpowiedzialność administracyjno-karna wprowadziła D. Szumiło-Kulczycka w monografii zatytułowanej *Prawo administracyjno-karne*, Wydawnictwo „Zakamycze” 2004. Oznacza on odrębny od odpowiedzialności karno-administracyjnej – pod którym to pojęciem przez wiele lat funkcjonowało prawo wykroczeń – rodzaj odpowiedzialności prawnej. W nauce zwraca się uwagę, że „Wyraźnie widoczne zwięźnienie pozakodeksowego materialnego prawa wykroczeń jest efektem nie tylko powrotu niektórych czynów dawniej uznawanych za wykroczenia do prawa karnego *sensu stricto*, ale także przejmowania dawnych wykroczeń przez regulacje odnoszące się do deliktów administracyjnych. Jest to nowe i niepokojące zjawisko, które przez doktrynę prawa karnego nie zostało wystarczająco zbadane i ocenione.” W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 37. Należy przy tym zauważyć, że zakres życia społecznego regulowany przy pomocy administracyjnych kar pieniężnych, opłat dodatkowych czy opłat sankcyjnych obecnie jest równie rozległy – jeżeli nie bardziej – jak sfera poddana regulacji prawa wykroczeń, przy czym jak zwraca się uwagę w literaturze, „Dokonując przeniesienia czynów, które wcześniej stanowiły wykroczenia do sfery prawa administracyjnego zarazem dochodzi do zauważalnej zmiany (pogorszenia – *przyp. aut.*), standardu gwarancyjnego przysługującego jednostce”. Por. W. Sawczyn, *Sąd administracyjny jako gwarant ochrony praw strony postępowania w przedmiocie wymierzania sankcji administracyjnych*, w: M. Stahl, R. Lewicka, M. Lewicki (red.) *Sankcje administracyjne*, Warszawa 2011, s. 647. Korzystając z indyferencji organów Unii co do drogi wybieranej przez ustawodawcę krajowego w zakresie zapewnienia realizacji prawa wspólnotowego, ustawodawca nie tyle przyjął jako najlepszą do wykonania tego obowiązku drogę odpowiedzialności w trybie deliktu administracyjnego, ile poczuł się zwolniony od wszelkich ograniczeń, jakie nakłada konieczność respektowania zasad odpowiedzialności karnej *sensu stricto*. Na problem ten zwracano uwagę jeszcze na początku obecnego wieku, poddając krytyce „przemianowanie” dotychczasowych wykroczeń z art. 103a k.w., w delikty administracyjno-karne. Por. A. Skowron, *Inspekcja Transportu Drogowego i inne organy kontrolujące*, Cz. I, II, III PnD 2002, nr 5 i 11 oraz 2003, nr 6. Pomimo podnoszonych głosów krytycznych (por. W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2000, s. XXXIII), ustawodawca w dalszym ciągu zawłaszcza coraz to nowe obszary aktywności społecznej, poddając je reżimowi odpowiedzialności administracyjno-karnej. Jest to zjawisko o tyle niepokojące, że odpowiedzialność ta stanowią swego rodzaju hybrydę różnych form i zasad odpowiedzialności obiektywnej i odpowiedzialności karnej.

z drugiej, ale także nader liczne regulacje odpowiedzialności zwanej administracyjną, o wielce niejasnym charakterze i niedopracowanych przesłankach”³⁵². Należy również dodać, że odpowiedzialność ta posiada specyficzny charakter. W przypadku tego rodzaju odpowiedzialności nie sposób bowiem jest mówić o rozgraniczeniu pomiędzy odpowiedzialnością administracyjno-karną, z jednej strony, a karno-administracyjną lub karną z drugiej w takim znaczeniu, jak w przypadku podziału na przestępstwo i wykroczenie (lub na typ podstawowy i zmodyfikowany). Odpowiedzialność administracyjno-karna występuje niejako równolegle i charakteryzuje się zasadniczo tym, że uzupełnia lub zastępuje odpowiedzialność karną *sensu largo*. Nie można jednak twierdzić, że w ogóle brak jest granicy dzielącej przestępstwa i wykroczenia od deliktów administracyjno-karnych. Granica taka istnieje, przy czym nie jest to granica w takim samym znaczeniu, jak w przypadku typów czynów przepołowionych³⁵³.

Typy czynów zabronionych realizujących znamiona przestępstwa oraz wykroczenia charakteryzują się tym, że znamiona strony przedmiotowej posiadają cechę stopniowości pozwalającą podzielić ich zakres na część przynależną przestępstwu i na część mieszczącą się w granicach wykroczenia. Znamiona strony podmiotowej, a także wina (choć w przypadku tego elementu struktury przestępstwa powszechnie przyjmuje się, że jest on stopniowalny)³⁵⁴, nie pozwalają na dokonanie tego rodzaju zabiegu, co nie oznacza, że do podziału na przestępstwa i wykroczenia dochodzi wyłącznie poprzez przepołowienie znamion strony przedmiotowej. Ustawodawstwu znane są bowiem także inne metody oddzielenia typu stanowiącego przestępstwo od wykroczenia, jak chociażby w przypadku art. 52a k.w., w którym to przepisie granicą jest „znacność” zasięgu lub rozmiar skutków czynu zabronionego.

Jak wspomniano, zjawisko przepołowienia dotyczy także typu podstawowego i typu zmodyfikowanego (kwalifikowanego lub uprzywilejowanego). O modyfikacji, skutkującej stosowaniem określonej sankcji w ramach danej kategorii przesądza jednak zazwyczaj wzbogacenie znamion określonego typu czynu zabronionego o okoliczności wpływające na

³⁵² W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 36 i n.

³⁵³ Najczęściej zakresem odpowiedzialności administracyjno-karnej objęte są inne zachowania niż poddane odpowiedzialności karnej. Szczególnym sposobem rozgraniczenia ustawodawca posłużył się w ustawie z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 58 ze zm.). Rodzaj odpowiedzialności uzależniony jest od tego, kto jest podmiotem tej odpowiedzialności. Przepis art. 92 tej ustawy penalizujący naruszenia obowiązków lub warunków przewozu drogowego określonych w załączniku nr 1, podmiotem odpowiedzialnym czyni kierującego. Zgodnie z treścią ust. 5 art. 92 ustawy, jest to odpowiedzialność za wykroczenie. Te same jednak naruszenia, jeżeli zostały przypisane podmiotom z art. 92a ust. 1 i 2 ustawy (np. zarządzający transportem, podmiot wykonujący przewóz drogowy i in.), są zagrożone karą pieniężną, a więc podlegają odpowiedzialności administracyjno-karnej.

³⁵⁴ Zob. A. Zoll, w: K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny, część ogólna*, Wydawnictwo Zakamycze 1998, s. 43. Na stopniowalność winy wskazuje wprost art. 53 k.k. O kontrowersjach w zakresie relacji art. 53 k.k. i art. 1 § 3 k.k. Por. A. Barczak-Oplustil, *Sporne zagadnienia istoty winy w prawie karnym*, CzPKiNP 2005, nr 5.

stopień społecznej szkodliwości czynu, nie zaś podział znamion strony przedmiotowej³⁵⁵. W praktyce wspomniane kryterium, dzielące np. typ czynu zabronionego na typ podstawowy i typ kwalifikowany, nie jest jednak już tak proste do zastosowania. Przykładem może być przepis art. 178 k.k., wywołujący od wielu lat gorącą dyskusję co do charakteru zamieszczonych w nim typów czynów zabronionych³⁵⁶.

W przypadku przepisów zawartych w Kodeksie karnym i Kodeksie wykroczeń kwestia kryterium przepołowienia jest nie mniej złożona. Granica dzieląca wykroczenie od przestępstwa bywa bowiem często płynna³⁵⁷. Z tego też powodu odpowiedź na pytanie co wyróżnia wykroczenia, w ujęciu materialnym, stanowi przedmiot kontrowersji od czasu prac Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej,³⁵⁸ a więc krótko po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy wykroczenie należy uznać za odrębną kategorię naruszeń porządkowych, a więc plasujących się głównie w sferze działalności administracji, czy też za czyny nieróżniące się jakościowo od poważniejszych przestępstw (zbrodni i występków), była zasadniczym przedmiotem sporu w tamtym czasie i chociaż wykroczenia ostatecznie uplasowane zostały poniżej kategorii przestępstw, to trudno jest pominąć, że także w okresie międzywojennym do wykroczeń zaliczano zachowania, które nie odpowiadały pojęciu wykroczenia jako typu czynu zabronionego cechującego się niskim stopniem społecznej szkodliwości³⁵⁹.

³⁵⁵ T. Pieniężny, *Typ kwalifikowany czynu zabronionego a nadzwyczajne obostrzenie kary w polskim prawie karnym*, RPEiS 2010, z. 3., s. 41

³⁵⁶ Oprócz stanowiska, że taki opis ustawowy należy traktować jako typ kwalifikowany, w literaturze dominuje pogląd w myśl którego popełnienie przestępstwa opisanego w art. 173, 174 lub 177 k.k. w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego stanowi okoliczność kwalifikującą przy wymiarze kary. Zob. G. Bogdan, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Tom II, wyd. III, Warszawa 2008, s. 443 i n.

³⁵⁷ Chociaż należy zgodzić się z W. Radeckim, że ustalenie, czy dany typ czynu zabronionego stanowi przestępstwo, czy wykroczenie nie zawsze jest sprawą prostą (Por. W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 52 i n.), to jeszcze trudniej udzielić odpowiedzi na pytanie, co przesądza, że ustawodawca dane zachowanie plasuje w określonym reżimie odpowiedzialności prawnej. Szczególnie prawo powojenne dostarcza wiele przykładów decyzji ustawodawcy nie znajdujących, jak się wydaje, wystarczającego uzasadnienia. Można wskazać zróżnicowaną ocenę samowoli lokalowej i budowlanej. Jak zauważa Autor, samowolne objęcie lokalu było przestępstwem z art. 80 ust. 1 pkt 1 ustawy z 30 stycznia 1959 r. - Prawo budowlane (tekst jedn. Dz. U. z 1962 r. Nr 47, poz. 227 ze zm.), ale wykroczeniem z art. 63 ustawy z 10 kwietnia 1974 r. - Prawo lokalowe (tekst jedn. Dz. U. z 1983 r. Nr 11, poz. 55 ze zm.). Samowola budowlana była zawsze przestępstwem według art. 80 ustawy z 31 stycznia 1961 r. - Prawo budowlane (Dz. U. Nr 7, poz. 46 ze zm.), natomiast wykroczeniem w postaci podstawowej, a przestępstwem dopiero w postaci kwalifikowanej w art. 61 ustawy z 24 października 1974 r. - Prawo budowlane (Dz. U. Nr 38, poz. 229 ze zm.), w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 18.

³⁵⁸ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej została powołana ustawą z dnia 3 czerwca 1919 r. (Dziennik Praw Państwa Polskiego Nr 44, poz. 315).

³⁵⁹ Przykładem może być art. 4. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 kwietnia 1927 r. o zakazie używania białego (żółtego) fosforu przy wyrobie przedmiotów zapalnych (Dz. U. Nr 43, poz. 380) Zgodnie z powołanym przepisem „Winni przekroczenia przepisów, zawartych w art. 1 i 2 oraz przepisów rozporządzeń na podstawie art. 3 wydać się mających ulegną karze grzywny do trzech tysięcy złotych i aresztu do sześciu tygodni lub jednej z tych kar”. Obwarowanie zakazu używania białego i żółtego fosforu tak relatywnie wysokimi karami wynikało z faktu, że tego rodzaju fosfor jest wyjątkowo niebezpiecznym materiałem. Nie tylko jest silnie trujący, ale na wolnym powietrzu ulega utlenieniu w temperaturze do 1300 °C. Słusznie rozporządzenie zakazywało więc nie tylko wykonywania zapalek oraz innych przedmiotów zapalnych z użyciem białego fosforu, ale także jego „używania, przechowywania, sprzedaży i w ogóle rozpowszechniania w jakikolwiek bądź sposób oraz przywozu z zagranicy produktów zapalnych, zawierających biały lub żółty fosfor”. Łatwo jednak zauważyć, że zachowania takie – ze względu na stopień społecznej szkodliwości – powinny jednak zostać zaliczone do kategorii przestępstw.

Zjawisko to stało się częstsze w okresie po II wojnie światowej. Za czyn zabroniony jako wykroczenie uznawano np. przywóz i wywóz za granicę materiałów jądrowych, źródeł promieniotwórczych oraz urządzeń zawierających tego rodzaju źródła promieniowania³⁶⁰. Dowodzi to, że podział na przestępstwa i niższą kategorię wykroczeń w dalszym ciągu był kwestią umowną. Także w obecnym stanie prawnym podział ten ma charakter głównie formalny. Nadal rodzi też często kontrowersje, jak w przypadku ustawy z 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie³⁶¹. W rozdziale 6 ustawy zatytułowanym „Przepisy karne” zamieszczono dwa artykuły (art. 28 i art. 29), które w pierwotnym brzmieniu wskazywały, że stanowią wykroczenia. Ustawodawca posłużył się bowiem charakterystycznym dla wykroczeń terminem „podlega karze grzywny”, a nie „podlega grzywnie”. O takim ich charakterze świadczył dodatkowo fakt, że w projekcie³⁶² ustawodawca przewidywał dodatkowy przepis stanowiący, że orzekanie w sprawach o czyny, o których mowa w art. 29 i 30, następuje według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (w projekcie przepisy art. 28 i 29 miały numerację: 29 i 30). W trakcie dalszych prac ustawodawczych, art. 31 został jednak pominięty, co wywołało spór w doktrynie na temat charakteru art. 28 i 29 wspomnianej ustawy. Spór ten był uzasadniony, ponieważ zachowanie penalizowane w obu przepisach przedstawiają sobą wysoki stopień społecznej szkodliwości³⁶³.

Zasadniczym przedmiotem poniższych uwag będzie zjawisko przepołowienia polegające na rozwarstwieniu określonego znamienia (znamion) strony przedmiotowej. W wyniku takiego podziału dochodzi do powstania paralelnych typów czynów zabronionych, zamieszczonych zazwyczaj w Kodeksie karnym i Kodeksie wykroczeń. Podobnego rodzaju konstrukcja prawna spotykana była również w ustawodawstwie przedwojennym.³⁶⁴ W rozporządzeniu Prezydenta RP z 11 lipca 1932 r. - Prawo o wykroczeniach znaleźć można czyny z całą pewnością będące niższą kategorią odpowiadających im typom przestępstw, jak np. bezprawne zabranie nieznaczej ilości

³⁶⁰ Wprowadzony ustawą z dnia 10 kwietnia 1986 r. - Prawo atomowe (Dz. U. Nr 12, poz. 70), przepis art. 62 w swym pierwotnym brzmieniu zawierał katalog zachowań, które podlegały karze grzywny. Oprócz sprowadzania i wywozu materiałów jądrowych i źródeł promieniotwórczych oraz urządzeń zawierających takie źródła, jako wykroczenie karalne było m. in. dopuszczenie do napromieniowania pracownika, czy niedopełnienie obowiązków w zakresie bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej przy transporcie materiałów jądrowych, źródeł promieniowania jonizującego i odpadów promieniotwórczych oraz przy ich przygotowaniu do transportu i składowaniu. Taki stan prawny utrzymywał się aż do połowy lat 90 –tych ubiegłego wieku. Dopiero ustawą z dnia 21 lipca 1995 r. o zmianie ustaw: o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych, o Policji, o Urzędzie Ochrony Państwa, o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 515 ze zm.) wprowadzono nowy typ przestępstwa, obejmując nim wszystkie te, niewątpliwie wysoce karygodne zachowania.

³⁶¹ Ustawa z 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1789 ze zm.).

³⁶² Druk sejmowy nr 1307 z 9 stycznia 2007 r., tekst dostępny na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/> [dostęp: 13 luty 2021].

³⁶³ Zob. W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 82-84.

³⁶⁴ Zdaniem M. Błaszczyk „Naruszenia o charakterze kryminalnym zaczęto uznawać za wykroczenia w okresie powojennym”, por. *Problematyka czynów przepołowionych*, w: *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma*, Warszawa 2016, s. 156.

owoców, warzyw lub kwiatów z cudzego ogrodu – art. 55 § 1, lub wyrabianie trucizny bez zezwolenia albo niezachowywanie przepisów o wyrobie, przechowywaniu i dostarczaniu trucizn - art. 50 § 1. Zabór większej ilości owoców traktowany był jako przestępstwo kradzieży z art. 257 k.k. z 1932 r.³⁶⁵, zaś odnośnie wyrabiania trucizny, przepis art. 224 k.k. z 1932 r., kryminalizujący udzielanie innej osobie „trucizny odurzającej”, dopełniał zakres penalizacji. Już w momencie tworzenia się współczesnego ustawodawstwa karnego posługiwano się więc konstrukcją czynów przepołowionych, choć granica przepołowienia przebiegała nie tylko „w poprzek” znamion ilościowych.

Do wzorca z art. 55 § 1 p.o.w. nawiązał w pewnym stopniu ustawodawca powojenny. W ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego³⁶⁶ dokonano przeniesienia wybranych przestępstw przeciwko mieniu i gospodarczych do kategorii wykroczeń³⁶⁷. Kryterium wydzielenia tego rodzaju typów czynów zabronionych, którym posłużył się ustawodawca, zasadniczo miało charakter rzeczowy, a więc precyzyjny³⁶⁸. W jednym tylko przypadku za wykroczenie uznano „wypadek mniejszej wagi”. Zastosowanie tego rodzaju kryterium ocenego spowodowało jednak, że w praktyce powstawały liczne kontrowersje. M. Błaszczyk zauważa, że „Pojawiały się pytania, czy składy orzekające zdołają należycie zapewnić praworządność prowadzonych w tych sprawach postępowań oraz rozeznac je merytorycznie i ustalić adekwatne rozstrzygnięcie”³⁶⁹. Autorka słusznie zwraca uwagę, że ponieważ konsekwencją przepołowienia czynu karalnego jest stosowanie odrębnych reżimów odpowiedzialności, „Kryterium warunkujące tę kwalifikację musi być precyzyjne, nie może pozostawiać jakichkolwiek wątpliwości do rozstrzygnięcia organom stosującym prawo. Ocenna podstawa rozgraniczenia wykroczeń od przestępstw w obrębie

³⁶⁵ Por. wyrok SN z dnia 22 października 1946 r., K 1036/46, OSN(K) 1947, nr 4, poz. 105.

³⁶⁶ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego (Dz. U. z 1966 r., Nr 23, poz. 149). Ustawa ta zaczęła obowiązywać z dniem 1 stycznia 1967 r.

³⁶⁷ Na mocy przepisów ustawy o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego, wykroczeniami stały się: kradzież lub przywłaszczenie mienia społecznego i innego niż społeczne o wartości do 300 zł (art. 1 § 1 i 2); kradzież leśna, jeśli wartość skradzionego drzewa nie przekraczała 150 zł (art. 2 § 1); paserstwo umyślne mienia o wartości do 300 zł oraz drzewa o wartości do 150 zł (art. 3 § 1); paserstwo nieumyślne mienia o wartości do 300 zł oraz drzewa o wartości do 150 zł (art. 3 § 2); umyślne uszkodzenie lub uczynienie niezdatnym do użytku cudzego mienia, jeżeli szkoda nie przekraczała 300 zł (art. 4 § 1); spekulacja towarami o wartości nieprzekraczającej 300 zł (art. 5); sprzedaż z zyskiem biletów na widowiska lub imprezy, jeżeli cena biletów nie przekraczała 300 zł (art. 6); oszukiwanie nabywców przy sprzedaży towarów, jeżeli szkoda wyrządzona nabywcy nie przekraczała 50 zł (art. 7); żądanie i pobieranie za usługi zapłaty wyższej od obowiązującej o kwotę nieprzekraczającą 300 zł (art. 8); usuwanie z towarów oznaczeń określających cenę, jakość lub pochodzenie, jeżeli wartość towarów nie przekraczała 300 zł (art. 9); prowadzenie w ramach gospodarki nieuspołecznionej zarobkowej działalności wytwórczej, przetwórczej, handlowej lub usługowej bez wymaganego zezwolenia, jeżeli czyn stanowił wypadek mniejszej wagi (art. 10 § 1). Zarówno wykroczenia, jak i odpowiadające im przestępstwa, zostały zbudowane w oparciu o identyczną siatkę znamion ustawowych. Podstawowym kryterium rozgraniczenia wykroczeń od przestępstw stanowiły wskaźniki kwotowe, dotyczące wartości przedmiotu czynu albo wysokości wyrządzonej nim szkody.

³⁶⁸ M. Błaszczyk, *Problematyka czynów przepołowionych*, s. 157.

³⁶⁹ *Ibidem*, s. 161.

typizacji przepołowionej rodzi bowiem niebezpieczeństwo zróżnicowania praktyki orzeczniczej, zaistnienia przypadków, w których jedne sądy będą kwalifikowały określone zachowanie jako wykroczenie, a inne – jako przestępstwo³⁷⁰.

3.2. Czyny przepołowione na tle regulacji Kodeksu karnego i Kodeksu wykroczeń

W aktualnym stanie prawnym przeważają typy przepołowione, będące wynikiem zastosowania kryterium rzeczowego, w następstwie kontrawercjonalizacji z 1966 r. Przykładem jest art. 119 § 1 k.w., zgodnie z którym kradzieżą lub przywłaszczeniem jest zabór cudzej rzeczy ruchomej, jeżeli jej wartość nie przekracza 500 zł. Granica ta dzieli wykroczenie od przestępstwa także w przypadku kradzieży lub przywłaszczenia drzewa z lasu, które zostało wyrąbane lub powalone, albo gdy sprawca dopuścił się wyrębu celem przywłaszczenia (art. 120 § 1 k.w.)³⁷¹ oraz umyślne zniszczenie lub uszkodzenie cudzej rzeczy, a także umyślne i nieumyślne paserstwo (art. 122 k.w.)³⁷². Warto przy tym zauważyć, że nowelą z 4 października 2018 r.³⁷³ ustawodawca powrócił do kwotowego systemu przepołowienia, zarzuconego w 2013 r. na rzecz systemu parametrycznego³⁷⁴. Jednym z istotniejszych powodów decyzji o powrocie do poprzedniego modelu był niewątpliwie fakt, że stosowanie metody przeliczeniowej, celem ustalenia kwoty granicznej powodowało często liczne trudności. Wynikały one ze zmiany wysokości minimalnego wynagrodzenia z początkiem nowego roku kalendarzowego³⁷⁵. Skutkiem tego następowała zmiana kwalifikacji prawnej, co rodziło określone, negatywne konsekwencje. W wyniku wspomnianej nowelizacji wrócono do jasnego, rzeczowego kryterium, stosowanego tradycyjnie

³⁷⁰ M. Błaszczyk, *Problematyka czynów przepołowionych*, s. 157.

³⁷¹ Nowelizując art. 120 k.w., ustawodawca zerwał z dotychczasową tradycją polegającą na tym, że wykroczeniem była kradzież (lub przywłaszczenie) drzewa z lasu o wartości o połowę niższej, niż w przypadku kradzieży innej rzeczy ruchomej. Związane to było z przekonaniem o dużym znaczeniu drewna dla gospodarki państwa, zaś kradzieże dotyczyły głównie drewna pozyskiwanego z lasów państwowych. Traktowanie kradzieży jako przestępstwa wiązało się ze stosowaniem wyższych standardów procesowych w ściganiu sprawców. Czyn oceniany jako wykroczenie ulegał też szybkiemu przedawnieniu. Pomimo zgłaszanych postulatów utrzymania takiego mechanizmu, ustawodawca stanął wyraźnie na stanowisku, że obecnie wartość drzewa jest na tyle wysoka, że nie ma potrzeby utrzymywania rozróżnienia pomiędzy kradzieżą drzewa z lasu i kradzieżą innej rzeczy ruchomej.

³⁷² W przypadku wykroczenia z art. 122 § 1 i § 2 k.w. należy podzielić pogląd, że korzyść uzyskaną przez pasera wyznacza wartość przyjętego przez niego mienia pochodzącego z przestępstwa, nie zaś zysku, jaki otrzymał sprzedając później to mienie, por. wyrok SN z 7 listopada 1979 r., II CR 360/79, OSNC 1980, nr 7-8, poz. 142.

³⁷³ Ustawa z dnia 4 października 2018 r., o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2077).

³⁷⁴ Ustawa z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247).

³⁷⁵ Wysokość minimalnego wynagrodzenia podawana jest w rozporządzeniu Rady Ministrów, wydawanym na podstawie art. 2 ust. 5 ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (t. jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2177).

Skutkowało to koniecznością analizy setek tysięcy spraw w skali kraju celem ustalenia, czy nie doszło do zmiany kwalifikacji prawnej czynu, za popełnienie którego orzeczona kara nie została jeszcze wykonana. Szczególne znaczenie miało to w przypadku kary pozbawienia wolności. Mogłoby się bowiem okazać, że zgodnie z treścią art. 2a k.w., orzeczona kara pozbawienia wolności została już wykonana, jednak skazany w dalszym ciągu przebywa w Zakładzie Karnym.

w przypadku znamienia wyrażającego wartość przedmiotu wykroczenia lub wysokość wyrządzonej szkody³⁷⁶. Przede wszystkim uwolniono sądy od konieczności dokonywania żmudnej analizy tysięcy spraw karnych, celem ustalenia aktualnej kwalifikacji prawnej czynu, za który sprawca był skazany. W tym miejscu można wspomnieć również o obowiązującym wciąż art. 134 k.w., który w § 1 stanowi, że karze aresztu, ograniczenia wolności, albo grzywny podlega ten, kto przy sprzedaży towaru lub świadczeniu usług oszukuje nabywcę co do ilości, wagi, miary, gatunku, rodzaju lub ceny, jeżeli nabywca poniósł lub mógł ponieść szkodę nieprzekraczającą 100 złotych. Zgodnie z art. 134 § 2 k.w., tej samej karze podlega ten, kto przy nabyciu produktów rolnych lub hodowlanych oszukuje dostawcę co do ilości, wagi, miary, gatunku lub ceny, jeżeli dostawca poniósł lub mógł ponieść szkodę nieprzekraczającą 100 złotych. W myśl art. 134 § 3 k.w., usiłowanie wykroczenia określonego w § 1 lub 2 oraz podżeganie i pomocnictwo są karalne.³⁷⁷ Jest to więc szczególny przepis. Jakkolwiek Kodeks karny z 1997 r. nie przewiduje odrębnej regulacji oszustwa w handlu, to należy zgodzić się z poglądem, iż oszukiwanie w handlu karalne jest na podstawie art. 286 k.k., jeżeli wartość przedmiotu oszustwa wynosi ponad 100 złotych³⁷⁸. Granica przepołowienia przebiega tu więc znacznie niżej, niż w przypadku pozostałych typów czynów zabronionych godzących we własność rzeczy ruchomych i chociaż ustawodawca pominął wspomniany przepis również przy zmianie systemu na parametryczny, co może wskazywać, że nie zalicza go do kategorii typów przepołowionych, to nie ulega wątpliwości, że i w tym przypadku wykorzystywane jest kryterium rzeczowe, a ściślej kwotowe dzielące przestępstwo od wykroczenia, podobnie jak ma to miejsce w przypadku wykroczenia z 119 § 1 k.w. czy z art. 120 § 1 k.w.

Należy również dodać, że w art. 10 ustawy z dnia 7 czerwca 1966 r. o przekazywaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego, za wykroczenie uznawano prowadzenie w ramach gospodarki uspołecznionej zarobkowej działalności wytwórczej, przetwórczej, handlowej lub usługowej bez wymaganego zezwolenia, jeżeli czyn stanowił wypadek mniejszej wagi. Czyn taki zagrożony był karą aresztu do 3 miesięcy albo grzywny do 4.500 zł. Zachowanie to zostało wyłączone z przestępstwa zawartego w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 1 lipca 1958 r. o zezwoleniach na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu

³⁷⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. - Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz. U z 2020 r. poz. 19, 568, 695, 1106, 2122), niezmiennie posługuje się kryterium parametrycznym, co wynika jednak z przyzwyczajenia podmiotów stosujących tę ustawę, nie zaś z powodów merytorycznych.

³⁷⁷ Wykroczenia te stanowią margines spraw rozpoznawanych przez sądy. Dla przykładu w 2015 r. odnotowano 92 tego rodzaju sprawy, a rok później co prawda 139 spraw, zaś w 2017 r. – 172 sprawy, jednak w 2018 r. już tylko 126 spraw w skali całego kraju. Por. Sprawozdanie z orzecznictwa w sprawach o wykroczenia za lata 2015-2017 (MS-S7) – niepublikowane.

³⁷⁸ Por. M. Bojarski, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 947.

i niektórych usług przez jednostki gospodarki nieuspołecznionej³⁷⁹. Zgodnie z tym przepisem, karze aresztu do lat dwóch lub grzywny albo obu tym karom łącznie podlegał ten, kto wbrew przepisom ustawy prowadził działalność gospodarczą bez zezwolenia. Wprowadzając Kodeks wykroczeń, ustawodawca doprowadził jednak do częściowej depenalizacji tego zachowania. W nieobowiązującym już art. 60 k.w.³⁸⁰ jako karalne pozostawił bowiem prowadzenie działalności gospodarczej (wytwórczej, przetwórczej, handlowej lub usługowej) bez zezwolenia, uchylając art. 11 ustawy z 1 lipca 1958 r.³⁸¹. Wypadek mniejszej wagi jako kryterium przepołowienia usunięto jednak ostatecznie z prawa wykroczeń, pozostawiając tradycyjnie w Kodeksie karnym skarbowym³⁸².

Nie oznacza to oczywiście, że aktualnie występują wyłącznie typy przepołowione utworzone w oparciu o kryterium rzeczowe. Szczególnego rodzaju kryterium przepołowienia cechuje typ czynu zabronionego z art. 86 § 1 k.w. W myśl tego przepisu, karze grzywny podlega ten, kto nie zachowując należytej ostrożności, powoduje zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Można bronić tezy, że również w przypadku tego wykroczenia przyjęte kryterium ma charakter rzeczowy, a jest nim skutek niezachowania należytej ostrożności. Trzeba bowiem zgodzić się z poglądem, że wykroczenie to jest typem materialnym³⁸³, cechującym się tzw. skutkiem sytuacyjnym polegającym na tym, że sprawca powoduje zagrożenie bezpieczeństwa. Powyżej wspomnianego wykroczenia plasuje się wypadek komunikacyjny w rozumieniu art. 177 § 1 k.k.³⁸⁴ oraz przestępstwo spowodowania bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym (art. 174 § 1 k.k.), a jeszcze wyżej przestępstwo spowodowania katastrofy (art. 173 § 1 k.k.). Należy zauważyć, że w aktualnym stanie prawnym ustawodawca „podniósł” próg odpowiedzialności za wypadek komunikacyjny w porównaniu do regulacji przyjętej w art. 145 k.k. z 1969 r. Poprzednio za występki, a nie za wykroczenie z art. 86 k.w.,

³⁷⁹ Ustawa z dnia 1 lipca 1958 r. o zezwoleniach na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu i niektórych usług przez jednostki gospodarki nieuspołecznionej (Dz. U. Nr 45, poz. 224).

³⁸⁰ Przepis ten skreślony został przez art. 1 pkt 38 ustawy z dnia 28 sierpnia 1998r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy – Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 717).

³⁸¹ Na mocy art. VI ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 115), został uchylony art. 11 ustawy z dnia 1 lipca 1958 r. o zezwoleniach na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu i niektórych usług przez jednostki gospodarki uspołecznionej.

³⁸² Przepis art. 53 § 8 Kodeksu karnego skarbowego zawiera definicję wypadku mniejszej wagi, którym jest czyn zabroniony jako wykroczenie skarbowe, które w konkretnej sprawie, ze względu na szczególne okoliczności – zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe – zawiera niski stopień społecznej szkodliwości czynu, w szczególności gdy uszczuplona lub narażona na uszczuplenie należność publicznoprawna nie przekracza ustawowego progu z § 6, a sposób i okoliczności popełnienia czynu zabronionego nie wskazują na rażące lekceważenie przez sprawcę porządku finansowoprawnego lub reguł ostrożności wymaganych w danych okolicznościach, albo sprawca dopuszczający się czynu zabronionego, którego przedmiot nie przekracza kwoty małej wartości, czyni to z pobudek zasługujących na uwzględnienie.

³⁸³ Por. W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 708 i n.

³⁸⁴ Zgodnie z tym przepisem, kto, naruszając, chociażby nieumyślnie, zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, powoduje nieumyślnie wypadek, w którym inna osoba odniosła obrażenia ciała określone w art. 157 § 1, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

odpowiadał sprawca, który naruszając chociażby nieumyślnie, zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, powodował nieumyślnie uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia innej osoby albo poważną szkodę w mieniu. W obecnym stanie prawnym dla realizacji znamion występku z art. 177 § 1 k.k. konieczne jest zaistnienie obrażeń ciała określonych w art. 157 § 1 k.k., który to przepis odczytywany w związku z art. 157 § 2 k.k. stanowi o naruszeniu czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia na czas powyżej dni 7³⁸⁵. W związku z tym jeszcze bardziej aktualne stało się pytanie o kwalifikację zachowania znajdującego się pomiędzy stanem zagrożenia bezpieczeństwa, charakteryzującym wykroczenie z art. 86 § 1 k.w. a skutkiem określonym w art. 177 § 1 k.k., a w konsekwencji o istnienie granicy pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem.

Doktrynalny spór, jak należy kwalifikować tego rodzaju zachowanie, starał się rozstrzygnąć SN w uchwale z 18 listopada 1998 r.³⁸⁶. Stwierdził, że „nie popełnia przestępstwa, kto naruszając, chociażby nieumyślnie, zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym powoduje nieumyślnie wypadek, w którym inna osoba odniosła obrażenia ciała lub rozstrój zdrowia trwające nie dłużej, niż 7 dni”. W uzasadnieniu uchwały wyrażono pogląd, że „Powyższemu stwierdzeniu nie stoi na przeszkodzie fakt, że art. 86 § 1 k.w. zawiera jedynie znamię zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym, a nie zawiera znamienia lekkich obrażeń ciała czy szkody w cudzym mieniu. Nie ulega bowiem wątpliwości, że spowodowanie nieumyślnie wypadku komunikacyjnego, a w jego następstwie lekkich obrażeń ciała u innej osoby lub szkody w mieniu, w sposób wyraźny wskazuje na to, że zaistniał stan zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym”³⁸⁷. Pogląd ten stracił na aktualności z uwagi na wejście w życie z dniem 1 stycznia 2022 r. art. 86 § 1a k.w., wypełniającego poniekąd przestrzeń pomiędzy art. 86 § 1 k.w., a art. 177 § 1 k.k. W obecnym stanie prawnym granica dzieląca występki od wykroczenia przebiega pomiędzy uszkodzeniem ciała na czas powyżej 7 dni. W dalszym ciągu nie istnieje jednak granica pozwalająca oddzielić skutki w postaci uszkodzenia mienia, a w konsekwencji wykroczeniem jest czyn polegający na wyrządzeniu szkody o dowolnej wartości w wyniku zachowania polegającego na spowodowaniu zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Jeszcze inaczej przedstawia się kwestia przepołowienia w przypadku wspomnianego już wykroczenia z art. 52a § 1 k.w. i występku z art. 255 k.k.³⁸⁸, penalizujących nawoływanie do przestępstwa lub jego pochwalanie. Przymiotnik „znaczne”, którym ustawodawca posługuje się

³⁸⁵ Ustawą z dnia 2 grudnia 2021 r., o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2328) dodany został art. 86 § 1a, który stanowi, że jeżeli następstwem wykroczenia o którym mowa w § 1 jest spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia innej osoby, sprawca podlega karze grzywny w wysokości nie niższej niż 1500 zł.

³⁸⁶ Zob. Uchwała SN z dnia 18 listopada 1998 r. (I KZP 17/ 98), OSP 1999, nr 2, poz. 37.

³⁸⁷ Ibidem.

³⁸⁸ Por. M. Bojarski, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 485.

w art. 52a k.w., dla oddzielenia zachowań realizujących znamiona występku z art. 255 k.k. tworzy wysoce nieostre i ocenne kryterium którym – zwłaszcza w przypadku typów przepołowionych – ustawodawca nie powinien się posługiwać, z przyczyn, o których była wyżej mowa. Wątpliwości budzi również to czy czyn, o którym mowa w końcowej części przepisu art. 52a k.w., jest czynem kryminalizowanym w pkt 1 i 3 (publiczne nawoływanie do przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, albo publiczna jego pochwała), czy też jest to czyn będący przestępstwem lub przestępstwem skarbowym, do popełnienia którego sprawca nawołuje lub go pochwała, co dodatkowo komplikuje ocenę powołanych typów czynów zabronionych.

3.3. Charakter prawny czynów zabronionych polegających na prowadzeniu pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu

Jakkolwiek ustawa z 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karnoadministracyjnego, będąc wyrazem dekryminalizacji w wariacie zwanym kontrawercjonalizacją, zapoczątkowała trwający nieprzerwanie do dziś proces migracji przestępstw do „niższej” kategorii wykroczeń³⁸⁹, to samo zjawisko rozwarstwienia czynu zabronionego polegającego na prowadzeniu pojazdu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie ograniczającym zdolność do bezpiecznej jazdy, następowało w przeciwnym kierunku. Z wykroczenia określonego w art. 87 § 1 i § 2 k.w. ustawodawca wyodrębnił część zachowań, zmierzając do utworzenia z ich wykorzystaniem typu przestępstwa opisanego w art. 178a § 1 i § 2 k.k.

Z uzasadnienia ustawy wprowadzającej do Kodeksu karnego przepis art. 178a wynika, że intencją ustawodawcy było zaostrzenie odpowiedzialności w stosunku do tej, jaką osoba prowadząca pojazd w stanie intoksykacji wywołanej zażyciem substancji psychoaktywnej (głównie alkoholu) ponosiła na podstawie art. 87 k.w. Twórcy nowelizacji uznali, że istniejący stan prawny nie realizuje w dostatecznym stopniu funkcji prewencyjnej, dlatego należy zastosować surowsze rozwiązania. Wprowadzając typy przestępstw określone w art. 178a § 1 i § 2 k.k. opierano się głównie na danych statystycznych, z których wynikało, że „w 1998 r. nastąpił ponad trzykrotny wzrost udziału nietrzeźwych wśród podejrzanych o popełnienie przestępstw drogowych w grupie dorosłych oraz ponad dwukrotnie w grupie nieletnich, w stosunku do

³⁸⁹ Znane jest także zjawisko odwrotne, a mianowicie przechodzenie wykroczeń do kategorii przestępstw. Przykładem może być ustawa o rybactwie śródlądowym. Ustawą z dnia 27 września 1996 r. o zmianie ustawy o rybactwie śródlądowym (Dz. U. Nr 128, poz. 602) rozdzielono dotychczasowe wykroczenia z art. 27, na typy czynów zabronionych pozostające wykroczeniami w zmienionym art. 27 (dotyczące w zasadzie wędkarstwa) i na przestępstwa ujęte w nowo wprowadzonym przepisie art. 27a.

roku poprzedniego”³⁹⁰. Był to więc istotny wzrost przestępczości, stanowiący argument na rzecz zastosowania tak rygorystycznego rozwiązania. Uzasadnienie nie zawiera jednak danych dotyczących osób prowadzących pojazd po użyciu środków odurzających, którym to terminem ustawodawca posłużył się dla opisu zachowania zasługującego, jego zdaniem, na równie surową kryminalizację. W szczególności nie wiadomo, czy w grupie tych osób także nastąpił wzrost liczby karygodnych zachowań (wypadków drogowych lub kolizji), popełnianych pod wpływem tego rodzaju substancji psychoaktywnych. Pomimo braku wskazania przyczyny proponowanych zmian, modyfikacją, mającą na celu zaostrzenie odpowiedzialności karnej, objęto całość zachowania polegającego na udziale w komunikacji pod wpływem wszelkiego rodzaju substancji psychoaktywnych – zarówno w typie wyrażającym zakaz prowadzenia pojazdu mechanicznego, jak i wszelkich innych pojazdów³⁹¹. Ponieważ w późniejszym czasie art. 178a k.k. uległ istotnemu ograniczeniu, polegającemu na uchyleniu § 2 tego przepisu³⁹², dlatego dalsze rozważania na temat wzajemnych relacji pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem będą dotyczyć zasadniczo art. 178a § 1 k.k., penalizującego prowadzenie wyłącznie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego.

Należy wyrazić pogląd, że przyjęta przez ustawodawcę metoda legislacyjna, polegająca na podziale znamion „stan po użyciu alkoholu” oraz „stan pod wpływem środka działającego podobnie do alkoholu”, była błędem³⁹³. Jest to szczególnie widoczne na tle penalizacji prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu. W art. 178a § 1 k.k. zakazany przez ustawodawcę

³⁹⁰ Zob. Uzasadnienie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny. Sejm RP III Kadencji (druk nr 1019), tekst dostępny na stronie: https://www.sejm.gov.pl/archiwum/prace/kadencja3/projst_all3.htm. [dostęp: 7 maja 2021].

³⁹¹ W dniu wejścia w życie, przepis art. 178a k.k. w § 1 penalizował prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, a w § 2 prowadzenie innego pojazdu, niż mechaniczny po drodze publicznej lub w strefie zamieszkania, jeżeli kierujący znajdował się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego.

³⁹² Nastąpiło to w wyniku nowelizacji Kodeksu karnego ustawą z dnia 27 września 2013 r., o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1247).

³⁹³ Por. A. Skowron, *O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia, związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu*, PnD 2006, nr 2, s. 24 i n. Autor zauważa, że „ustawodawca popełnił błąd dokonując ponownej penalizacji zachowań, które już wcześniej uznał za karygodne (...) Nie wziął pod uwagę, że w obecnym stanie wiedzy nie da się wyznaczyć granicy uzasadniającej wprowadzenie owej surowszej odpowiedzialności. Trzeba nadto określić, i to w sposób nie pozostawiający żadnych wątpliwości, z jakiego powodu! Brak kryteriów pozwalających wyznaczyć wspomnianą granicę sprawia, że nawet gdyby przyjąć, iż znamiona *po użyciu* i *pod wpływem* nie są tożsame, to i tak nie da się przyporządkować im określonych stanów ludzkiego organizmu. Tylko zaś wówczas obowiązywanie równocześnie przepisów art. 87 § 1 kw. i art. 178a § 1 k.k. miałyby swe normatywne uzasadnienie”. Również tenże. *Jeszcze raz o problemie braku rozgraniczenia znamion „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający” w kontekście badań laboratoryjnych materiału pobranego od kierowców*, PnD 2007, nr 11, tenże, *O nieracjonalnym ustawodawcy i nieskutecznym prawie*, PnD 2009, nr 8, tenże, *Problem powracający jak bumerang, czyli ponownie o środkach działających podobnie do alkoholu* PnD 2012, nr 8.

stan, wywołany spożyciem alkoholu określono jako „stan nietrzeźwości”. W Kodeksie karnym w art. 115 § 16 oraz ustawie z 27 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi³⁹⁴, znajduje się jego definicja³⁹⁵ oraz definicja „stanu po użyciu alkoholu”. Biorąc pod uwagę, że stan po użyciu alkoholu ma tylko dolną granicę, wyrażającą się w ilości 0,2 ‰ lub 0,1 mg alkoholu w 1 dcm³ wydychanego powietrza³⁹⁶, ustawodawca używając terminu „stan nietrzeźwości” dla wydzielenia określonej sfery zachowań postąpił prawidłowo. Zastosowanie kryterium podziału o charakterze ilościowym, dające możliwość rozdzielenia zachowań realizujących znamiona przestępstwa od kategorii wykroczeń dla wyrażenia kwalifikowanego bezprawia, było również uzasadnione merytorycznie.

Podobnej metody wydzielenia użyto jednak w przypadku paralelnego (dla stanu po użyciu alkoholu) znamienia zawierającego termin „środek działający podobnie do alkoholu”. Była to błędna decyzja, ponieważ wyrażenie to nie tylko nie zostało zdefiniowane w ustawie, ale przede wszystkim nie może podlegać stopniowaniu celem utworzenia innej, w tym przypadku wyższej kategorii typu czynu zabronionego. Na dodatek, dokonując tego rozgraniczenia, ustawodawca użył terminu „środek odurzający”. Zgodnie z utrwalonym poglądem, termin ten obejmuje nie tylko środki odurzające zdefiniowane w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii, ale także inne środki, które wywołują stan odurzenia i mogą spowodować ujemne skutki dla fizycznego lub psychicznego zdrowia człowieka³⁹⁷. Obejmuje więc również te środki psychoaktywne, o których mowa w art. 87 k.w. Termin ten nie mógł więc posłużyć do wydzielenia odrębnej, wyższej sfery zachowań objętych kryminalizacją. Użycie wyrażenia czasownikowego „pod wpływem” również nie daje ku temu dostatecznych podstaw.

Wprowadzając przepis art. 178a § 1 k.k. ustawodawca kwestie te pominął. Jego treść ponadto dowodzi, że zdaniem ustawodawcy istnieje bliskie podobieństwo w działaniu w obrębie wszystkich substancji psychoaktywnych, będących źródłem intoksykacji, o którym mowa jest w art. 87 k.w. oraz w art. 178a k.k. Świadczy o tym użycie spójnika „lub” w treści tych przepisów.

³⁹⁴ Ustawa z dnia 27 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 2137 ze zm.).

³⁹⁵ Definicja ta pełni różną rolę, w zależności od kontekstu normatywnego w jakim występuje. Raz jest jednym ze znamion typu czynu zabronionego (art. 178a § 1 i 2, art. 180, art. 357 k.k.), innym razem przesłanką nadzwyczajnego obostrzenia kary (art. 178 k.k.) lub stosowania surowszych zasad orzekania zakazu prowadzenia pojazdów jako środka karnego (art. 42 § 2 i 3 k.k.) albo też podstawą orzekania nawiazki (art. 47a k.k.), jeszcze innym - elementem okoliczności wyłączającej konsekwencje tego, że w czasie popełnienia czynu zabronionego sprawca albo w ogóle nie był poczytalny, albo jego poczytalność była w stopniu znacznym ograniczona (art. 31 § 3). Wyliczenie powyższe należy uzupełnić informacją, że w jednym przypadku użyto wprawdzie terminu "stan nietrzeźwości" w opisie znamion typu czynu zabronionego, ale chodzi o nietrzeźwość osoby innej niż sprawca (art. 179 k.k.). Zob. J. Majewski, *Komentarz do art. 115 Kodeksu karnego*, Lex/el., stan prawny na dzień 01 sierpnia 2016 r., teza 19, pkt 2.

³⁹⁶ Zob. także: W. Radecki, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. VII, s. 727.

³⁹⁷ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 15 lutego 1973 r. (VI KZP 78/72), OSNKW 1973, nr 5, poz. 57. Pogląd ten został zaaprobowany w doktrynie. Por. Z. Huziuk, *Aktualne problemy narkomanii w Polsce*, Problemy Praworządności 1980, nr 1, s. 45. Także: S. Redo, *Narkomania. Aspekty prawnekarne i kryminologiczne*, Toruń 1979, s. 54.

Zastosowanie spójnika dla „powiązania” wpływu alkoholu oraz pozostałych środków psychoaktywnych przesądza także o tym, że w wyrażeniu „znajduje się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego”, stan odurzenia sprawcy, wywołany zażyciem różnego rodzaju substancji (alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych), może mieć taki sam charakter.

W konsekwencji ustawodawca nie tylko pominął jakościową różnicę pomiędzy alkoholem i pozostałymi środkami psychoaktywnymi, których liczba w zasadzie jest nieograniczona, ale zdaje się nie dostrzegać, że stany spowodowane zażyciem alkoholu etylowego oraz większości spośród pozostałych substancji psychoaktywnych w istotny sposób różnią się między sobą. Zbiorcze-ujęcie środków psychoaktywnych w art. 178a § 1 k.k., ale i w art. 87 k.w. ma jednak przede wszystkim znaczenie z punktu widzenia możliwości stopniowania (gradacji) znamienia posługującego się tym terminie. Dotyczy to nie tyle samej różnicy w sposobie deprecjacji zdolności psychomotorycznych przez poszczególne środki, ile możliwości dokonywania gradacji stanów wywołanych ich zażywaniem, na wzór stanu wywołanego zażyciem alkoholu, a w rezultacie dopuszczalności stosowania tego rodzaju techniki legislacyjnej w stosunku do zbiorczo ujętych narkotyków.

Wprowadzając typ czynu zabronionego w art. 178a k.k. ustawodawca błędnie uznał, że znamiona wyrażające stan spowodowany zażyciem alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych są w obu przypadkach stopniowalne. W konsekwencji, typ czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k. (i odpowiednio z art. 178a § 2 k.k.) oraz typ czynu zabronionego z art. 87 § 1 k.w. (i odpowiednio z art. 87 § 2 k.w.) są typami przepołowionymi. Większość autorów zdaje się podzielać ten pogląd³⁹⁸. Znajduje on akceptację również w praktyce orzeczniczej, co jest o tyle zrozumiałe, że typy te znajdują się w różnych ustawach karnych. Zamieszczenie przepisów wyrażających tę samą normę penalizowaną w Kodeksie karnym oraz Kodeksie wykroczeń zwykle wskazuje, że mamy do czynienia z tym samym typem czynu zabronionego, podzielonym pomiędzy dwa reżimy odpowiedzialności - karny i wykroczeniowy. Przede wszystkim jednak opisane w art. 178a § 1 k.k. i w art. 78 § 1 k.w. zachowania z pozoru różnią się między sobą

³⁹⁸ R.A. Stefański, *Komentarz do art. 178a Kodeksu karnego*, Lex/el., stan prawny na dzień 25 maja 2016 r., teza 19. Również zdaniem W. Radeckiego, „Relacja pomiędzy art. 87 k.w. a art. 178a k.k. jest oparta na konstrukcji czynów karalnych przepołowionych” w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń*, wyd. VII, s. 743. Podobnie M. Budyn-Kulik, która jednak nie porusza problemu granicy stanów wywołanych zażyciem narkotyku, w: *Komentarz do art. 87 Kodeksu wykroczeń*, stan na dzień 1 września 2009, teza 15. Zdaniem G. Bogdana „omawiane przepisy pozostają natomiast w relacji niewłaściwego zbiegu z regulacją art. 87 k.w. Nie ma potrzeby sięgania po art. 10 k.w., jako że w pełni adekwatną reakcją będzie już samo skazanie za występki, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny*, Tom II, wyd. III, s. 453. Podobnie P. Girdwojń uważa, że przepis art. 178a § 1 k.k. pozostaje w relacji niewłaściwego zbiegu z regulacją z art. 87 k.w., co ma oznaczać, że zachodzi krzyżowanie pomiędzy zakresami znamion różnych czynów zabronionych, niemniej przyjęcie kwalifikacji prawnej jednego z nich oddaje całą zawartość popełnionego bezprawia, pozwalając na wyeliminowanie pozostałych, w: *Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w.*, WPP 2012, nr 4, s. 194.

stopniem karygodności związanym z poziomem intoksykacji, czego wyrazem jest odmienna sankcja; wyższa w przypadku typu czynu zabronionego opisanego w art. 178a § 1 k.k. Względy te zdecydowały, że w doktrynie, a także w praktyce dominuje pogląd o różnicy pomiędzy wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w., a występkiem z art. 178a § 1 k.k. w zakresie w jakim penalizują prowadzenie pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu.

Chociaż formalnie występki z art. 178a § 1 k.k. i wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. są typami przepołowionymi, to w rzeczywistości brak jest podstaw do zróżnicowania odpowiedzialności za opisane w nich zachowanie. Jak o tym wspomniano, termin środek odurzający obejmuje swoim zakresem desygnaty terminu środek działający podobnie do alkoholu, a w konsekwencji, bez wprowadzenia znamienia ilościowego, stany wywołane ich zażyciem, nie różnią się między sobą. Nie pozwala to więc na dokonanie gradacji w zakresie poziomów intoksykacji będącej wynikiem zażycia danego środka, a w konsekwencji prowadzi do wniosku, że typ czynu zabronionego opisany w art. 178a § 1 k.k., nie jest częścią „zbiorowego” typu wyrażającego normę zakazującą prowadzenia pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym pod wpływem środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu. Jest przepisem, który cechuje wieloodmianowość, przy czym jedynie w przypadku zachowań związanych z intoksykacją alkoholem można mówić o typach przepołowionych. Cechy tej należy odmówić zaś czynowi karalnemu polegającemu na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, gdy środkiem ograniczającym zdolność do bezpiecznej jazdy jest innego rodzaju środek psychoaktywny. W rezultacie, ustawowe typy czynów zabronionych z art. 178a § 1 k.k. i z art. 87 § 1 k.w., w części w jakiej kryminalizują zachowanie będące wynikiem intoksykacją środkami różnymi od alkoholu, są typami tożsamymi. Brak jest więc również podstaw do stosowania różnego rodzaju sankcji karnej za opisane w nich zachowanie.

3.3.1. Problem zgodności art. 178a § 1 k.k. z konstytucyjnymi zasadami kryminalizacji

Zakazując prowadzenia pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego ustawodawca stan ten niewątpliwie uczynił racją karalności. Prowadzenie pojazdu w dowolnej sferze komunikacji w stanie wolnym od intoksykacji lub w stanie, który ustawa za taki uznaje, jest bowiem ambiwalentne z karnoprawnego punktu widzenia. Wprowadzając sankcję za popełnienie czynów określonego typu, ustawodawca dokonuje tego ze względu na fakt, że czyny takie godzą

w chronione porządkiem prawnym dobra³⁹⁹. Należy wobec tego przyjmować, że osoba znajdująca się w stanie wywołanym zażyciem „środka odurzającego”, o jakim stanowi art. 178a § 1 k.k., i prowadząca pojazd w ruchu komunikacyjnym, w ocenie ustawodawcy stwarza zagrożenie, które nie jest akceptowalne z punktu widzenia realizacji funkcji ochronnej prawa karnego⁴⁰⁰.

Abstrahując od opisanych wcześniej kontrowersji w zakresie podziału znamion obu typów czynów zabronionych, zagrożenie to powinno być też wyższe, niż zagrożenie wywołane przez prowadzącego pojazd w stanie określonym w art. 87 § 1 k.w., czego potwierdzeniem jest wyższa sankcja grożąca za popełnienie występku z art. 178a § 1 k.k. Powodem braku akceptacji stanu sprawcy, o którym mowa w obu tych przepisach, jest empirycznie potwierdzony fakt, że osoby poddane intoksykacji środkami psychoaktywnymi tracą zdolność do bezpiecznego udziału w ruchu komunikacyjnym, a w konsekwencji powinny zostać z niego wykluczone⁴⁰¹. Należy także dodać, że aby ów stan zagrożenia mógł zaistnieć, tzn. aby bezpieczeństwo w komunikacji zostało zagrożone przez prowadzącego pojazd (nie tylko mechaniczny), zażyty środek musi oddziaływać na ludzki organizm, w sposób wyłączający lub przynajmniej ograniczający zdolności potrzebne do bezpiecznego uczestniczenia w ruchu komunikacyjnym. Jeżeli zażyty przez prowadzącego pojazd środek nie oddziałuje na organizm w kierunku deprecjacji zdolności psychomotorycznych, osoba taka nie może podlegać odpowiedzialności karnej. Czyny nie godzące w wartości istotne dla funkcjonowania społeczeństwa, nie mogą być penalizowane.

Ustawodawcy nie tylko jednak nie wolno zakazywać pod groźbą kary zachowań, które są neutralne z punktu widzenia atakowania dóbr prawnych. Nie może również kryminalizować czynów, których nie da się odróżnić od innych, także obwarowanych sankcją karną. Wynika to z zasady *nullum crimen sine lege certa*, która ma charakter konstytucyjny i jest pochodną zasady demokratycznego państwa prawnego oraz zasady adekwatności (stosunkowości)⁴⁰². Zasada ta

³⁹⁹ Ustawodawca wprowadza sankcje za popełnienie czynów określonego typu z uwagi na to, że czyny takie godzą w chronione porządkiem prawnym (normy sankcjonowane) dobra. Z punktu widzenia przyjętych przez ustawodawcę założeń aksjologicznych czyny takie, już w sensie kategorialnym, są społecznie szkodliwe. Niewątpliwie więc racją ujęcia w ustawie karnej określonego typu zachowań, jako czynów zabronionych pod groźbą kary, jest rozpoznana przez ustawodawcę ich społeczna szkodliwość. A. Zoll, *Komentarz do art. 1 Kodeksu karnego*, Lex/el., stan prawny na dzień 1 sierpnia 2016 r., teza 1.

⁴⁰⁰ Prawo karne ma zabezpieczać ważne dla rozwoju jednostki i funkcjonowania społeczeństwa dobra prawne przed atakami na nie ze strony osób naruszających normy prawne. A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in, *Kodeks karny. Komentarz*. Tom I, Warszawa 2007, s. 34. Na ten temat również: A. Grześkowiak (red.), K. Wiak (red.), *Prawo karne*, wyd. 7, C. H. Beck 2020, s. 12-16.

⁴⁰¹ Zob. „*Psychoaktywni użytkownicy dróg*”, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, tekst dostępny na stronie: <https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/appmanager/ciop/pl> [dostęp: 2 kwietnia 2021], także: „Policja ujawnia statystyki za 2018 r.”, tekst dostępny na stronie: <https://auto.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly> [dostęp: 2 kwietnia 2021].

⁴⁰² Zasada *nullum crimen sine lege* należy do kanonów państwa prawnego od czasów Oświecenia. Jest wyrazem stosunku państwa do podstawowych praw i wolności jednostki. Państwo nie jest władne tymi dobrami swobodnie dysponować. Z punktu widzenia porządku prawnego (inaczej jeżeli chodzi o porządek moralny) jednostka może robić wszystko to, co nie jest wyraźnie przez prawo zabronione. Zakaz wyrażony w prawie musi być ujęty w formie normy generalnej i abstrakcyjnej, co pozwala zabezpieczyć konieczny z punktu widzenia gwarancji praw jednostki dystans władzy stanowiącej prawo do rozstrzygania o konkretnym wypadku (zob. R. Dębski, *Zasada nullum crimen sine lege*

znajduje oparcie także w aktach prawa międzynarodowego, w szczególności w art. 7 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz w art. 15 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Politycznych i Obywatelskich⁴⁰³, będąc szczytowym osiągnięciem postępowej myśli prawniczej cywilizacji europejskiej, czerpiącej z dorobku Oświecenia⁴⁰⁴.

Zgodnie z utrwalonym poglądem, z zasady tej wynikają trzy postulaty: typizacji czynów zabronionych tylko przez ustawę (*nullum crimen sine lege scripta*), zakazu stosowania analogii i wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy (*nullum crimen sine lege stricta*) oraz wspomnianej już maksymalnej określoności tworzonych typów czynów zabronionych (*nullum crimen sine lege certa*),⁴⁰⁵. W myśl zasady *nullum crimen sine lege certa*, ustawa nie może się ograniczyć do zakazania pod groźbą kary popełnienia jakiegoś czynu, np. skierowanego przeciwko porządkowi publicznemu. Ustawodawca musi określić zachowanie zabronione w taki sposób, aby można było jednoznacznie odróżnić typy zachowań zabronionych przez ustawę od zachowań niezabronionych (funkcja zewnętrzna określoności czynu) oraz odróżnić od siebie poszczególne typy czynów zabronionych (funkcja wewnętrzna określoności czynu)⁴⁰⁶.

Jak wyżej wskazano, zgodność typu czynu zabronionego z zasadą *nullum crimen sine lege* ma bardzo duże znaczenie z punktu widzenia gwarancji, które Konstytucja RP zapewnia każdemu obywatelowi. Na gruncie tej zasady urzeczywistniane są bowiem niezwykle istotne funkcje prawa

i postulaty wyłączności ustawy, Acta Universitatis Ludziensis 1992, Folia Juridica 50, s. 103 i n.). W przypadku prawa karnego - gdzie ingerencja państwa dotyczy tak zasadniczych praw jednostki, jak wolność, cześć, majątek - zakaz określonych zachowań, z którego przekroczeniem wiąże się kara, musi być określony w ustawie. Wymóg określoności czynu zabronionego przez ustawę musi być rozpatrywany więc zarówno na płaszczyźnie normy sankcjonowanej nakazującej określone zachowania lub zakazującej ich (ingerencja w sferę wolności człowieka i obywatela), jak i na płaszczyźnie normy sankcjonującej (kompetencji dla władzy publicznej wkroczenia w sferę praw podstawowych osoby popełniającej przestępstwo); zob. W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Wydawnictwo Zakamycze 2003, s. 131 i n. Nakaz wyłączności ustawowej w określeniu czynu zabronionego pod groźbą kary wynika z ustrojowej zasady podziału władzy (zob. L. Gardocki, *Prawo karne*, Wydawnictwo C. H. Beck 2003, s. 14). Zgoda na szczególnie intensywną ingerencję władzy publicznej w sferę podstawowych wolności i praw osoby musi stanowić prerogatywę władzy ustawodawczej, i to we właściwej dla parlamentu formie wypowiedzi (zob. R. Dębski, *Pozastawowe znamiona przestępstwa: o ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu czynu zabronionego nie określonych w ustawie*, Łódź 1995, s. 25; W. Wróbel, *Zmiana normatywna*, s. 102 i n.; A. Barczak-Oplustil, *Obowiązywanie zasady nullum crimen sine lege, wybrane problemy*, CzPKiNP 2013, nr 3., s. 15 i n., A. Zoll, *Komentarz do art. 1 Kodeksu karnego*, teza 50.

⁴⁰³ Zob. A. Zoll, *Zasada określoności czynu zabronionego pod groźbą kary w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, w: M. Zubik, K. Budziło (red.), *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2006, s. 525 i n. Także: M. Grzybowski, *Konstytucyjne ujęcie odpowiedzialności karnej (uwagi na marginesie wykładni art. 42 ust. 1 Konstytucji)* w: P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa profesora Andrzeja Zolla*, Warszawa 2012, t. I, s. 131.

⁴⁰⁴ Zasady *nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poenali* sformułował po raz pierwszy Paul Johann Anselm von Feuerbach, ale tkwią one w dorobku oświecenia, zob. P.J.A. von Feuerbach, *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland geltenden Peinlichen Rechts*, Giessen 1801, s. 20. Również: M. Tomczyk, *Zasada nullum crimen sine lege certa i jej ograniczenia*, s. 101-102

⁴⁰⁵ A. Zoll, w: K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny*, s. 27. W nauce wyróżnia się jeszcze postulat adresowany do organu stosującego prawo, aby poprzez wsteczne działanie ustawy, nie pogarszać sytuacji prawnej sprawcy czynu zabronionego (*nullum crimen sine lege praevia*), M. Tomczyk, *Zasada nullum crimen sine lege certa i jej ograniczenia na tle języka etniczno*, RPEiS, 2018, z. 2, s. 105.

⁴⁰⁶ A. Zoll, w: K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny*, s. 29.

karnego⁴⁰⁷. Typy czynów zabronionych, które nie odpowiadają zasadzie *nullum crimen sine lege*, nie są w stanie zrealizować tych funkcji prawa karnego, z których tzw. funkcja ochronna służy zabezpieczeniu ważnych dla rozwoju jednostki i funkcjonowania społeczeństwa dóbr przed atakami na nie ze strony osób naruszających normy prawne. Zadaniem prawa karnego jest jednak również zabezpieczać jednostkę przed ingerencją w jej prawa, pod pretekstem wykonywania funkcji ochronnej⁴⁰⁸. To zadanie wypełnia funkcja gwarancyjna prawa karnego⁴⁰⁹.

Wprowadzając art. 178a do Kodeksu karnego w zakresie, w jakim penalizuje prowadzenie pojazdu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym pod wpływem środka odurzającego ustawodawca nie przedstawił dostatecznych argumentów uzasadniających taką decyzję. Nie wskazał również powodów, dla których zachowania te obwarował stosunkowo wysoką sankcją karną. Błędny sposób kryminalizacji, uniemożliwiający oddzielenie zakresu typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k. od wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. także powoduje, że chociaż w zamierzeniu ustawodawcy wprowadzenie art. 178a k.k. miało służyć utworzeniu typu czynu zabronionego wyższej „kategorii” w stosunku do wykroczenia z art. 87 § 1 k.w, pozwalającego na stosowanie surowszej odpowiedzialności karnej, to właśnie z uwagi na brak takiego rozgraniczenia, w zakresie, w jakim przepis ten posługuje się znamieniem „pod wpływem środka odurzającego”, norma wyprowadzona z treści art. 178a § 1 k.k. nie może wykonać tego zadania oraz oczywiście narusza zasadę *nullum crimen sine lege certa*, wyznaczającą wzorzec konstytucyjności danego przepisu o charakterze punitarywnym.

Decyzja o wprowadzeniu przepisu art. 178a k.k. była błędna także w świetle zasad logiki formalnej. Na znamię, którym ustawodawca posłużył się w tym przepisie, można bowiem patrzeć jako na definicję nominalną, konstrukcyjną.⁴¹⁰ Za jej pomocą ustawodawca zamierzał wprowadzić do porządku prawnego pojęcie „stan pod wpływem środka odurzającego”. Z tego punktu widzenia znamię to obarczone jest jednak błędem logicznym. Ustawodawca terminem „środek odurzający” posłużył się bowiem w stanie prawnym, w którym znaczenie tego terminu nie różniło się od innego – „środek działający podobnie do alkoholu”. Z powodu braku podstaw do rozróżnienia znaczenia obu tych terminów, użycie pierwszego z nich do tworzenia znamion odrębnego typu czynu

⁴⁰⁷ M. Tomczyk, *Zasada nullum crimen sine lege certa i jej ograniczenia*, s. 105.

⁴⁰⁸ Środki, którymi dysponuje państwo przy realizacji funkcji ochronnej, wkraczają w podstawowe wolności i prawa jednostki gwarantowane konstytucyjnie, dlatego normy pozwalające państwu na stosowanie tych środków muszą mieć też podstawy konstytucyjne, zamieszczone przede wszystkim w art. 31 ust. 3 i art. 42 ust. 1 Konstytucji, zob. A. Zoll, w: A. Zoll (red) i in., *Kodeks karny*. Tom I, s. 34 oraz powołana tam literatura.

⁴⁰⁹ Ibidem. Również: A. Grześkowiak (red.), K. Wiak (red.), *Prawo karne*, s. 19-20.

⁴¹⁰ Definicję nominalną określa się jako wypowiedź spełniającą tzw. warunek przekładalności (eliminowalności), co oznacza, że dla każdego zdania zawierającego wyraz definiowany można na podstawie tej definicji podać równoważne mu zdanie, wyrazu definiowanego nie zawierające. Z definicją konstrukcyjną mamy do czynienia, gdy wprowadzającemu nowemu słowu nadajemy określone znaczenie lub słowu o znaczeniu już zastanemu w języku, nadajemy inne znaczenie, niż dotychczas używane. R. Trybuz, *Logika, definicje*, Katedra Logiki KUL 2013, tekst dostępny on-line na: <http://trypuz.pl/slajdy/definicje.pdf> [dostęp: 3 kwietnia 2020].

zabronionego było wobec tego błędne. Tym bardziej błędem było użycie terminu środek odurzający do scharakteryzowania zachowań „podniesionych” w taki sposób do rangi przestępstwa.

Wprowadzeniem art. 178a k.k. ustawodawca naruszał również zasady techniki prawodawczej, służące – jak słusznie zauważa się w literaturze przedmiotu – konkretyzacji treści zasady *lex certa*. Stanowią bowiem konkretne, redakcyjno–techniczne wytyczne określające sposób formułowania przepisów. Wytyczne te są dla ustawodawcy czytelną instrukcją określającą, jak należy zredagować przepis, aby nie sformułować go w brzmieniu dalekim od wzorca właściwego dla *nullum crimen sine lege certa*⁴¹¹. Istnienie utrwalonego poglądu co do znaczenia terminu środek odurzający powodowało, że wprowadzając art. 178a do Kodeksu karnego, ustawodawca złamał jedną z istotniejszych zasad legislacyjnych głoszącą, że do oznaczania jednakowych pojęć, należy używać tożsamyh określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami⁴¹². Nie będąc w stanie odróżnić od siebie zakresu znaczeniowego terminów: środek działający podobnie do alkoholu i środek odurzający, ustawodawca na określenie takich samych pojęć nie tylko nie powinien był wobec tego używać różnych określeń, ale również nie powinien był „sugerować”, że termin środek odurzający traktuje jako termin odnoszący się do środków psychoaktywnych wyższego rzędu w relacji do kategorii środek działający podobnie do alkoholu, o której mowa w art. 87 k.w. W konsekwencji zadekretowanie w ustawie, że stan powodowany użyciem środków odurzających ma kwalifikowany (poważniejszy) charakter, było błędem legislacyjnym o daleko idących konsekwencjach.

3.3.2. Wykroczenia penalizujące prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej na tle zasady *nullum crimen sine lege*

Zagadnienie konstytucyjności występkę z art. 178a § 1 k.k. wymaga zwrócenia uwagi również na normatywny kształt typów czynów zabronionych z art. 87 § 2 i § 1a k.w. Warto zauważyć, że odmiennie niż w art. 178a § 1 k.k i w art. 87 § 1 k.w., przepisy te dotyczą wyłącznie prowadzenia pojazdu na drodze publicznej, w strefie zamieszkania oraz strefie ruchu. Regulacja taka może budzić zastrzeżenia, ponieważ ruch komunikacyjny, z wykorzystaniem pojazdów niemechanicznych, odbywa się również w powietrzu oraz na wodzie. Ustawodawca postanowił wyłączyć jednak sfery te spod regulacji z art. 87 § 1a oraz § 2 k.w.⁴¹³. Niezależnie od tego, że

⁴¹¹ M. Tomczyk, *Zasada nullum crimen sine lege certa i jej ograniczenia*, s. 108.

⁴¹² Tak stanowi § 10 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r., w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn. Dz. U z 2016 r., poz. 283).

⁴¹³ Odnośnie komunikacji wodnej, ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 350) stanowi, że osobie znajdującej się po użyciu alkoholu lub

w sferze ruchu drogowego powołane przepisy stanowią swego rodzaju dopełnienie odpowiedzialności za prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu, sposób ich ustawowej regulacji daleki jest również od wyżej wskazanych konstytucyjnych standardów prawa punitywnego, co narusza podstawowe funkcje prawa karnego *sensu largo* (gwarancyjną i ochronną).

Należy przypomnieć, że aktualna treść art. 87 k.w. znacząco różni się od pierwotnej. Problem relacji wykroczeń z art. 87 k.w. do podstawowych zasad porządku prawnego zaistniał już w momencie, gdy ustawodawca przepis ten postanowił w zasadniczym stopniu znowelizować, dostosowując do definicji zamieszczonej w ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Nie zważając na niebezpieczeństwo konfliktu z zasadami odpowiedzialności o charakterze punitywnym⁴¹⁴, zdecydowano, że od 1 lipca 1985 r. karze aresztu albo grzywny nie niższej niż 10.000 zł będzie podlegał ten, kto znajdując się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym. W art. 87 § 2 k.w. penalizacji poddano takie samo zachowanie, jeżeli miało ono miejsce na drodze publicznej, a sprawca prowadził inny pojazd, niż mechaniczny. W wyniku wspomnianej nowelizacji, przepis art. 87 k.w. przestał jednak odpowiadać wzorcowi wynikającemu z zasady *lex certa*. Nie zostało to dostrzeżone zarówno w orzecznictwie, jak i w literaturze przedmiotu⁴¹⁵, a i obecnie nie zwraca się na to w istocie

podobnie działającego środka zakazane jest prowadzenie w ruchu wodnym statku lub innego obiektu pływającego, który nie jest pojazdem mechanicznym (art. 35). Wykroczenie to zagrożone jest karą grzywny. Dodatkowo, zgodnie z art. 127 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 60), kto prowadzi statek morski lub statek żeglugi śródlądowej, jacht morski lub śródlądowy, lub wykonuje obowiązki w zakresie bezpieczeństwa statku, jego ochrony lub zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska morskiego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, podlega karze pieniężnej do wysokości nieprzekraczającej dwudziestokrotnego przeciętnego wynagrodzenia za rok poprzedzający, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” dla celów emerytalnych i rentowych. Odnośnie komunikacji powietrznej, w obecnym stanie prawnym brak jest regulacji odnoszącej się bezpośrednio do prowadzenia statku powietrznego, który można uznać za pojazd nie mechaniczny. Jakkolwiek ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. - Prawo lotnicze (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 1970), zawiera przepis zakazujący wykonywania lotów i innych czynności lotniczych w przypadku utraty wymaganej sprawności psychicznej i fizycznej (art. 211 ust. 6), to można mieć wątpliwości, czy przepis ten ma zastosowanie do sytuacji, gdy prowadzący np. szybowiec znajduje się pod wpływem środków psychoaktywnych. Powodem jest fakt, że ustawowy zakaz łączony jest z utratą zdolności fizycznych lub psychicznych. Z uwagi na gwarancyjny charakter prawa karnego, nie sposób jednoznacznie stwierdzić, że utarta zdolności do bezpiecznego uczestniczenia w ruchu powietrznym, spowodowana zażyciem substancji psychoaktywnej, może zostać zaliczona do jednego z powyższych stanów organizmu.

⁴¹⁴ Jak słusznie zauważono, „Nie było tak, że w Polsce Ludowej o *nullum crimen sine lege* zupełnie zapomniano. Zaczęto przypominać sobie o niej już w okresie po odwilży. A. Zoll podkreśla nawet, że praktyka okresu PRL wypracowała rozumienie tej zasady w ścisłym powiązaniu z zasadą demokratycznego państwa prawa, a zatem była zauważana w literaturze i orzecznictwie jeszcze przed zmianami ustrojowymi z 1998 r.” Zob. M. Tomczyk, *Zasada nullum crimen sine lege i jej ograniczenia*, s. 104.

⁴¹⁵ Powód braku zainteresowania konsekwencjami nowelizacji art. 87 k.w. wynikał zapewne z faktu, że w zasadzie nie zdarzały się przypadki zatrzymywania osób prowadzących pojazd pod wpływem narkotyków, zaś te nieliczne przypadki stanowiły przedmiot spraw rozpoznawanych przez Kolegia ds. wykroczeń, w których zasiadały osoby nie zwracające szczególnej uwagi na problemy o charakterze teoretycznym.

większej uwagi, o czym świadczy brak jakichkolwiek opracowań naukowych dotyczących tego zagadnienia.

Powyższe twierdzenie o sprzeczności art. 87 k.w. z zasadą *nullum crimen sine lege certa* uzasadnia w pierwszym rzędzie okoliczność, że zmieniona treść przepisu nie pozwala oddzielić zachowań dozwolonych od zachowań zabronionych przez prawo. Eliminując imiesłów dookreślający stan, w jakim musi znajdować się osoba prowadząca pojazd, aby ponosić odpowiedzialność za wykroczenie z art. 87 k.w., ustawodawca w istotny sposób zmienił bowiem zasady odpowiedzialności za zachowanie objęte treścią § 1, ale i § 2 tego przepisu⁴¹⁶. W rezultacie, chociaż wykroczenia z art. 87 § 1 i § 2 k.w. pozostały typami zagrożenia abstrakcyjnego, to jednak źródłem zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu komunikacyjnym przestał być kierujący pojazdem w stanie wskazującym na spożycie alkoholu lub innego, podobnie działającego środka. Jego miejsce „zajął” prowadzący pojazd w stanie uzależnionym od stopnia intoksykacji wywołanej zażyciem określonej substancji psychoaktywnej. Podstawowego znaczenia, decydującego o kryminalizacji, nabrała okoliczność odnosząca się do ilości spożytego alkoholu lub zażytego środka psychoaktywnego. Wynika to z faktu, że ustawodawca posłużył się sformułowaniem „w stanie po użyciu”, który wyklucza twierdzenie, że zażyty środek pozostaje bez wpływu na organizm sprawcy, a ściślej jego zdolności psychomotoryczne.

Brak zgodności art. 87 k.w. z zasadą *lex certa*, w zakresie, w jakim penalizuje prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu wynika z faktu, że Kodeks wykroczeń wskazuje dozwolony poziom intoksykacji alkoholem. W myśl obowiązujących przepisów, nie odpowiada za wykroczenie z art. 87 § 1 lub § 2 k.w. sprawca, w którego organizmie stwierdzono obecność alkoholu w ilości do 0,2 ‰ lub 0,1 mg /dm³. Również w przypadku wykroczenia polegającego na prowadzeniu pojazdu pod wpływem innego rodzaju substancji psychoaktywnej, warunkiem odpowiedzialności powinna być wobec tego określona ilość środka w organizmie sprawcy, wyższa od zera. Ustawodawca to jednak pominął, dlatego należy wysunąć wniosek, że jego zdaniem, za wykroczenie z art. 87 k.w. powinien odpowiadać również ten, w którego organizmie znajduje się nawet minimalna ilość substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, co jednak pozostaje w sprzeczności z zasadą ścisłej określoności typu czynu zabronionego.

Warunek intoksykacji na poziomie wyższym od zera wynika oczywiście z faktu, że w przypadku, gdy jest on bliski zera, środki psychoaktywne nie oddziałują na człowieka w sposób ograniczający chociażby tylko zdolności psychomotoryczne. Poza tym, skoro zdaniem ustawodawcy, kierujący pojazdem w stanie wywołanym zażyciem alkoholu w ilości skutkującej

⁴¹⁶ Por. Rozdz. I pkt 1.4.2.

stężeniem poniżej 0,1 mg/ dm³ w organizmie może „legalnie” uczestniczyć w ruchu drogowym, to brak jest powodów, aby osoba, w której organizmie znajduje się porównywalna ilość np. amfetaminy, była traktowana w sposób odmienny. Byłoby to bowiem niezgodne z podstawowymi zasadami prawa, w tym z zasadą równości wobec prawa, zawartą w art. 32 Konstytucji RP⁴¹⁷. Pomijając możliwość wyznaczenia limitu dozwolonej intoksykacji dla każdego środka psychoaktywnego, który nie jest alkoholem, przepis art. 87 k.w. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 1985 r., ze względu na to, że nie wskazuje zakresu dozwolonej intoksykacji środkami psychoaktywnymi, nie odpowiada zasadzie *nullum crimen sine lege certa* oraz nie realizuje funkcji ochronnej prawa karnego.

Dodatkowo, jak już wspomiano, w wyniku uchylecia art. 178a § 2 k.k., sytuacja prawna w zakresie penalizacji prowadzenia pojazdu niemechanicznego pod wpływem środków psychoaktywnych uległa dalszej zmianie. Odpowiadając na głosy krytyki podnoszące, że koszty ekonomiczne i społeczne kryminalizacji prowadzenia w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego innego pojazdu niż mechaniczny są nieadekwatne do uzyskanych efektów⁴¹⁸, ustawodawca zdecydował się przepis ten uchylić. Jednocześnie ustawą z 27 września 2013 r.⁴¹⁹ dokonano zmiany w obrębie art. 87 k.w., dodając do niego § 1a i § 4. W uzasadnieniu wskazano, że wykreślenie art. 178a § 2 k.k. nie miało na celu spowodowanie „całkowitej bezkarności za prowadzenie pojazdu innego niż mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub odurzenia”⁴²⁰. Zamiarem ustawodawcy była więc jedynie częściowa depenalizacja tego rodzaju zachowania. Dokonano tego jednak w sposób nie mający wcześniej precedensu, ale także bez niezbędnej w takich przypadkach analizy możliwości osiągnięcia zamierzonego przez ustawodawcę celu.

Przed 15 grudnia 2000 r. zachowanie polegające na prowadzeniu innego pojazdu niż mechaniczny na drodze publicznej albo w strefie zamieszkania w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka, zagrożone było karą aresztu do 14 dni albo karą grzywny. Nie istniała przy tym górna granica intoksykacji, mająca niewątpliwie ścisły związek z wyznaczeniem wyższej sankcji. Po nowelizacji z 27 września 2013 r. górna granica kary aresztu za zachowanie opisane w dodanym art. 87 § 1a k.w. wzrosła i to dwukrotnie. Za wykroczenie to grozi bowiem

⁴¹⁷ Zasada ta wymaga zachowania równości na płaszczyźnie stanowienia prawa (równość wobec prawa) oraz na płaszczyźnie stosowania prawa (...) Formuła, nakazująca takie samo traktowanie osób znajdujących się w takiej samej sytuacji oraz odmiennie traktowanie osób znajdujących się w sytuacji odmiennej, adresowana jest przede wszystkim do prawodawcy. To on, tworząc normy generalno-abstrakcyjne, powinien brać pod uwagę konieczność stanowienia norm o takiej samej lub różnej treści w zależności od wskazanych wyżej sytuacji. P. Tuleja (red.), P. Czarny, M. Wątor-Florczak, B. Naleziński, P. Radziejewicz, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, Warszawa 2019, s. 121.

⁴¹⁸ Zob. R.A. Stefański, *Zasadność kontrawercjonalizacji*, s. 58 i n. oraz przywołana tam literatura.

⁴¹⁹ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1247).

⁴²⁰ Druk sejmowy nr 378 Sejmu RP VII kadencji, tekst dostępny on-line na: www.druksejmowynr378/sejmrpVIIkadencji, [dostęp: 3 kwietnia 2021].

kara aresztu, której wysokość zgodnie z treścią art. 19 k.w. wynosi od 5 do 30 dni albo kara grzywny do 5000 zł⁴²¹. Sankcja ta została zrównana z tą, jaka przewidziana jest za prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym wodnym lub powietrznym, jednak w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka, a zatem w stanie teoretycznie znacznie mniej karygodnym niż ten, który jest powodem kryminalizacji w art. 87 § 1a k.w. W konsekwencji rodzi się pytanie, jaki jest normatywny charakter typu czynu zabronionego z art. 87 § 1a k.w., skoro posługuje się on nie tylko wyższą sankcją, ale też zawiera znamiona różniące się od tych, jakie zawarte są w art. 87 § 2 k.w.?

Jak się wydaje, w zamierzeniu ustawodawcy przepis ten miał służyć określeniu typu kwalifikowanego w stosunku do typu czynu zabronionego z art. 87 § 2 k.w. Obok wyższej sankcji, wskazuje na to również okoliczność, że w treści tego przepisu użyto zwrotu „pod wpływem” - paralelnego do tego, jakim posługiwano się w uchylonym art. 178a § 2 k.k. Jednocześnie formułując przepis art. 87 § 1a k.w. ustawodawca użył terminu „zapożyczonego” z art. 87 § 2 k.w. w celu wskazania źródła intoksykacji (podobnie działający środek), przy czym podobieństwo to należy niewątpliwie odnosić do działania alkoholu, które wyraża się w ustawowo zdefiniowanym stanie nietrzeźwości. Prowadzi to do wniosku, że „podobny” do stanu nietrzeźwości stan intoksykacji środkiem psychoaktywnym, o którym mowa w art. 87 § 2 k.w., ustawodawca zamierzał wskazać jako rację kryminalizacji w przypadku wykroczenia z art. 87 § 1a k.w.

Analogicznie jak w przypadku art. 178a § 1 k.k., w omawianym przepisie ustawodawca nie wskazał jednak kryteriów pozwalających zdefiniować w taki sposób utworzone znamię typu czynu zabronionego; w szczególności nie wskazano znamienia ilościowego. Nie może temu posłużyć użycie przymiotnika „podobny”, chociażby z uwagi na zakaz posługiwania się analogią na gruncie wykładni znamion typu czynu zabronionego. Przede wszystkim jednak, jak wykazano wcześniej w rozdziale II, alkohol oraz pozostałe środki psychoaktywne działają w sposób odmienny. Oznacza to, że tak samo, jak ma to miejsce w przypadku typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k., nie istnieje możliwość wskazania różnicy pomiędzy znamionami konstytuującymi wykroczenie z art. 87 § 2 k.w. i wykroczenie z art. 87 § 1a k.w., a w rezultacie granicy dzielącej oba typy czynu zabronionego.

⁴²¹ W wyniku nowelizacji z 2 grudnia 2021 r. (Dz. U, poz 2328), dolna granica grzywny za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w., a w konsekwencji również za wykroczenie z art. 87 § 1a k.w., została podniesiona do 2500 zł. Niejasna jest za to sytuacja w zakresie górnej granicy kary grzywny grożącej za wykroczenie z art. 87 § 1a k.w. Wspomnianą nowelą dodano przepis art. 24 § 1a, zgodnie z którym, za wykroczenia określone w art. 86 § 1, § 1a i § 2, art. 86b § 1, 87 § 1, art. 92 § 1 i § 2, art. 92a § 2, art. 92b, art. 93 § 1, art. 94 § 1, art. 96 § 3, art. 97a grzywnę wymierza się w wysokości do 30 000 zł. Powstaje pytanie, czy skoro art. 87 § 1a, stanowi, że „tej samej karze” co za wykroczenie z art. 87 § 1, podlega sprawca tego wykroczenia, to oznacza, że podwyższenie górnej granicy grzywny w sposób opisany w art. 24 § 1a, odnosi się również do wykroczenia z art. 87 § 1a k.w.? Jak się wydaje, intencją ustawodawcy nie było jednak zaostrzenie górnej granicy kary grzywny także za wykroczenie z art. 87 § 1a k.w. Gdyby tak było, wskazałby to wprost w art. 24 § 1a k.w.

Użycie w treści obu powołanych wyżej przepisów różnych wyrażen przyimkowych: „po użyciu” i „pod wpływem”, wbrew zamierzeniom ustawodawcy, nie pozwala na dokonanie rozgraniczenia znamion art. 87 § 2 k.w. i art. 87 § 1a k.w. Bez znaczenia pozostaje fakt, że wyrażenie „pod wpływem” w dalszym ciągu służy do opisu stanu uzasadniającego kryminalizację za występki z art. 178a § 1 k.k., będący (przynajmniej w zamyśle ustawodawcy) wyższą kategorią typu czynu zabronionego, w relacji do wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. Poglądu tego nie może również zmienić to, że w języku potocznym wyrażeniem „pod wpływem” określa się stan tego, kto pozostaje pod działaniem alkoholu albo narkotyku; jest na haju, odurzony⁴²². Tylko z pozoru jest więc wyrażeniem pozwalającym opisać okoliczność o charakterze kwalifikowanym. Bez znamienia ilościowego, pozwalającego – jak ma to miejsce w przypadku alkoholu – wskazać w sposób jednoznaczny, jaki stan jest znamieniem danego typu czynu zabronionego, użycie różnych wyrażen, nie posiadających ustawowych definicji lub przynajmniej ugruntowanych znaczeń w języku prawnym, lecz będących wyrażeniami bliskoznacznymi, nie może służyć sformułowaniu znamion różnych typów czynów zabronionych, w szczególności typu podstawowego i kwalifikowanego. Wynika to oczywiście z konstytucyjnej zasady *nullum crimen sine lege certa*, znajdującej odzwierciedlenie w gwarancyjnej funkcji prawa karnego.

Argument ten przesądza ostatecznie, że wobec braku podstaw do wskazania, jakie zachowania nie podlegają penalizacji na podstawie art. 87 § 2 k.w., lecz realizują (już) znamiona typu zawartego w art. 87 § 1a k.w., oba typy czynów zabronionych penalizują takie samo zachowanie, jeżeli środkiem intoksykacji jest substancja psychoaktywna, różna od alkoholu, a wobec tego przepisu art. 87 § 1a k.w. nie można uznać za typ kwalifikowany w stosunku do typu czynu zabronionego opisanego w art. 87 § 2 k.w.

Powyższe uzasadnia również twierdzenie, że ponieważ tego rodzaju regulacja narusza regułę wewnętrzną określoności typów czynów zabronionych wymagającą jednoznacznego wskazania, jakie zachowanie realizuje znamiona określonego typu czynu zabronionego, decyzja ustawodawcy o wprowadzeniu art. 87 § 1a k.w. była błędna z punktu widzenia realizacji założonego przez ustawodawcę celu zaostrenia sankcji za określone w nim zachowania. Decyzja ta była błędna także z logicznego punktu widzenia z tych samych powodów, dla których błąd ten należy przypisać decyzji ustawodawcy o wprowadzeniu art. 178a do Kodeksu karnego oraz naruszała zasadę techniki prawodawczej. Chcąc zaostrić odpowiedzialność za prowadzenie pojazdów niemechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środków psychoaktywnych ustawodawca mógł to niewątpliwie zrobić np. poprzez podniesienie górnej granicy sankcji do zamierzonego przez siebie poziomu. Nie powinien był jednak tworzyć odrębnych przepisów –

⁴²² *Synonim*, tekst dostępny na stronie: <https://synonim.net/synonim/pod+wp%C5%82ywem> [dostęp: 5 kwietnia 2021].

zwłaszcza w zakresie kryminalizacji zachowań polegających na intoksykacji środkami różnymi od alkoholu. Zaostrzenie sankcji w art. 87 § 2 k.w., nie doprowadziłoby oczywiście do zlikwidowania wszystkich wskazanych wyżej problemów, chociażby braku zakresu dozwolonej intoksykacji środkami psychoaktywnymi. Stwarzałoby jednak podstawę do stosowania surowszej odpowiedzialności wobec niektórych sprawców, co niewątpliwie było głównym zamierzeniem ustawodawcy. W świetle obowiązujących przepisów jest to zaś niemożliwe do zrealizowania⁴²³. Przedmiotowa nowelizacja z 27 września 2013 r. pogłębiła jedynie istniejący już wcześniej stan „niepewności prawa”⁴²⁴, w wyniku dalszego, radykalnego zaostrzenia sankcji, nie znajdującego jednak uzasadnienia.

3.4. Konsekwencje braku dostatecznej określoności typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k.

3.4.1. Problem błędu

W zakresie rozważań nad brakiem rozgraniczenia przepisów art. 87 § 1 k.w. i art. 178a § 1 k.k. należy poruszyć również kwestię błędu „domykającą” w pewien sposób, problematykę relacji powołanych przepisów do podstawowych zasad prawa karnego. Warto podkreślić, iż zarzut pozostawania w błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego stanowi jeden z najczęstszych zarzutów wysuwanych przez obronę. Podnosi się, że sprawca nie miał świadomości pozostawania w stanie o którym mowa w art. 178a § 1 k.k.,

⁴²³ Świadczą o tym chociażby wyniki przeprowadzonych na potrzeby niniejszej rozprawy doktorskiej badań akt sądowych dotyczących okresu od 2015 r. do końca 2019 r., Pokazują one, że organy ścigania nie dostrzegają czynów podlegających kwalifikacji na podstawie art. 87 § 1a k.w., jeżeli chodzi o prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu. W analizowanym okresie, do sądu nie wpłynął ani jeden wniosek o ukaranie, którego przedmiotem byłoby wykroczenie z art. 87 § 1a k.w., popełnione pod wpływem środków psychoaktywnych. Z danych udostępnionych przez Komendę Główną Policji wynika, że w 2017 r. w Polsce zatrzymano 31 osób, które prowadziły inny pojazd, niż mechaniczny po użyciu substancji psychoaktywnej. Nie wiadomo jednak, czy którykolwiek z tych czynów zakwalifikowano jako wykroczenie z art. 87 § 1a k.w.

⁴²⁴ Zasada zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa opiera się na pewności prawa, rozumianej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego jako pewien zespół cech przysługujących prawu, które zapewniają jednostce bezpieczeństwo prawne. Dzięki tym cechom prawa jednostka ma możliwość podejmowania decyzji o swoim postępowaniu w oparciu o pełną znajomość przesłanek działania organów państwowych oraz konsekwencji prawnych, jakie jej działania mogą pociągnąć za sobą. Jednostka winna mieć możliwość określenia zarówno konsekwencji poszczególnych zachowań i zdarzeń na gruncie obowiązującego w danym momencie stanu prawnego, jak też oczekiwać, że prawodawca nie zmieni ich w sposób arbitralny. Bezpieczeństwo prawne jednostki związane z pewnością prawa umożliwia więc przewidywalność działań organów państwa, a także prognozowanie działań własnych. Nie jest to wyłącznie przejaw bezdusznego legalizmu, lecz warunek konieczny wolności obywatela w państwie. Przewidywanie i dokonywanie wyborów w oparciu o pewną wiedzę na temat obowiązującego prawa umożliwia jednostce organizację jej życiowych spraw i przyjmowanie odpowiedzialności za własne decyzje. Bezpieczeństwo prawne skorelowane jest także z godnością osoby, gdyż stanowi manifestację szacunku porządku prawnego dla jednostki, jako istoty autonomicznej i racjonalnej. Por. Wystąpienie dr Janusza Kochanowskiego Rzecznika Praw Obywatelskich na konferencji naukowej „Język polskiej legislacji, czyli język przekazu, a stosowanie prawa”, tekst dostępny na stronie: <https://www.rpo.gov.pl/pliki/1165502902.pdf> [dostęp: 6 kwietnia 2021].

a w konsekwencji nie miał także świadomości, iż zrealizował znamiona tego typu czynu zabronionego lub innego posługującego się znamieniem „stan pod wpływem środka odurzającego”.

W ujęciu teoretycznym, przyczyną każdego rodzaju błędu jest deficyt w zakresie wiedzy, co do pewnej rzeczywistości. Dla wystąpienia błędu dezaktualizującego umyślność, a tym samym przestępność czynu istotne jest wyłącznie to, że sprawca nie posiada świadomości okoliczności składających się na znamiona danego typu czynu zabronionego lub mylnie sobie je wyobraża⁴²⁵. Inaczej jest w przypadku błędu co do prawa. Urojenie bezprawności lub karalności jest pozbawione karnoprawnego znaczenia. Możliwość dysponowania wiedzą o rzeczywistym stanie rzeczy jest jednak warunkiem występowania każdego rodzaju błędu w znaczeniu prawnym. Przykładowo osoba, która nie może posiadać wiedzy, że dany przedmiot stanowi cudzą rzecz ruchomą, nie może mylić się co do tej okoliczności niezależnie od tego, czy nie ma świadomości, że rzecz do niej nie należy, czy jej się wydaje, że stanowi jej własność. Z kolei ten, kto nie posiada obiektywnej możliwości uświadomienia sobie bezprawności danego zachowania lub zapoznania się z treścią danego przepisu stanowiącego określony typ wykroczenia, nie może odpowiadać za popełnienie czynu zabronionego.

W przypadku błędu wyłączającego zamiar, istnienie niezaburzonej świadomości (będącej zaktualizowaną wiedzą) o okolicznościach odpowiadających znamionom typu czynu zabronionego, warunkuje możliwość wystąpienia błędu, ale też umożliwia postawienie zarzutu popełnienia przestępstwa w sposób umyślny⁴²⁶. Ponieważ występki z art. 178a § 1 k.k., można popełnić tylko umyślnie (ustawa nie przewiduje nieumyślnego popełnienia tego typu czynu

⁴²⁵ Słusznie jednak podnosi się w doktrynie prawa, że „na wiele sposobów można wykazać, że każdy błąd polega zarówno na nieświadomości, jak i na towarzyszącym jej mylnym wyobrażeniu, gdyż w miejsce elementów rzeczywistości, które nie zostały odzwierciedlone, powstają w świadomości sprawcy obrazy (wyobrażenia) nieodpowiadające obserwowanemu wycinkowi rzeczywistości. Musi tak być, ponieważ nieświadomość i mylne wyobrażenie to tylko dwie strony tego samego zjawiska W. Wolter. *Studia z zakresu prawa karnego*, Kraków 1947, s. 47.

⁴²⁶ Wymaga wyjaśnienia, że obecna treść art. 28 § 1 k.k., odnosi się do kwestii usprawiedliwionego błędu co okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego. Powodem nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 396) było to, że poprzedni brzmienie przepisu powtarzało pewną oczywistość, a tym samym art. 28 § 1 k.k. nie wprowadzał do Kodeksu karnego żadnej nowej treści, gdyż jedynie powtarzał informację wynikającą z art. 9 § 1 i 2 k.k. Intelktualny aspekt umyślności, scharakteryzowany w art. 9 § 1 k.k. polega na tym, że sprawca przewiduje możliwość popełnienia czynu zabronionego (ma pełną świadomość realizacji znamion przedmiotowych czynu zabronionego). Sprawca nie działa więc w błędzie co do okoliczności stanowiących te znamiona, co dodatkowo podkreślał art. 28 § 1 k.k. Nieświadomość jakiegokolwiek okoliczności stanowiącej znamię pozytywne lub błędne przekonanie o zachodzeniu okoliczności opisanej jako znamię negatywne typu czynu zabronionego pod groźbą kary wyłącza możliwość przyjęcia, że sprawca popełnił ten czyn umyślnie w rozumieniu art. 9 § 1 k.k. i do stwierdzenia tego faktu nie jest potrzebny żaden dodatkowy przepis. Por. M. Małecki, *Usprawiedliwiony błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego w świetle nowelizacji art. 28 § 1 k.k.*, e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych. Tekst dostępny na stronie: czpkinp.pl [dostęp: 6 kwietnia 2021 r.]. Z tego też powodu ustawodawca zdecydował się dokonać nowelizacji art. 28 § 1 k.k. postanawiając, że w przypadku usprawiedliwionego błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego, sprawca nie popełni przestępstwa w sposób nieumyślny. Nieusprawiedliwiony błąd należy do charakterystyki realizacji znamion typu czynu zabronionego w sposób nieumyślny.

zabronionego), z pozoru błąd sprawcy co do okoliczności, będących desygnatami znamion tego typu czynu zabronionego, wyłącza przestępczość określonego zachowania⁴²⁷.

Należy zatem zadać pytanie, czy sprawca nie mając świadomości, w jaki sposób zostanie zakwalifikowany jego czyn (warto zważyć, iż nie może mieć takiej świadomości z przyczyn o których była już mowa) pozostaje w błędzie co do okoliczności będącej znamieniem typu czynu zabronionego opisanego w art. 178a § 1 k.k., czy też brak takiej świadomości należy oceniać w inny sposób? Aby znaleźć odpowiedź należy przypomnieć, że warunkiem błędu jest istnienie świadomości dotyczącej tego jaka jest rzeczywistość, na którą sprawca zamierza oddziaływać, co dotyczy także oceny prawnej takiego zachowania. W przypadku kryminalizacji prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, możliwość taka nie istnieje, jednak tylko w pewnym zakresie (w przypadku intoksykacji alkoholem, sprawca może mieć świadomość, że jego zachowanie jest przestępstwem, lub tylko wykroczeniem). Nawet gdyby bowiem uznać, że toksykologia i medycyna są w stanie udzielić odpowiedzi na pytanie jak zakwalifikować stan, w którym znajduje się sprawca, tzn. czy jego zachowanie realizuje znamiona występku z art. 178a § 1 k.k., to nie sposób wymagać, aby kierujący pojazdem dysponował podobnego rodzaju wiedzą. W konsekwencji sprawca nie dysponuje świadomością, czy zachowanie, którego się dopuścił, stanowi przestępstwo czy wykroczenie.

Niewątpliwie może jednak stwierdzić (jeżeli nie zachodzą inne okoliczności wyłączające taką możliwość), że prowadzi pojazd mechaniczny np. w ruchu drogowym w stanie przynajmniej ograniczającym zdolność do bezpiecznej jazdy. Nie wie jednak, bo wiedzieć nie może, czy dopuszcza się przestępstwa, czy wykroczenia. Sprawca nie mając świadomości kwalifikacji czynu, nie może pozostawać wobec tego w błędzie co do okoliczności typu czynu zabronionego. Czym innym jest bowiem błędne odbicie określonego wycinka rzeczywistości, charakteryzowanego znamionami danego typu czynu zabronionego w świadomości sprawcy, w sytuacji możliwości stwierdzenia rzeczywistego stanu rzeczy, (który sprawca z jakichś powodów może nie rozpoznawać), a czym innym brak możliwości stwierdzenia, że dane zachowanie realizuje znamiona określonego typu czynu zabronionego. Błąd, co do znamienia ma miejsce tylko w pierwszym przypadku. W drugim przypadku mamy do czynienia z sytuacją, którą można określić mianem „dezorientacji”, spowodowanej wadliwą regulacją prawną. Błąd w rozumieniu prawa karnego nie może polegać na tym, że sprawca nie mając możliwości stwierdzenia, jak w świetle prawa oceniane jest jego zachowanie, myli się co do tej oceny (sądząc np., że popełnił wykroczenie). W rezultacie osoba, która nie jest w stanie stwierdzić, czy jej zachowanie realizuje znamiona występku z art. 178a § 1 k.k., nie może pozostawać w błędzie co

⁴²⁷ A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom I, s. 268

do znamienia „pod wpływem środka odurzającego”, a w konsekwencji z tego powodu zostać uwolniona od odpowiedzialności karnej.

Ponieważ sprawca, co do zasady ma świadomość bezprawności swojego postępowania⁴²⁸, a jedynie nie wie, jak zostanie ono zakwalifikowane, nie może bronić się również zarzutem błędu, co do prawa. Art. 30 k.k., regulujący instytucję błędu, co do oceny prawnej odnosi się jedynie do przypadków nieświadomości bezprawności czynu w sytuacji, gdy sprawca miał możliwość rozpoznania stanu zgodnego z prawem (może to być również niemożliwe z powodu np. braku poczytalności, czy występowania anormalnej sytuacji motywacyjnej). Poza tymi przypadkami sytuacje, gdy sprawca mylnie wyobraża sobie, że jego zachowanie jest zgodne z prawem, należą do rzadkości⁴²⁹. Z punktu widzenia odpowiedzialności za występki z art. 178a § 1 k.k., jeżeli nie zachodzi, któraś z okoliczności wyłączających winę, jakkolwiek występki taki nie należy do kategorii *mala per se*, to jednak biorąc pod uwagę obecny stan świadomości prawnej społeczeństwa, należy stwierdzić, że osoba, która będąc pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, prowadzi pojazd mechaniczny w gruncie rzeczy zdaje sobie sprawę z bezprawności swojego postępowania, nawet jeżeli nie wie w jaki sposób zostanie zakwalifikowane jej zachowanie. Świadomość oceny prawnej czynu, w świetle znamion określonego typu czynu zabronionego jest bowiem kwestią wtórną w stosunku do świadomości, że dane zachowanie narusza normę karną. W rezultacie, ponieważ sprawca nie może podnosić, że pozostawał w błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię występkę z art. 178a § 1 k.k., ani też nie może bronić się zarzutem braku świadomości bezprawności swojego zachowania, nie powinien z tych powodów zostać uwolniony od odpowiedzialności karnej.

Rozważając ewentualność, czy sprawca czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu, powinien odpowiadać wobec tego za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. zauważyć należy, że odmiennie niż

⁴²⁸ Należy zgodzić się z poglądem, że przypadki zupełnie niezawinionej nieświadomości bezprawności zdarzają się niezwykle rzadko. I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu*, Warszawa 1978, s. 228

⁴²⁹ Jak słusznie zwraca się uwagę, odpowiadając na pytanie, w jakich sytuacjach błąd co do prawa w postaci nieświadomości bezprawności jest pojęciowo w ogóle możliwy, czyli - innymi słowy - kiedy bezprawność może pozostać dla sprawcy nierozpoznawalna, należy odwołać się do znanego w dogmatyce prawa karnego podziału przestępstw na *mala per se* oraz *mala prohibita*. W przypadku tych pierwszych popełniony czyn stanowi zło samo w sobie, jest on bowiem naruszeniem podstawowych wartości, wspólnych dla niekiedy nawet bardzo odległych systemów kulturowych, a znajdujących mocne oparcie oraz ochronę również w pozaprawnych normach postępowania (np. moralnych lub obyczajowych). W odniesieniu do tego rodzaju czynów, z którymi negatywna ocena staje się poniekąd immanentnie powiązana, nieświadomość bezprawności jest po prostu nie do pomyślenia, gdyż jej obiektywna rozpoznawalność w systemie kulturowym, do którego należy sprawca, jest całkowicie oczywista. Trudno sobie wszak wyobrazić, by np. sprawca przestępstwa zabójstwa, rozboju, kradzieży czy zgwałcenia mógł sensownie tłumaczyć się tym, iż co prawda zabił, ukradł lub zgwałcił, lecz nie uświadamiał sobie negatywnej prawnej oceny takiego zachowania. Z kolei w przypadku drugiej grupy przestępstw (*mala prohibita*) sprawa przedstawia się zupełnie inaczej. Tutaj bowiem rozerwana zostaje więź pomiędzy normami prawnymi z jednej strony a normami moralnymi lub obyczajowymi z drugiej, zakotwiczonymi w systemie tradycyjnie wyznawanych lub internalizowanych przez społeczeństwo wartości. Nieświadomość bezprawności jest w takich sytuacjach najzupełniej zrozumiała, zbyt zawile są bowiem refleksy pewnych czynów na stosunki społeczne, aby każdy człowiek dojrzał tu przez normę prawną jej społeczne jądro. W. Wolter, *Z problematyki błędu*, Problemy Kryminalistyki 1959, nr 20, s. 504.

w przypadku przestępstwa, sprawcę ekskulpuje usprawiedliwiony błąd co do karalności takiego zachowania. Zaostrzenie kryteriów niepodlegania odpowiedzialności na gruncie wykroczeń nie powoduje jednak zasadniczej różnicy w zakresie tego, czy osoba nie dysponująca świadomością kwalifikacji prawnej określonego zachowania, może bronić się zarzutem braku świadomości, w tym przypadku opartym na art. 7 § 1 k.w. Należy zauważyć, że podobnie, jak w przypadku błędu co do bezprawności, błąd co do karalności nie może polegać na braku świadomości, w jaki sposób zostanie zakwalifikowane dane zachowanie. Błąd ten polega bowiem na braku uświadomienia sobie faktu, że obowiązuje przepis wyrażający zakaz określonego postępowania, obwarowany karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny w sytuacji istnienia możliwości dysponowania taką świadomością. Natomiast sama okoliczność, iż sprawca nie posiada świadomości czy jego zachowanie realizuje znamiona wykroczenia czy przestępstwa nie stanowi błędu.

Inaczej jednak, niż w przypadku odpowiedzialności za przestępstwo, możliwość świadomości kwalifikacji prawnej czynu w pewnym sensie warunkuje błąd o którym stanowi art. 7 § 1 k.w. Sprawca, aby pozostawać w błędzie co do karalności czynu, w tym przypadku jako wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. musi mieć świadomość kwalifikacji prawnej swojego zachowania. Brak takiej świadomości skutkuje brakiem możliwości pozostawania w błędzie co do karalności, co jest sytuacją odmienną od tej, gdy sprawca tylko wyjątkowo może bronić się nieświadomością bezprawności swojego zachowania.

Odnosnie błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego określonego w art. 87 § 1 k.w., jakkolwiek ustawodawca nowelizując art. 28 k.k., w 2015 r.⁴³⁰, w podobny sposób nie zmienił art. 7 § 2 k.w., to należy wyrazić pogląd, że tylko usprawiedliwiony błąd, co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego, wyłącza odpowiedzialność za wykroczenia popełnione w sposób nieumyślny⁴³¹. Umyślność wyłącza oczywiście każdy błąd co do okoliczności będącej znamieniem czynu zabronionego, a zarzut taki mógłby zostać wysunięty, gdyby tylko sprawca miał możliwość stwierdzenia, że dane zachowanie realizuje znamiona wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. Ponieważ jest to jednak niemożliwe, kwestia błędu co do znamienia czynu zabronionego zasadniczo pozostaje bez znaczenia na gruncie odpowiedzialności za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. Sprawca nie może więc bronić się również zarzutem błędu, co do znamion wykroczenia z art. 87 § 1 k.w.

Pomimo tego skazanie osoby, która prowadząc pojazd mechaniczny pozostawała pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, za czyn z art. 87 § 1 k.w. należy uznać za niedopuszczalne. Pogląd zgodnie z którym, jeżeli sprawca nie może odpowiadać za występki

⁴³⁰ Przepis poddany został ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 396).

⁴³¹ Zgodnie z art. 5 k.w., wykroczenie można popełnić zarówno umyślnie, jak nieumyślnie.

z art. 178a § 1 k.k., ponieważ nie wiadomo, czy to czego się dopuścił wypełnia znamiona powołanego typu czynu zabronionego, a wobec tego powinien odpowiadać za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w., pomimo argumentu wyprowadzonego z zasady racjonalnego ustawodawcy, kłóci się z ideą państwa prawa, wymagającą respektowania podstawowych zasad odpowiedzialności karnej, z zasadą *nullum crimen sine lege* na czele. Te same względy – respektowanie zasady państwa prawa – nie pozwalają jednak również przyjąć, że zachowanie sprawcy realizuje znamiona występku z art. 178a § 1 k.k. Skazanie za występki zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 2 w sytuacji braku wyraźnej granicy dziejącej ten typ czynu zabronionego od wykroczenia, kryminalizującego w związku z tym analogiczne zachowanie, jest niedopuszczalne, także z uwagi na obowiązywanie zasady *lex certa*.

W dalszej kolejności należy rozważyć, czy uczynione wyżej ustalenia prowadzą do wniosku, że sprawca w ogóle nie powinien ponosić odpowiedzialności. Ewentualność taka nie wydaje się możliwa do przyjęcia ze względu na zasadę legalizmu⁴³², która wynika z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa użytkownikom ruchu drogowego. Osoba prowadząca pojazd mechaniczny pod wpływem substancji psychoaktywnej (np. amfetaminy) i nie panująca - ze względu na stan odurzenia - nad pojazdem nie może pozostawać bezkarna. Powyższy problem, konfliktu zasad rangi konstytucyjnej nie jest jednak możliwy do rozwiązania na gruncie obecnie obowiązującej regulacji prawnej⁴³³. Przepisy z art. 178a § 1 k.k., a także z art. 87 § 1 k.w., chociaż w praktyce pozwalają na ściganie osób prowadzących pojazd pod wpływem narkotyków, pozostają w ewidentnej sprzeczności z konstytucyjną zasadą *nullum crimen sine lege*, oraz nie są możliwe do racjonalnego stosowania. Wymagają tym samym zmian legislacyjnych, poprzedzonych szeroką dyskusją nad ostatecznym kształtem.

⁴³² W wąskim ujęciu zasada legalizmu to kategoryczna reguła, w myśl której organ procesowy, w ramach swoich kompetencji, obowiązany jest wszcząć i kontynuować postępowanie w sprawach o czyny pociągające za sobą stosowanie kary (przestępstwa), środków zabezpieczających lub wychowawczych. I. Nowikowski, *Uwagi o zasadzie legalizmu w kontekście poglądów prof. Z. Sobolewskiego, kwestie wybrane*, Ius at Administratio 2016, nr 3. W ujęciu szerokim zasadę tę odnosi się również do idei praworządności, Ibidem.

⁴³³ Odmiennie kwestia ta przedstawia się, jeżeli chodzi o odpowiedzialność za prowadzenie pojazdu niemechanicznego na drodze publicznej w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu w stanie – jak stanowi ustawa – po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu. W przypadku, gdy poziom intoksykacji środkiem psychoaktywnym jest niski, może powstać pytanie o istnienie świadomości bezprawności takiego zachowania. Jakkolwiek Kodeks wykroczeń brak winy wiąże jedynie z usprawiedliwioną nieświadomością karalności czynu, to jeżeli sprawca nie może bronić się zarzutem braku świadomości karalności, to tym bardziej nie może twierdzić, że nie miał świadomości bezprawności swojego postępowania. W konsekwencji, w sytuacji, gdy osoba prowadząca pojazd niemechaniczny ma świadomość, że jej stan, wywołany spożyciem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, może zagrażać bezpieczeństwu innych osób, i nie można przyjmować, że nie miała świadomości, że jest to zachowanie karalne, niewątpliwie powinna odpowiadać za wykroczenie z art. 87 § 2 lub § 1a k.w. Jak była o tym bowiem mowa, tylko wyjątkowo może bronić się zarzutem błędu co do znamienia typu czynu zabronionego (np. podnosząc, że nie wiedziała, że znajduje się w strefie ruchu). Na pytanie, jak zachowanie takie należy zakwalifikować, tzn. czy realizuje ono znamiona typu czynu zabronionego opisanego w art. 87 § 1a k.w., czy w art. 87 § 2 k.w., nie sposób jest jednak udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

3.4.2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo do prowadzenia pojazdu po wpływu substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu

Brak ustawowej granicy pozwalającej wskazać dokładnie obszar kryminalizacji objęty art. 178a § 1 k.k., różniący się od zachowań penalizowanych na podstawie z art. 87 § 1 k.w. w wypadku, gdy środkiem ograniczającym zdolność do bezpiecznej jazdy jest środek psychoaktywny różny od alkoholu, także stwarza trudności w zakresie przypisywania odpowiedzialności karnej wykraczającej poza przypadki osobistego wykonywania znamion określonego typu czynu zabronionego oraz usiłowanie. Zwykle jest to jednak pomijane w piśmiennictwie. Słusznie zwraca się uwagę, że rozszerzenie karalności w stosunku do czynu opisanego w części szczególnej Kodeksu karnego lub innej ustawie karnej, musi zawsze mieć normatywne umocowanie. Z uwagi na zdefiniowany w ustawie karnej zamknięty katalog form współdziałania przestępnego, nie istnieje możliwość uzupełnienia tego katalogu o dalsze postacie „ewentualnych przypadków karygodnego przyczynienia się do szkodliwego skutku które nie odpowiadałyby żadnej z opisanych w ustawie form współdziałania”⁴³⁴. W przeciwnym razie doszłoby do naruszenia art. 42 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 1 § 1 k.k. i odpowiednio art. 1 § 1 k.w.

Rodzi się pytanie, czy w świetle tego istnieje możliwość przypisania czynu będącego usiłowaniem występku z art. 178a § 1 k.k., skoro warunkiem ustalenia usiłowania jako formy stadialnej popełnienia przestępstwa jest stwierdzenie zamiaru popełnienia czynu zabronionego⁴³⁵? Pytanie to dotyczy również nakłaniania do popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., oraz udzielania pomocy do jego wykonania⁴³⁶. Kodeks karny w art. 13 § 1 k.k. uzależnia odpowiedzialność za formę stadialną czynu zabronionego, jaką jest usiłowanie od ustalenia, że sprawca, który swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, ma wyobrażenie obranego wcześniej celu⁴³⁷. Jak o tym już wspomniano, od strony intelektualnej umyślność warunkowana jest świadomością wszystkich tych okoliczności, które składają się na charakterystykę typu czynu zabronionego. Warunek ten nie będzie spełniony, gdy sprawca posiada

⁴³⁴ Zob. P. Kardas, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom II, wyd. III, s. 236-237.

⁴³⁵ Art. 13 § 1 k.k. stanowi, że odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje

⁴³⁶ Zgodnie z art. 18 § 2 k.k., odpowiada za podżeganie, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego. Za pomocnictwo odpowiada zaś ten, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek transportu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie (art. 18 § 3 k.k.).

⁴³⁷ Zamiar popełnienia czynu zabronionego polega na ukierunkowaniu zachowania na osiągnięcie określonego celu i sterowaniu tym zachowaniem. Na zamiar składają się strona intelektualna oraz woluntatywna. Zamiar jest warunkowany wyobrażeniem celu (strona intelektualna) i dążeniem opartym na motywacji jego osiągnięcia (strona woluntatywna); A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom I, s. 110.

jedynie bliżej nieokreślone wyobrażenie czynu⁴³⁸. Konieczność uświadomienia sobie wszystkich okoliczności, które składają się na charakterystykę typu czynu zabronionego wynika z faktu, że brak świadomości którejkolwiek z nich wyłącza umyślność. Nie można mieć świadomości istnienia bliżej nieokreślonej okoliczności, a tym samym nie można mylić się co do tego, czy ona zachodzi. Sprawca musi mieć więc świadomość, że jeżeli zacznie prowadzić pojazd mechaniczny, zaś uprzednio zażywał określone środki odurzające, będzie znajdował się w stanie realizującym znamiona przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. Pojawia się oczywiście pytanie, czy sprawca musi uświadamiać sobie, że będzie znajdował się „pod wpływem środka odurzającego”. Słusznie podnosi się bowiem w doktrynie, że nie jest konieczne, aby sprawca myślał słowami ustawy⁴³⁹. W wypadku, gdy stan należący do znamion typu czynu zabronionego jest wynikiem intoksykacji alkoholem, sprawca zwykle ma świadomość tego, że czyn, do popełnienia którego zmierza, jest występkiem. Nie musi wiedzieć, że znajduje się w stanie nietrzeźwości, o którym stanowi art. 115 § 16 k.k. W wypadku pozostałych środków psychoaktywnych kwestia ta przedstawia się jednak inaczej. Sprawca, który wcześniej wprowadził taki środek do organizmu, będzie miał oczywiście świadomość, że jeżeli zacznie prowadzić pojazd mechaniczny, popełni czyn zabroniony. Nie wystarczy to jednak do przypisania mu zamiaru usiłowania występkę z art. 178a § 1 k.k. Nie jest bowiem w stanie sam stwierdzić, kiedy jego zachowanie wypełnia (już) znamiona występkę z art. 178a § 1 k.k. Inaczej, niż w przypadku alkoholu, brak jest bowiem kryteriów wskazujących granicę dzielącą znamiona typu czynu zabronionego z art. 87 § 1 k.w. i z art. 178a § 1 k.k. Twierdzenie, że sprawca zamierza popełnić czyn zabroniony, jednak nie ma świadomości czy to, co chce zrobić jest przestępstwem czy wykroczeniem, nie posiada normatywnego znaczenia. W rezultacie nie daje podstaw do przyjęcia, że sprawca działał z zamiarem w rozumieniu art. 9 § 1 k.k. W konsekwencji należy wyrazić pogląd, że postawienie zarzutu usiłowania występkę z art. 178a § 1 k.k. nie jest dopuszczalne ze względu na treść art. 1 § 1 k.k. Przepis ten wyraźnie bowiem stanowi, że odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązująca w czasie jego popełnienia. Ustawowym warunkiem odpowiedzialności jest zaś to, że sprawca usiłując popełnić czyn opisany właśnie w art. 178a § 1 k.k., działa w sposób zamierzony.

Problem ten ma niewątpliwie również wymiar praktyczny. Przypadki zatrzymania osoby, która będąc pod wpływem narkotyków wsiada do pojazdu i uruchamia silnik (jednak nie rozpoczyna jazdy), nie należą do rzadkości⁴⁴⁰. Nie wiadomo jednak jak praktyka radzi sobie

⁴³⁸ P. Kardas, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom I, s. 351 i n.

⁴³⁹ J. Giezek, *Świadomość sprawcy czynu zabronionego*, Wolters Kluwer Polska 2013 r., s. 74-75.

⁴⁴⁰ Samo zajęcie przez nietrzeźwego kierowcę miejsca za kierownicą i uruchomienie motoru z zamiarem prowadzenia pojazdu rozważać należy w płaszczyźnie usiłowania. Zob. Uzasadnienie uchwały SN z dnia 8 grudnia 1960 r. (VI KO 64/60), PiP 1961, nr 4-5, s. 845-846.

w takich sytuacjach⁴⁴¹. Brak jest bowiem na ten temat wiedzy, chociaż można jednocześnie przypuszczać, że nie istnieje w tym względzie jednolita linia orzecznicza.

W przypadku tzw. form zjawiskowych problematyka rozszerzenia odpowiedzialności poza formy sprawczej realizacji znamion przestępstwa kształtuje się stosownie do regulacji przyjętej w art. 18 i nast. k.k. Należy mieć bowiem na uwadze, że podżeganie i pomocnictwo stanowią odrębne typy czynu zabronionego, w których podmiot opisany został w sposób powszechny. Z pozoru mogłoby się więc wydawać, że brak możliwości świadomości oceny prawnej zachowania sprawcy głównego, pozostaje bez wpływu na odpowiedzialność podżegacza i pomocnika. Zgodnie z założeniami polskiej teorii form przestępnego współdziałania (podżeganie i pomocnictwa), każdy ze współdziałających w popełnieniu czynu zabronionego jako podżegacz lub pomocnik odpowiada za własny czyn zabroniony⁴⁴². Jakkolwiek przedmiotem odpowiedzialności podżegacza nie jest czyn sprawcy – co różni zasady odpowiedzialności obowiązujące na gruncie prawa polskiego od rozwiązań funkcjonujących w innych systemach prawnych⁴⁴³ – to jednak istnieje swego rodzaju powiązanie pomiędzy sprawcą i osobami tylko uczestniczącymi w jego czynie zabronionym. Zgodnie z treścią art. 18 § 2 k.k., nakłaniający chce, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego. Ustawowe określenie podżeganie i pomocnictwa nie pozwala wobec tego twierdzić, że kwestia zamiaru sprawcy, wykonującego czyn zabroniony, nie ma wpływu na odpowiedzialność podżegacza i pomocnika. Polski ustawodawca uzależnia przypisanie odpowiedzialności osobie, która nakłania do dokonania czynu zabronionego, od działania z zamiarem bezpośrednim. Rodzi się jednak pytanie, czego zamiar ten ma dotyczyć, w szczególności, czy podżegacz musi mieć świadomość znamion typu czynu zabronionego, do popełnienia którego nakłania i czy odnosi się to także do znamion strony podmiotowej? W przeciwnym razie problem braku granicy pomiędzy występkiem z art. 178a § 1 k.k. i wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. nie miałby żadnego znaczenia z punktu widzenia odpowiedzialności za podżeganie, ale i za pomocnictwo.

W nauce panuje pogląd, że „Podżegacz musi mieć świadomość, że podejmowane przez niego zachowanie stanowi nakłanianie innej osoby do popełnienia czynu zabronionego, a nadto musi mieć świadomość wszystkich elementów znamion czynu zabronionego stanowiącego przedmiot nakłaniania. Oznacza to, że świadomością sprawcy objęta jest całość znamion czynu

⁴⁴¹ W trakcie badań prowadzonych na potrzeby niniejszej pracy nie zetknięto się z takim zarzutem. Podjęte próby ustalenia, czy zarzut taki był objęty aktem oskarżenia rozpoznawanym przez inny sąd, nie przyniosły też rezultatu.

⁴⁴² Regulacja zawarta w art. 18 k.k. oparta jest na wypracowanej przez J. Makarewicza koncepcji teoretycznej (zwanej polską konstrukcją podżeganie i pomocnictwa), która stanowiła podstawę uregulowań zawartych w kodeksie karnym z 1932 r. i kodeksie karnym z 1969 r. Należy jednak podkreślić, że obecna regulacja zawarta w przepisach art. 18-23 k.k. w pewnym zakresie dość istotnie odbiega od makarewiczowskiego pierwowzoru wpisanego do kodeksu karnego z 1932 r., zob. P. Kardas, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom. I, s. 237 oraz powołana tam literatura.

⁴⁴³ Ibidem.

zabronionego, do którego popełnienia podżegacz nakłania, a więc zarówno przewidziane w przepisie części szczególnej znamię czynności wykonawczej oraz ewentualne znamię skutku, jak i ewentualne okoliczności modalne oraz znamię podmiotu”⁴⁴⁴. Podzielając powyższe stanowisko trzeba dodać, że ustawa, opisując tę postać przestępnego współdziałania stanowi o podżeganiu do czynu zabronionego, którym – zgodnie z treścią art. 115 § 1 k.k. – jest zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej. Z tego też powodu, jakkolwiek intuicyjnie wymóg obejmowania świadomości osoby nakłaniającej całości znamion czynu zabronionego, do którego nakłania, wydaje się nazbyt restrykcyjny, to z powołanego przepisu art. 115 § 1 k.k. wynika warunek, który w sposób jednoznaczny stanowi, że nakłaniać można jedynie do przestępstwa o znamionach określonych w ustawie. W konsekwencji brak możliwości uświadomienia sobie przez nakłaniającego, że stan, w którym znajduje się sprawca, realizuje znamię występku z art. 178a § 1 k.k., prowadzi do dekompletacji znamion czynu zabronionego określanego jako podżeganie.

Podobnie kwestia ta przedstawia się w przypadku pomocnictwa, drugiej z niewykonawczych form współdziałania w popełnieniu czynu zabronionego, opisanej w art. 18 § 3 k.k. Zgodnie z treścią tego przepisu, odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie. Ustawa dopuszcza więc udzielenie pomocy do popełnienia czynu zabronionego także z zamiarem ewentualnym, jednak nie ma to zasadniczego znaczenia. Różnica pomiędzy podżeganiem a pomocnictwem, która jest doniosła z karnoprawnego punktu widzenia, polega na tym, że zamiarem działania pomocnika nie jest wytworzenie zamiaru popełnienia czynu zabronionego przez sprawcę. Warunkiem odpowiedzialności za udzielenie pomocy w rozumieniu art. 18 § 3 k.k. jest bowiem to, aby sprawca, któremu pomoc ma być udzielona, miał już zamiar popełnienia czynu zabronionego. Pomocnik musi więc posiadać świadomość istnienia zamiaru popełnienia czynu zabronionego u osoby, której zamierza pomóc i znać treść tego zamiaru. W doktrynie powszechnie przyjmuje się, że udzielający pomocy chce, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, albo przewidując możliwość dokonania przez inną osobę czynu zabronionego, na to się godzić⁴⁴⁵. Odczytując art. 18 § 3 k.k. można dojść jednak do wniosku, że

⁴⁴⁴ P. Kardas, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom I, s. 308. Także: J. Giezek, *Komentarz do art. 18 kodeksu karnego*, Lex/el., stan prawny na dzień 15 maja 2012 r., teza 43.

⁴⁴⁵ Por. A. Zoll, w: K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny*, s. 187. Por. także: P. Kardas, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*, Tom I, s. 331. Także: J. Giezek, *Komentarz*, teza 65. Zdaniem L. Tyszkiewicza, „Strona podmiotowa pomocnictwa obejmuje obie postacie umyślności: zamiar bezpośredni i ewentualny. Ten ostatni uwzględniono

zgodnie z jego treścią pomocnik chce, aby podejmowane przez niego działania ułatwiły sprawcy dokonanie czynu zabronionego, albo przewidując że ułatwią jego popełnienie, na to się godzi. Dominujący w nauce pogląd nie bierze w dostatecznym stopniu pod uwagę konsekwencji wynikających z polskiej koncepcji podżegania i pomocnictwa, której założenia realizuje obecna regulacja wspomnianych form przestępnego współdziałania. W szczególności zerwanie z zasadą akcesoryjności właściwą dla koncepcji udziału w cudzym przestępstwie powoduje, że zamiarem podżegacza i pomocnika jest czyn zabroniony polegający na nakłanianiu do popełnienia przestępstwa o znamionach opisanych w typie czynu zabronionego lub na ułatwianiu jego popełnienia. Niezależnie od tego, również w przypadku pomocnictwa ustawa wymaga, aby sprawca ułatwiający popełnienie czynu zabronionego miał wyobrażenie konkretnego zachowania realizującego znamiona opisane w części szczególnej Kodeksu karnego lub w innym przepisie karnym, który sprawca zamierza popełnić. Nie wystarczy do przyjęcia pomocnictwa zamiar, aby inna osoba popełniła „jakiś” bliżej nieokreślony czyn zabroniony⁴⁴⁶. Stojąc na gruncie przedstawionej wyżej, odmiennej interpretacji art. 18 § 3 k.k. nie wystarczy także, aby sprawca chciał pomóc w popełnieniu bliżej nieokreślonego czynu zabronionego, albo godził się, że jego pomoc ułatwi popełnienie takiego czynu zabronionego. Podobnie, jak w przypadku podżegania, świadomością pomocnika musi być objęta całość znamion określonego typu czynu zabronionego, do którego popełnienia udziela pomocy, a więc zarówno przewidziane w przepisie części szczególnej znamię czynności wykonawczej oraz ewentualne znamię skutku, jak i ewentualne okoliczności modalne oraz znamię podmiotu zarówno, gdy pomocnik działa z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym⁴⁴⁷. Należy dodać, że ponieważ zamiar ewentualny, zgodnie z utrwalonym poglądem, posiada taką samą stronę intelektualną jak zamiar bezpośredni⁴⁴⁸, dlatego również w przypadku działania z tego rodzaju zamiarem, brak możliwości świadomości tego, co dokładnie zamierza zrobić sprawca główny, nie pozwala twierdzić, że w przypadku ułatwiania z zamiarem wynikowym udzielający pomocy w dokonaniu czynu zabronionego będzie odpowiadał za pomocnictwo w rozumieniu art. 18 § 3 k.k. W rezultacie, biorąc pod uwagę to, że nie istnieje możliwość uświadomienia sobie okoliczności statuujących kwalifikację czynu wykonywanego przez sprawcę lub którego wykonanie sprawca zamierza, niemożliwe jest pociągnięcie do odpowiedzialności za podżeganie lub pomocnictwo do przestępstwa z art. 178a § 1 k.k.

dlatego, że pomocnik może nie być w pełni poinformowany o zamiarze sprawcy i jedynie może przewidywać możliwość popełnienia przez niego przestępstwa, na co się godzi, skoro udziela pomocy, w: *Komentarz do art. 18 k.k.*, Lex/el., stan prawny na dzień 23 maja 2016 r., teza 14.

⁴⁴⁶ A. Zoll, w: K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny*, s. 187.

⁴⁴⁷ Por. także: V. Konarska-Wrzošek, *Komentarz do art. 18 k.k.*, Lex/el., stan prawny na dzień 1 października 2020 r., teza 20.

⁴⁴⁸ A. Zoll, *Komentarz do art. 9 Kodeksu karnego.*, Lex/el., stan prawny na dzień 1 sierpnia 2016 r., teza 41.

Nie trudno jednak zauważyć, że powyższy pogląd klóci się z intuicyjnym pojmowaniem czynu karalnego będącego podżeganiem i pomocnictwem. Jeżeli sprawca nakłania do prowadzenia pojazdu wiedząc, że jego właściciel krótko wcześniej zażywał narkotyki, uwolnienie go od zarzutu popełnienia występku z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 178a § 1 k.k., pozostaje w sprzeczności z elementarnym poczuciem sprawiedliwości. Pomimo tego, przepisy prawa są w tym względzie jednoznaczne i nie dają podstaw do nałożenia w takim przypadku odpowiedzialności karnej. To samo dotyczy sytuacji, gdy właściciel pojazdu użycza go osobie, o której wie, że wcześniej zażywała narkotyki i zamierza prowadzić pożyczony od niego samochód⁴⁴⁹.

Praktyka zwykle nie dostrzega trudności w dokonywaniu oceny prawnej tego rodzaju zachowania. Osoby nakłaniające lub udzielające pomocy do przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. ponoszą odpowiedzialność karną zasadniczo tylko wtedy, gdy odpowiedzialność ponosi osoba prowadząca pojazd. Wynika to z faktu, że w praktyce organów ścigania, ale i sądów, odpowiedzialność podżegacza, jak i pomocnika – wbrew ustawie⁴⁵⁰ – jest odpowiedzialnością „wtórną” w stosunku do odpowiedzialności sprawcy wykonującego czyn zabroniony.

3.4.3. Środek karny zakazu prowadzenia pojazdów

Brak ustawowo wyznaczonej granicy pomiędzy występkiem z art. 178a § 1 k.k., a wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. w zakresie, w jakim przepisy te kryminalizują prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, w stanie wywołanym zażyciem środka różnego od alkoholu, powoduje szczególnego rodzaju konsekwencje odnośnie orzekania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych⁴⁵¹. W zależności od tego,

⁴⁴⁹ Warto zwrócić także uwagę, że inaczej, niż w przypadku sprawczych form wykonywania czynu zabronionego, w przypadku podżegania i pomocnictwa sprawcy nie można pociągnąć do odpowiedzialności za wykroczenie z art. 87 § 1 k.k.

⁴⁵⁰ Strona przedmiotowa pomocnictwa polega na ułatwieniu innej osobie popełnienia czynu zabronionego, jednak podjęte przez pomocnika zachowanie nie stanowi warunku koniecznego realizacji czynu przez sprawcę. Pomocnictwo jest ułatwieniem "w sensie obiektywnym", A. Zoll, w: Buchała, Zoll, *Kodeks karny*, s. 184; Zob. także: J. Giezek, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 179. Pomocnictwo nie musi mieć charakteru kauzalnego (jako warunek *sine qua non*) w stosunku do czynu sprawcy bezpośredniego, zob. A. Wąsek, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część szczególna*, Tom I, Warszawa 2010 s. 272, P. Kardas, w: Zoll (red.), *Kodeks karny*, Tom I, Warszawa 2007, s. 327). Nie jest też konieczne, aby pomocnik rzeczywiście ułatwił innej osobie popełnienie przestępstwa (zob. wyrok SA w Warszawie z 19 października 2015, II AKa 300/15, Legalis). W konsekwencji nie zachodzi potrzeba ustalenia, że udzielona pomoc rzeczywiście się przydała, ani tego, że bez niej do dokonania czynu zabronionego by nie doszło, zob. L. Tyszkiewicz, w: M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 78. Również: A. Grześkowiak, K. Wiak, *Komentarz do art. 18 k.k.*, Legalis. Należy podzielić pogląd, że podżeganie ma charakter materialny, jednak skutkiem podżegania jest nakłonienie innej osoby do popełnienia czynu zabronionego.

⁴⁵¹ Jakkolwiek nie wiadomo, kiedy prowadzący pojazd niemechaniczny na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, dopuszcza się wykroczenia z art. 87 § 2 k.w., a kiedy jego czyn realizuje znamiona wykroczenia z art. 87 § 1a k.w., to jednak zgodnie z art. 87

czy podstawą orzekania tego środka karnego jest skazanie za wykroczenie, czy za występki, różnie bowiem kształtuje się zakres jego orzekania (okres oraz treść zakazu).

Należy wskazać, że środek karny zakazu prowadzenia pojazdów od czasu wejścia w życie Kodeksu karnego z 1997 r. nowelizowany był już wielokrotnie, przy czym każda kolejna nowelizacja zmierzała do zwiększenia represyjności tego środka, polegającej bądź to na rozszerzeniu podstaw orzekania, bądź to zmianie okresu, na który można go orzekać (przesuwając również dolną granicę), a w końcu poprzez wprowadzanie coraz to nowych przypadków, w których orzeczenie środka karnego staje się obligatoryjne⁴⁵². Zakaz prowadzenia pojazdów orzekany na podstawie Kodeksu wykroczeń, jakkolwiek również ulegał zmianom (początkowo dotyczył wyłącznie prowadzenia pojazdów mechanicznych i był orzekany na okres od 3 miesięcy do lat dwóch), to od nowelizacji z 28 sierpnia 1998 r., kiedy to w miejsce kary dodatkowej, wprowadzono środek karny⁴⁵³, nie był już w zasadzie nowelizowany⁴⁵⁴ różniąc się coraz bardziej od swojego „odpowiednika” w Kodeksie karnym. Warto w związku z tym zauważyć, że okres, na jaki orzeka się środek karny w przypadku prowadzenia pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej jest ściśle rozdzielony w tym znaczeniu, że zgodnie z treścią art. 29 § 1 k.w., w razie skazania za wykroczenie, środek karny zakazu prowadzenia pojazdów wymierza się od sześciu miesięcy do 3 lat, zaś art. 42 § 2 k.k. zobowiązuje sąd do orzekania środka karnego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju, na okres nie krótszy niż 3 lata. Środek karny wymierzany sprawcy wykroczenia ma więc dużo łagodniejszy charakter. Na podstawie art. 29 § 1 k.w. nie można orzec też zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów, o czym stanowi wyraźnie art. 29 § 2 k.w. Jeżeli sprawca wykroczenia poruszał się pojazdem niemechanicznym, nie jest również możliwe orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych określonego rodzaju.

Różnica pomiędzy regulacją zamieszczoną w Kodeksie wykroczeń i w art. 42 k.k. polega także na tym, że zgodnie z art. 28 § 2 k.w., środek karny orzeka się w przypadkach wskazanych w przepisie szczególnym. Tego typu możliwości, jeżeli chodzi o środek karny zakazu prowadzenia pojazdów zostały przewidziane w rozdziale XI k.w., skupiającym wykroczenia przeciwko

§ 4 k.w., w razie popełnienia któregośkolwiek z tych wykroczeń, można orzec zakaz prowadzenia pojazdów nie mechanicznych. Nie istnieje więc w tym przypadku trudność z wyborem środka karnego.

⁴⁵² K. Lipiński, *Komentarz do art. 42 k.k.*, Lex/el. stan prawny na dzień 1 stycznia 2021 r.

⁴⁵³ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 717).

⁴⁵⁴ Zmianie uległ art. 29 § 3 k.w., ustawą z dnia 14 sierpnia 2020 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1517). Uchylony został obowiązek sądu do zobowiązania osoby, wobec której został orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów, do zwrotu dokumentu, uprawniającego do prowadzenia pojazdu, jeżeli dokument taki nie został zatrzymany. Zmiana ta weszła w życie z dniem 5 grudnia 2020 r. W tym to bowiem dniu wdrożono rozwiązania techniczne umożliwiające weryfikację danych o kierującym pojazdem w centralnej ewidencji kierowców.

bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji. W konsekwencji, aktualnie Kodeks wykroczeń przewiduje orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdu w siedmiu przypadkach, z czego trzy mają charakter obligatoryjny (art. 87 § 3, art. 93 § 2, art. 94 § 3 k.w.), zaś cztery fakultatywny. O fakultatywnej możliwości orzeczenia środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów stanowią przepisy art. 86 § 3, art. 86b § 3 i art. 87 §4, a także art. 92 § 3 k.w. Zgodnie z art. 42 § 1 k.k., sąd może orzec zaś zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju również w razie skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w szczególności jeżeli z okoliczności popełnienia przestępstwa wynika, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w ruchu komunikacyjnym⁴⁵⁵. Środek ten orzekany jest także obligatoryjnie w przypadkach wskazanych w art. 42 § 1a – 4 k.k.

Z założenia, zakaz prowadzenia pojazdów pełni przede wszystkim funkcję prewencyjną, wykluczając z ruchu osoby zagrażające bezpieczeństwu w komunikacji. Obecnie, na gruncie Kodeksu karnego, przeważa jednak funkcja represyjna. Konsekwencje związane z orzeczeniem środka karnego zakazu prowadzenia – zwłaszcza wszelkich pojazdów – są bowiem często znacznie surowsze od kary „podstawowej”. Środek karny, będący w istocie karą dodatkową⁴⁵⁶, staje się więc głównym składnikiem sankcji orzekanej wobec sprawcy przestępstwa komunikacyjnego, w szczególności popełnionego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem narkotyku.

Zakaz prowadzenia pojazdów można orzec terminowo, jak i dożywotnio. Jakkolwiek początkowo środek ten wymierzany był na okres od roku do lat 10, to nowelą z 20 marca 2015 r., która weszła w życie szybciej niż reforma z 20 lutego 2015 r.⁴⁵⁷, okres ten uległ wydłużeniu do 15 lat, a więc w sposób znaczący w stosunku do pierwotnego okresu, na jaki mógł być orzekany. O terminie orzekania zakazu prowadzenia pojazdu mowa jest w art. 43 § 1 k.k., ale i w art. 42 § 2 k.k. W myśl pierwszego z tych przepisów okres, na który można orzec środek karny zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, wynosi od roku do 15 lat, zaś w drugim z tych przepisów, dolna granica podwyższona została do lat 3. Dodatkowo, jeżeli zakaz prowadzenia pojazdów został orzeczony na podstawie art. 42 § 2 k.k., nie jest możliwe wcześniejsze uznanie go za wykonany (art. 84 § 2 k.k.)⁴⁵⁸.

⁴⁵⁵ W nauce, ale i w praktyce dominuje pogląd, że środek karny zakazu prowadzenia pojazdu określonego rodzaju, na podstawie art. 42 § 1 k.k. może być orzeczony wyłącznie w wypadku skazania za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, a więc za przestępstwo z rozdziału XXI kodeksu karnego oraz za występki z art. 355 k.k. Por. M. Kulik, *komentarz do art. 42 k.k.*, Lex/el., stan prawny na dzień 30 czerwca 2022 r., teza 2.

⁴⁵⁶ Zwraca się uwagę, że nazwa środek karny jest błędna językowo, por. T. Bojarski, *Komentarz do art. 28 k.w.*, Lex/el. Stan prawny na dzień 1 listopada 2020 r., teza 1.

⁴⁵⁷ Por. J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Wolters Kluwer 2015, s. 125.

⁴⁵⁸ Ustawodawca postanowił, że jeżeli środek karny zakazu prowadzenia pojazdów został orzeczony na podstawie art. 42 § 2, § 3 lub § 4 k.k., to musi być on wykonywany przez okres co najmniej 15 lat. Taki wniosek wynika z treści art. 84 k.k. Przepis ten w § 2 m. in. stanowi, że do środka karnego orzeczonego na podstawie art. 42 § 2 k.k., nie

Wymaga jeszcze raz podkreślenia, że środek karny zakazu prowadzenia pojazdów jest niezwykle restrykcyjny. Decyduje o tym nie tylko obligatoryjny charakter tego środka, ale również to, że może być oraz jest orzekany dożywotnio, co przez pewien czas wyróżniało ten środek spośród wielu innych, zamieszczonych w rozdziale V Kodeksu karnego. Dożywotni zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych jest względnie obligatoryjny (ustawa stanowi, że można od niego odstąpić, jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami – art. 42 § 3 *in fine*), jak i bezwzględnie obligatoryjny, jeżeli sąd ponownie skazuje osobę prowadzącą pojazd mechaniczny w warunkach określonych w art. 42 § 3 k.k.) Należy podkreślić, że nadanie środkowi karnemu zakazu prowadzenia pojazdów bezterminowego charakteru spotkało się z krytyką. „Już krótko po uchwaleniu nowego Kodeksu karnego pojawiły się w literaturze przedmiotu zastrzeżenia co do racjonalności owego rozwiązania. Formułowano później także – choć nie wyartykułowane wprost – wątpliwości co do zgodności art. 42 § 2 k.k. z art. 31 ust. 3 i art. 2 konstytucji RP. Podnoszono zatem, że w świetle owego obligatoryjnego charakteru zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych (...) mamy do czynienia z nadmierną reakcją karną i odejściem od konstytucyjnej zasady proporcjonalności kary do przewinienia, wskazując, że można to postrzegać na płaszczyźnie rażącej niesprawiedliwości i irracjonalności. Sygnalizowano, że w wielu wypadkach stanowić to może przejaw nadmiernej punitowności trudnej do uzasadnienia w demokratycznym państwie prawa. Zwracano także uwagę na dysproporcje pomiędzy stopniem społecznej szkodliwości czynu, a dolegliwością, jaką niesie ze sobą środek karny określony w art. 42 § 2 k.k.”⁴⁵⁹. Wskazać należy, że jeszcze pod rządami Małej Konstytucji⁴⁶⁰ wyrażano pogląd, że „wymóg <rozdzielenia> władz oznacza, iż każdej z trzech władz powinny przypadać kompetencje materialne odpowiadające ich istocie, a co więcej – każda z trzech władz powinna zachowywać pewne minimum wyłączności kompetencji stanowiącej o zachowaniu tej istoty. Tylko jednak wobec władzy sądowniczej rozdzielenie oznacza zarazem separację, gdyż do istoty wymiaru sprawiedliwości należy, by sprawowany on był wyłącznie przez sady, a pozostałe władze nie mogły ingerować w te działania, czy w nich uczestniczyć. Wynika to ze szczególnego powiązania władzy sądowniczej z ochroną praw i wolności jednostki i znajduje potwierdzenie zarówno w szczegółowych normach Konstytucji (zwłaszcza art. 56 ust. 1), jak i konwencjach międzynarodowych (zwłaszcza art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw

stosuje się art. 84 § 1, który określa zasady uznania środka karnego za wykonany. Z kolei art. 84 § 2a mówi, że jeżeli środek karny został orzekony dożywotnio, to sąd może uznać go za wykonany po upływie co najmniej 15 lat, jeżeli oczywiście spełniane zostaną pozostałe warunki określone w tym przepisie.

⁴⁵⁹ T. Krawczyk, *Obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w związku z prowadzeniem pojazdów niemechanicznych oraz przez osoby piesze. Niektóre wątpliwości konstytucyjne*. Studia Prawniczo-Ekonomiczne, t. LXXXI, 2010 r., s. 76-77, oraz wskazana tam literatura.

⁴⁶⁰ Mowa o ustawie konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 84, poz. 426).

Człowieka i Podstawowych Wolności)”⁴⁶¹. Obecnie zasadę odrębności władzy sądowniczej w sposób jeszcze bardziej wyraźny i jednoznaczny ustanawia art. 173 Konstytucji RP. Zasada ta zostaje naruszona, gdy „ustawodawca nie znając okoliczności konkretnej sprawy, z góry rozstrzyga pewne kwestie wymiaru kary za sędziego, zdejmując z niego odpowiedzialność za prawidłowość jej wymierzenia i nadaje w tym zakresie działaniu sędziego cechę automatyzmu, zasadniczo sprzeczną z pojęciem sądenia”⁴⁶². TK jednoznacznie stwierdził, że dochodzi do wyłączenia realnej roli sadu w podejmowaniu decyzji o pozbawieniu jednostki wolności osobistej, nawet jeżeli formalnie decyzję w tym zakresie podejmuje sąd, ale sprowadzony do roli notarialnej (...). Wątpliwości konstytucyjne budzić musi każde rozwiązanie, w którym ustawodawca posługuje się formułą wskazującą na związany charakter decyzji sądu o zastosowaniu środka skutkującego pozbawieniem wolności (np. „sąd stosuje”, „zarządza”, „wymierza” – użyte w takim kontekście, który jednoznacznie wskazuje na obowiązek podjęcia przez sąd decyzji o określonej treści), a jednocześnie przesłankami podjęcia decyzji tej treści czyni okoliczności nie dopuszczające żadnego stopnia uznaniowości, w tym np. terminy techniczne, prawnicze, ustalenia odnoszące się do faktów, nie zaś – w jakimkolwiek stopniu – do ocen i sędziowskiego uznania⁴⁶³. Nie ulega więc wątpliwości, że art. 42 § 3 k.k. w zakresie, w jakim nie tylko nakazuje sądowi orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych, ale również dożywotnio w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 178a § 4 k.k. (chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami), uniemożliwia sądowi *de facto* dokonania wyboru w zakresie przesłanek wyznaczających zakres zastosowania normy prawnej. Wskazane w nim wyłączenie jest niewystarczająco precyzyjne oraz uniemożliwia dokonanie wyboru konsekwencji zastosowania reakcji karnej. Taki stan rzeczy stanowi zaprzeczenie istoty konstytucyjnej normy, gdyż uniemożliwia realizację standardu orzekania opartego na zasadzie swobodnego uznania sędziowskiego w ramach ustawy. Sprzeczne jest również z zasadą indywidualizacji prawnokarnej reakcji wobec sprawcy, zasadą oznaczoneści kary oraz wyjątków jej zastosowania, a także zasadą humanizmu oraz zasadą równości wobec prawa. Jeszcze w większym stopniu dotyczy to oczywiście normy zobowiązującej sąd do orzekania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio na podstawie art. 42 § 4 k.k.

Przepisy art. 42 oraz art. 43 Kodeksu karnego nasuwają też pewne wątpliwości interpretacyjne. Powstaje pytanie, czy jeżeli sprawca prowadzi pojazd mechaniczny pod wpływem środków odurzających, a więc każdej substancji oddziałującej na OUN⁴⁶⁴, realizując znamiona występku

⁴⁶¹ Orzeczenie TK z dnia 21 listopada 1994 r. (K 6/94), OTK 1994, poz. 39.

⁴⁶² L. Gardocki, *Prawo karne*. Wyd. X, Warszawa 2004, s. 178.

⁴⁶³ Wyrok TK z dnia 17 lipca 2013 r. sygn. akt SK 9/10, Dz.U. z 2013 r., poz. 905.

⁴⁶⁴ M. Mozgawa, *komentarz do art. 42 k.k.*, lex/ el., stan prawny na dzień 30 czerwca 2022, teza 12.

z art. 178a § 1 k.k., który to przepis zamieszczony został w rozdziale zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji”, podstawą orzekania środka karnego, powinien być art. 42 § 1 k.k., czy § 2 tego przepisu? Pytanie to związane jest z tym, że w art. 178a § 1 k.k. w opisie strony przedmiotowej zamieszczono okoliczność, która zawarta jest również w art. 42 § 2 k.k. W konsekwencji, przyjmując drugą ewentualność, okoliczność tę sąd zmuszony jest prac pod uwagę dwukrotnie na niekorzyść sprawcy; raz jako rację skazania, a drugi, jako podstawę konsekwencji karnych wynikających z przypisania sprawcy czynu zabronionego⁴⁶⁵. Niestety, praktyka, w zasadzie zgodnie przyjmuje, że w razie skazania za występki z art. 178a § 1 k.k., środek karny zakazu prowadzenia pojazdów orzeka się na okres od lat 3, co wprowadza dodatkową dysproporcję odnośnie konsekwencji w razie przyjęcia, że dany czyn stanowi przestępstwo, a nie wykroczenie.

Dla osoby prowadzącej pojazd mechaniczny, w której organizmie znajduje się substancja psychoaktywna, różna od alkoholu, kwalifikacja prawna ma więc niezwykle istotne znaczenie. Przyjęcie, że sprawca dopuścił się występkę z art. 178a § 1 k.k. powoduje, że grozi mu zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów, albo pojazdów określonego rodzaju na okres co najmniej 3 lat, a jeżeli był już skazany w warunkach art. 42 § 3 k.k., sąd może pozbawić go prawa do prowadzenia wszelkich pojazdów dożywotnio. Musi rodzić to szczególne kontrowersje jeżeli weźmiemy pod uwagę, że kwestia kwalifikacji czynu poddana została pozaprawnej ocenie. Podstawą stosowania kar, nie tylko zresztą takich, które mogą powodować, że obywatel zostaje zepchnięty na margines społeczny z braku zatrudnienia, mogą być wyłącznie przepisy prawa, wskazujące pełnie warunków odpowiedzialności z którą związany jest taki środek karny. Brak ustawowo wskazanej różnicy pomiędzy występkiem z art. 178a § 1 k.k., a wykroczeniem z art. 87 § 1 k.k. w zakresie, w jakim przepisy te penalizują prowadzenie pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, nie spełnia tego warunku.

Zmianie powinien ulec jednak także system orzekania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Odmiennie, aktualną tendencją jest dalsze zwiększanie punitowności środków karnych, czego dowodem są zmiany w przepisach Rozdziału V Kodeksu karnego, których dokonano od 2015 roku⁴⁶⁶. To jednak nie oznacza, że jest to właściwy kierunek. Brak możliwości indywidualizacji kary, ale też środków karnych orzekanych obligatoryjnie powoduje, że w wielu przypadkach orzeczenia o ich zastosowaniu są zwyczajnie niesprawiedliwe.

⁴⁶⁵ Tak również: T. Krawczyk, *Obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji*, s. 72-73.

⁴⁶⁶ W wyniku nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396), także środek karny określony w art. 41a § 3 k.k. może być orzekany dożywotnio. Taki sam, obligatoryjny charakter otrzymał następnie środek karny z art. 41 § 1a k.k. w wyniku nowelizacji ustawą z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437).

3.4.4. Brak dostatecznej określoności czynu zabronionego, a immunitety

Innego rodzaju problem, związany także z brakiem dostatecznej określoności typu czynu zabronionego z art. 178a § 1 k.k. w zakresie, w jakim penalizuje prowadzenie pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, dotyczy odpowiedzialności osób korzystających z immunitetów krajowych⁴⁶⁷. Mowa o immunitecie, jaki przysługuje: posłowi i senatorowi, sędziemu (również sędziemu wojskowemu, sędziemu sądu administracyjnego, sędziemu Sądu Najwyższego oraz Naczelnemu Sądowi Administracyjnego), prokuratorowi, sędziemu Trybunału Konstytucyjnego, członkowi Trybunału Stanu, Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Rzecznikowi Praw Dziecka, Prezesowi Instytutu Pamięci Narodowej, Prezesowi Najwyższej Izby Kontroli, Generalnemu Inspektorowi Danych Osobowych, a także członkowi Parlamentu Europejskiego podczas misji tego Parlamentu. Należy stwierdzić, że przepisy ustaw, które przyznają tego rodzaju przywileje, przewidują również od nich odstępstwa, pozwalające zatrzymać osobę, której przysługuje przywilej nietykalności, w ściśle kreślonych sytuacjach⁴⁶⁸. Z poniższego wynika, że ustawa zezwala na zatrzymanie i aresztowanie,

⁴⁶⁷ Zgodnie z treścią art. 129 ust. 3 w zw. z art. 129 ust. 2 pkt 3 u.p.r.d., szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych oraz cudzoziemcy należący do personelu przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych i misji specjalnych państw obcych oraz organizacji międzynarodowych, korzystających z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych lub konsularnych na mocy ustaw, umów bądź powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych lub na zasadzie wzajemności, oraz do innych osób korzystających z tych przywilejów i immunitetów, nie podlegają kontroli drogowej m. in w zakresie ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu.

⁴⁶⁸ 1. Zgodnie z art. 105 ust. 5 w zw. z art. 108 Konstytucji RP, poseł lub senator nie może być zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

2. Członek Parlamentu Europejskiego podczas sesji Parlamentu Europejskiego korzysta na terytorium swojego państwa z immunitetów przyznawanych członkom parlamentu ich państwa na terytorium innego Państwa Członkowskiego, z ochrony przed wszelkimi środkami zatrzymania i przed odpowiedzialnością sądową. Nie może powoływać się na immunitet, jeżeli parlamentarzysta zostanie schwytyany na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa (art. 10 Protokołu w sprawie przywilejów i immunitetów Wspólnot Europejskich, tekst dostępny na stronie: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/pro_7/oj [dostęp 5 maja 2021]).

3. Zgodnie z art. 80 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 2072) sędzia nie może być zatrzymany ani pociągnięty do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego. Nie dotyczy to zatrzymania w razie ujęcia sędziego na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Do czasu wydania uchwały zezwalającej na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej wolno podejmować tylko czynności niecierpiące zwłoki. Taka sama regulacja zawarta jest w art. 49 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 154 ze zm.) i dotyczy sędziego Sądu Najwyższego. Przepisy dotyczące sędziego wojewódzkiego sądu administracyjnego i sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego odnoszące się do tej kwestii zamieszczone zostały w art. 29 i 49 ustawy z dnia 25 lipca 2002 r. - Prawo o ustroju sądów administracyjnych (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 137), zaś sędziego wojskowego w art. 30 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. - Prawo o ustroju sądów wojskowych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1754).

4. W myśl art. 200 Konstytucji RP i art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 2122), członek Trybunału Stanu nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się przewodniczącego Trybunału Stanu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

jeżeli korzystający z immunitetu został ujęty na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa i jeżeli jest to niezbędne do prawidłowego toku postępowania (przygotowawczego).

Słusznie zwraca się uwagę, że osoba chroniona immunitetem może być zatrzymana tylko w razie zajścia obu tych warunków. Nie wystarczy samo zatrzymanie na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa. Konieczne jest także to, aby zatrzymanie było niezbędne dla prawidłowego toku postępowania przygotowawczego⁴⁶⁹. Trudności ze stosowaniem tego rodzaju regulacji R. A. Stefański upatruje w tym, że często powstają wątpliwości co do konieczności zatrzymania osoby chronionej immunitetem z punktu widzenia prawidłowego toku postępowania⁴⁷⁰. Trudność polega jednak również na tym, że funkcjonariusze Policji (lub innego uprawnionego organu)⁴⁷¹, muszą dysponować wiedzą, że dane zachowanie jest przestępstwem,

5. Przepis art. 196 Konstytucji RP i art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 1064 ze zm.) stanowi, że sędzia Trybunału Konstytucyjnego nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

6. Przepis art. 211 Konstytucji RP i art. 6 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2021, poz. 696) stanowi, że także Rzecznik Praw Obywatelskich nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego. Również Rzecznika Praw Dziecka nie można zatrzymać lub aresztować, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego. Tak stanowi art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 141).

7. Przepis art. 14 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. Nr 63, poz. 177) stanowi, że Prezes Instytutu Pamięci Narodowej nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

8. Zgodnie z art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. Nr 21, poz. 66), prokurator nie może być zatrzymany bez zgody przełożonego dyscyplinarnego. Nie dotyczy to zatrzymania na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa. Do wydania zezwolenia na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej wolno przedsięwziąć tylko czynności niecierpiące zwłoki, zawiadamiając o tym niezwłocznie prokuratora przełożonego.

9. W myśl art. 206 Konstytucji RP i art. 18 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jedn. Dz. U. z 2020. r., poz. 1200 ze zm.), Prezes Najwyższej Izby Kontroli nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

10. Zgodnie z art. 11 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1781), Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

⁴⁶⁹ Zob. R. A. Stefański, *Komentarz do art. 129 ustawy – Prawo o ruchu drogowym*, Lex/el., stan prawny na dzień 4 października 2008, teza 23.

⁴⁷⁰ Ibidem.

⁴⁷¹ Prawo o ruchu drogowym przyznaje uprawnienia do kontroli ruchu drogowego - w różnym zakresie - również funkcjonariuszom Straży Granicznej i funkcjonariuszom Służby Celno-Skarbowej (art. 129 ust. 4a), inspektorom Ochrony Środowiska (art. 129 ust. 4aa), funkcjonariuszom Inspekcji Transportu Drogowego (art. 129a) oraz strażnikom gminnym (miejskim) (art. 129b). Kontrola ruchu drogowego na terenach lasów lub parków narodowych może być dokonywana także przez strażników leśnych lub funkcjonariuszy Straży Parku (art. 129c).

a nie tylko wykroczeniem. Ma to szczególne znaczenie w przypadku występkę z art. 178a § 1 k.k. Po stwierdzeniu, że zachodzi podejrzenie popełnienia czynu zabronionego polegającego na prowadzeniu pojazdu w stanie opisanym w art. 178a § 1 k.k. – nie będącego jednak wynikiem intoksykacji alkoholem – w zasadzie nie mogą dokonywać dalszych czynności procesowych. Powodem jest brak możliwości ustalenia, że osoba zatrzymana mogła dopuścić się przestępstwa, to zaś – jak wspomniano – stanowi jeden z warunków podejmowania czynności procesowych wobec osoby chronionej immunitetem formalnym. Należy podkreślić, że wątpliwości odnośnie kwalifikacji prawnej takiego czynu w zasadzie nie mogą zostać usunięte. W szczególności nie można ich usunąć dokonując badania urządzeniem nazywanym potocznie narkotesterem. Jak będzie o tym mowa w dalszej części pracy, urządzenia takie służą jedynie do tzw. badania wstępnego (przesiewowego)⁴⁷², które – w razie uzyskania pozytywnego wyniku – w świetle obecnej praktyki wymaga weryfikacji przy użyciu metod laboratoryjnych, niedostępnych na miejscu kontroli.

Problem ten przedstawia się nieco odmiennie w przypadku podejrzenia prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości. Zewnętrzne objawy intoksykacji alkoholem u osoby, która prowadziła pojazd (wyczuwalny zapach alkoholu w połączeniu z niewyraźną mową lub zachwianiem równowagi) pozwalają w zasadzie potwierdzić podejrzenie, że prowadzący pojazd mógł dopuścić się występkę z art. 178a § 1 k.k., a tym samym stwarzają pewne podstawy do stosowania środków przymusu w sytuacji, gdy domniemany sprawca odmówi udziału w badaniu, którego celem jest ustalenie obecności alkoholu w organizmie. W przypadku zatrzymania do kontroli pojazdu prowadzonego przez osobę znajdującą się pod wpływem innej substancji psychoaktywnej, z uwagi na brak jednoznacznego określenia znamion statuującego występkę z art. 178a § 1 k.k., nie tylko jest dopuszczalne zatrzymanie takiej osoby, ale również żądanie poddania się badaniu w celu – jak stanowi ustawa – ustalenia zawartości w organizmie środka działającego podobnie do alkoholu. Wynika to nie tylko ze wspomnianej już specyfiki badania narkotesterem, którego wynik nie pozwala potwierdzić podejrzenia realizacji znamienia pozostawiania pod wpływem środków odurzających, ale również ze względu na podnoszony już wielokrotnie wcześniej brak możliwości „definitywnego” ustalenia, czy stan ten realizuje znamiona przestępstwa czy wykroczenia z art. 87 § 1 k.w.⁴⁷³.

⁴⁷² Istotą tego badania jest ustalenie, czy w badanej próbce znajduje się substancja psychoaktywna, bez określenia ilości oraz czy jest to substancja aktywna, czy też jej nieaktywny metabolit.

⁴⁷³ W związku z tym należy zwrócić uwagę na regulację zamieszczoną w wytycznych nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania policjantów wobec uczestników ruchu drogowego korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych oraz korzystających z immunitetów krajowych (Dz. Urz. KGP z 2006 r., nr 4, poz. 17). W świetle tych wytycznych, „Jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie, że kierujący pojazdem, będący osobą korzystającą z immunitetu krajowego, znajduje się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (np. wyczuwalna woń alkoholu z ust, trudności z zachowaniem równowagi po wyjściu z pojazdu, bełkotliwa mowa), policjant jest obowiązany do żądania poddania się przez tę osobę

Powyższe uwagi jasno pokazują, że aktualna regulacja karna dotycząca odpowiedzialności za prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu, z uwagi na liczne wady, nie spełnia funkcji będących wyrazem współczesnego rozumienia prawa karnego. Ów aspekt obowiązywania przepisów, które godzą w podstawowe zasady prawa, a pomimo tego od przeszło dwóch dekad nie doczekały się zmian (zaś te, którym je poddano, pogłębiły jeszcze problem), nie wyczerpuje tematyki prawnych uwarunkowań, w jakich funkcjonują organy ścigające sprawców przestępstw i wykroczeń popełnianych w szeroko rozumianej komunikacji. Nie mniej istotne są bowiem przepisy regulujące postępowanie tych organów w zakresie czynności dowodowych, które również wzbudzają liczne kontrowersje.

badaniu w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu, które jest czynnością niecierpiącą zwłoki, podejmowaną w trybie art. 17 § 2 k.p.k (§ 12 ust. 1 wytycznych). Ponadto, w myśl ust. 2 powołanego przepisu, „W razie odmowy poddania się badaniu policjant, realizując uprawnienia wynikające z przepisów prawa powszechnie obowiązującego, może zastosować środki przymusu bezpośredniego w celu doprowadzenia do badania, albo też zatrzymać tę osobę, jeżeli została ujęta na gorącym uczynku przestępstwa z uwagi na niezbędność tej czynności dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego”. Pomijając sprzeczność tak sformułowanych zaleceń z przepisami Konstytucji (por. art. 105 ust. 5 w zw. z art. 108 Konstytucji RP, zgodnie z którymi poseł lub senator nie może być zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania, a o zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego), rekomendowanie funkcjonariuszom Policji stosowanie przymusu wobec osoby chronionej immunitetem w sytuacji, gdy nie tylko istnieją inne sposoby dowodzenia tej okoliczności, ale przede wszystkim nie można jednoznacznie stwierdzić, czy dany czyn stanowi przestępstwo, czy wykroczenie, a o kwalifikacji w praktyce decyduje opinia biegłych, nie znajduje podstaw. Można dodać, że o ile pogląd, w świetle którego zatrzymanie osoby chronionej immunitetem (również posła lub senatora) w związku z podejrzeniem prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości, może być traktowane jako zatrzymanie na gorącym uczynku, zasługuje na akceptację, o tyle nie można zgodzić się z interpretacją, że stosowanie przymusu wobec takich osób uzasadnia stan wyższej konieczności, por. R.A. Stefański, *Komentarz do art. 129 ustawy – Prawo o ruchu drogowym*, teza 23. Dysproporcja dóbr w postaci przywileju nietykalności i prawidłowego toku postępowania w sprawie, która może dotyczyć wykroczenia i w której dowodem mogą być np. zeznania, jest oczywista. To nie zmienia faktu, że zatrzymanie osoby, której przysługuje immunitet krajowy, w związku z podejrzeniem prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, w obecnym stanie prawnym, nie jest dopuszczalne.

Rozdział IV

Metody wykrywania środków psychoaktywnych w organizmie człowieka

4.1. Uwagi wstępne

Narkotyki, podobnie jak lekarstwa oprócz tego, że działają depresyjnie lub pobudzająco na OUN, w narządach człowieka ulegają licznym i skomplikowanym przemianom. Produktami tych przemian są nowe związki, tzw. metabolity. Jedne metabolity są aktywne, a drugie są nieaktywne, czyli nie oddziałują na organizm człowieka. Ogólnie można powiedzieć, że aktywne metabolity wydalają się z organizmu szybko, tj. w ciągu kilku godzin od przyjęcia substancji macierzystej. Metabolity nieaktywne wydalają się znacznie wolniej, pozostając w organizmie nawet przez kilka dni. Obecność metabolitów w tkankach twardych możliwa jest do wykrycia nawet po dłuższym okresie czasu (nawet po kilku miesiącach, a nawet latach)⁴⁷⁴. Szybkość przemian metabolicznych i wydalania jest zależna od rodzaju i dawki określonego środka, wrażliwości osobniczej przyjmującego, jego kondycji zdrowotnej, szczególnie sprawności wątroby i serca oraz wydolności nerek, a także od rodzaju spożywanych pokarmów (np. amfetaminy wydalają się co najmniej dwa razy szybciej przy diecie bogatej w produkty kwaśne)⁴⁷⁵. Z karnoprawnego punktu widzenia, obecność nieaktywnych metabolitów w organizmie prowadzącego pojazd jest bez znaczenia. Skoro nie oddziałują na OUN, nie mogą zaburzać zdolności psychomotorycznych, a tym samym nie zachodzi podstawowa racja uzasadniająca obowiązywanie normy penalizującej zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu w ruchu komunikacyjnym. Tylko osoba, w której organizmie znajduje się środek psychoaktywny w określonej ilości lub jego aktywny metabolit, może podlegać odpowiedzialności za wykroczenie z art. 87 k.w. lub przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. Obecność nieaktywnego metabolitu substancji psychoaktywnej w organizmie sprawcy nie może skutkować odpowiedzialnością za zachowanie opisane w tych przepisach.

Jak o tym już była mowa, kwestia ta przedstawiała się nieco odmiennie w poprzednim stanie prawnym, a więc przed nowelizacją Kodeksu wykroczeń z 10 maja 1985 r. Obecność nieaktywnego metabolitu środka określanego już wówczas, jako działający podobnie do alkoholu, również pozostawała bez znaczenia dla odpowiedzialności za wykroczenie z art. 87 k.w., niemniej poziom intoksykacji nie wpływał na realizację znamion tego typu czynu zabronionego.

⁴⁷⁴ Zob. J. Margasińska-Olejak, D. Wiechula, A. Fischer, *Włosy najlepiej „pamiętają”, które narkotyki i kiedy braлиśmy*, tekst dostępny na stronie: <https://www.ustniki.pl/medycyna-sdowa-i-inne/129-analiza-w%C5%82os%C3%B3w-prze%C4%85d-lekarski-2018.html> [dostęp: 10 maja 2021].

⁴⁷⁵ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 57.

Zmiana treści przepisu spowodowała, że osoby prowadzące pojazd pod wpływem narkotyków (nie mówiąc o różnego rodzaju lekarstwach, również oddziałujących ~~wplywajacych~~ na OUN), stały się w zasadzie bezkarne, jednak nie dlatego, że nie istniały metody – były to metody wyłącznie laboratoryjne – ujawniania obecności narkotyku w organizmie kierującego pojazdem. Celem ewentualnego badania, była bowiem obecność alkoholu w organizmie domniemanego sprawcy występku albo wykroczenia⁴⁷⁶. Nie obowiązywały szczegółowe przepisy określające metody prowadzenia badań w kierunku obecności innych środków psychoaktywnych, oczywiście oprócz ogólnych przepisów o czynnościach dowodowych dokonywanych w stosunku do podejrzanych o popełnienie przestępstwa, zawartych w art. 65 Kodeksu postępowania karnego z 1969 r.⁴⁷⁷ (obecnie art. 74 k.p.k.)⁴⁷⁸.

4.2. Regulacje prawne

Sytuacja ulegała pewnej zmianie 1 stycznia 1998 r. Wchodząca w życie ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym⁴⁷⁹ zobowiązywała osobę uczestniczącą w wypadku drogowym, w którym był zabity lub ranny, do poddania się badaniu na obecność nie tylko alkoholu, ale i środka działającego podobnie do alkoholu. Takiemu badaniu mógł zostać poddany również każdy inny uczestnik ruchu drogowego, podejrzewany o to, że znajduje się w stanie po użyciu tego rodzaju substancji psychoaktywnej⁴⁸⁰. Delegacja, dająca podstawę do

⁴⁷⁶ Ustawa z dnia 1 lutego 1983 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 6, poz. 35 ze zm.) nie zawierała przepisów regulujących tę problematykę. Badanie osób, które podejrzewano o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia pod wpływem alkoholu wykonywane było na podstawie przepisów rozporządzenia wydanego w oparciu o delegację z art. 47 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. – o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230). Pierwsze rozporządzenie z dnia 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. Nr 25, poz. 117) obowiązywało do 5 stycznia 2016 r., kiedy to weszło w życie rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 grudnia 2015 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. poz. 2153).

⁴⁷⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 13,96 ze zm.)

⁴⁷⁸ Bliżej na temat art. 74 k.p.k. - K. Eisteadt w: D. Świecki, *Komentarz do art. 74 k.p.k.*, Lex/el. Stan prawny na dzień 30 czerwca 2022 r.

⁴⁷⁹ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2021, poz. 450 ze zm.).

⁴⁸⁰ Zgodnie z obowiązującym wówczas art. 128 ust. 1 u.p.r.d., w razie uczestniczenia w wypadku drogowym, w którym jest zabity lub ranny, kierujący pojazdem jest poddawany badaniu na zawartość w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu. W myśl art. 128 ust. 2 u.p.r.d., badaniu, o którym mowa w ust. 1, można było poddać także inną osobę, jeżeli zachodziło uzasadnione podejrzenie, że mogła kierować pojazdem uczestniczącym w wypadku drogowym, w którym jest zabity lub ranny. Z kolei art. 128 ust. 3 u.p.r.d. stanowił, że osoby te mają prawo żądać od organu kontroli ruchu drogowego przeprowadzenia badania krwi lub moczu w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu. Powołane przepisy skorelowane były z treścią art. 127 ustawy, który w ust. 1 stanowił, że badanie w celu ustalenia w organizmie obecności środka działającego podobnie do alkoholu przeprowadza się przy użyciu metod niewymagających badania laboratoryjnego. Przepisy te zostały uchylone przez art. 125 pkt 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. Nr 30, poz. 151 ze zm.). Rozdział 1 „Uprawnienia Policji i innych organów” – zamieszczony w Dziale V zatytułowanym „Kontrola ruchu drogowego” – ustawy o kierujących pojazdami uzupełniony został m. in. o przepisy art. 129 j i 129 k, powielające w zasadniczym stopniu uchylone wcześniej regulacje z art. 127 i 128 u.p.r.d.

wydania rozporządzenia określającego warunki i sposób przeprowadzania badań w tym kierunku, zamieszczona w art. 127 ust. 4 u.p.r.d., przez długi czas nie była jednak wykonywana⁴⁸¹. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzenia badań na ich obecność w organizmie ukazało się dopiero w dniu 11 czerwca 2003 r.⁴⁸² Początkowo wymieniono w nim 6 grup środków: opiaty, amfetamina i jej analogi, kokaina, tetrahydrokannabinole, benzodiazepiny oraz barbiturany. Rok później przepisy te zostały znowelizowane⁴⁸³ i w takim kształcie obowiązywały do 20 lipca 2014 r., kiedy weszło w życie kolejne, obecnie obowiązujące rozporządzenie o tym samym tytule z dnia 16 lipca 2014 r.⁴⁸⁴ - wydane jednak już na podstawie delegacji z art. 129j ust. 4 ustawy Prawo o ruchu drogowym⁴⁸⁵.

Należy wskazać, że wykonując ustawową delegację Minister Zdrowia i Opieki Społecznej stworzył także „wykaz” środków, w którym zamieścił jednak tylko kilka rodzajów substancji psychoaktywnych. Powstało w związku z tym pytanie o zasadność utworzenia takiego katalogu biorąc pod uwagę, że celem kontroli ruchu drogowego jest przeciwdziałanie zagrożeniom, których źródłem może być osoba prowadząca pojazd pod wpływem każdego rodzaju substancji działającej na OUN. Starając się to wyjaśnić w toksykologii pojawiły się głosy, że chociaż „trudno w pierwszej chwili zrozumieć, dlaczego rozporządzenie ogranicza wykaz środków działających podobnie do alkoholu tylko do tych 5 grup związków, biorąc nawet pod uwagę, że każda z tych grup obejmuje wiele substancji (np. poszczególne pochodne amfetaminy czy benzodiazepiny) (...) to będzie łatwiej zrozumieć, jeżeli przyjmiemy, że rozporządzenie odnosi się do art. 127 ustawy Prawo o ruchu drogowym, który w ust.1 stwierdza się, że badanie w celu ustalenia w organizmie obecności środka działającego podobnie do alkoholu przeprowadza się przy użyciu metod nie wymagających badania laboratoryjnego (...). Metodami takimi mogą być proste testy, zwane narkotestami, analizatorami śliny lub urządzeniami elektronicznymi, które pozwalają wykonać analizę w każdym miejscu. Ustawodawca miał zapewne więc na myśli analogię urządzeń i sposobu wykonywania badań w celu wykazania w organizmie środka wpływającego na

⁴⁸¹ Należy zauważyć, że w pierwotnym brzmieniu art. 127 ust. 4 u.p.r.d. nie przewidywał konieczności określenia wykazu środków działających podobnie do alkoholu. Obowiązek taki, na ministra właściwego do spraw zdrowia nałożony został dopiero 1 stycznia 2002 r., kiedy weszła w życie ustawa z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 129, poz. 144).

⁴⁸² Rozporządzenie z dnia 11 czerwca 2003 r., w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. Nr 116, poz. 1104 ze zm.).

⁴⁸³ W dniu 15 kwietnia 2004 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 marca 2003 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. Nr 52, poz. 524). Z „katalogu” środków działających podobnie do alkoholu usunięto wówczas barbiturany.

⁴⁸⁴ Rozporządzenie z dnia 16 lipca 2014 r., w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. z 2014 r. poz. 948).

⁴⁸⁵ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn. zm.).

sprawność psychofizyczną, do postępowania przeprowadzanego przy dokonywaniu pomiaru stężenia alkoholu w wydychanym powietrzu⁴⁸⁶. Autorka przyznała jednocześnie, że niemożliwe jest stworzenie urządzenia do ujawniania całego katalogu środków psychoaktywnych⁴⁸⁷. Również „lista środków działających podobnie do alkoholu byłaby długa i najprawdopodobniej nigdy nie byłaby kompletna”⁴⁸⁸. Jej zdaniem „Należało dostosować rodzaj substancji do możliwości ich wykrycia w materiale odzwierciedlającym ich obecność w organizmie, których sposób pobrania byłby mało inwazyjny, bardzo prosty i nie naruszający prywatności badanej osoby. Dlatego też w rozporządzeniu ograniczono listę środków (substancji) działających podobnie do alkoholu do 5 grup związków”⁴⁸⁹. Przyznała także, że „umieszczenie słowa *wykaz* przy tej liczbie środków wydaje się mało fortunny” oraz dodała, że „Przy opracowywaniu rozporządzenia wzięto (...) pod uwagę dwa istotne fakty. Związki z wymienionych 4 grup, wprowadzone do organizmu ludzkiego, tak pojedynczo, jak i w mieszaninie, najsilniej obniżają sprawność psychofizyczną oraz są najczęściej przyjmowane w celu wprowadzenia się w stan odurzenia. Ich negatywny wpływ na sprawność psychofizyczną jest znany, niezaprzeczalny i szeroko udokumentowany. Piątą grupę stanowi liczna grupa leków, często zapisywanych przez lekarzy i nadużywanych przez osoby uzależnione z różnych przyczyn”⁴⁹⁰.

Odnosząc się do powyższej wypowiedzi, stwierdzić należy, że jakkolwiek trudno istotnie znaleźć inne wytłumaczenie dla wprowadzenia takiej (ograniczonej) regulacji, to należy wziąć pod uwagę, że przedstawione wyżej poglądy wyraził toksykolog. Dla toksykologii podstawowe znaczenie mają względy praktyczne, a poza tym trudno wymagać, aby ta dziedzina zajmowała się kwestią zasadności obowiązujących regulacji prawnych. W literaturze prawniczej podnoszono, że przepisy rozporządzenia pozostają w sprzeczności z obowiązującym porządkiem prawnym, w szczególności z art. 87 k.w., który nie pozwala na tego rodzaju ograniczenia, oraz powodują ~~rodzą~~ dalsze komplikacje w praktyce jego stosowania tego przepisu oraz art. 178a k.k.⁴⁹¹. Ustawodawca nowelizując wielokrotnie przepisy prawa o ruchu drogowym, nie dokonał jednak zmian pozwalających uniknąć wspomnianych kontrowersji. Co więcej, kolejne rozporządzenie w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu

⁴⁸⁶ Za: M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 46 i n.

⁴⁸⁷ Ibidem

⁴⁸⁸ Ibidem.

⁴⁸⁹ Ibidem.

⁴⁹⁰ Ibidem.

⁴⁹¹ Zwracano uwagę, że „odnosząc przepisy rozporządzenia do norm zawartych w innych ustawach, a ściślej w Kodeksie karnym lub Kodeksie wykroczeń, można dojść do błędnego wniosku, że osoba prowadząca pojazd i znajdująca się pod wpływem substancji nie wymienionej w § 2 *rozporządzenia w sprawie środków działających podobnie do alkoholu...*, nie popełnia czynu zabronionego! Jest to niedopuszczalne z punktu widzenia podstawowych zasad prawa i powoduje dalsze trudności, jeżeli chodzi o interpretację znamion zamieszczonych w art. 178a k.k. i w art. 87 k.w. – ale nie tylko”. Zob. A. Skowron, *Jeszcze raz krytycznie o środkach działających podobnie do alkoholu*, PnD 2004, nr 11, s. 20.

przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie, powieliło w zasadniczym stopniu poprzednie przepisy. Jakkolwiek w wykazie środków termin opiaty zastąpiony został opioidami⁴⁹² oraz obniżono próg oznaczalności przy badaniu krwi (LOQ)⁴⁹³ (za wyjątkiem kokainy) o połowę (co wynikało z konieczności uwzględnienia głosów praktyki zwracającej uwagę na potrzebę zaostrzenia zasad kontroli laboratoryjnej), to nie usunięto podstawowych mankamentów regulacji. Dodatkowo sprecyzowano jeszcze elementy protokołu, sporządzanego w związku z pobieraniem krwi lub moczu, co jest bez większego znaczenia z punktu widzenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Warto też zauważyć, że rozporządzenie to zawiera procedurę badania krwi na obecność środków działających podobnie do alkoholu, zaś ~~ale~~ w § 4 zamieszczono upoważnienie do badania moczu. Mocz, jako materiał badawczy jest końcowym „produktem” przemiany materii i dlatego wyjątkowo tylko mogą występować w nim substancje macierzyste lub aktywne metabolity określonego związku psychoaktywnego. Zawsze – oczywiście, jeżeli badany jakiś czas wcześniej zażywał środek psychoaktywny – w moczu występował będzie nieaktywny metabolit, co jednak dowodzi wyłącznie tego, że w bliżej nieokreślonej przeszłości dana osoba wprowadziła środek do organizmu. Aktualnie jednak środek ten nie oddziałuje na OUN, a tym samym obecność nieaktywnego metabolitu w badanym materiale nie ma znaczenia również z punktu widzenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Przepis art. 45 ust. 1 pkt u.p.r. zabrania co prawda kierowania pojazdem, prowadzenie kolumny pieszych, jazdy wierzchem lub pędzenia zwierząt osobie w stanie nietrzeźwości, a także w stanie po użyciu alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu, to jednak zakaz ten może obejmować jedynie „środki działające podobnie do alkoholu” lub ich aktywne metabolity. Występowanie środków nie działających podobnie do alkoholu w organizmie, w szczególności nieaktywnych metabolitów substancji psychoaktywnych, nie może stanowić podstawy do obowiązywania zakazu kierowania pojazdem, prowadzenia kolumny pieszych, jazdy wierzchem lub pędzenia zwierząt. Przepisy rozp.w.ś.d.a. w zakresie, w jakim regulują procedurę badania moczu, są więc dysfunkcjonalne. Warto zwrócić na to uwagę, ponieważ w środkach masowego przekazu pojawiają się informacje o badaniu moczu osób

⁴⁹² Opioidy, to zbiorcza nazwa substancji pochodzenia naturalnego, syntetycznego lub półsyntetycznego, które wchodzą w reakcje z mózgiem i powodują zwiększone wydzielanie m. in. serotoniny, a także zmniejszone odczuwanie bólu, Zob. *Opioidy: rodzaje, zastosowanie, uzależnienia*. Zmiana ta wydaje się jednak bez większego znaczenia biorąc pod uwagę, że przy użyciu testów immunochromatograficznych niemożliwe jest ujawnienie wszystkich opioidów, zwłaszcza syntetycznych.

⁴⁹³ Granica oznaczalności, to najmniejsza zawartość lub stężenie analitu, jakie można wyznaczyć z akceptowalnym poziomem powtarzalności i dokładności (precyzji i poprawności). Sposób wyznaczania tego parametru jest analogiczny do wyznaczania granicy wykrywalności (LOD). Próg oznaczalności (LOQ) wyraża się jako stężenie analitu odpowiadające wartości próbki odczynnikowej + 6 wartości odchylenia standardowego średniej wartości próbki odczynnikowej. *Granica oznaczalności metody badawczej (LOQ)*, tekst dostępny na stronie: <https://www.bnt-sigma.pl/granica-oznaczalnosci> [dostęp: 11 maja 2021].

prowadzących pojazd i wyciąganych z tego konsekwencjach karnych, co niewątpliwie wprowadza w błąd opinię publiczną.

Przepisy rozp.w.ś.d.a zasadniczo wydane zostały celem stosowania przepisów ustawy Prawo o ruchu drogowym, a ściślej dla zabezpieczenia jego użytkowników. Ich treść nie pozwala jednak na skuteczną kontrolę osób kierujących pojazdami, które mogą pozostawać pod wpływem substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu, a tym samym zagrażać innym uczestnikom ruchu drogowego. Jak wspomniano, w zakresie kontroli podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia (również oskarżonych), obowiązują także regulacje procesowe zamieszczone w Kodeksie postępowania karnego oraz w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia. W szczególności art. 74 k.p.k. i 308 k.p.k. regulują czynności dowodowe w postępowaniu przygotowawczym oraz przed sądem, a także tzw. czynności niecierpiących zwłoki, które można dokonywać z udziałem osoby podejrzewanej i oskarżonej o popełnienie przestępstwa, co stanowi odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 74 § 1 k.p.k.⁴⁹⁴. Wskazać należy, art. 74 k.p.k. uległ istotnej zmianie w wyniku nowelizacji z 10 stycznia 2003 r.⁴⁹⁵ Zmiana ta była o tyle istotna, że w poprzednim stanie prawnym, osoba, której nie przedstawiono zarzutu popełnienia przestępstwa, mogła odmówić pobrania krwi lub innych wydzielin organizmu. Od dnia 1 lipca 2003r. dokonywanie także innych czynności, o których mowa w art. 74 § 2 k.p.k nie wymaga już zgody. W tym względzie ustawodawca poszedł jednak dalej. W wydanym na podstawie art. 74 § 4 k.p.k. rozporządzeniu⁴⁹⁶ wprowadził regulację, która spotkała się z krytyką. W szczególności zwrócono uwagę, że „Upoważnienie do stosowania przymusu, w wyniku którego dochodzi do naruszenia nietykalności cielesnej, a wynikające z tego rozporządzenia, na pierwszym miejscu stawia kwestię zgodności takiej regulacji z art. 41 Konstytucji RP. W myśl tego przepisu Konstytucji RP, każdemu zapewnia się wolność i nietykalność cielesną; pozbawienie lub ograniczenie tych wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.⁴⁹⁷ W wyroku z dnia 5 marca 2013 r.⁴⁹⁸ Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zarówno art. 74 § 4, jak i inne przepisy k.p.k. nie uprawniają organu wykonującego badania lub czynności określone w art. 74 § 2 i 3 k.p.k. do zastosowania wobec oskarżonego lub osoby podejrzanej przymusu bezpośredniego oraz nie regulują kwestii „asysty” organu procesowego podczas tychże badań i czynności. Brak regulacji

⁴⁹⁴ Przepis ten stanowi, że oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani dostarczania dowodów na swoją niekorzyść.

⁴⁹⁵ Art.74 3 k.p.k. zmieniony został przez art. 1 pkt 21 lit. b ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy - Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. Nr 17, poz. 155)

⁴⁹⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem podejrzanego lub osoby podejrzanej (Dz. U. Nr 33, poz. 299).

⁴⁹⁷G. Artymiuk (red.), M. Rogalski (red.), M. Klejnowska, Cz. P. Kłak, Z. Sobolwski, P. K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*. Warszawa 2012, s. 368.

⁴⁹⁸ Wyrok TK z dnia 5 marca 201 r. (sygn. akt U 2/11) OTK-A 2013, nr 3, poz. 24

tych kwestii w k.p.k. należy w ocenie Trybunału interpretować jako świadomy wybór ustawodawcy. W konsekwencji należy uznać, że skoro ustawodawca nie przewidział w k.p.k. stosowania wobec oskarżonego lub podejrzanego środków przymusu bezpośredniego w celu wymuszania podporządkowania się dyspozycjom art. 74 § 2 i 3 k.p.k. oraz kwestii „asysty”, nie było to jego zamiarem. Co więcej, przymus bezpośredni wobec człowieka jest zawsze wkroczeniem organu władzy publicznej w sferę konstytucyjnie chronionych wolności i nietykalności osobistej. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może zaś następować wyłącznie na zasadach i w trybie określonych w ustawie, a nie na podstawie rozporządzenia organu władzy wykonawczej. Tymczasem w k.p.k. brak jest unormowań dotyczących stosowania przymusu bezpośredniego przez organy postępowania karnego podczas badań, którym obowiązani są poddać się oskarżony lub osoba podejrzana. Brak jest tam również stosownych postanowień o stosowaniu przymusu bezpośredniego wobec tychże osób podczas czynności podejmowanych z ich udziałem. W konsekwencji Trybunał uznał, że przepisy § 5 ust. 1, § 5 ust. 2 oraz § 10 ust. 1 wskazanego rozporządzenia wprowadzają ograniczenie konstytucyjnych chronionych wolności jednostki – jej nietykalności osobistej i wolności osobistej, ingerując w sferę zastrzeżoną do unormowania wyłącznie przez akt normatywny rangi ustawy, czym naruszają art. 41 ust. 1 Konstytucji RP. Trybunał uznał również, że instytucja asysty przewidziana w § 5 ust. 1 rozporządzenia jest bez wątpienia formą ograniczenia prawa do prywatności wynikającego z art. 47 Konstytucji, gdyż w ramach prawa do „niebycia z innymi” i „niedzielenia się z innymi” mieści się też prawo do poszanowania godności w trakcie zabiegów, które mają charakter medyczny i mogą wiązać się z ingerencją w organizm człowieka. Ponieważ ograniczenie to zostało wprowadzone na poziomie aktu podstawowego, § 5 ust. 1 rozporządzenia jest niezgodny z art. 47 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Wskazane przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2005 r. utraciły moc z dniem 20 marca 2013 r. Następnie w dniu 9 listopada 2013 wszedł w życie art. 74 § 3a, który wyraźnie stanowi, że oskarżonego lub osobę podejrzaną wzywa się do poddania się obowiązkom wynikającym z § 2 i 3. W razie odmowy poddania się tym obowiązkom oskarżonego lub osobę podejrzaną można zatrzymać i przymusowo doprowadzić, a także stosować wobec nich siłę fizyczną lub środki techniczne służące obezwładnieniu, w zakresie niezbędnym do wykonania danej czynności. Zasady stosowania środków przymusu bezpośredniego przez poszczególne służby przy wykonywaniu ich obowiązków określa zaś aktualnie ustawa o stosowaniu przymusu bezpośredniego i broni palnej⁴⁹⁹, obowiązująca od 5 czerwca 2013 r., dotycząca stosowania tych środków m.in. w celu wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym

⁴⁹⁹ Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o stosowaniu przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1416 ze zm.)

przez uprawnionego poleceniem, zatrzymania osoby, zapewnienia bezpieczeństwa jej doprowadzenia, pokonania biernego lub czynnego oporu itd.

Jak widać, regulacja dotycząca pozyskiwania dowodów w sposób stanowiący odstępstwo od zasady *nemo se ipsum accusare tenetur*, zawartej w art. 74 § 1 k.p.k., ulegała ewolucji, którą można by oceniać jako idącą w kierunku ograniczenia praw i wolności gwarantowanych w Konstytucji. Z drugiej jednak strony łatwo jest zauważyć, że kurczowe trzymanie się wysokich standardów określonych nie tylko w Ustawie Zasadniczej, ale i w aktach prawa międzynarodowego, przekreślałoby w istocie możliwość realizacji zasady prawdy materialnej.

Należy także zauważyć, że przepisy te zostały recypowane przez art. 54 § 5 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, nasuwając również tutaj pewne wątpliwości. Powołany art. 54 § 5 k.p.w. stanowi, że w stosunku do osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia stosuje się odpowiednio przepisy art. 74 § 3 i 3a oraz art. 308 § 1 k.p.k. Wątpliwości wynikają oczywiście z braku jasnej granicy pomiędzy występkiem z art. 178a § 1 k.k., a wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. Rodzi się pytanie, jakie przepisy powinny wobec tego stosować organy ścigania; czy powinny stosować przepisy procedury wykroczeniowej, czy procedury karnej w przypadku ujawnienia czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu? Wbrew pozorom pytanie to nie jest pozbawione podstaw. Przyjmując, że dany organ stosuje przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, w szczególności art. 54 § 5 k.p.w., może zrodzić się kolejne pytanie, a mianowicie jaki powinien być dalszy sposób procedowania. Pytanie dotyczy badań określonych w art. 308 § 1 oraz w art. 74 § 3 i § 3a k.p.k., w szczególności polegających na pobraniu próbki krwi do analizy laboratoryjnej. Związane jest to z faktem, że przepis art. 54 § 5 k.p.w. wyraźnie stanowi, że na gruncie procedury wykroczeniowej, powołane przepisy mają jedynie odpowiednie zastosowanie. Co więcej, ustawodawca dokonał ich enumeratywnego wyliczenia (art. 74 § 3 i § 3a k.p.k.). Tym samym pozostałe przepisy art. 74 k.p.k., których nie wskazano w art. 54 § 5 k.p.w. nie mogą znajdować zastosowania w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Można twierdzić, że w postępowaniu tym nie stosuje się wobec tego regulacji zamieszczonej w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 74 § 4 k.p.k. Jest to o tyle istotne, że powołane rozporządzenie reguluje również warunki i sposób pobrania krwi, a także kwestie podmiotów uprawnionych do wykonywania tego rodzaju zabiegów. Brak recepcji przepisu art. 74 § 4 k.p.k. na grunt procedury wykroczeniowej uniemożliwia wobec tego moim zdaniem przeprowadzenie tego rodzaju czynności z udziałem osoby podejrzewanej o popełnienie wykroczenia. Zgodnie z treścią przepisów rozporządzenia osoba poddaje się badaniom (a także zabiegom) w zakładzie opieki zdrowotnej, a czynności te wykonuje lekarz posiadający tytuł specjalisty w dziedzinie medycyny właściwej ze względu na zakres badania i chociaż do pobrania krwi nie wymaga się specjalizacji, to czynność ta nie może

być wykonana np. przez funkcjonariusza Policji. Przepis art. 54 § 5 k.p.k., nie dokonując recepcji całości art. 74 k.p.k. uniemożliwia tym samym dokonanie niektórych czynności, istotnych z punktu widzenia ścigania osób podejrzanych o prowadzenie pojazdu pod wpływem narkotyków i alkoholu. Wątpliwości tych nie usuwa fakt, że art. 54 § 5 k.p.w. dokonał recepcji także art. 308 § 1 k.p.k. Pomijając kontrowersje, czy na etapie czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia, przepis ten stosuje się z uwagi na szczególny charakter przeprowadzanych wówczas czynności dowodowych⁵⁰⁰, to akceptując pogląd, że posiada on odpowiednie zastosowanie, można bronić tezy, że jeżeli art. 54 § 5 k.p.w. nie recypował całości przepisów art. 74 k.p.k., stwierdzenie, że w granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, prokurator albo Policja może w każdej sprawie, w wypadkach niecierpiących zwłoki, jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe (...) nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu (art. 308 § 1 k.p.k.), nie wystarcza, aby organ ścigania mógł dokonać tego rodzaju czynności w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami. Ich przeprowadzenie, zgodnie z obowiązującymi przepisami nie jest dopuszczalne w postępowaniu wykroczeniowym, zaś Policja (lub prokurator) nie może dokonywać pobrania krwi od osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia.

W praktyce wątpliwości te w zasadzie jednak nie występują. Organy ścigania pobierają ślinę, a także zlecają – w razie potrzeby – pobranie krwi również w tych przypadkach, gdy jest wiadomo, że dane zachowanie realizuje znamiona wykroczenia, co ma miejsce w sytuacji, gdy sprawca jest w stanie po użyciu alkoholu. Praktyka taka nie jest jednak zgodna z prawem i godzi w fundamentalne zasady o charakterze gwarancyjnym⁵⁰¹. Brak odesłania do art. 74 § 4 k.p.k. w art. 54 § 5 k.p.w. powoduje, że „odpowiednie” stosowanie przepisów rozporządzenia w postępowaniu wykroczeniowym kluczy się z konstytucyjną zasadą państwa prawa oraz art. 7 Konstytucji RP który wymaga, aby organy państwa działały wyłącznie na podstawie prawa oraz ściśle w jego granicach⁵⁰². W przypadku zachowania polegającego na prowadzeniu pojazdu pod

⁵⁰⁰ Czynności wyjaśniające mają nieformalny charakter w tym znaczeniu, że prowadzi się je przed wydaniem postanowienia o wszczęciu postępowania (bliżej na ten temat: A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 319 i n.) Słusznie jednak podnosi się w doktrynie, że w istocie są to czynności formalne (procesowe), tak: Cz. P. Kłak, *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia*, Prok. i Pr. 2008, nr 9, s. 85-86.

⁵⁰¹ Por. A. Lach, *Rzetelne postępowanie dowodowe w sprawach karnych w świetle orzecznictwa strasburskiego*, Wolters Kluwer 2018, s. 139 i n.

⁵⁰² W nauce podkreśla się, że „w ramach charakterystyki demokratycznego państwa prawnego wyróżnia się elementy formalne i materialne. Te pierwsze dotyczą prawa jako fundamentu działania państwa, w tym optymalnych z punktu widzenia ochrony praw jednostki sposobów stanowienia i stosowania prawa, natomiast te drugie – wartości leżących u podstaw owego prawa, w tym ochrony godności człowieka, jego praw i wolności, podziału władzy, nadrzędności konstytucji, niezależności sądów. Współcześnie elementy materialne i formalne zasady demokratycznego państwa prawnego są ze sobą ściśle powiązane, M. Wątor-Florczak, *Komentarz do art. 2 Konstytucji*, Lex/el. Stan prawny na dzień 25 lutego 2021 r. To oznacza, że zwłaszcza funkcjonariusze organów państwowych są zobowiązani do ścisłego

wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, ewentualnie rodzące się wątpliwości, czy dany czyn stanowi przestępstwo, czy wykroczenie, w praktyce usuwane są na dodatek swoistym apriorycznym założeniem, że sprawca dopuścił się występku z art. 178a § 1 k.k. lub innego, do którego znamion należy pozostawanie pod wpływem środka odurzającego. Jest to niewłaściwe, nie tylko dlatego, że organy ścigania dopuszczają się swoistej samowoli, ale przede wszystkim z tego powodu, że nie można dowolnie „zonglować” procedurą.

Powyższe wątpliwości wykładnicze odnośnych przepisów proceduralnych, mające swoje źródło również w braku granicy pomiędzy występkiem z art. 178a § 1 k.k., a wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. pozostają bez wpływu na ocenę regulacji zawartej w rozp. w.ś.d.a. Rozporządzenie to, chociaż wydane na podstawie art. 127j ust. 5 ustawy Prawo o ruchu drogowym, nie tylko nie zawiera wykazu środków „działających podobnie do alkoholu” ale przede wszystkim nie uwzględnia skutków ich oddziaływania na organizm osoby prowadzącej pojazd⁵⁰³. W istocie służy głównie celom diagnostyki laboratoryjnej, nie zaś stosowaniu przepisów chroniących bezpieczeństwo w ruchu drogowym.

4.3. Metody przesiewowe i laboratoryjne

Pewne podstawy do rozróżnienia metod przesiewowych⁵⁰⁴ i laboratoryjnych, służących do badania osób prowadzących pojazd na obecność środków psychoaktywnych w ich organizmie, daje powoływane już wielokrotnie rozp.w.ś.d.a. W treści przepisów mowa jest bowiem o „metodach nie wymagających badania laboratoryjnego”, do których należy „metoda immunologiczna” (§ 2 ust. 1 rozp.w.ś.d.a.), oraz o „metodach instrumentalnych” (§ 3 ust. 1 rozp.w.ś.d.a.). Do tych drugich rozporządzenie zalicza: metodę chromatografii gazowej połączonej ze spektrometrią masową, wysokosprawną chromatografię cieczową, oraz wysokosprawną chromatografię cieczową połączoną ze spektrometrią masową. Z punktu widzenia nauk przyrodniczych zasadnicze znaczenie ma jednak rozróżnienie na metody chemiczne, fizykochemiczne oraz biochemiczne⁵⁰⁵.

przestrzegania obowiązujących przepisów. Również w postanowieniu z dnia 19 marca 2014r. (II KK 265/13), SN uznał za niedopuszczalną sytuację, w której funkcjonariusze demokratycznego państwa gromadziliby dowody z naruszeniem obowiązującego prawa.

⁵⁰³ Przepis art. 127j ust. 5 ustawy Prawo o ruchu drogowym stanowi, że minister właściwy ds. zdrowia, uwzględniając skutki oddziaływania na organizm kierowcy środków działających podobnie do alkoholu, określi, w drodze rozporządzenia 1) wykaz tych środków, 2) warunki i sposób przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie.

⁵⁰⁴ W toksykologii służą do wstępnej analizy płynów ustrojowych pod kątem obecności w nich środków psychoaktywnych. Wynik pozytywny uzyskany przy użyciu takiej metody zazwyczaj wymaga potwierdzenia za pomocą bardziej specyficznych metod laboratoryjnych. Zob. E. Gomółka, A. Morawska, *Zalety i wady szybkich testów, czyli jak oznaczać narkotyki w laboratorium medycznym*, Journal of Laboratory Diagnostics 2011, nr 2, s. 198.

⁵⁰⁵ W analizie chemicznej stosuje się metody chemiczne, fizyko-chemiczne i biochemiczne. Metody chemiczne polegają na przeprowadzeniu specyficznych reakcji chemicznych, których efekty makroskopowe

Inny podział, ze względu na rodzaj stosowanych technik analizy, to metody ręczne i instrumentalne. W przeciwieństwie do metod ręcznych, które wykonywane były już przy użyciu prymitywnych narzędzi, metody instrumentalne, do których rozporządzenie zalicza metody chromatograficzne oraz łączone (chromatografia plus spektrometria), charakteryzują się tym, że przeprowadza się je zazwyczaj z wykorzystaniem złożonej aparatury laboratoryjnej. Z powodzeniem zastępują więc chemika zarówno w zakresie samego wykonywania analizy, jak i rejestracji wyników, a nawet częściowej ich interpretacji. Metody te są jednak stosunkowo kosztowne, co ma znaczenie z punktu widzenia praktyki, w szczególności w kontekście wykorzystywania ich np. w kryminalistyce. Zaletą metod instrumentalnych jest jednak to, że poprzez eliminację roli analityka (i związanych z jego pracą błędów), zwiększają liczbę wykonywanych analiz w jednostce czasu, skracają analizę. Poprawiają również precyzję i dokładność oznaczeń, a ponadto umożliwiają analizę bez narażania zdrowia i życia analityka oraz w miejscach dla człowieka niedostępnych (teleanaliza)⁵⁰⁶.

Innym rozróżnieniem, do którego odwołuje się rozporządzenie, jest wyróżnienie metod inwazyjnych i bezinwazyjnych. Podział ten opiera się na kryterium sposobu pobierania próbek⁵⁰⁷. Z oczywistych powodów na gruncie przepisów prawa o ruchu drogowym preferuje się stosowanie metod nieinwazyjnych. W związku z poruszaną tu problematyką pozostaje również kwestia tzw. granicy detekcji. Każde urządzenie powinno posiadać bowiem wyznaczone granice detekcji: czułość, selektywność i efektywność⁵⁰⁸, których nie można jednak utożsamiać z poziomem intoksykacji, jako podstawy odpowiedzialności karnej.

pozwalają wnioskować o obecności i zawartości poszukiwanych składników w badanym materiale. W metodach fizykochemicznych mierzy się określone wielkości fizyczne i ich zmiany pod wpływem zewnętrznych bodźców fizycznych dostarczanych do analizowanych próbek; najczęściej są to: prąd elektryczny, promieniowania elektromagnetyczne i inne formy promieniowania; otrzymane sygnały analityczne w postaci zmian określonych wielkości fizycznych – ich charakter i wielkość – pozwalają na ustalenie jakościowego i ilościowego składu próbki. W metodach biochemicznych wykorzystuje się procesy enzymatyczne i immunochemiczne. Zob. *Analiza chemiczna*, tekst dostępny na stronie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Analiza_chemiczna [dostęp: 26 maja 2021].

⁵⁰⁶ Ibidem.

⁵⁰⁷ Ibidem.

⁵⁰⁸ Procentową *czułość* oznaczeń oblicza się jako stosunek wyników prawdziwie dodatnich (TP) do sumy wyników prawdziwie dodatnich i błędnie ujemnych (FN):

$$\frac{TP}{TP + FN} \cdot 100 \text{ [%]}$$

Procentową *specyficzność* oznaczeń wyraża stosunek prawdziwie ujemnych wyników (TN) do sumy prawdziwie ujemnych i błędnie dodatnich (FP) wyników:

$$\frac{TN}{TN + FP} \cdot 100 \text{ [%]}$$

Procentowa *efektywność* jest zdefiniowana jako stosunek sumy prawdziwie dodatnich (TP) i prawdziwie ujemnych (TN) wyników do całkowitej liczby oznaczeń (n):

Należy podkreślić, że metodami pozwalającymi na ustalenie rodzaju substancji oraz jej ilości w badanym materiale są wyłącznie metody laboratoryjne, jako wysoce czułe, specyficzne i efektywne. Za pomocą metod nielaboratoryjnych, w obecnym stanie wiedzy, można dokonać co najwyżej grupowego oznaczania środków, również tych wymienionych w rozp.w.ś.d.a (opiaty, kannabinoły, amfetaminy, kokaina, benzodiazepiny) i ich aktywnych i nieaktywnych metabolitów⁵⁰⁹. Z tego też powodu przepis § 2 ust. 1 rozp.w.ś.d.a. stanowiący, że badanie w celu ustalenia w organizmie obecności środka działającego podobnie do alkoholu wykonuje się przy użyciu metod niewymagających badania laboratoryjnego, jest błędnie sformułowany. Za pomocą metody nielaboratoryjnej nie można ustalić obecności w organizmie środka działającego podobnie do alkoholu z przyczyn, które zostaną wskazane w dalszej części rozdziału.

4.3.1. Metody nielaboratoryjne

Metody nielaboratoryjne zasadniczo mogą być stosowane do wykonywania badań przesiewowych. Jedną z nich jest metoda immunologiczna, zaliczana do metod biochemicznych, wykorzystujących procesy immunochemiczne, ale też enzymatyczne. Metoda ta obecnie stosowana jest bardzo szeroko, w różnego rodzaju testach, jako metoda ręczna i nieinwazyjna, a więc łatwa do stosowania w każdych w zasadzie warunkach, również w warunkach kontroli ruchu drogowego.

Prawdopodobnie najpopularniejsze są testy ciążowe, pozwalające wykryć w moczu hCG, czyli gonadotropinę kosmówkową, wydzielaną przez trofoblast, gdy dojdzie do zapłodnienia, a także testy owulacyjne. Coraz większą popularność zdobywają testy na obecność wirusa HIV, oraz testy wykrywające podwyższony stan troponin w osoczu, co może świadczyć o takich stanach, jak udar mózgu, zapalenie wsierdza, czy zapalenie mięśnia sercowego. Obecnie najpowszechniej stosowane są jednak testy na obecność koronawirusa (SARS-COV-2), co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę aktualny zasięg epidemii. Oprócz testów znajdujących zastosowanie w medycynie można wymienić również testy wykrywające toksyny. Testy immunochromatograficzne są stosowane także w ochronie środowiska do badania czystości mikrobiologicznej wody oraz w ocenie stanu żywności⁵¹⁰.

$$\frac{TP + TN}{n} \cdot 100 \text{ [%]}$$

Im wielkości te są bardziej zbliżone do wartości 100%, tym urządzenie jest lepsze. M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 65.

⁵⁰⁹ Ibidem, s. 48.

⁵¹⁰ K. Mazur, *Szybkie testy immunochromatograficzne*, tekst dostępny na stronie: <https://www.e-biotechnologia.pl/Artykuly/Szybkie-testy-immunochromatograficzne/> [dostęp: 26 maja 2021].

Testy tego rodzaju stosowane są oczywiście także w toksykologii do wykrywania obecności substancji psychoaktywnych. Istotą metody immunologicznej, wykorzystywanej m. in. w narkotesterach, służących do wstępnego badania na obecność w organizmie substancji psychoaktywnych jest współzawodnictwo narkotyku oraz jego postaci skoniugowanej o miejsce wiązania na ograniczonej liczbie przeciwciał osadzonych na membranie⁵¹¹. Testery wykorzystujące tę metodę, inaczej nazywane szybkimi testami diagnostycznymi (*rapid diagnostic tests*), w zależności od rodzaju i przeznaczenia różnią się między sobą, jednak podstawowa zasada, na której opiera się ich działanie, jest zawsze taka sama - wykorzystują unikalną zdolność przeciwciał do wybiórczego wiązania z konkretną cząsteczką lub grupą podobnych cząsteczek (antygenem)⁵¹². Podstawową cechą każdego przeciwciała jest bowiem powinowactwo, definiowane jako siła, z jaką wiązany jest antygen⁵¹³, co pozwala na stosowanie ich także w diagnostyce toksykologicznej.

W metodach immunologicznych wykorzystywane są przede wszystkim przeciwciała monoklonalne, czyli cząsteczki białkowe, które układ odpornościowy wykorzystuje do zwalczania patogenów. Przeciwciała monoklonalne charakteryzują się wysoką specyficznością, tzn. mogą łączyć się tylko z jednym konkretnym fragmentem (tzw. epitopem) antygeny⁵¹⁴, co decyduje o ich szerokim wykorzystaniu. W testach narkotykowych zwykle wykorzystuje się dwa rodzaje specyficznych przeciwciał zdolnych do wiązania antygeny, przy czym jedno z nich jest unieruchamiane na celulozowej membranie, na linii testowej, drugie natomiast tworząc kompleks z koloidalnym złotem znajduje się w strefie bezpośredniej miejsca, gdzie nanoszone są próbki badanego materiału (moczu, śliny, rzadziej krwi). Pod pojęciem antygeny należy rozumieć cząsteczkę narkotyku lub innego środka psychoaktywnego, której struktura daje możliwość związania z przeciwciałem. Kropla badanego materiału najpierw przemieszcza się od miejsca naniesienia wzdłuż błony celulozowej z wykorzystaniem zjawisk kapilarnych. Po wchłonięciu próby przez membranę, antygen (jeśli próba okaże się pozytywna) wiąże się z kompleksem koloidalnego złota i odpowiednich przeciwciał. Efektem tej reakcji jest uformowanie się kompleksu, który wędruje po linii testowej. Jeżeli kompleks związał antygen, nie dochodzi do wiązania antygeny z przeciwciałem unieruchomionym na membranie, co uwidacznia się zwykle w postaci niewybarwionej strefy. Jest to wynik nienegatywny, niekiedy określany jako wstępnie pozytywny, świadczący o obecności antygeny. Interpretacja wyników polega na potwierdzeniu

⁵¹¹ E. Gomółka, A. Morawska, *Zalety i wady szybkich testów*, s. 200.

⁵¹² *Szybkie testy diagnostyczne u ludzi i zwierząt*, tekst dostępny na stronie: <https://redtest.eu/testy-diagnostyczne/> [dostęp: 26 maja 2021].

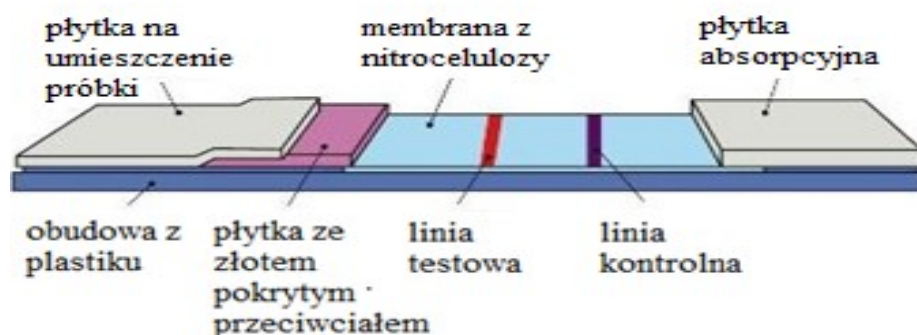
⁵¹³ K. Mazur, *Szybkie testy*.

⁵¹⁴ Zob. *Co to jest przeciwciało monoklonalne*, tekst dostępny na stronie: <https://prostowraka.pl/co-to-jest-przeciwcialo-monoklonalne/> [dostęp: 26 maja 2021].

lub wykluczeniu obecności antygenów w badanej próbce na podstawie obserwacji pojawiających się barwnych pasków – zwykle niebieskich lub fioletowych.

Typowe, spotykane na rynku medycznym testy występują najczęściej w formie kasetek, zazwyczaj plastikowych. Na powierzchni kasetki w jej dolnej części znajdują się: okienko do nanoszenia kropli badanego materiału, a wewnątrz na pasku celulozowym linia kontrolna (która pojawia się, gdy test działa poprawnie) oraz linie testowe. Pasek testowy składa się z czterech części: części próbkowej, części zawierającej koniugat, papierka testowego (celulozowa membrana) i części absorbującej (chłonnej). Te elementy umieszczone są na plastikowym pasku podtrzymującym. Testy są tak zaprojektowane i skonstruowane, aby wykrywały konkretne i specyficzne antygeny⁵¹⁵.

Rys. 1. Schemat budowy płytki testowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie K. Mazur, *Szybkie testy immunochromatograficzne*

4.3.2. Metody laboratoryjne – instrumentalne

Przepisy rozp.w.ś.d.a. wskazują na metody badania krwi żyłnej, która jest jednym z trzech materiałów badawczych, mogącym być wykorzystywanym do badań na obecność środków działających podobnie do alkoholu. Należy zwrócić uwagę, że do badań tych mogą być wykorzystywane różnego rodzaju metody instrumentalne, ponieważ w § 3 ust. 1 rozp.w.ś.d.a. wymieniono tylko przykładowe metody analizy laboratoryjnej. Metody te: chromatografia gazowa połączona ze spektrometrią masową, wysokosprawna chromatografia cieczowa, a także wysokosprawna chromatografia cieczowa połączona ze spektrometrią masową, należą do metod celowych - pozwalających potwierdzić wynik uzyskany metodą przesiewową. Są to jednocześnie metody wyłącznie laboratoryjne, ponieważ wymagają użycia specjalistycznych przyrządów,

⁵¹⁵ *Szybkie testy diagnostyczne.*

takich jak źródła jonizacji (w metodach chromatoskopowych), kolumny kapilarne (w metodach chromatograficznych) czy różnego rodzaju detektory.

Nie ma potrzeby szerszego omawiania metod instrumentalnych, przyrządów stosowanych do ich przeprowadzania oraz wykorzystywanych w tych metodach zjawiskach przyrodniczych. W przeciwieństwie do metody immunologicznej, osoby podejrzewane o prowadzenie pojazdu pod wpływem środków psychoaktywnych nie stykają się bowiem z nimi bezpośrednio, a szersza wiedza na ten temat należy do nauk przyrodniczych. Trzeba jednak powiedzieć, że oprócz metod chromatograficznych oraz połączonych z nimi metod spektrometrycznych, krew lub mocz (czasami również ślina), mogą być badane przy użyciu takich metod jak chromatografia jonowymienna (IEC) lub dwuwymiarowa chromatografia gazowa (GC×GC; 2D GC), a więc metod wysoce specjalistycznych⁵¹⁶. Należy zwrócić też uwagę, że chromatografia, jako metoda analityczna⁵¹⁷ umożliwiająca rozdział złożonych mieszanin oraz jakościową i ilościową analizę substancji, znalazła szereg zastosowań w medycynie, farmakologii oraz przemyśle, a jednym z takich zastosowań jest identyfikacja toksyn w materiale biologicznym oraz narkotyków⁵¹⁸. Metoda ta pozwala na wykonanie analizy z większą dokładnością niż z użyciem tylko spektrofotometrii⁵¹⁹. Wiele cząstek biologicznych posiada bowiem swoje izomery, czyli związki o identycznej masie. Spektrometria mas nie jest w stanie ich od siebie odróżnić, natomiast zastosowanie odpowiednich złożeń chromatograficznych stwarza już taką możliwość. Ponadto istnieje ryzyko supresji, kiedy podczas jonizacji cząstki mogą ulegać interakcji i wzajemnie wpływać na wydajność wytwarzania naładowanych cząstek. Stanowi to dużą przeszkodę

⁵¹⁶ W. Łuczaj, A. Gęgotek, K. Bielawska, E. Skrzydlewska, *Zastosowanie metod wykorzystujących połączenie technik separacyjnych i spektrometrii mas w naukach biomedycznych i farmaceutycznych*, tekst dostępny na stronie: https://www.umb.edu.pl/photo/pliki/projekty_umb/aac/aacifesci-e-materials [dostęp: 30 maja 2021].

⁵¹⁷ Termin chromatografia oznacza efekt rozdziału (separacji) mieszaniny substancji na jej składniki, obserwowany podczas przepływu fazy ruchomej wzdłuż powierzchni fazy nieruchomej. Cząsteczki składników mieszaniny, które słabo oddziałują z fazą nieruchomą, są szybciej unoszone przez płynącą fazę ruchomą, zaś cząsteczki przyciągane mocniej poruszają się wolniej. Fazą ruchomą może być gaz lub ciecz, zaś fazą nieruchomą - ciecz, żel lub porowate ciało stałe. Zastosowanie chromatografii w analizie chemicznej polega na separacji mieszaniny substancji (związków chemicznych) na proste składniki, a następnie na pomiarze ich ilości. Wykorzystywanie różnych faz ruchomych i nieruchomych, oraz odmiennych co do fizykochemicznej natury oddziaływań powodujących rozdział chromatograficzny, doprowadziło do powstania wielu różnych technik chromatograficznych. Zob. *Metody analityczne i techniki laboratoryjne*, tekst dostępny na stronie: <http://laboratoria.net/home/9764.html> [dostęp: 8 czerwca 2021].

⁵¹⁸ I. Krzyżewska, A. Kozarska, *Zastosowanie chromatografii gazowej do detekcji narkotyków w technice kryminalistycznej*, Laboratoria Aparatura Badania 2016, nr 2, tekst dostępny na stronie: <http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-ad49fd8b-f59e-4d43-bd3e-c4d1c7d77721> [dostęp: 8 czerwca 2021].

⁵¹⁹ Pojęcie spektroskopii oznacza badanie oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego z materią. W zależności od rodzaju substancji, długości fali promieniowania oraz warunków pomiaru można obserwować różne efekty związane z oddziaływaniem promieniowania elektromagnetycznego z badaną próbką: np. absorpcję, dyfrakcję, rozpraszanie, luminescencję. Zastosowanie metod spektroskopowych do celów analitycznych polega na wykorzystaniu efektów specyficznych dla danej substancji (atomów pierwiastka, cząsteczek związku chemicznego, kryształów ciała stałego) do jej identyfikacji i pomiaru jej zawartości. Zob. *Spektroskopia: oddziaływanie światła z materią*, tekst dostępny na stronie: <https://pl.khanacademy.org/science/chemistry/electronic-structure-of-atoms/bohr-model-hydrogen/a/spectroscopy-interaction-of-light-and-matter> [dostęp: 14 czerwca 2021].

zwłaszcza w sytuacji, gdy celem jest oddzielenie niewielkiej ilości cząsteczek od stanowiących przewagę cząstek innego rodzaju. Połączenie chromatografii cieczowej ze spektrometrią mas daje korzyści wynikające z zastosowania obu tych metod naraz – analiza MS pozwala na wstępną identyfikację oczyszczonego produktu i ocenę jego czystości⁵²⁰.

Także chromatografia gazowa jest jedną z najpowszechniej stosowanych w praktyce laboratoryjnej metod analizy instrumentalnej⁵²¹. W połączeniu ze spektrometrią mas (GC-MS) wykorzystywana jest do wykonywania specyficznych testów, pozwalających na identyfikacje w przypadku nawet niewielkich próbek. Połączenie chromatografii gazowej ze spektrometrią masową jest też najczęściej spotykanym połączeniem, ponieważ obie metody bardzo dobrze nadają się do współpracy. W spektrometrze masowym zachodzi jonizacja cząsteczek rozdzielonych wcześniej chromatograficznie substancji i ich rozpad na charakterystyczne cząsteczki. Na podstawie chromatografu otrzymanego w wyniku rozdzielenia i widma masowego można zidentyfikować poszczególne substancje. Najczęściej wykonuje się to poprzez porównanie widma masowego zebranego dla analizowanego piksu z widmami masowymi znajdującymi się w pamięci komputera. Szybkość rejestracji widm masowych jest tak duża, że podczas rejestracji jednego piksu można zarejestrować wiele widm masowych i stwierdzić np. koleucję (inaczej – jednoczesną rejestrację wynikającą z jednoczesnej elucji, czyli procesu wymywania składników – *przyp. aut.*) dwóch lub więcej analitów⁵²². GC-MS jest wszechstronnym narzędziem do rozdzielania, identyfikacji oraz ilościowego oznaczania także nieznanymi dotychczas związków chemicznych. Uznaje się ją za najskuteczniejszą technikę w analizie lotnych związków organicznych w złożonych matrycach, w szerokim zakresie stężeń (od ppb do ppm)⁵²³.

Wysokosprawna chromatografia cieczowa (HPLC) to z kolei uniwersalna metoda analityczna, stosowaną głównie do analiz złożonych próbek, zwłaszcza zawierających nietlone, wielocząsteczkowe związki chemiczne – w szczególności substancje biologicznie czynne.

⁵²⁰ Zob. *LC-MS czyli zgrany duet*, tekst dostępny na stronie: <http://labnews.pl/informacje/Lc-ms-czyli-zgrany-duet,495> [dostęp: 14 czerwca 2021].

⁵²¹ Chromatografia gazowa - metoda analityczna wykorzystująca efekt rozdziału chromatograficznego z użyciem gazu (np. hel) jako fazy ruchomej, oraz porowatego ciała stałego lub filmu polimeru organicznego jako fazy nieruchomej. Stosowana do analiz składu złożonych mieszanin związków chemicznych, zwłaszcza lotnych związków organicznych i nieorganicznych. Najważniejsze elementy chromatografu gazowego to dozownik, służący do wprowadzenia próbki do strumienia gazu nośnego, kolumna analityczna zawierająca fazę stacjonarną oraz detektor. Kolumna chromatograficzna ma postać długiej i cienkiej rurki (stalowej, kwarcowej lub szklanej), zwiniętej w zwój. W kolumnie kapilarnej faza stacjonarna tworzy cienką warstwę na wewnętrznej powierzchni ścianek. Kolumna jest umieszczona w termostатовanym piecu, wyposażonym w programator temperatury. W chromatografii gazowej najczęściej wykorzystywane są detektory przewodnictwa cieplnego (TCD, HWD), detektory płomieniowo-jonizacyjne (FID), detektory wychwyty elektronów (ECD) oraz detektory masowe (MSD). Zob. *Metody analityczne i techniki laboratoryjne*.

⁵²² Zob. *Instrumentalne rozdzielanie próbki*, tekst dostępny na stronie: <http://dioksyny.pl/wp-content/uploads/Chromatografia-gazowa-rozdzielanie-BETX.pdf> [dostęp: 30 czerwca 2021].

⁵²³ W. Łuczaj, A. Gęgotek, K. Bielawska, E. Skrzydlewska, *Zastosowanie metod*, s. 60.

Metoda HPLC wykorzystuje efekt rozdziału chromatograficznego z użyciem cieczy jako fazy ruchomej. Skład fazy ciekłej i rodzaj fazy stacjonarnej jest uzależniony od składu badanych próbek oraz typu oddziaływań wykorzystywanych do osiągnięcia separacji składników⁵²⁴. Metoda ta połączona ze spektrometrią mas (LC-MS) pozwala na jednoznaczną identyfikację składników próbki, ponieważ charakteryzuje się bardzo wysoką czułością układu analitycznego oraz wysoką powtarzalnością pomiarów⁵²⁵. Jak wspomniano, istnieje wiele różnych metod instrumentalnych, które służą do analizy materiału biologicznego, w tym przypadku krwi, celem ustalenia obecności środków psychoaktywnych. Rozporządzenie w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie słusznie nie ogranicza możliwości ich wykorzystywania, co ma znaczenie z uwagi na fakt, że środkiem psychoaktywnym może być również środek zastępczy, a więc substancja o niezidentyfikowanej dotychczas strukturze chemicznej. W takim przypadku konieczne może być nawet sięgnięcie po tzw. sprzężone techniki, jak np. ultra-wysokosprawna chromatografia cieczowa (UHPLC) sprzężona ze spektrometrią mas z analizatorem czasu przelotu (TOF-MS)⁵²⁶. Zgodnie z treścią § 3 ust. 4 rozp.w.ś.d.a., w pobranej krwi oznacza się co najmniej następujące środki działające podobnie do alkoholu: 1) morfinę (LOQ – 10 ng/ml); 2) amfetaminę i jej analogi, w tym metylenodioksymetamfetaminę (MDMA), (LOQ – 25 ng/ml); 3) kokainę (LOQ – 10 ng/ml) i jej metabolit – benzoilekgoninę (LOQ – 50 ng/ml); 4) delta-9-tetrahydrokannabinol (LOQ – 1 ng/ml); 5) benzodiazepiny.

Ustawodawca jasno wskazał więc na przykładowy katalog środków oznaczanych w krwi poddawanej analizie za pomocą metod instrumentalnych, nie ograniczając zakresu analizy. Trzeba zauważyć, że w przypadku składnika aktywnego marihuany, granica oznaczalności jest stosunkowo nisko określona, w porównaniu np. z kokainą. Wynika to ze stosunkowo dużego powinowactwa tego środka psychoaktywnego do odpowiednich receptorów, czyli łatwego oddziaływania na OUN. Ponieważ rozporządzenie nie wskazuje granicy oznaczalności dla innych środków, poza wymienionymi w § 3 ust. 4 rozp.w.ś.d.a. (z wyłączeniem

⁵²⁴ Typowy zestaw do HPLC składa się ze zbiornika fazy ciekłej (eluentu), pompy, dozownika, kolumny analitycznej, detektora i zbiornika na zużyty eluent. Zbiornik eluentu jest często wyposażony w urządzenia do odpowietrzania i filtrowania cieczy. Najczęściej stosowane mechaniczne pompy tłokowe umożliwiają osiąganie bardzo wysokich ciśnień i stabilnych szybkości przepływu. Jako dozowniki zwykle wykorzystywane są zawory z pętlą dozującą o określonej objętości. Kolumny analityczne to rurki stalowe wypełnione cząstkami fazy stacjonarnej. Do detekcji składników opuszczających kolumnę najczęściej stosuje się detektory absorpcji promieniowania UV-VIS, detektory fluorescencyjne, detektory refraktometryczne oraz detektory elektrochemiczne (polarograficzne, woltamperometryczne, kulometryczne, konduktometryczne). Zob. *Metody analityczne i techniki laboratoryjne*.

⁵²⁵ Zob. *LC-MS czyli zgrany duet*.

⁵²⁶ M. Majchrzak, *Chromatograficzne i spektroskopowe oznaczenia nowych substancji psychoaktywnych (tzw. dopalaczy) w materiale rzeczowym i biologicznym*, Rozprawa doktorska, Katowice 2018, s. 27, tekst dostępny na stronie: <https://www.sbc.org.pl/publication/344654>, [dostęp: 30 czerwca 2021].

benzodiazepiny, dla której również nie podano granicy oznaczalności), może powstać pytanie, co jest tego powodem. Tłumaczy się to tym, że „benzodiazepiny należą do leków psychotropowych, stanowiąc bardzo liczną ich grupę o różnej sile działania (...) Każdy przypadek, w którym wykazano obecność benzodiazepin i innych leków, które obniżają lub mogą obniżać sprawność psychofizyczną kierowcy, musi być rozpatrywany indywidualnie”⁵²⁷. Z argumentacją taką nie można jednak się zgodzić. Powyższy parametr (granica oznaczalności), nie ma bowiem znaczenia w kontekście kontroli bezpieczeństwa ruchu drogowego, a tym bardziej z punktu widzenia zasad odpowiedzialności karnej. Jak już o tym była mowa, granica oznaczalności wyznacza najmniejszą zawartość lub stężenie analitu, jakie można wyznaczyć z akceptowalnym poziomem powtarzalności i dokładności (precyzji i poprawności), co jest w istocie bez związku z poziomem intoksykacji, będącym racją obowiązywania normy penalizowanej. Granica oznaczalności jest parametrem odnoszącym się do właściwości urządzeń analitycznych, dlatego powodem braku granicy oznaczalności w przypadku benzodiazepiny wydaje się jedynie fakt, że w wielu lekarstwach występują tak niskie dawki tego środka, że w istocie trudno byłoby wskazać najniższą wartość spełniającą kryterium precyzji i dokładności.

Z karnoprawnego punktu widzenia warunek relewantności spełniałby jedynie określony poziom niedozwolonej intoksykacji, którym nie może być próg oznaczalności, ~~jednak~~ przede wszystkim z tego powodu, że w przepisie ustawy nie nadano mu takiego właśnie charakteru. Trzeba też jednak zauważyć, że przyjęte w rozporządzeniu wartości LOQ są stosunkowo wysokie. Może to wskazywać, że twórcy przepisów starali się zrealizować jakiś cel (np. zasugerować granicę dozwolonej intoksykacji), do czego – co należy jeszcze raz podkreślić – brak jest jednak podstaw prawnych.

4.4. Narkotestery

Równie kontrowersyjnie przedstawia się problematyka urządzeń do oznaczania metodą immunologiczną środków działających podobnie do alkoholu, nazywanych narkotesterami⁵²⁸, o których mowa w rozp.w.ś.d.a. Nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia kontroli ruchu drogowego, a tym bardziej z punktu widzenia zasad odpowiedzialności karnej za prowadzenie pojazdu pod wpływem środków psychoaktywnych, przedmiotem analizy toksykologicznej nie mogą być wyłącznie środki, o których mowa w § 1 rozp.w.ś.d.a., lecz również inne substancje

⁵²⁷ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 50.

⁵²⁸ Narkotestery to popularna, użytkowa nazwa testów immunochromatograficznych, określanych także jako „testy immunochemiczne”. Zob. K. Mazur, *Szybkie testy*. Także: E. Gomółka, A. Morawska, *Zalety i wady szybkich testów*. W rozp.w.ś.d.a określone są jako „urządzenia do oznaczenia metodą immunologiczną środków działających podobnie do alkoholu”.

pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na OUN, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem⁵²⁹. Jak o tym już była mowa, analiza tak szerokiego spektrum substancji psychoaktywnych nie jest jednak możliwa z zastosowaniem urządzeń wykorzystujących metodę immunologiczną, a taką metodę wykorzystują, narkotestery. W konsekwencji, urządzenia te mogą być wykorzystywane wyłącznie do badań przesiewowych, przeprowadzanych zwykle na miejscu zdarzenia, przez funkcjonariuszy uprawnionych organów. Sposób wykorzystywania narkotesterów determinuje też rodzaj materiału analitycznego. Do badania wykorzystywana jest głównie ślina, która posiada szereg zalet w porównaniu z innymi materiałami, takimi jak surowica, osocze lub moczu. Ślinę można otrzymywać wielokrotnie w ciągu dnia, bez ryzyka infekcji lub dyskomfortu związanego z oddawaniem moczu w warunkach kontrolowanych i stosunkowo łatwo ją pozyskać. Do badań zbiera się zwykle ślinę mieszaną, która w 25% pochodzi z gruczołów przyusznych, w 71% z gruczołów podżuchwowych, a jedynie w 4% z gruczołów podjęzykowych⁵³⁰. W taki sposób otrzymana ślina jest najlepszym materiałem do badania przesiewowego pomimo, że stężenia opiatów, tetrahydrokannabinoli, kokainy i benzodiazepin są wyższe we krwi niż w ślinie, a jedynie stosunek stężeń dla amfetaminy i jej pochodnych w tych materiałach jest odmienny. Przedział czasowy, w jakim występują składniki czynne opiatów, amfetamin, kokainy i tetrahydrokannabinoli we krwi i w ślinie jest zaś porównywalny. Sugeruje to, że nawet jakościowe wykazanie składników czynnych tych środków w ślinie jest wskaźnikiem ich działania na organizm ludzki w czasie pobierania próby do badań. Ślinę można zatem uznać za materiał alternatywny (zamienny) z próbą krwi⁵³¹. Warto dodać, że ślinę pobiera się za pomocą przyborów, często dostarczanych przez producenta urządzenia pomiarowego łącznie z tym urządzeniem. Ilość śliny potrzebna do badań nie przekracza zwykle 1 ml. Do ekstrakcji wykorzystuje się oczywiście przybory jednorazowego użytku, a sposoby pobierania śliny są różne. Można ją zassać bezpośrednio z ust za pomocą ssaka, wycisnąć z niewielkiej gąbki, która po umieszczeniu w ustach chłonie ślinę lub przez bezpośrednie wydzielenie śliny do próbki lub dotknięcie przyborem języka. Warto zwrócić uwagę, że w niektórych przypadkach pobranie śliny nawet w tak małej ilości nie jest jednak możliwe z powodu suchości w jamie ustnej i obniżenia szybkości wydzielania śliny. Wystąpienie tych dwóch objawów może być jednym ze wskaźników przyjęcia zieleń konopi lub amfetamin⁵³². Niekiedy oddawany materiał jest wydzielany w postaci spienionej, lepkiej wydzieliny, zawierającej niewielkie ilości płynnej śliny. Zmniejsza to objętość próbki i komplikuje analizę.

⁵²⁹ Por. Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06, OSN KW 2007 r. nr 3, poz. 21.

⁵³⁰ B. Szukalski, *Analiza środków psychoaktywnych w materiale biologicznym*, s. 160.

⁵³¹ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 67.

⁵³² *Ibidem*, s. 62.

Jak podaje się w literaturze, dlatego też badano przydatność różnych substancji (cukierki, kryształki kwasu cytrynowego, bezcukrowa guma do żucia, kawałki obojętnego tworzywa sztucznego – np. teflonu itp.) do przyspieszenia wydzielania śliny. Niektóre tworzywa sztuczne, np. parafilm, zwitki waty dentystycznej, mogą absorbować substancje lipofilne. Zwykle pobranie śliny jest jednak stosunkowo łatwe i może być ściśle kontrolowane, co wyklucza możliwość zafałszowania lub podmienienia próbek⁵³³. Warto również dodać, że ślina, jako materiał do analizy toksykologicznej, posiada zarówno zalety, jak i wady, mogące wpływać na wynik badania. Szybkie wydzielanie śliny w celu pobrania dużej ilości powoduje obniżenie w tym materiale stężenia określonego środka np. kokainy. Należy wziąć również pod uwagę wpływ zanieczyszczenia jamy ustnej na wynik badania. Po paleniu konopi lub wciąganiu kokainy przez nos, odpowiednio kannabinole i kokaina mogą zalegać przez kilka godzin w przedsionku jamy ustnej (przy policzkach). Wynik badania analizatorem będzie wówczas zawyżony. Niektóre barwne substancje zalegające w przedsionku jamy ustnej, np. tytoń, kakao, mogą również skutkować wynikiem pozytywnym. Natomiast przepłukanie ust alkoholem skutecznie usuwa z jamy ustnej na jakiś czas (do kilkunastu minut) niektóre substancje, np. THC, co skutkuje negatywnym wynikiem badania⁵³⁴. Stosowanie prostego i szybkiego urządzenia pomiarowego, musi być okupione kosztem rozdzielczości lub dokładności. Procedura przeprowadzania badania oraz urządzenia pomiarowe, w tym proste narkotestery, powinny spełniać wobec tego również pewne kryteria, nawet jeżeli są wykorzystywane wyłącznie w badaniach przesiewowych. Przed wszystkim pobieranie śliny powinno być szybkie, proste i przeprowadzane stale z zachowaniem tej samej procedury (zwalidowane), a ilość śliny, potrzebna do przeprowadzenia analizy za pomocą urządzenia pomiarowego powinna być mała (około 0,1 ml). Przeciwnie do urządzenia pomiarowego powinno reagować pozytywnie raczej z aktywną substancją macierzystą (przyjętą) lub jej aktywnymi metabolitami, a nie z nieaktywnym. Jak zwraca się uwagę w literaturze, w obecnej chwili niektóre z tych kryteriów pozostają w sferze teoretycznych rozważań⁵³⁵. Wymaga w związku z tym podkreślenia, że wszystkie, aktualnie dostępne na rynku urządzenia przeznaczone do badania śliny pobranej od kierowców wykorzystują reakcje immunologiczne, pozwalają na wykrycie grup środków, a nie konkretnego związku z danej grupy lub jego formy aktywnej.

Zasadniczo w użyciu są urządzenia, które zostały przebadane w Instytucie Ekspertyz Sądowych im. Jana Sehna w Krakowie. Świadectwo dopuszczalności określonego typu urządzenia do badań śliny osób prowadzących pojazd lub innych osób, w stosunku do których zachodzi

⁵³³ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 63-64.

⁵³⁴ Ibidem.

⁵³⁵ Zob. P. Kintz, N. Samyn, *Use of alternative specimens: drugs of abuse in saliva and doping agents in hair*, *Therapeutic Drug Monitoring* 2002, t. 24, s. 239–246.

podjęcie, że mogły prowadzić pojazd po użyciu środków działających podobnie do alkoholu, dotychczas uzyskało 16 urządzeń⁵³⁶. To oczywiście nie oznacza, że wszystkie te urządzenia są powszechnie stosowane. Aktualnie najczęściej wykorzystywane są urządzenia Dräger DrugTest[®]5000 oraz Alere DDS, rzadziej Oratect II. Warto zauważyć, że większość z nich nie reaguje na wszystkie środki z pięciu grup wymienionych w rozp.w.s.d.a. Jedynie urządzenia: OralStat[®], Rapid Stat, Oratect[®]II, Oratect[®]III i OratectPlus^{MT}, a także Dräger DrugTest[®]5000, DRUGWIPE[®] 6+ i DRUGWIPE[®] 6S, reaguje na wskazane w rozporządzeniu substancje, co i tak nie jest wystarczające z punktu widzenia celów kontroli ruchu drogowego, z uwagi na szeroki wachlarz substancji zażywanych przez kierujących. Urządzenia te mogą być jednak wykorzystywane do badań przesiewowych. Marihuana oraz haszysz są bowiem najczęściej zażywanymi psychodelikami. Z drugiej strony fakt, że kannabinole wykrywane są tylko przez połowę z tych urządzeń, zaś amfetaminy – na które reagują wszystkie narkotestery – należą do narkotyków o ograniczonej konsumpcji⁵³⁷, narkotestery choć użyteczne, nie mogą wyręczyć funkcjonariuszy policji i innych służb uprawnionych do kontroli ruchu drogowego w takim samym zakresie, w jakim funkcjonariuszy tych zastąpiły urządzenia do badania poziomu alkoholu w wydychanym powietrzu (tzw. alkometry).

⁵³⁶ 1. Zestaw COZART RapiScan 5-Panel (THC), może być stosowany do wykrywania amfetamin (z wyłączeniem MDMA), opiatów i benzodiazepin.

2. Urządzenia DRUGWIPE[®] 5 i DRUGWIPE[®] II, mogą być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów i kokainy - (DRUGWIPE[®] 5) oraz benzodiazepin (DRUGWIPE[®] II).

3. Urządzenie Multi-Drug One Step Multi-Line Screen Test Device (Oral Fluid), może być stosowane do wykrywania amfetamin i kokainy.

4. Urządzenie SmartClip Multidrug, może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów i kokainy.

5. Urządzenie OralStat[®], może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów, kokainy, kannabinoli i benzodiazepin.

6. Urządzenie Drugdetect saliva – 6, może być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów i kokainy.

7. Urządzenie DRUGLAB[®] Oral fluid 6, może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów i kokainy.

8. Urządzenie Rapid Stat, może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów, kokainy, kannabinoli i benzodiazepin.

9. Urządzenie Oratect[®]II, Oratect[®]III i OratectPlus^{MT}, może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów, kokainy, kannabinoli i benzodiazepin.

10. Urządzenie iScreen Oral Fluid DeviceTM, może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów i kokainy.

11. Urządzenia DRUGWIPE[®] 5+ firmy SECURETEC Detektions – Systeme AG mogą być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów, kannabinoli i kokainy.

12. Urządzenie Dräger DrugTest[®]5000 może być stosowane do wykrywania amfetamin (w tym MDMA), opiatów, kokainy, kannabinoli i benzodiazepin.

13. Urządzenie DRUGWIPE[®] 6 + firmy SECURETEC Detektions – Systeme AG mogą być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów, kannabinoli, kokainy i benzodiazepin.

14. Urządzenie Rapid Stat II, może być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów, kannabinoli i benzodiazepin.

15. Urządzenie DOA Multi Saliva. Urządzenie to może być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów, kokainy i benzodiazepin. 16. Urządzenie DRUGWIPE[®] 6S firmy SECURETEC Detektions – Systeme AG, mogą być stosowane do wykrywania amfetamin, opiatów, kannabinoli, kokainy i benzodiazepin. Dane uzyskane z Instytutu Ekspertyz Sądowych im Jana Sehna w Krakowie – niepublikowane.

⁵³⁷ Jak wynika z danych zawartych w Europejskim raporcie Narkotykowym za 2019 r.: Użycie metamfetaminy jest na generalnie niskim poziomie, a koncentrowało się dotąd głównie w Czechach i na Słowacji. Obecnie można jednak odnotować to zjawisko na Cyprze, we wschodnich Niemczech, Hiszpanii i w Europie Północnej. Spośród 40 miast, dla których dostępne są dane dotyczące pozostałości metamfetaminy w ściekach za 2017 i 2018 r., w 5 zgłoszono wzrost, w 20 — sytuację bez zmian, a w 15 — spadek. Zob. *Europejski raport narkotykowy*, s. 54.

4.5. Wartość dowodowa testów immunochromatograficznych

Problem ograniczonej użyteczności narkotesterów należy do tych zagadnień, które zazwyczaj nie są poruszane w literaturze przedmiotu. Wiąże się z tym tematyka tzw. mapy narkotyków. Nie ulega bowiem wątpliwości, że występowanie określonych substancji, w sensie częstotliwości zażywania przez określoną populację, ma bezpośredni wpływ na skuteczność przeprowadzanych badań. Obecnie sytuacja jest dość zróżnicowana i zależy od wielu czynników, w tym od stanu finansowego społeczeństwa. Także w Polsce obserwuje się zjawisko swoistej specjalizacji, jeżeli chodzi o „podaż” określonych środków psychoaktywnych⁵³⁸. W Europie, w ciągu ostatnich kilku dekad zaszły w tym względzie istotne zmiany. Rynek narkotykowy początkowo zdominowany przez substancje pochodzenia roślinnego importowane do Europy, z czasem uległ przekształceniu i obecnie silną pozycję zajmują na nim narkotyki syntetyczne⁵³⁹.

Konopie indyjskie (siewne) pozostały na pierwszym miejscu wśród środków psychoaktywnych, używanych głównie do palenia. Jest to też wciąż najpowszechniej stosowany niedozwolony środek odurzający, a blisko 20% osób w wieku 15–24 lata przyznaje, że zażywało marihuanę w ciągu ostatniego roku. Ponadto, w ostatnich latach ze względu na postęp w technikach uprawy, ekstrakcji i produkcji rozwinięto nowe postacie konopi indyjskich. Rośliny hybrydowe oparte na wielu szczepach dające konopie indyjskie o silniejszym działaniu zaczęły zastępować znane dotąd postacie roślin zarówno w Europie, jak i w Maroku, skąd pochodzi znaczna część haszyszu sprowadzanego do Europy⁵⁴⁰. Z kolei heroina jest najpowszechniejszym opiatem naturalnym na unijnym rynku narkotykowym (...) Narkotyk ten trafia do Europy aż czterema głównymi szlakami przemytu, z których najważniejszymi są „szlak bałkański” i „szlak południowy”. Na kolejnym miejscu wśród pozostałych opioidów dostępnych na rynkach niedozwolonych środków odurzających w Europie znalazło się opium oraz produkty lecznicze, takie jak morfina, metadon, buprenorfina, tramadol oraz różne pochodne fentanylu⁵⁴¹. Do unijnego systemu wczesnego ostrzegania o nowych substancjach psychoaktywnych zgłoszono też około 50 nowych opioidów syntetycznych. Niektóre z nich, jak karfentanył, są szczególnie silne, przez co mogą być rozprowadzone w bardzo niewielkich, trudnych do wykrycia ilościach, które przekładają się na tysiące dawek. Coraz większą rolę odgrywają opioidy syntetyczne stosowane zazwyczaj jako produkty lecznicze, w tym substancje wykorzystywane w leczeniu substytucyjnym i leczeniu bólu⁵⁴². Wysoce niepokojące jest zjawisko wzrostu importu kokainy. Aktualne dane pokazują, że zarówno liczba konfiskat, jak i skonfiskowane ilości to historyczne rekordy. Kokaina wwożona jest do Europy licznymi

⁵³⁸ Por. *Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018. Raport Głównego Inspektora Sanitarnego*, Państwowa Inspekcja Sanitarna, s. 18, tekst dostępny na stronie: nowenarkotykiw.polsce [dostęp: 3 lipca 2021]

⁵³⁹ Zob. *Europejski raport narkotykowy*, s. 5.

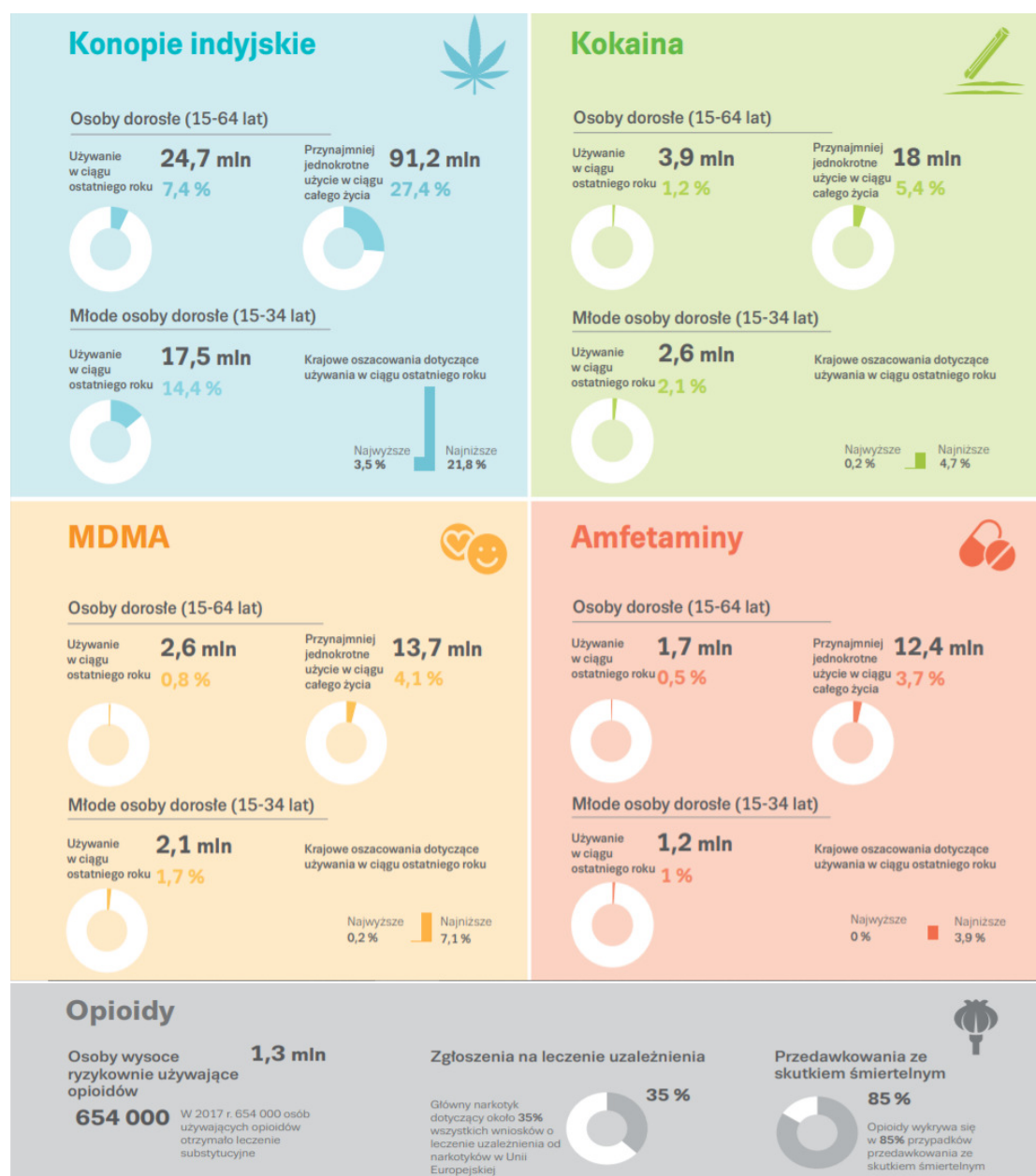
⁵⁴⁰ Ibidem, s. 16.

⁵⁴¹ Ibidem, s. 26.

⁵⁴² Ibidem, s. 12.

szlakami i na różne sposoby, ale uwagę zwraca przede wszystkim wzrost wielkoskalowego przemytu przez ważne porty z wykorzystaniem kontenerów. O zwiększonej dostępności narkotyku świadczą również najwyższe w skali dekady dane szacunkowe dotyczące czystości kokainy na poziomie detalicznym. Nowe, dostępne dane sugerują również, że zyskiwać na popularności może przyjmowanie cracku – postaci kokainy przeznaczonej do palenia. Od 2014 r. wzrost liczby osób przyjmujących *crack* rozpoczynających leczenie odnotowano w Belgii, Irlandii, Francji, Włoszech, Portugalii, a także w Wielkiej Brytanii, a więc państwie najsilniej związanym z przyjmowaniem tej substancji⁵⁴³.

Tabela 2. Szacunkowe dane dotyczące zażywania narkotyków w Unii Europejskiej

Źródło: Europejski raport narkotykowy. Tendencje i osiągnięcia, Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, s. 15.

⁵⁴³ Europejski raport narkotykowy, s. 14.

Produkcja innych narkotyków syntetycznych w Europie, chociaż trudna do monitorowania, zdaje się jednak ciągle wzrastać, dywersyfikować i nabierać innowacyjnych cech. W 2018 r. nowe substancje psychoaktywne były zgłaszane do unijnego systemu wczesnego ostrzegania o nowych substancjach psychoaktywnych w tempie około jedna na tydzień. Liczba nowych substancji wykrytych w 2018 r., wynosząca 55 jest podobna do liczby z 2017 r., ale dużo niższa niż w 2013 r. i 2014 r. W kontekście globalnym Europa jest wciąż jednak ważnym rynkiem narkotykowym, na który trafia zarówno produkcja miejscowa, jak i środki przemywane z innych regionów świata. Ameryka Południowa, Azja Zachodnia i Afryka Północna to ważne regiony pochodzenia narkotyków przywożonych do Europy, przy czym nowe substancje psychoaktywne (tzw. dopalacze) pochodzą w dużej mierze z Chin. Stamtąd też przemyca się największe ilości prekursorów, czyli środków chemicznych niezbędnych do produkcji niedozwolonych środków odurzających⁵⁴⁴. Dostępność prekursorów i innych substancji chemicznych koniecznych do produkcji narkotyków ma znaczny wpływ na rynek narkotyków oraz metody produkcji stosowane w nielegalnych laboratoriach. Z czasem zmieniają się również techniki produkcji, co – jak już o tym wspomiano – ma umożliwić uniknięcie wykrycia, kontroli i kar, a zmiany na ogół wiążą się z wykorzystaniem substancji alternatywnych przy produkcji narkotyków syntetycznych lub ich prekursorów⁵⁴⁵. Dane dotyczące konfiskaty amfetaminy i metamfetaminy, których dokonano w ciągu ostatniej dekady, świadczą o powolnym zwiększaniu dostępności metamfetaminy i jej rozprzestrzenianiu geograficznym, która jednak wciąż pozostaje dużo mniejsza niż dostępność amfetaminy. Oba narkotyki produkowane są w Europie na użytek wewnętrzny. Dostępne dane wskazują, że produkcja amfetaminy ma miejsce głównie w Belgii, w Niderlandach i w Polsce, a w mniejszym stopniu w krajach bałtyckich oraz w Niemczech⁵⁴⁶. Metamfetamina konfiskowana w

⁵⁴⁴ *Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018*, s. 27.

⁵⁴⁵ Dane dotyczące konfiskaty dostaw prekursorów narkotyków potwierdzają fakt wykorzystywania zarówno substancji sklasyfikowanych, jak i niesklasyfikowanych do produkcji narkotyków w Unii Europejskiej, szczególnie zaś do wytwarzania amfetaminy i MDMA. Sklasyfikowanie pod koniec 2013 r. prekursora BMK (fenyloacetonu), oraz substancji o nazwie APAAN (alfa-fenyloacetoacetonitryl) spowodowało, że ilość skonfiskowanej substancji zmniejszyła się z 48 ton w 2013 r. do około 5 ton w 2017 r. Jednak w 2016 r. i w 2017 r. odnotowano gwałtowny wzrost konfiskat alternatywnego związku chemicznego, jakim jest APAA (alfa-fenyloacetoacetamid). Konfiskatę glicydowych pochodnych BMK, które również łatwo przekształcić w BMK, zgłoszono po raz pierwszy w 2015 r., a w 2016 r. zaobserwowano gwałtowny wzrost do około 3 ton, a następnie do prawie 6 ton w 2017 r. W 2017 r. wzrosła też drastycznie ilość konfiskowanych PMK (ketonu piperonylowo-metylowego) jak i niesklasyfikowanych chemikaliów służących do wytwarzania MDMA. Wszystkie konfiskaty PMK i większość konfiskat glicydowych pochodnych PMK w 2017 r. miały miejsce w Niderlandach. Co więcej, duże ilości 2-bromo-4- metylopropiofenonu, prekursora syntetycznych katynonów, jak również duże ilości BMK (i glicydowych pochodnych BMK) skonfiskowano także w tym kraju, co potwierdziło kluczową rolę Niderlandów w produkcji narkotyków syntetycznych w Unii Europejskiej. Zob. *Europejski raport narkotykowy*, s. 30.

⁵⁴⁶ Na ogół wszystkie etapy produkcji amfetaminy odbywają się w tym samym miejscu. Konfiskata oleju amfetaminowego w niektórych państwach członkowskich pokazuje jednak, że produkt ten może być przemywany między państwami, a do wytworzenia gotowego produktu dochodzi w punkcie docelowym lub w jego pobliżu. Część amfetaminy produkowana jest w Unii Europejskiej na eksport, głównie na Bliski Wschód. Duże ilości tabletek

Europie produkowana jest głównie w Czechach oraz na obszarach przygranicznych państw sąsiadujących. Niewielka liczba nielegalnych laboratoriów metamfetaminy wykrywana jest każdego roku w Niderlandach, przy czym niekiedy są to dość duże placówki, produkujące na rynek Dalekiego Wschodu i Oceanii. W Czechach metamfetamina produkowana jest głównie z pseudoefedryny, którą otrzymuje się z produktów leczniczych. Z 298 nielegalnych laboratoriów metamfetaminy zgłoszonych w Unii Europejskiej w 2017 r., 264 znajdowało się na terenie Czech⁵⁴⁷. Produkcja MDMA, syntetycznego narkotyku również spokrewnionego z amfetaminą, jest skoncentrowana głównie w Niderlandach i w Belgii, a więc na terenie Beneluxu, skąd przemykana jest do innych krajów Europy⁵⁴⁸. W krajach tych konfiskuje się także inne, niedozwolone środki odurzające. W 2017 r. miało miejsce 2000 przypadków konfiskaty LSD (dietyloamid kwasu D-lizergowego). Od 2010 r. liczba ta zwiększyła się ponad dwukrotnie, choć ilość przechwytywanego narkotyku jest zmienna. Szesnaście państw UE zgłosiło także około 2000 przypadków konfiskaty ketaminy w ilości szacowanej na 194 kg i 5 litrów narkotyku, przy czym większość przejęto w Belgii, Francji i Wielkiej Brytanii. Niewielką ilość skonfiskowanej ketaminy zgłosiła też Norwegia. W 2017 r. przypadki wykrycia GHB (kwasu gamma-hydroksymasłowego) lub GBL (gamma-butyrolaktonu) zgłosiło 14 państw UE, Norwegia i Turcja. Łącznie w 1600 przypadkach przejęto prawie 127 kg i 300 litrów narkotyków, z czego ponad połowa przypada na Belgię - głównie GBL⁵⁴⁹.

Do końca 2018 r. EMCDDA monitorowała ponad 730 nowych substancji psychoaktywnych, z których 55 wykryto w Europie po raz pierwszy w 2018 r. Substancje te obejmują szeroki wachlarz narkotyków, takich jak syntetyczne kannabinoidy, stymulanty, opioidy i benzodiazepiny⁵⁵⁰. W 2018 r. Europejski System Wczesnego Ostrzegania (SWO)⁵⁵¹ monitorował i kontrolował łącznie 720 tego rodzaju substancji. W odniesieniu do 2017 roku, jest to o 55 substancji więcej. W 2017 roku w Europie

amfetaminy z logotypem „capatgon” skonfiskowane w Turcji mają, według doniesień, związek z rynkiem narkotykowym w Syrii. *Europejski raport narkotykowy*, s. 31.

⁵⁴⁷ Dominują działające na niewielką skalę laboratoria prowadzone przez osoby często zażywające narkotyki i lokalnych dilerów zaopatrujących rynek krajowy. W ostatnich latach pojawiły się jednak również duże obiekty powiązane z funkcjonującymi poza Czechami zorganizowanymi grupami przestępczymi, które produkują metamfetaminę dla innych państw. W porównaniu do sytuacji sprzed dekady, zarówno cena, jak i czystość amfetaminy w Europie, była wyższa w 2017 r., pomimo niewielkiego spadku w porównaniu do poprzedniego roku. Średnia zgłaszana czystość próbek metamfetaminy i cena są zwykle wyższe niż w przypadku amfetaminy. *Europejski raport narkotykowy*, s. 32.

⁵⁴⁸ Ibidem, s. 34.

⁵⁴⁹ Jest to substancja często stosowana jako rozpuszczalnik oraz do wybawiania plam. W rolnictwie GBL był w przeszłości stosowany jako środek do odrobaczania bydła. Chemicznie podobny jest do kwasu 4-hydroksybutanowego (GHB), nazywanego „pigułką gwałtu”. Zob. *Gamma-butyrolakton – dopalacz*, tekst dostępny na stronie: <https://superbiz.se.pl/technologie/encyklopedia-dopalaczy-gamma-butyrolakton-co-jest--aa-eW6C-VHSH-ZCSN.html> [dostęp: 5 lipca 2021].

⁵⁵⁰ *Europejski raport narkotykowy*, s. 34.

⁵⁵¹ Podstawowym dokumentem konstytuującym System Wczesnego Ostrzegania (S WO) na poziomie europejskim oraz określającym zakres, procedury oraz wymagania jest Decyzja Rady 2005/387 JHA z dnia 10 maja 2005 r. o wymianie informacji, ocenie ryzyka i kontroli nowych substancji psychoaktywnych. Zob. *Podstawy prawne*. Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, tekst dostępny na stronie: <https://www.cinn.gov.pl/portal?id=106059> [dostęp: 5 lipca 2021].

monitorowano 182 syntetyczne kannabinoidy oraz dodatkowo 10 zgłoszonych w 2018 roku, tym samym stanowią one największą grupę nowych narkotyków. Drugą co do wielkości grupę stanowiły katynony, których łącznie wykryto 135, w tym po raz pierwszy 8 w 2018 roku. Coraz częściej obserwuje się też pojawienie po raz pierwszy nowych narkotyków z grupy syntetycznych opioidów oraz benzodiazepin.

Tabela 3. Nowe substancje psychoaktywne ujawnione w Europie w 2017 i 2018 roku

Grupy NSP	Liczba NSP w 2017	Liczba NSP w 2018
Syntetyczne kannabinoidy	182	192
Katynony	127	135
Feniloetyloaminy	94	99
Opioidy	40	52
Indoloalkiloaminy (tryptaminy)	38	42
Aryloalkiloaminy	33	34
Benzodiazepiny	20	25
Arylocykloheksyloaminy	17	18
Pochodne piperazyny	16	16
Piperydyny i pirolidyny	13	13
Aminoindany	5	5
Ekstrakty roślinne	9	9
Inne substancje	71	80
SUMA	665	720

Źródło: *Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018. Raport Głównego Inspektora Sanitarnego*, Państwowa Inspekcja Sanitarna, s. 29.

Polski rynek obrotu narkotykami w ciągu ostatnich dwóch dekad także ulegał istotnej zmianie, głównie za sprawą pojawienia się bardzo dużej liczby nowych substancji psychoaktywnych. Na początku XX wieku najczęściej używanymi narkotykami, wprowadzanymi drogą iniekcji były heroina i amfetamina. Obecnie, według badań prowadzonych przez Centrum Informacji KBPN⁵⁵², wśród klientów programów wymiany igieł i strzykawek z końca 2018 roku, po heroinę sięga ponad co czwarty

⁵⁵² Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, którego działem jest Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii (CINN), jest instytucją powołaną m. in. do przygotowania projektu Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii będącego częścią Narodowego Programu Zdrowia oraz koordynowanie i monitorowanie jego wykonania, przy współpracy z innymi odpowiedzialnymi w tym zakresie instytucjami, inicjowanie, wspieranie i prowadzenie badań dotyczących problematyki używania narkotyków, w tym przygotowywanie oceny epidemiologicznej oraz opiniowanie i przygotowywanie projektów aktów prawnych sprzyjających przeciwdziałaniu narkomanii, a także podejmowanie działań na rzecz podnoszenia jakości programów profilaktycznych, rehabilitacyjnych i readaptacyjnych. Celem działania Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii jest wdrażanie i koordynowanie krajowej polityki przeciwdziałania narkomanii, ukierunkowanej na ograniczanie używania środków odurzających i substancji psychotropowych. Podstawowymi dokumentami określającymi cele, zadania oraz obszar działań administracji rządowej oraz jednostek samorządu terytorialnego w tym zakresie są: Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii oraz Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii wyznaczający cele i kierunki działań na kolejne lata. Zob. *Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, tekst dostępny na stronie: <https://www.kbpn.gov.pl/portal> [dostęp: 6 lipca 2021].

badany (28%), a po polską heroinę (tzw. kompot) mniej niż co dziesiąty badany. Pojawienie się nowych substancji psychoaktywnych spowodowało, że obecnie prawie 40% badanych osób (2018 rok) w ciągu ostatnich 30 dni zażywało którąś z nich. Nadal zażywana jest też amfetamina (46%). Warto zwrócić uwagę, że duży odsetek osób przyjmujących narkotyki często spożywa również alkohol (80%). O zróżnicowaniu trendów z zażywaniem narkotyków świadczy fakt, że według danych z programów redukcji szkód w Krakowie heroina nie pojawia się już na rynku, a użytkownicy przyjmują przede wszystkim nowe substancje psychoaktywne. Natomiast w Warszawie nadal jest ona popularna wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków. Widać też rosnącą popularność metamfetaminy, co jest nowym zjawiskiem na polskim rynku narkotyków⁵⁵³. W 2018 roku organy ścigania ujawniły i zlikwidowały 1264 nielegalne uprawy konopi innych niż włókniste. Również Straż Graniczna zlikwidowała 10 plantacji tych roślin. Nastąpił także wzrost ilości zabezpieczanej marihuany oraz haszyszu. Polskę wciąż wymienia się obok takich krajów, jak Niderlandy czy Belgia, jako jeden z głównych producentów tego narkotyku w Europie. Z kolei w polskich nielegalnych laboratoriach narkotykowych nadal najbardziej popularnym narkotykiem pozostaje amfetamina, którą wykryto w 13 laboratoriach. Do jej produkcji najpowszechniej stosowano BMK. W 2018 roku zabezpieczono 1580 litrów tej substancji, co w porównaniu z rokiem 2017, kiedy to zabezpieczono 48 litrów stanowiło ogromny wzrost (o 3300%). Zaobserwowano też wzrost produkcji amfetaminy oraz metamfetaminy. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy mogło być zaostrzenie odpowiedzialności karnej w Republice Czeskiej za produkcję metamfetaminy, w wyniku czego jej produkcję przeniesiono na teren Polski. Likwidowane laboratoria znajdowały się w rejonie naszej południowo-zachodniej granicy, a w nielegalny proceder zaangażowani byli – oprócz Polaków – również Czesi, Słowacy, obywatele Wietnamu, Bułgarii i Rumunii.⁵⁵⁴ Część narkotyku (amfetaminy) jest konsumowana na rodzimym rynku, jednakże znaczna jej ilość jest eksportowana. Najważniejsze kierunki eksportu to kraje skandynawskie, Niemcy, Wielka Brytania i Irlandia, a także w mniejszym stopniu Hiszpania, Włochy i Francja. Przemysł amfetaminy odbywa się głównie przy wykorzystaniu transportu kołowego. W 2018 roku jednym z głównych kierunków przemytu polskiej amfetaminy były kraje skandynawskie. Polska amfetamina jest w Skandynawii popularna i poszukiwana z uwagi na jej wysoką czystość. Narkotyki syntetyczne są tam przemycane najczęściej drogą lądową przez Niemcy i Danię lub promami z polskich portów w Świnoujściu i Gdańsku. W 2018 roku zabezpieczono w Polsce 1322,86 kg amfetaminy, co oznacza istotny wzrost w stosunku do roku 2017 (582,42 kg). Polska nie jest wolna również od innych pochodnych amfetaminy, a ściślej fenyloetyloaminy (np. MDMA). Ponieważ tabletki ekstazy trafiają do naszego kraju głównie z Niderlandów i Belgii, które są głównym producentem tego narkotyku w Europie

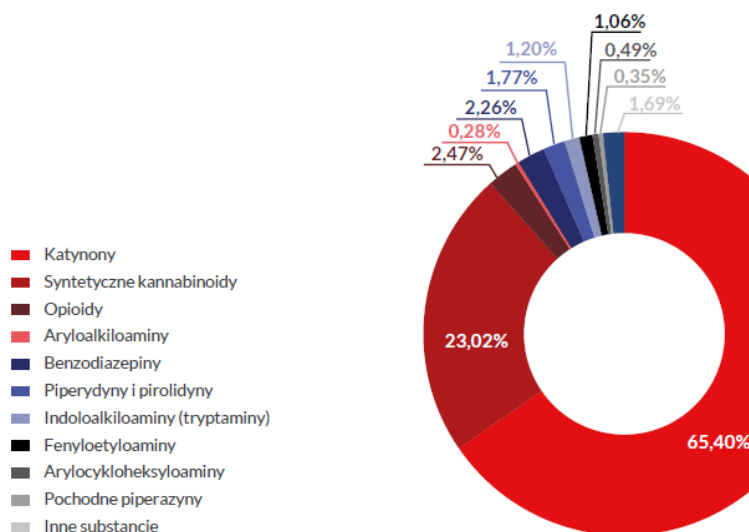
⁵⁵³ *Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018*, s. 18.

⁵⁵⁴ *Ibidem*, s. 22-24.

i na świecie, są one najczęściej przemywane drogą lądową przez kurierów. Coraz większą popularność zyskuje HGB (kwas 4-hydroksybutanowy), nazywane tabletką gwałtu. Co pewien czas służby graniczne likwidują też kolejny kanał przerzutu GBL (gamma-butyrolakton) do Polski, która to substancja używana jest do produkcji HGB. Jeżeli chodzi o kokainę, Polska pełni przede wszystkim rolę kraju tranzytowego. Powodem jest przede wszystkim wysoka cena tego narkotyku w porównaniu z konkurencyjną amfetaminą. W 2018 roku odnotowano zwiększenie ilości zabezpieczonej heroiny (8,84 kg), co oznacza wzrost w stosunku do 2017 roku. Może to być efektem zintensyfikowania produkcji opium oraz upraw maku w Afganistanie, o czym donosiły raporty UNODC oraz EMCDDA.⁵⁵⁵

Duże znaczenie ma tu fakt, że w Polsce wciąż sprzedaje się duże ilości substancji określanych jako „dopalacze”. Z prowadzonego przez Głównego Inspektora Sanitarnego zestawienia „najpopularniejszych” nowych narkotyków wynika, że największą grupę tego rodzaju środków, identyfikowanych obecnie, stanowią katynony i syntetyczne kanabinoidy. W odniesieniu procentowym nastąpił też czterokrotny wzrost identyfikacji benzodiazepin w 2018 roku, w stosunku do roku poprzedniego. Uważa się, że powodem tak wyraźnego wzrostu może być wykorzystywanie tej grupy substancji do wytwarzania fałszywych wersji powszechnie przepisywanych leków benzodiazepinowych (np. diazepam), które są potem sprzedawane na nielegalnym rynku lub w tzw. darknetcie⁵⁵⁶.

Wykres 1. Grupy najpopularniejszych nowych narkotyków ujawnionych w 2018 r. w Polsce

Źródło: *Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018. Raport Głównego Inspektora Sanitarnego*. Państwowa Inspekcja Sanitarna, s. 31.

⁵⁵⁵ *Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018*, s. 26-27.

⁵⁵⁶ Por. F. Navara, *Darknet i rynek narkotykowy*, Serwis Informacyjny „Uzależnienia” 2017, nr 4, tekst dostępny na stronie: siu.praesterno.pl [dostęp: 7 lipca 2021].

W świetle najnowszych danych, w Polsce liczba osób sięgających po opioidy (w raporcie określa się to jako problemowe używanie) wynosi od 4 do 7 osób na 10000 mieszkańców (około 0,07% populacji), co stawia Polskę co prawda na dość odległym miejscu w Europie, jednak w przypadku kokainy, jest to już 0,5% populacji. Jeszcze więcej mieszkańców naszego kraju zażywa amfetaminę (1,5% w przedziale od 15-34 roku życia) oraz ecstazy (1,0%). W przypadku konopi indyjskich (marihuana, haszysz), aż 7,8% dorosłych osób przyznało się do jej zażycia w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców Polski, która w 2020 r. przekroczyła 38 mln (z czego osoby powyżej 15ego roku życia stanowią większość) oznacza, że około 150000 osób każdego roku sięga po ten narkotyk⁵⁵⁷. Dodatkowo, pod koniec 2019 r. EMCDDA „monitorowało” ponad 790 nowych substancji psychoaktywnych, z których 53 zgłoszono w Europie po raz pierwszy w 2019 r. Choć oficjalne dane mówią o tym, że w Polsce jednorazowy kontaktu z „dopalaczami” miało zaledwie 2% respondentów, przy czym po „dopalacze” w nieznanym stopniu częściej sięgali mężczyźni (3%) niż kobiety (2%), to używanie tego rodzaju środków zadeklarował prawie co dwunasty badany w grupie wiekowej 20-24 lat (8%). Był to największy odsetek w analizowanych grupach wiekowych. Jednak tylko o połowę mniejszy odsetek odnotowano wśród osób w wieku 15-19 lat (4%). W pozostałych kategoriach wiekowych wahał się on od 3% (25-34 lata) do prawie 0% (55-64 lata). Dla osób w wieku 15-34 lat wskaźnik używania w ciągu ostatniego roku wyniósł 1,7%⁵⁵⁸. Oznacza to, że statystycznie po dopalacze najczęściej sięgają osoby, które prawo jazdy uzyskały stosunkowo niedawno. Najpopularniejsze z nich katynony nie są zaś wykrywane przez narkotestery, podobnie jak syntetyczne opioidy, nie mówiąc o rzadziej używanych dopalaczach, jak np. piperydyny i pirolidyny. Także cannabinoidy, choć strukturalnie zbliżone do THC, w zasadzie nie reagują na antyciała w testach immunologicznych. Dokonując pewnego rodzaju podsumowania, na polskim „rynku narkotyków” dostępnych jest kilkadziesiąt różnego rodzaju środków psychoaktywnych (tylko wśród tzw. nowych narkotyków wymienia się 10 grup), z czego niewielka tylko część może być ujawniona w trakcie badania narkotesterem. Należy także przypomnieć, że z pośród 16 urzędów posiadających tzw. świadectwo dopuszczalności, tylko połowa pozwala na wykrycie ograniczonego spektrum substancji psychoaktywnych, zamieszczonych w rozp.w.ś.d.a. Druga połowa nie daje nawet takich możliwości (np. zestaw COZART RapiScan 5-Panel (THC), może być stosowany do wykrywania amfetamin <z wyłączeniem MDMA>, opiatów i benzodiazepin, a urządzenie o nazwie Multi-Drug One Step

⁵⁵⁷ Zob. *Europejski Raport Narkotykowy 2020*, tekst dostępny na stronie:

<https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13238/TD0420439PLN.pdf> [dostęp: 20 stycznia 2021].

⁵⁵⁸ Zob. *Dopalacze. Skala zjawiska i przeciwdziałanie*, tekst dostępny on-line na: dopalaczepolska.pl [dostęp: 25 stycznia 2021].

Multi-Line Screen Test Device (Oral Fluid) do wykrywania amfetamin i kokainy). W rezultacie należy stwierdzić, że praktyczna przydatność tych urządzeń jest bardzo ograniczona.

Z tego punktu widzenia, bardzo duże znaczenie ma również mała „specyficzność” narkotesterów. Jak już o tym wspomniano, nie pozwalają one na wykrycie formy (aktywnej lub nieaktywnej) danego środka. Przeciwciała będące podstawą działania urządzenia pomiarowego, reagują z aktywnymi i nieaktywnymi metabolitami, a także z licznymi związkami spoza badanej grupy, charakteryzującymi się tylko strukturalnym podobieństwem; nie oddziałują zaś na organizm człowieka. Jest to związane ze zjawiskiem tzw. reaktywności krzyżowej⁵⁵⁹. Dodatni wynik testu immunologicznego może być spowodowany przez różne związki i jakkolwiek to głównie wspólne elementy strukturalne odpowiadają za wynik dodatni, to taki sam wynik może być rezultatem badania całkowicie odmiennych struktur. Zasadniczo przeciwciała wiążą się z trójwymiarową strukturą. Można zaobserwować jednak pewne podobieństwa między dwuwymiarowymi strukturami chemicznymi związków reagujących krzyżowo⁵⁶⁰. Brak podobnego wyglądu chemicznego nie wyklucza pozytywnego wyniku testu immunologicznego, w wyniku zachodzenia reaktywności krzyżowej.

W literaturze przedmiotu kwestia reaktywności krzyżowej testów immunochromatograficznych stosowanych w kontroli ruchu drogowego nie jest poruszana. Dostępne opracowania zajmują się reaktywnością krzyżową testów stosowanych w terapii uzależnień do badania moczu na obecność najczęściej przyjmowanych narkotyków oraz leków uzależniających. Zjawisko to możliwe jest jednak również w przypadku badania śliny. W świetle powołanych informacji, istnieje wiele leków, które reagują krzyżowo z najpopularniejszymi narkotykami oraz grupami narkotyków. Jednym z takich jest trazadon, lek przeciwdepresyjny, który reaguje z 3,4 metylenodioxymetamfetaminą (MDMA)⁵⁶¹. Również lek o nazwie Efavirenz (EFV), stosowany w leczeniu HIV reaguje krzyżowo z benzodiazepinami. EFV, oraz 8-OH EFV (stosowany również w terapii antywirusowej), posiada bowiem podobną strukturę do benzodiazepin. Fałszywie dodatnie wyniki na obecność benzodiazepin mogą również pochodzić od przyjmowania powszechnie stosowanej sertraliny.

⁵⁵⁹ Reaktywność krzyżowa oznacza reakcje przeciwciała z kilkoma antygenami o takiej samej lub podobnej strukturze. Reaktywność krzyżowa, w sensie ogólnym, to reaktywność badanego środka, który inicjuje reakcje poza oczekiwaną główną reakcją. Ma to wpływ na każdy rodzaj testu, w tym na testy diagnostyczne w medycynie, i może być przyczyną fałszywie dodatnich wyników. W immunologii definicja reaktywności krzyżowej odnosi się konkretnie do reakcji układu odpornościowego na antygeny. Reakcja krzyżowa może zachodzić między układem odpornościowym a antygenami dwóch różnych patogenów lub między jednym patogenem a białkami na niepatogenach, co w niektórych przypadkach może być przyczyną alergii. Zob. *Cross-reactivity*, tekst dostępny na stronie: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cross-reactivity> [Dostęp: 7 lipca 2021].

⁵⁶⁰ A. Saitman, H-D Park., R. L. Fitzgerald, *False-Positive Interferences of Common Urine Drug Screen Immunoassays: A Review*. *Journal of Analytical Toxicology* 2014 s. 394, tekst dostępny na stronie: <https://academic.oup.com/jat/article/38/7/387/2798054> [Dostęp: 10 lipca 2021].

⁵⁶¹ *Ibidem*, s. 389

Jakkolwiek trazadon, który jest inhibitorem wychwytu zwrotnego serotoniny wykazującym działanie przeciwdepresyjne i oprócz hamowania wychwytu zwrotnego serotoniny (blokowania jej transportu z przestrzeni międzykomórkowej z powrotem do komórki nerwowej), blokuje receptory serotoninowe 5-HT₂, powodując wzrost poziomu serotoniny w OUN oraz sertralina, działająca na podobnej zasadzie co trazadon, należą do depresantów, to nie ulega wątpliwości, że ich obecność w organizmie nie może dowodzić obecności ecstazy, substancji nie tylko innej „rodzajowo”, ale przede wszystkim stosowanej wyłącznie w celach odurzenia. Jeszcze inaczej kwestia ta przedstawia się w przypadku kwasu niflumowego, który jest niesteroidowym lekiem przeciwzapalnym, nie wpływającym na OUN⁵⁶². Badanie metodą immunologiczną wykazało, że obecny w moczu daje błędnie pozytywny wynik na obecność THC⁵⁶³. O tym, jak złożony jest to problem świadczy również fakt, że wynik błędnie pozytywny mogą dawać lekarstwa stosowane w terapii uzależnień i to nie tylko te, które w sposób zdecydowany wpływają na OUN ograniczając możliwości psychomotoryczne⁵⁶⁴. Także Amproksol, który jest lekiem sekretolicznym z grupy mukolityków⁵⁶⁵, nie wpływającym na OUN, wykazuje reaktywność krzyżową z dietyloamidem kwasu lizergowego (LSD)⁵⁶⁶, który jest bardzo niebezpiecznym narkotykiem. Należy przy tym zwrócić uwagę również na pewną zależność: im dany związek ma prostszą budowę, tym trudniej jest opracować przeciwciała specyficzne dla tego związku. W rezultacie istnieje duża ilość sympatykomimetyków powiązanych z danym związkiem, które mogą dawać wynik fałszywie pozytywny w testach immunologicznych. Takim związkiem jest amfetamina oraz jej pochodne. Istnieje wiele substancji dających błędnie pozytywny wynik na obecność amfetaminy w testach immunologicznych. Skrajnym przykładem jest Geranamina (DMAA)⁵⁶⁷, która jest szeroko stosowana w suplementacji sportowej o działaniu pobudzającym (stacki kreatynowe, no-

⁵⁶² Zob. *Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ) – charakterystyka, działanie, stosowanie*, tekst dostępny na stronie: <https://portal.abczdrowie.pl/niesteroidowe-leki-przeciwzapalne-charakterystyka-dzialanie-stosowanie> [Dostęp: 10 lipca 2021].

⁵⁶³ A. Saitman, H-D Park, R. L. Fitzgerald, *False-Positive Interferences of Common Urine Drug Screen Immunoassays*, s. 391.

⁵⁶⁴ Takim lekiem jest np. Nalacson, lek opioidowy bardzo często podawany pacjentom, którzy przedawkowali opiaty. Również Buprenorfina jest powszechnie podawanym antagonistą opioidów. Ibidem.

⁵⁶⁵ Leki te stosuje się w przypadku nadmiernej produkcji lepkiego śluzu w drogach oddechowych. W warunkach prawidłowych wydzielina dróg oddechowych pełni funkcję ochronną – zapobiega wyschnięciu błony śluzowej i umożliwia prawidłową czynność rzęsek nabłonka oddechowego. Zob. *Abroksol*, tekst dostępny na stronie: <https://www.mp.pl/pacjent/leki/subst.html?id=80> [Dostęp: 5 lipca 2021].

⁵⁶⁶ A. Saitman, H-D Park, R. L. Fitzgerald, *False-Positive Interferences of Common Urine Drug Screen Immunoassays*, s. 394.

⁵⁶⁷ DMAA (1,3-dimetyloamylamina), związek chemiczny zawierający niewielkie ilości olejku geranaminowego, pozyskiwanego z pelargonii (*Pelargonium odorantissimum*), rośliny ozdobnej sadzonej w ogródkach i doniczkach. Jest aminem alifatycznym wpływającym na aktywność neuroprzekazników (m.in. katecholamin), zapewniając organizmowi pobudzenie, ma również działanie termogeniczne. Poprawia zdolności wysiłkowe (siłę i wytrzymałość), zwłaszcza stosowana z dodatkiem kofeiny (np. wspomaga koncentrację i zapamiętywanie). Nie powinna być używana przed ukończeniem 18 roku życia. Zob. *Geranamina (1,3 Dimetyloamina HCl)*, tekst dostępny na stronie: <https://www.muscle-zone.pl/wiki/geranamina> [Dostęp: 15 lipca 2021].

boostery), poprawiającym zdolności wysiłkowe oraz jako składnik tzw. spalaczy tłuszczu. Stwierdzono, że już stężenie 3,1 mg/ml DMAA analizowane w teście EMIT II spowodowało fałszywie dodatni wynik dla amfetamin⁵⁶⁸.

Występująca na polskim rynku narkotyków duża różnorodność środków, których katalog, tylko w ostatnich dwóch latach uległ znacznemu rozszerzeniu, powoduje, że wzrastają trudności z ich ujawnieniem w materiale biologicznym pobieranym od osób poddanych badaniu. Problemy te występują nawet w przypadku analiz toksykologicznych, wykonywanych metodami laboratoryjnymi. Dla stwierdzenia rodzaju oraz ilości środka psychoaktywnego stosuje się coraz bardziej złożone metody instrumentalne. Tym samym niemożliwe jest dokonanie tego za pomocą metody immunologicznej, stosowanej w celach przesiewowych. Dla ustalenia obecności określonego środka, rzadziej grupy środków, konieczne jest utworzenie przeciwciała, charakteryzującego się zdolnością do wiązania antygeny, czyli cząsteczki narkotyku lub innego środka psychoaktywnego. Z oczywistych powodów na membranie nie można zainstalować nieograniczonej liczby przeciwciał, tym bardziej, że w testach narkotykowych zwykle wykorzystywane są 2 rodzaje specyficznych przeciwciał zdolnych do wiązania antygeny. Również z tego powodu narkotesty mają ograniczone możliwości analityczne, a w konsekwencji nie mogą być wykorzystywane jako wyłączny instrument do badań toksykologicznych na potrzeby kontroli ruchu drogowego, czego nie dostrzegli jednak twórcy rozporządzenia wprowadzonego jeszcze w 2003 r., w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie jak i obowiązującego obecnie.

Aktualne rozporządzenie w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie, powieliła te błędy. Nie tylko nie wzięto pod uwagę, że za pomocą narkotesterów można uzyskać wynik błędnie dodatni (narkotester reaguje zarówno na obecność aktywnego, jak i nieaktywnego metabolitu), ale i to, że niebezpieczeństwo uzyskania wyniku błędnie pozytywnego zwiększa zjawisko reaktywności krzyżowej, występujące w zasadzie w przypadku każdego rodzaju substancji. Na wadliwość istniejącej regulacji wskazuje także fakt, że ustawodawca zrównał w istocie wartość dowodową wyniku uzyskanego przy zastosowaniu metody immunologicznej oraz innej metody, laboratoryjnej. Co prawda, w nauce zwraca się uwagę, że prawdopodobieństwo uzyskania błędnie dodatniego wyniku nie jest wysokie i zależne jest od stężenia badanej substancji w określonym materiale (np. w ślinie⁵⁶⁹), tym niemniej istnieje. Szczególne znaczenie ma to zaś z punktu widzenia odpowiedzialności karnej. Każda uzasadniona wątpliwość odnośnie tego, czy

⁵⁶⁸ A. Saitman, H-D Park, R. L. Fitzgerald, *False-Positive Interferences of Common Urine Drug Screen Immunoassays*, s. 383.

⁵⁶⁹ M. Kała, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 64.

zachowanie sprawcy wypełnia znamiona typu czynu zabronionego, rzutuje na możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności za przestępstwo lub wykroczenie. Brak pewności, że w organizmie osoby podejrzanej o czyn zabroniony, do którego znamion należy pozostawanie pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, znajdowała się jej forma aktywna, rodzi określone konsekwencje. Na gruncie prawa punitywnego skutkuje koniecznością uwolnienia oskarżonego od odpowiedzialności karnej].

Rozdział V

Analiza akt sądowych i danych statystycznych

5.1. Uwagi wstępne

Pomimo wskazanych wyżej trudności z ujawnianiem osób prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, zachowanie takie jest powszechnie kryminalizowane⁵⁷⁰. Polski ustawodawca obwarował je zróżnicowanymi sankcjami, których wysokość, ale także rodzaj, uzależnione są od kwalifikacji prawnej czynu. Skazanie za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., pociąga za sobą nie tylko wymierzenie kary grzywny albo kary ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2, ale i dalsze konsekwencje. Zgodnie z art. 42 § 2 k.k. w zw. z art. 42 § 1 k.k., w razie skazania za ten występki, sąd orzeka wobec uczestnika ruchu, zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju na okres nie krótszy niż 3 lata. Dodatkowo, zgodnie z art. 43a § 2 k.k. (dodanym w 2015 r.⁵⁷¹), w razie skazania m. in. za czyn z art. 178a § 1 k.k., sąd zobowiązuje sprawcę do zapłaty świadczenia na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w wysokości co najmniej 5000 zł. W przypadku powrotu do przestępstwa, sprawcy grożą jeszcze surowsze konsekwencje. Zgodnie z art. 178a § 4 k.k., może zostać skazany zarówno na karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, jak i może zostać orzeczony wobec niego dożywotni zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych (art. 43 § 3 k.k.). Uznanie, że czyn polegający na prowadzeniu pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu za wykroczenie obwarowane jest znacznie łagodniejszymi sankcjami. Karą za popełnienie wykroczenia z art. 87 § 1 k.w. jest areszt do 30 dni lub grzywa nie niższa, niż 2500⁵⁷². Sąd orzeka również środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju, którego górna granica wynosi 3 lata⁵⁷³. Popełnienie wykroczenia z art. 87 § 2 k.w., skutkuje możliwością orzeczenia kary grzywny oraz kary aresztu do 14 dni. W przypadku kwalifikacji takiego zachowania na podstawie art. 87 § 1a k.w., sprawcy grozi kara, której wysokość została zrównana z wysokością kary grożącej za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. W zakresie środka karnego ustawodawca zrównał

⁵⁷⁰ Por. Rozdz. I, pkt 1.4.

⁵⁷¹ Przepis art. 43a § 2 k.k. dodany został ustawą z 20 lutego 2015 r. – o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 396).

⁵⁷² Przepis w brzmieniu ustalonym przez art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 2 grudnia 2021 r., o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2328).

⁵⁷³ Zgodnie z art. 29 § 1 k.w., zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych wymierza się w miesiącach lub latach na okres od 6 miesięcy do lat 3.

jego wymiar z tym, jaki grozi za popełnienie wykroczenia z art. 87 § 2 k.w. Przepisy nie przewidują też w istocie żadnych konsekwencji w przypadku powrotu do wykroczenia (recydywy)⁵⁷⁴.

Nie trudno wobec tego zauważyć, że pomimo radykalnego zaostrzenia kary grzywny grążącej za wykroczenia z art. 87 k.w.⁵⁷⁵, dla osób dopuszczających się takich zachowań, sposób w jaki zostanie ono zakwalifikowane ma ogromne znaczenie. Jest to szczególnie istotne w przypadku, gdy źródłem intoksykacji jest substancja psychoaktywna, różna od alkoholu, ponieważ brakuje w tym względzie jasnej i jednoznacznej regulacji prawnej. W przypadku czynu związanego ze spożywaniem alkoholu ustawa wyraźnie stanowi, jakie jego stężenie skutkuje odpowiedzialnością za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. Progi dozwolonej, jak i niedozwolonej intoksykacji alkoholem zamieszczono w art. 115 § 16 k.k. oraz w art. 46 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Progów takich ustawodawca nie wskazał natomiast, gdy środkiem ograniczającym (lub wyłączającym) zdolność do bezpiecznej jazdy jest inna substancja psychoaktywna. Nie istnieje również w takim przypadku prawnie dopuszczalna możliwość rozgraniczenia typu czynu zabronionego będącego przestępstwem od wykroczenia, jak też nie można wskazać dozwolonego poziomu pozostawiania „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu”. Rodzi to określone konsekwencje. W szczególności, o kwalifikacji czynu decydują okoliczności pozbawione normatywnego charakteru oraz biegli.

5.2. Opiniowanie w sprawach przestępstw i wykroczeń popełnionych pod wpływem środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu

Wymiar sprawiedliwości od szeregu już lat „zmuszony” jest bowiem radzić sobie z problemem braku granicy pomiędzy przestępstwem z art. 178a § 1 k.k. i wykroczeniem z art. 87 § 1 k.w. Do sądów wpływają wnioski o ukaranie i akty oskarżenia, których przedmiotem są przestępstwa i wykroczenia drogowe popełnione pod wpływem środków psychoaktywnych. Warto zwrócić w tym miejscu uwagę, że po wejściu w życie ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. – o zmianie ustawy Kodeks karny, wprowadzającej m. in. występki z art. 178a § 1 i § 2 k.k., przez pewien czas toczył się spór, w jaki sposób kwalifikować takie zachowania. Wysuwano różne

⁵⁷⁴ Przepisy Kodeksu wykroczeń nie regulują konsekwencji ponownego skazania za wykroczenie, w zakresie orzekania środka karnego, zaś art. 38 k.w. który przewiduje konsekwencje ponownego skazania za wykroczenie umyślne (można wówczas orzec karę aresztu), dotyczy typów czynów zabronionych, które w katalogu sankcji nie przewidują tego rodzaju kary.

⁵⁷⁵ W obecnym stanie prawnym, za wykroczenie z art. 87 § 1a, grozi kara aresztu albo kara grzywny nie niższej, niż 2500 zł., zaś za czyn kwalifikowany z art. 87 § 2 k.w., kara aresztu lub kara grzywny nie niższej, niż 1000 zł.

propozycje mające na celu rozwiązanie wynikłego w związku z tym problemu. Jeden z poglądów, mający swoich zwolenników nie tylko wśród przedstawicieli prawa, ale i toksykologów, odwoływał się do różnicy jakościowej⁵⁷⁶. Był to jednak pogląd błędny. Jak już wielokrotnie wskazywano, ustawodawcy nie wolno zakazywać zachowań ambiwalentnych z karnoprawnego punktu widzenia, a za takie należy uznać zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu w sytuacji, gdy w organizmie kierującego znajduje się nieaktywny metabolit substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu⁵⁷⁷. Zdecydowanie więcej zwolenników zyskał pogląd o ilościowej różnicy pomiędzy znamionami określanymi jako „stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” i „stan pod wpływem środka odurzającego”. Zgodnie z tym poglądem „Stan pod wpływem środka odurzającego różni się od stanu po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu stopniem intoksykacji. Różnica sprowadza się do wpływu, jaki wywołuje ów środek na organizm kierującego pojazdem, ten zaś zależy od rodzaju i ilości środka wprowadzonego do organizmu”⁵⁷⁸. Ponieważ jego zwolennicy zdawali sobie sprawę, że w ustawie nie wskazano miernika pozwalającego na powiązanie znamienia statuującego typ czynu zabronionego, będącego przestępstwem lub wykroczeniem ze stopniem intoksykacji charakteryzujący się większym lub mniejszym poziomem zaburzenia zdolności psychomotorycznych decydującym o określonej kwalifikacji, stworzono teorię mówiącą o swoistej analogii stanów wywołanych przez alkohol oraz zbiorczo ujęte środki psychoaktywne. Według R.A. Stefańskiego „Stan pod wpływem środka odurzającego oznacza taki stan, w którym środek odurzający oddziałuje na organizm, powodując zakłócenia czynności psychomotorycznych w takim samym stopniu, jakim charakteryzuje się stan nietrzeźwości⁵⁷⁹. Pogląd ten nie jest jednak także możliwy do zaakceptowania, zwłaszcza na gruncie prawa karnego. Pomijając oczywisty zakaz stosowania analogii na niekorzyść w procesie interpretacji przepisów kryminalizujących dane zachowanie⁵⁸⁰, stosowanie tego rodzaju porównania jest wadliwe również dlatego, że polega

⁵⁷⁶ Proponowano, aby stwierdzenie w organizmie kierującego obecności środka działającego podobnie do alkoholu, przy wykluczeniu realnego wpływu tego faktu na funkcjonowanie jego organizmu, zawsze prowadziło do uznania, że została złamana zasada określona w art. 45 ust. 1 pkt 1 ustawy - Prawo o ruchu drogowym i w efekcie skutkowało to odpowiedzialnością za wykroczenie z art. 86 § 2 k.w. lub art. 87 § 1 lub 2 k.w. T. Huminiak, *Stan „pod wpływem środków odurzających” i stan „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu”*, PnD 2004, nr 11, s. 15. Również zdaniem M. Kały, stan po użyciu tych środków występuje, jeżeli są one obecne w organizmie w jakiegokolwiek formie, bez względu na to, czy jest to forma aktywna, czy nieaktywna. Stan *pod wpływem* lub *pod działaniem* można udowodnić jedynie przez wykazanie *aktywnych* form środków działających podobnie do alkoholu”, por. *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, s. 48. Co więcej, T. Huminiak wysunął tezę, że o pozostawaniu pod wpływem środka odurzającego świadczy obecność w organizmie aktywnego metabolitu. Stwierdzenie obecności nieaktywnego metabolitu skutkuje stwierdzeniem, że prowadzący pojazd znajdował się w stanie po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu. Zob. T. Huminiak, *Pojęcia „środek działający podobnie do alkoholu” i środek odurzający” kolejne uwagi*, PnD 2005, Nr 5.

⁵⁷⁷ Zob. także: A. Skowron, *O nieracjonalnym ustawodawcy i nieskutecznym prawie*, PnD 2009, nr 8, s. 23-24.

⁵⁷⁸ R. A. Stefański, *Wykroczenia drogowe. Komentarz*, Kraków 2005, s. 316.

⁵⁷⁹ R. A. Stefański, *Środek odurzający w rozumieniu Kodeksu karnego*, PnD 2007, nr 4, s. 14.

⁵⁸⁰ Por. A. Zoll, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny*. Tom I., s. 45 i n.

na zestawieniu stanu wywołanego spożyciem alkoholu i działaniem bliżej nieokreślonej liczby środków psychoaktywnych, które – co zostało wykazane – nie tylko nie działają w taki sam sposób, ale często ich działanie jest całkowicie odmienne od działania alkoholu⁵⁸¹.

Powyższy pogląd znalazł jednak akceptację w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Już w wyroku z 7 lutego 2007 r. (V KK 128/06)⁵⁸² Sąd Najwyższy orzekł, że „Stanem pod wpływem środka odurzającego jest taki stan, który wywołuje - w zakresie oddziaływania na OUN, zwłaszcza zakłócenia czynności psychomotorycznych - takie same skutki jak spożycie alkoholu powodujące stan nietrzeźwości. Od tego stanu odróżnia się stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, a więc i środka odurzającego, który - w zakresie skutków jest równoważny stanowi po użyciu alkoholu. Stan taki jest znamieniem wykroczeń określonych w art. 86 § 2, 87 § 1 i 2 oraz 96 § 1 k.w.” Stanowisko to było następnie konsekwentnie podtrzymywane w kolejnych orzeczeniach SN⁵⁸³, przy czym wskazywano również na konieczność uwzględnienia indywidualnego oddziaływania wykrytej substancji na konkretnego sprawcę⁵⁸⁴.

Należy wskazać, że skutkiem tak zarysowanej linii orzeczniczej SN jest wytworzona praktyka ekspercka ośrodków naukowo-diagnostycznych, takich jak Instytut Genetyki Sądowej w Bydgoszczy, Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie czy Biuro Ekspertyz Sądowych w Lublinie, a także jednostek zajmujących się diagnostyką toksykologiczno-laboratoryjną, np. Centrum Badań Kryminalistycznych „Modus Spectrum” ze Szczecina. Oczywiście praktyka ta zrodziła się nie tylko pod wpływem orzecznictwa Sądu Najwyższego. Organy ścigania, w tym Prokuratura, występują o ustalenie, jakie środki znajdują się w organizmie podejrzanego w chwili zatrzymania i w jakiej ilości, ale też „czy zawartość i stężenie stwierdzonych środków miało wpływ na zdolności psychomotoryczne kierującego, w szczególności w porównaniu do działania alkoholu (pod wpływem bądź w stanie nietrzeźwości)”⁵⁸⁵ Starając się odpowiedzieć na tak postawione pytanie, biegli dokonywali więc nie tylko ustaleń w zakresie rodzaju przyjętego środka i poziomu intoksykacji. Najczęściej odpowiadali również na pytanie o wpływ tego środka na sprawcę i podawali jaki ich zdaniem jest skutek zaburzeń psychomotorycznych wywołanych przez

⁵⁸¹ Kwestie dotyczące różnic w działaniu alkoholu oraz substancji psychoaktywnych, były przedmiotem szczegółowych uwag w Rozdziale II, pkt 2.5.

⁵⁸² Wyrok SN z 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, Lex/el. nr 257849.

⁵⁸³ Zob. postanowienie SN z dnia 31 maja 2011 r., V KK398/10, Lex/el. nr 848186, wyrok SN z dnia 3 grudnia 2014 r., II KK 219/14, Lex/el. nr 15667466 oraz wyrok SN z 4 października 2013 r., IV KK 136/13, OSP 20014, nr 5, poz. 50

⁵⁸⁴ Uzasadnienie wyroku SN z 4 października 2013 r., IV KK 136/13.

⁵⁸⁵ Tak m.in. postanowienie SR w Tarnowie z dnia 5 marca 2019 r., akta SR w Tarnowie, sygn. II K 939/19. Należy jednak zauważyć, że ponieważ postępowanie przygotowawcze na wstępnym etapie prowadzi z zasady Policja, niekiedy brak jest postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii instytucji naukowej lub specjalistycznej. Pomimo tego, instytucje naukowo-badawcze wydawały opinie, np. w sprawie SR w Tarnowie, sygn. II K 74/15, II K 1909/15, II K 496/16.

środek wykryty w organizmie podejrzanego, w porównaniu do tego skutku, jaki powoduje alkohol o stężeniu do 0,5 ‰ lub powyżej tej granicy.

Z badań przeprowadzonych na potrzeby opracowania niniejszego tematu wynika, że większość ośrodków naukowo-badawczych udzielała tego rodzaju odpowiedzi. Tylko w opiniach Instytutu Ekspertyz Sądowych w Krakowie (dalej IES) zawarte było najczęściej stwierdzenie, że jest to materia wyłącznie orzecznicza. Na 22 opinie wydane przez IES na potrzeby Prokuratury i Policji, tylko w 5 opiniach biegli udzielali innych odpowiedzi, np. że „Wyznaczone stężenie amfetaminy w badanej krwi jest wysokie i znajduje się w zakresie stężeń toksycznych (200 – 1000 ng/ml), a więc silnie wpływających na sprawność psychofizyczną (...) Oznacza to, że amfetamina wywołuje zaburzenia psychomotoryczne skutkujące wzrostem ryzyka doznania ciężkich obrażeń ciała lub śmierci w ruchu lądowym porównywalne do tych, które występują podczas prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu etylowego w zakresie stężeń 0,8 – 1,2 ‰”⁵⁸⁶. Pozostałe instytucje naukowo-badawcze jednoznacznie wypowiadały się na temat kwalifikacji stwierdzając np., że M. S. w chwili prowadzenia pojazdu znajdował się w stanie „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” równoważnym ze stanem po spożyciu w odniesieniu do alkoholu etylowego (0,2-0,5 ‰), mając we krwi amfetaminę w stężeniu nie mniejszym niż 61,7 ng/ml (przyjęte sformułowanie wynika z faktu, że pobranie krwi miało miejsce 170 minut po zdarzeniu)⁵⁸⁷ albo wprost, że „2,1 ng/ml Δ 9 – tetrahydrokannabinolu we krwi P. K. wskazuje na oddziaływanie na OUN, jak alkohol w stężeniu powyżej 0,5 ‰, co jest równoznaczne ze stanem pod wpływem środka w myśl art. 178a § 1k.k.”⁵⁸⁸.

Odnosząc się do powyższych ustaleń, nie ulega wątpliwości, że organy ścigania nie powinny zadawać pytań o wpływ środka zażytego przez sprawcę na organizm w porównaniu do wpływu, jaki wywiera alkohol o określonym stężeniu. Nie tylko dlatego, że pytanie to dotyczy sposobu rozstrzygnięcia określonej sprawy, co jest sprzeczne z zasadami prawa. Organ procesowy – bez różnicy, czy jest to organ postępowania przygotowawczego, czy sąd – nie może domagać się ustalenia okoliczności należącej do sfery normatywnej w sytuacji braku wskazań prawnych. Dopuszczalne jest co prawda udzielenie odpowiedzi na pytania o okoliczności wpływające na ocenę prawną czynu, a więc czy dane zachowanie wyczerpuje znamiona określonego typu czynu zabronionego, czego przykładem może być opinia na temat charakteru obrażeń doznanych przez pokrzywdzonego występkami z art. 157 k.k. Odpowiedź biegłego na pytanie zadane przez organ procesowy, czy obrażenia naruszyły czynności narządu ciała na czas poniżej lub powyżej 7 dni, niewątpliwie decyduje bowiem o określonej kwalifikacji. Zagadnienie to przedstawia się jednak

⁵⁸⁶ Akta SR w Tarnowie, sygn. II K/15.

⁵⁸⁷ Opinia Instytutu Genetyki Sądowej w Bydgoszczy, akta SR w Tarnowie, sygn. II W 4149/18.

⁵⁸⁸ Opinia Instytutu Ekspertyz Kryminalistycznych w Poznaniu, akta SR w Tarnowie, sygn. II K 553/17.

inaczej w przypadku typów czynów zabronionych opisanych w art. 178a § 1 k.k. i w art. 87 § 1 k.w. Różnica polega na tym, że w art. 157 k.k. ustawodawca wskazał granicę dzielącą przestępstwo z art. 157 § 1 k.k. od występku z art. 157 § 2 k.k. W przypadku występku z art. 178a § 1 k.k. i wykroczenia z art. 87 § 1 k.w., ustawodawca nie określił granicy dzielącej oba typy czynów zabronionych w części, w której penalizują prowadzenie pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, dlatego organ procesowy lub biegły nie może tego zrobić. Byłoby to bowiem naruszenie konstytucyjnej zasady podziału władzy oraz pozostawałoby w oczywistej sprzeczności z art. 42 ust.1 Konstytucji RP.

Organy wymiaru sprawiedliwości nie dostrzegają jednak braku podstaw do stosowania tego rodzaju praktyki, co musi rodzić również wątpliwości odnośnie podejmowanych w związku z tym decyzji procesowych i zapadających rozstrzygnięć. O całkowitym pomijaniu tego zagadnienia świadczą akta spraw analizowanych na potrzeby opracowania niniejszego tematu. Warto w związku z tym zauważyć, że w badanych sprawach orzeczenia sądu pierwszej instancji były kontrolowane w 5 przypadkach i chociaż w jednej z nich obrona podnosiła, że „Trudno – przy całym szacunku dla rozwoju nauki, w tym toksykologii – zaakceptować pogląd organu orzekającego, że o tym, czy oskarżony dopuścił się przestępstwa czy też wykroczenia, mają decydować teoretyczne rozważania, a nie konkretna norma zakodowana przez ustawodawcę w przepisach prawa”⁵⁸⁹, to zarzut ten kierowany był przeciwko zakwalifikowaniu inkryminowanego czynu jako przestępstwa, nie zaś jako wykroczenia. W żadnym postępowaniu odwoławczym nie pojawiła się kwestia braku możliwości rozgraniczenia obu typów czynów zabronionych na podstawie opinii biegłych lub instytutu naukowo-badawczego.

W praktyce opiniodawczej zauważyć można jednak jeszcze inne, równie niepokojące zjawisko. Ma ono związek z poprzednio opisaną praktyką wskazywania przez biegłych toksykologów (na polecenie organów wymiaru sprawiedliwości), określonej kwalifikacji prawnej czynu. Mowa o teorii powiązania poziomu ryzyka wystąpienia zdarzeń niepożądanych, będących wynikiem upośledzenia zdolności psychomotorycznych, z określonym poziomem intoksykacji pewnymi, najczęściej przyjmowanymi środkami psychoaktywnymi⁵⁹⁰. Wynikiem tego jest określenie poziomu intoksykacji daną substancją psychoaktywną odpowiadającego stężeniu alkoholu etylowego na poziomie 0,5‰⁵⁹¹. Twierdzi się, że „Na podstawie tych danych Krajowa

⁵⁸⁹ Akta SR w Tarnowie, sygn. II K 1086/17.

⁵⁹⁰ Zgodnie z opinią Instytutu Genetyki Sądowej w Bydgoszczy „W latach 2008-2013 w 18 krajach Unii Europejskiej w ramach programu DRUID (Driving Under the Influence of Drugs, Alcohol and Medicines) przebadano ponad 50.000 uczestników ruchu drogowego i opracowano 50 szczegółowych raportów. Zebrane wyniki dostarczyły danych populacyjnych, które pozwoliły doprecyzować stężenie związków psychoaktywnych, wiążące się z upośledzeniem zdolności psychomotorycznych do prowadzenia pojazdów mechanicznych w odniesieniu do 0,5 ‰ alkoholu etylowego”. Akta SR w Tarnowie, sygn. II W 2402/19.

⁵⁹¹ Ibidem.

Konferencja Toksykologów Sądowych w 2014 r. opracowała zalecenia dotyczące opiniowania wskazując poziom stężeń substancji psychoaktywnych, odpowiadające stanowi <trzeźwości>, stanowi <po użyciu> oraz stanowi pod <wpływem>”. Co więcej, w przytoczonej opinii można znaleźć zdanie, że „W odniesieniu do zagadnień opiniowania odnośnie stanu <po użyciu> i <pod wpływem> związków działających podobnie do alkoholu należy zwrócić uwagę, że w roku 2014 środowiska naukowe, w oparciu o dane populacyjne i wyniki analiz naukowych rozwiązały problem, zatem nie ma już konieczności stosowania w opiniowaniu w odniesieniu do związków wymienionych w tabeli kryterium <indywidualnego oddziaływania wykrytej substancji na konkretnego sprawcę>. Kryterium to nadal jest stosowane w opiniowaniu w odniesieniu do innych związków psychoaktywnych, aniżeli wymienione w poniższej tabeli ”⁵⁹².

Analizowana Substancja	Stężenie substancji odpowiadające stanowi trzeźwości [ng/ml]	Stężenie substancji odpowiadające stanowi po użyciu [ng/ml]	Stężenie substancji odpowiadające stanowi nietrzeźwości [ng/ml]
THC	< 1,00	1,00 – 2,49	≥2,50
Amfetamina i analogi	< 25,00	25,00 – 49,99	≥ 50,00
MDMA (Ecstasy)	< 25,00	25,00 – 49,99	≥ 50,00
Benzoiloeckgonina BZE	< 100,00	≥ 100,00	
Kokaina	<10,00	10,00 – 19, 99	≥ 20,00
Morfina	< 10,00	10,00 – 19,99	≥20,00

Zalecenia te, choć nie mogą mieć decydującego charakteru, przez biegłych potraktowane zostały jako obowiązujące progi intoksykacji niektórymi środkami psychoaktywnymi, decydującymi o określonej kwalifikacji prawnej czynu. Przedstawione wyżej stanowisko Instytutu Genetyki Sądowej w Bydgoszczy, zostało przyjęte również przez judykaturę i to w sposób bezkrytyczny. W orzecznictwie nie zwrócono uwagi, że obowiązujące przepisy nie tylko nie dają podstaw do formułowania tego rodzaju kryteriów, ale że biegli przede wszystkim nie są uprawnieni do tworzenia zasad, zastępujących normy prawne. Jest to bowiem wyłączna kompetencja ustawodawcy.

⁵⁹² Akta SR w Tarnowie, sygn. II W 2402/19.

5.3. Cel i metoda badań aktowych

Przedmiotem badań przeprowadzonych na potrzeby niniejszej pracy były akta spraw karnych z art. 178a § 1 k.k., a także spraw o wykroczenia zakwalifikowanych z art. 87 § 1, § 1a oraz § 2 k.w., które wpłynęły do Sądu Rejonowego w Tarnowie w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2019 r., pod kątem występowania w nich zarzutu popełnienia czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu pod wpływem środka odurzającego lub środka działającego podobnie do alkoholu. Celem analizy było wykazanie, że konstrukcja normatywna przepisów dotyczących odpowiedzialności za prowadzenie pojazdów pod wpływem substancji psychoaktywnych nie zapewnia efektywnego karania ich sprawców, co powoduje, że osoby dopuszczające się tego rodzaju zachowań, często są bezkarne.

Jako miejsce badań wybrano SR w Tarnowie, ponieważ sąd ten leży przy bardzo ruchliwej trasie z zachodu na wschód (obecnie jest to również autostrada A-4), którą przemierza się liczna populacja obywateli polskich oraz obcokrajowców. Sprawy, których przedmiotem jest prowadzenie pojazdu pod wpływem środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu, z terenu jego właściwości wydają się być więc reprezentatywne liczebnie, a nawet mogą być liczniejsze niż w sądach leżących w innych częściach Polski. Ze względu na duże natężenie ruchu komunikacyjnego, do Sądu Rejonowego w Tarnowie mogły wpływać również sprawy kierowców wykonujących „zawodowy” transport drogowy, poruszających się autostradą. Okres pięciu lat, którego dotyczą badania jest z kolei wystarczający dla uchwycenia skali badanego zjawiska. Jest bowiem na tyle długi, że można zakładać, że powstawały w tym czasie określone tendencje, wpływające na obraz sytuacji w dłuższym przedziale czasu; np. na początku 2014 r. małopolska policja otrzymała większą ilość narkotesterów⁵⁹³, co mogło spowodować wzrost aktywności organów ścigania w kierunku ujawniania czynów zabronionych, popełnianych pod wpływem substancji psychoaktywnych.

Badania aktowe przeprowadzono od 20 lipca do 11 września 2020 r. i obejmowały ponad trzy i pół tysiąca spraw. W badanym okresie czasu, do Sądu Rejonowego w Tarnowie Wydział Karny wpłynęło bowiem 35056 spraw karnych, z czego do Sekcji ds. Wykroczeń wpłynęło 24351 spraw. Spośród 10705 spraw „K”⁵⁹⁴, 1335 stanowiły sprawy zakwalifikowane z art. 178a § 1 k.k.,

⁵⁹³ *Małopolska policja ma nowe narkotestery*, tekst dostępny na stronie: <https://krakow.naszemiasto.pl/malopolska-policja-ma-nowe-narkotesty-zdjecia/ar/c1-1928920> [dostęp 11 lipca 2021].

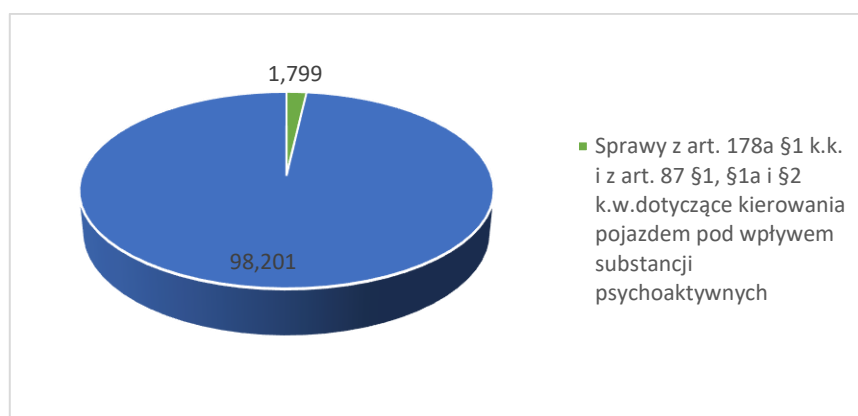
⁵⁹⁴ Zgodnie z treścią § 363.1., zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 czerwca 2019 r., w sprawie organizacji zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. U. M. Spr., poz. 138) (dalej jako zarządzenie w sprawie organizacji sekretariatów sądowych), w sądach rejonowych prowadzi się repertorium „K” (dla spraw o przestępstwo – *przyp. aut.*), w których wniesiono akt oskarżenia lub pismo zastępujące akt oskarżenia do tych sądów, w tym dla spraw o przestępstwa skarbowe, wniosków prokuratora o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego w trybie art. 335 § 1 k.p.k., dla spraw w przedmiocie wydania wyroku łącznego, wniosków prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środków zabezpieczających,

która to kwalifikacja występowała samodzielnie lub łącznie. Spośród 24351 spraw „W”⁵⁹⁵, 2444 sprawy zakwalifikowano na podstawie art. 87 § 1, § 1a lub § 2 k.w., która to kwalifikacja występowała samodzielnie lub łącznie.

5.4. Wyniki badań

Ustalono, że spośród 1335 spraw zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k., jedynie 34 sprawy dotyczyły prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, innej niż alkohol, a spośród 2444 spraw zakwalifikowanych z art. 87 § 1, § 1a i § 2 k.w., przedmiotem tylko 34 spraw było prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, innej niż alkohol, przy czym 33 sprawy dotyczyły prowadzenia pojazdu mechanicznego. W jednej tylko sprawie, sprawca prowadził pojazd nie mechaniczny i została zakwalifikowana jako wykroczenie z art. 87 § 2 k.k. Zdarzenia zakwalifikowanego z art. 87 § 1a k.w. nie odnotowano. Sprawy, których przedmiotem był zarzut prowadzenia pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu stanowiły więc zaledwie 1,799% wszystkich spraw, w których została przyjęta kwalifikacja z art. 178a § 1 k.k. i z art. 87 § 1 i § 2 k.w., jakie wpłynęły do Sądu Rejonowego w Tarnowie w badanym okresie.

Wykres 2. Liczba spraw w ujęciu procentowym z art. 178a § 1 k.k. oraz z art. 87 § 1, § 1a i § 2 k.w, które wpłynęły do SR w Tarnowie w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań aktowych

wniosków o warunkowe umorzenie postępowania karnego, wniosków w trybie art. 145 k.k.s. dotyczących przestępstw skarbowych oraz spraw dotyczących odpowiedzialności podmiotu zbiorowego na podstawie ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. z 2019 r. poz. 628).

⁵⁹⁵ Z treści § 430.1. zarządzenia w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej wynika, że dla spraw o wykroczenia w wydziałach sądów rejonowych rozpoznających tego rodzaju sprawy, prowadzi się m. in. repertorium „W”.

W rozbiciu na poszczególne lata:

I. Sprawy „W”

- w 2015 r. 3 sprawy, z 184 spraw „W” zakwalifikowanych z art. 87 § 1 k.w., co stanowi 1,630 % spraw. We wszystkich tych sprawach pojazdem, którym poruszał się sprawca, był samochód osobowy.

- w 2016 r. 2 sprawy, z 140 spraw „W” zakwalifikowanych z art. 87 § 1 k.w., co stanowi 1,428 % spraw, oraz 1 sprawa „W” z 366 spraw zakwalifikowanych z art. 87 § 2 k.w., co stanowi 0,273% spraw tego rodzaju. W przypadku wykroczeń z art. 87 § 1 k.w., sprawcy prowadzili samochody osobowe, zaś w przypadku wykroczenia z art. 87 § 2 k.w., sprawca jechał rowerem.

- w 2017 r. 3 sprawy, z 158 spraw „W” zakwalifikowanych z art. 87 § 1 k.w., co stanowi 1,899 % spraw. Sprawcy prowadzili samochody osobowe.

- w 2018 r. 12 spraw, z 138 spraw „W” zakwalifikowanych z art. 87 § 1 k.w., co stanowi 8,696 % spraw. W jednym przypadku sprawca jechał motocyklem. W pozostałych przypadkach sprawcy prowadzili samochody osobowe.

- W 2019 r. 13 spraw, z 155 spraw „W” zakwalifikowanych z art. 87 § 1 k.w., co stanowi 8,387 % spraw. Sprawcy prowadzili samochody osobowe.

II. Sprawy „K”

- w 2015 r. 2 sprawy, z 322 spraw „K” zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k., co stanowi 0,621 % spraw. Sprawcy prowadzili samochody osobowe.

- w 2016 r. 3 sprawy, z 322 spraw „K” zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k., co stanowi 0,932 % spraw. Sprawcy prowadzili samochody osobowe.

- w 2017 r. 10 spraw, z 278 spraw „K” zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k., co stanowi 3,597 % spraw. W jednym przypadku sprawca jechał motorem. W pozostałych przypadkach sprawcy prowadzili samochody osobowe.

- w 2018 r. 6 spraw, z 207 spraw „K” zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k., co stanowi 2,899 % spraw. Sprawcy prowadzili samochody osobowe.

- w 2019 r. 13 spraw, z 206 spraw „K” zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k., co stanowi 6,311 % spraw. Sprawcy prowadzili samochody osobowe, a w jednym przypadku był to samochód ciężarowy.

Ustalono, że sprawcy przestępstw i wykroczeń prowadząc pojazd znajdowali się pod wpływem różnych substancji psychoaktywnych, które występowały również w połączeniu z alkoholem.

Tabela 4. Wykaz substancji psychoaktywnych ujawnionych w krwi osób oskarżonych o popełnienie występku z art. 178a § 1 k.k. i wykroczenia z art. 87 § 1 i § 2 k.w.

Lp	Kwalifikacja	rodzaj substancji psychoaktywnej	ilość w ng/ml	Alkohol
2015 r.				
1	„K”	Amfetamina	391,0	
2	„K”	UR – 144 (syntetyczny kanabinoid)	15,0	X
3	„W”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,0	
4	„W”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,5	
2016 r.				
5	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	5,1	
		Amfetamina	25,0	
6	„K”	Amfetamina	447,0	X
		Klonazepam	9,0	
		7-aminoklonazepam (metabolit Klonazepamu)		
		Karbamazepina	2,4	
		Epoksykarbamazepina (metabolit Karbamazepiny)		
7	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,9	
8	„W”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,1	
9	„W”	MDMB-CHMICA	1,1	X
10	„W”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	0,08	
2017 r.				
11	„K”	Amfetamina	155,0	
12	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,1	
13	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	5,8	
		4 - MDMC (pochodna Katynonu)	2,5	
14	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	4,0	
15	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	7,3	
		Amfetamina	55,0	
16	„K”	Amfetamina	172,0	
17	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	5,1	
		MDMA (metylenodioksymetamfetamina)	78,0	
18	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	20,7	
		MDMA (metylenodioksymetamfetamina)	43,0	
19	„K”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,7	
		Amfetamina	323,0	
20	„K”	Amfetamina	26,2	
21	„W”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,2	
22	„W”	N-etyloheksedron (NEH) (analog pentadronu)	13,0	
23	„W”	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,07	

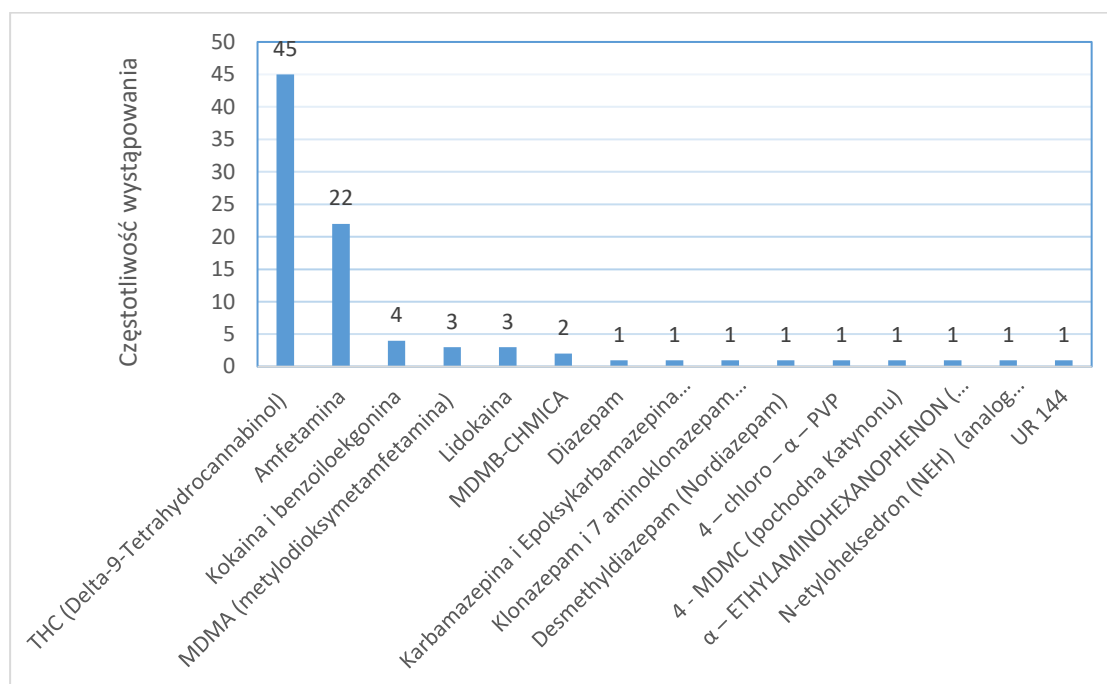
2018 r.				
24	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,4	
		Amfetamina	181,1	
25	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	4,2	
26	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	6,8	
		Amfetamina	348,1	
27	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	3,7	
28	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	3,8	
29	„K"	Amfetamina		
30	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,4	
31	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,77	
32	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,66	
33	„W"	MDMB-CHMICA	nie podano	X
34	„W"	Amfetamina	29,57	
35	„W"	Kokaina	19,54	
36	„W"	Amfetamina	27,06	
37	„W"	Amfetamina	160,2	
38	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,4	
		Amfetamina	25,0	
39	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,66	
		Kokaina	5,01	
40	„W"	Amfetamina	61,7	
41	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,0	
2019 r.				
42	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	6,2	
		4 - chloro - α - PVP	15,5	
		α - ETHYLAMINOHEXANOPHENON (HEX-EN)	11,8	
		Lidokaina	13,5	
43	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	6,5	
44	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	4,4	
45	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	4,46	
46	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	5,5	
47	„K"	Amfetamina	270,8	
		MDMA (metylenodioksymetamfetamina)	276,5	
48	„K"	Amfetamina	562,0	
49	„K"	Amfetamina	124,0	
50	„K"	Amfetamina	470,9	
51	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	23,5	
52	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	11,2	

53	„K"	Desmethyldiazepam (NORDIAZEPAM)	8,4	X
		Diazepam	10,1	
		Lidokaina	67,8	
54	„K"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	7,0	
55	„W"	Kokaina	pon. gr. ozn	
		Benzoilekgonina (BEC) metabolit kokainy	91,6	
56	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,98	
57	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,63	
58	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,32	
		Amfetamina	12,14	
59	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	1,11	
60	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,9	
61	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,1	
		Amfetamina	16,5	
62	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,3	
63	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	3,9	
64	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,1	
		Kokaina	6,9	
		Benzoilekgonina (BEC) metabolit kokainy	872,3	
65	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,6	
66	„W"	Amfetamina	48,6	
67	„W"	THC (Delta-9-Tetrahydrocannabinol)	2,2	

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań aktowych

Łącznie w organizmach sprawców wykryto 15 różnych substancji, należących zarówno do środków odurzających: kokaina oraz jej pochodna benzoilekgonina (BZE), substancji psychotropowych: $\Delta 9$ – tetrahydrocannabinol (THC), amfetamina, MDMA, oraz pochodne benzodiazepiny (np. diazepam, klonazepam), jak i nowych substancji psychoaktywnych: np. MDMB-CHMICA, 4-MDMBC lub 4 – chloro – α – PVP. Wykryto również środek o nazwie UR – 144, oraz HEX-EN, należący do tzw. dopalaczy. Substancje te występowały z różną częstotliwością.

Wykres 3. Częstotliwość występowania poszczególnych substancji psychoaktywnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań aktowych

Ustalono, że sprawcami przestępstw i wykroczeń byli wyłącznie mężczyźni, w różnym wieku, przy czym średnia wieku wynosiła niespełna 26 lat. Pojazdami kierowali więc stosunkowo młodzi ludzie. Najstarszy w chwili popełnienia czynu miał 42 lata, a najmłodszy 19 lat.

Sprawcy najczęściej pracowali, jednak większość z nich nie osiągała wysokich dochodów. Orzekając karę grzywny w sprawach o wykroczenia, sąd wymierzał ją zasadniczo poniżej 1000 zł (w 23 przypadkach), choć zdarzały się również wyroki skazujące na karę grzywny nawet w wysokości 3000 zł⁵⁹⁶. Orzekając karę za przestępstwa, sąd wymierzał także karę grzywny,⁵⁹⁷ oraz pozbawienia wolności. Nie odnotowano, aby sąd wymierzył karę ograniczenia wolności. Wymierzany był obligatoryjny środek karny w postaci świadczenia pieniężnego na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, w wysokości 5000 zł⁵⁹⁸. W większości przypadków sprawców obciążano tylko częściowo kosztami sądowymi, dlatego nie pokrywały w większości przypadków kosztów opinii, które wynosiły od sześciuset złotych (w kilku przypadkach koszt opinii był mniejszy), do 1034,60 zł, ponieważ tyle zapłacono za najdroższą opinię. Sprawcy w przeważającej większości byli stanu wolnego, bez zobowiązań,

⁵⁹⁶ Zob. akta SR w Tarnowie, II W 3556/19 .

⁵⁹⁷ Kary grzywny orzeczono w 12 przypadkach.

⁵⁹⁸ Zgodnie z art. 43a § 2 k.k. w zw. z art. 43a § 1 k.k., w razie skazania sprawcy m. in. za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., sąd orzeka świadczenie pieniężne w wysokości od 5000 złotych do 60 000 złotych.

i chociaż zdarzały się przypadki, że pozostawali na utrzymaniu rodziców, to jednak nie można przyjąć, że ich sytuacja materialna nie pozwalała im na zapłatę całości kosztów sądowych.

Większość ze skazanych nie była wcześniej karana za przestępstwa, jednak biorąc pod uwagę, że połowa spraw dotyczyła wykroczeń, dane te nie są w pełni miarodajne (osoby podejrzewane o popełnienie wykroczenia oświadczały się jedynie w kwestii karalności za podobne wykroczenie). Osoby, które były zaś wcześniej karane, zazwyczaj były skazywane za przestępstwa narkotykowe.

Okoliczności ujawnienia przestępstw i wykroczeń jakkolwiek z oczywistych powodów zróżnicowane, to jednak pozwalają na pewne uogólnienia. W większości przypadków fakt prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej ujawniany był w trakcie tzw. rutynowej kontroli w ruchu drogowym. Dokonując czynności, funkcjonariusze Policji byli w stanie wyczuć charakterystyczny zapach dymu z marihuany, utrzymujący się długo w pomieszczeniu, a w tych w przypadkach, gdy osoby prowadzące pojazd pozostawały pod wpływem innych środków psychoaktywnych, uwagę funkcjonariuszy zwracało zachowanie lub wygląd kierującego (np. nerwowe ruchy, rozszerzone, niereagujące na światło źrenice, niewyraźna mowa, itp.). W 22 przypadkach powodem zatrzymania było popełnienie wykroczenia lub przestępstwa przez prowadzącego pojazd, przy czym najczęściej były to drobne naruszenia przepisów ruchu drogowego, jak niezastosowanie się do sygnalizacji świetlnej lub przekroczenie prędkości. W kilku przypadkach kierujący samochodem został zatrzymany, ponieważ jechał „niepewnie”. Sprawca, prowadzący pojazd w dniu 4 stycznia 2015 r. na jednej z głównych ulic Tarnowa został zatrzymany, ponieważ nie tylko jechał niepewnie, ale „wykonywał gwałtowne manewry zmiany pasa ruchu”⁵⁹⁹. Okazało się, że jest pod wpływem środka o nazwie UR-144, syntetycznego kanabinoиду, znanego także pod nazwą „cząstka boga”. Zdaniem biegłych „Typowe dawki tego związku wynoszą 2,5 – 20 ng/ml, a najsilniejsze działanie występuje w czasie palenia i do kilku minut po jego zakończeniu, zaś efekty utrzymują się najczęściej do 2 godzin od przyjęcia. Środek ten „może upośledzać zdolność psychomotoryczną”⁶⁰⁰. Oskarżony podał, że papierosa zawierającego zabronioną substancję wypalił około godziny 14-tej, a zatrzymany został o godzinie 21-ej. Jeżeli przyjąć, że podał prawdę, informacje zawarte w opinii na temat działania środka psychoaktywnego o nazwie UR – 144 (w pobranej próbce krwi wykryto go w stężeniu 15 ng/ml), nie pokrywają się z rzeczywistym działaniem narkotyku, który w ewidentny sposób bardzo silnie oddziaływał na kierującego pojazdem jeszcze wiele godzin po zażyciu. Powyższe potwierdza tezę, że wiedza na temat działania tzw. dopalaczy jest wciąż stosunkowo uboga.

⁵⁹⁹ Zob. akta sprawy SR w Tarnowie, II K 1909/15.

⁶⁰⁰ Akta sprawy SR w Tarnowie, II K 1909/15.

5.5. Analiza danych statystycznych

Należy zauważyć, że biegli w swoich opiniach, kierowali się wyżej przytoczonymi regułami dotyczącymi oceny stężeń niektórych substancji psychoaktywnych, takich jak THC, kokaina (jej metabolit BZE), amfetamina oraz MDMA. Jako realizujące znamię pozostawiania pod wpływem środka odurzającego w rozumieniu art. 178a § 1 k.k. uznawano więc zasadniczo przypadki, gdy stężenie THC przekraczało 2,5 ng/ml, a amfetaminy i MDMA - 50 ng/ml, co nie znaczy, że zasady te zawsze były przestrzegane. Dokonywane przez biegłych oceny budzą wątpliwości również w tych przypadkach, gdy jako zachowanie realizujące znamiona występku z art. 178a § 1 k.k. uznano czyn, gdy sprawca znajdował się pod wpływem diazepamu o stężeniu 10,1 ng/ml, lub nordiazepamu o stężeniu 8,4 ng/ml. Biegli nie podali bowiem uzasadnienia dla takiej opinii, a wysokość stężenia nie wydaje się szczególnie wysoka w porównaniu chociażby z analogiem pentadronu (NEH)⁶⁰¹, który został wykryty w stężeniu 13,0 ng/ml. Biegli jednak uznali, że osoba prowadząca pojazd pod jego wpływem dopuściła się jedynie wykroczenia.

Z punktu widzenia analizy spraw, które wpłynęły do SR w Tarnowie w okresie 5 lat, a których przedmiotem było prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, podstawowe znaczenie ma fakt, że jak wynika z otrzymanych informacji, w 2019 r. policjanci Służby Ruchu Drogowego Komendy Miejskiej Policji w Tarnowie ujawnili około 23 000 naruszeń przepisów ruchu drogowego, z czego prawie 3000 dotyczyło kolizji i wypadków⁶⁰². Przez okres 5 lat daje to w przybliżeniu około 100 000 różnych zdarzeń drogowych, z których nie wszystkie kończyły się interwencjami funkcjonariuszy Policji. Znaczna ich część zarejestrowana została za pomocą urządzeń elektronicznych (głównie kamer). Pewna ich ilość wymagała jednak bezpośredniej interwencji funkcjonariuszy Policji, a z całą pewnością byli oni na miejscu wypadków i kolizji. Uśredniając ilość tego rodzaju zdarzeń, można przyjąć, że było to około 15 000 przypadków. Brak jest natomiast informacji na temat ilości interwencji przeprowadzonych przez funkcjonariuszy Inspekcji Transportu Drogowego na terenie powiatu tarnowskiego. Jakkolwiek zgodnie z art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym⁶⁰³, funkcjonariusze ITD powołani są do kontroli przestrzegania przepisów z zakresu przewozu drogowego wykonywanego pojazdami samochodowymi oraz przepisów zawartych w innych ustawach, w tym w ustawie

⁶⁰¹ Na podstawie uchwały z dnia 9 marca 2018 r., nr 2/2018, Zespołu do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych, rekomendowano substancję tę wpisać do katalogu substancji psychotropowych w grupie I-P. Jakkolwiek z uzasadnienia wynika, że działanie euforyzujące (pobudzające) osiąga się po zażyciu od 50-60 mg., to nie ulega również wątpliwości, że jest to środek o silnym działaniu uzależniającym. Tekst uchwały dostępny na: [www.uchwala-nr-2-2018%20\(1\).pdf](http://www.uchwala-nr-2-2018%20(1).pdf) [dostęp: 20 stycznia 2021].

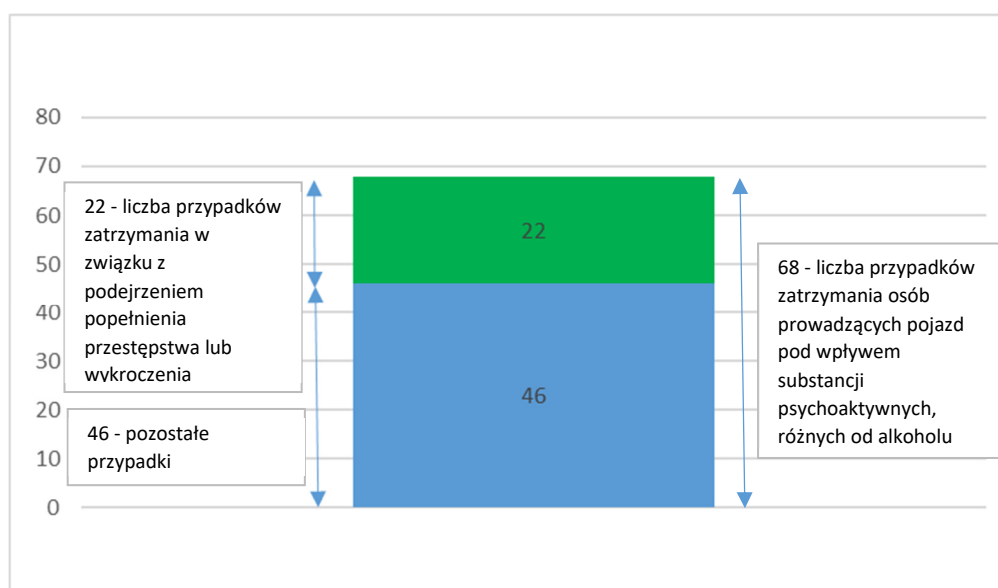
⁶⁰² Dane dotyczące 2019 r. uzyskane w trybie dostępu do informacji publicznej.

⁶⁰³ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 2140 ze zm.).

Prawo o ruchu drogowym.⁶⁰⁴, to w analizowanym okresie do SR w Tarnowie nie wpłynął żaden wniosek o ukaranie lub akt oskarżenia dotyczący czynu ujawnionego przez ITD. W rezultacie należy przyjąć, że w tym okresie funkcjonariusze tego organu nie ujawnili nawet jednego przypadku prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, lub czyn taki został pominięty.

Wracając do ilości interwencji podejmowanych przez funkcjonariuszy Policji, liczba 15 000 kolizji i wypadków w ciągu 5 lat przekłada się na przeszło 8 interwencji dziennie, co oznacza, że policjanci SRD KMP w Tarnowie wzywani byli na miejsce zdarzenia średnio co 3 godziny. Pomimo tego, w ciągu roku ujawniano średnio 13 przypadków prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, przy czym jest to średnia pięcioletnia. W 2015 r. ujawniono bowiem tylko 4 takie przypadki. Kiedy weźmie się dodatkowo pod uwagę, że liczba czynów ujawnionych w związku podejmowanymi interwencjami była dwukrotnie mniejsza niż w związku z tzw. rutynową kontrolą, to można wysunąć wniosek o niewielkiej skuteczności organów ścigania, w zakresie wykrywania osób prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu.

Wykres 4. Powody zatrzymania osób prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnych w ujęciu statystycznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań aktowych

⁶⁰⁴ Z pisma nadesłanego przez Małopolskiego Wojewódzkiego Inspektora Transportu Drogowego wynika, że organ ten „prowadzi jedynie statystyki w zakresie ogólnej liczby kontroli drogowych przeprowadzonych w poszczególnych latach bez podziału na obszary terytorialne. Udzielając odpowiedzi na inne pytanie, a mianowicie, ile osób prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnej (różnej od alkoholu) ujawnili inspektorzy ITD w latach 2015 – 2016 oświadczone, że „w przypadku podejrzenia kierowania pojazdem pod wpływem substancji psychoaktywnych na miejsce kontroli drogowej każdorazowo wzywany jest patrol Policji, który przejmuje dalsze czynności w sprawie. Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego w Krakowie nie prowadzi statystyk w powyższym zakresie”. Dane uzyskane w trybie dostępu do informacji publicznej.

Należy również dodać, że chociaż przepis art. 178a § 1 k.k., penalizuje prowadzenie pojazdu mechanicznego zarówno w ruchu lądowym, wodnym i powietrznym, to wszystkie ujawnione przestępstwa popełnione zostały w ruchu lądowym. Właściwość rzeczowa Sądu Rejonowego w Tarnowie obejmuje miasto Tarnów oraz wszystkie gminy powiatu tarnowskiego, na którego terenie znajduje się kilkanaście mniejszych lub większych zbiorników wodnych⁶⁰⁵. Po akwenach tych pływają nie tylko żaglówki, rowery wodne i kajaki, ale również łodzie napędzane silnikami spalinowymi (tzw. motorówki), które zalicza się do pojazdów mechanicznych⁶⁰⁶. Pomimo tego w analizowanym okresie funkcjonariusze Policji nie ujawnili prowadzenia tego rodzaju pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu. Prowadzone badania aktowe nie dotyczyły, co prawda, tego, czy w okresie 2015 – 2019 r. do sądu wpłynął akt oskarżenia o prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu wodnym w stanie nietrzeźwości, niemniej lokalne media stosunkowo często informowały o przypadkach przebywania na kąpieliskach osób pod wpływem alkoholu. Należałoby wobec tego oczekiwać, że osoby takie kierowały również pojazdami wodnymi. Powodem, dla którego nie ujawniono przypadku prowadzenia pojazdu mechanicznego pod wpływem innej substancji psychoaktywnej, mógł być wobec tego fakt, że funkcjonariusze Policji podczas zatrzymania prowadzącego motorówkę lub łódź napędzaną silnikiem i po stwierdzeniu, że kierujący znajduje się w stanie nietrzeźwości, nie przeprowadzali badań w kierunku obecności narkotyków w jego organizmie.

Również sprawców wykroczeń zatrzymywano głównie na drodze publicznej. W jednym tylko przypadku mężczyzna jadący rowerem został zatrzymany już poza drogą publiczną, niemniej wcześniej on również prowadził swój pojazd po drodze publicznej. Trzeba także zauważyć, że pojazdami, którymi poruszali się sprawcy, były niemal wyłącznie samochody osobowe. W jednym przypadku sprawca czynu zakwalifikowanego jako występki z art. 178a § 1 k.k., kierował motocyklem, a inny prowadził samochód ciężarowy. Drugi przypadek, gdy sprawca wykroczenia z art. 87 § 1 k.w., prowadził motocykl o małej pojemności (do 125 cm³), miał miejsce w 2018 r. Może to oznaczać, że funkcjonariusze Policji sporadycznie kontrolowali osoby prowadzące pojazdy nie mechaniczne (nie tylko rowery), poza drogami publicznymi, a więc w strefie zamieszkania lub strefie ruchu, pod kątem obecności substancji psychoaktywnych. Istotniejsze znaczenie ma jednak fakt, że tylko w jednym przypadku ujawniono czyn polegający na prowadzeniu samochodu ciężarowego pod wpływem narkotyków.

⁶⁰⁵ Do większych zbiorników wodnych można zaliczyć Jezioro Dwudniaki, Niwka czy Zalew Chotowski. Zob. *Zalew w powiecie tarnowskim*, tekst dostępny on-line na: www.zalewwpowieciarnowskim [dostęp: 24 lipca 2021].

⁶⁰⁶ Zob. uzasadnienie wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., III KK 270/07, Prok. i Pr. (wkładka) 2008, nr 5, poz.2.

Poniekąd rozumiały jest swego rodzaju oportunizm funkcjonariuszy Policji w stosunku do osób jeżdżących rowerami lub na tzw. deskorolkach, poza drogami publicznymi w stanie nietrzeźwości lub odurzenia. W przypadku kierujących samochodami ciężarowymi, sytuacja przedstawia się zdecydowanie inaczej. Z oczywistych powodów, tego rodzaju pojazdy potencjalnie najbardziej zagrażają bezpieczeństwu innych użytkowników ruchu, zwłaszcza jeżeli prowadzą je osoby znajdujące się pod wpływem różnego rodzaju substancji psychoaktywnych. We wspomnianym przypadku, kierowca samochodu ciężarowego został zatrzymany, ponieważ popełnił wykroczenie drogowe. Miało to miejsce na terenie miasta. Może to oznaczać, że osoby prowadzące samochody ciężarowe (różnego typu), w zasadzie nie są zatrzymywani do tzw. rutynowej kontroli przez funkcjonariuszy Policji w innych miejscach (np. na autostradzie). Powodem tego może być fakt, że kontrolę osób prowadzących samochody ciężarowe oraz wykonujących tzw. transport osób, „przekazano” Inspekcji Transportu Drogowego⁶⁰⁷. W rezultacie Policja nie angażuje się w kontrolę kierowców wykonujących zarobkowo przewóz drogowy w rozumieniu ustawy z dnia 6 września 2001 r. - o transporcie drogowym, zaś ITD nawet jeżeli prowadziła badania na obecność narkotyków w organizmie prowadzącego pojazd⁶⁰⁸, to badania takie nie przyniosły rezultatu.

Fakt ten jest wysoce niepokojący biorąc pod uwagę, że w świetle informacji pochodzących z różnych źródeł, osoby kierujące samochodami ciężarowymi w transporcie międzynarodowym i krajowym bardzo często zażywają środki psychoaktywne, aby wspomóc organizm podczas długich podróży⁶⁰⁹. Jest to szczególnie popularne wśród kierowców wracających z zagranicy. Co prawda w mediach najczęściej wskazuje się Niderlandy oraz Czechy, jako kraje skąd zwykle wracają odurzeni kierowcy (ponieważ w krajach tych marihuana w niewielkich ilościach jest

⁶⁰⁷ Nie znajduje to jednak uzasadnienia w obowiązujących przepisach. Chociaż art. 48 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – o transporcie drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 2140) stanowi, że Inspekcja Transportu Drogowego powołana jest do kontroli przestrzegania przepisów w zakresie przewozu drogowego wykonywanego pojazdami samochodowymi, w szczególności przepisów ruchu drogowego na zasadach zawartych w ustawie Prawo o ruchu drogowym, to jednoznacznie z przepisów tej ostatniej ustawy wynika, że „Czuwanie nad bezpieczeństwem i porządkiem ruchu na drogach, kierowanie ruchem i jego kontrolowanie należy do zadań Policji” (art. 129 ust. 1 p.r.d.). Inspekcja Transportu Drogowego kontroluje przestrzeganie przepisów ruchu drogowego przez osoby wykonujące przewóz drogowy w rozumieniu ustawy o transporcie drogowym, w sposób „subsydiarny”. Dowodzi tego użycie partykuły „również” w art. 129a *in fine* u.p.r.d.

⁶⁰⁸ Ma bowiem do tego prawo na podstawie art. 129a ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo o ruchu drogowym, który inspektorom ITD pozwala na przeprowadzanie badań w celu ustalenia w organizmie obecności środka działającego podobnie do alkoholu.

⁶⁰⁹ Por. *Sześciu kierowców ciężarówek pod wpływem narkotyków, w tym dwóch Polaków*, tekst dostępny on-line na: <https://4trucks.pl/aktualnosci/14965/szesciu-kierowcow-ciezarowek-pod-wplywem-narkotykow-w-tym-dwoch-polakow> [dostęp: 18 listopada 2020], *Narkotykowe kontrole kierowców ciężarówek – m. in amfetamina i leki na A24*, tekst dostępny on-line na: <https://40ton.net/narkotykowe-kontrole-kierowcow-ciezarowek-m-in-amfetamina-i-leki-na-a24-w-niemczech> [dostęp: 18 listopada 2020].

dostępna legalnie)⁶¹⁰, jednak można przypuszczać, że kierujący tzw. tirami z łatwością mogą zaopatrzyć się w narkotyki także w większości krajów europejskich. Zażywanie narkotyków przez kierowców samochodów ciężarowych wykonujących transport międzynarodowy jest niewątpliwie istotnym problemem, co przyznali nawet autorzy nowelizacji Kodeksu karnego z 2014 r.⁶¹¹. Trudno wobec tego zrozumieć, dlaczego funkcjonariusze ITD działający na terenie tarnowskiego Oddziału Terenowego w ciągu 5 lat nie ujawnili chociażby jednego przypadku prowadzenia pojazdu mechanicznego pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu.

Zakładając, że było jednak inaczej – a jest to założenie co prawda hipotetyczne, niemniej nie pozbawione podstaw – rodzi się kolejne pytanie, dlaczego do sądu nie wpłynęła wobec tego nawet jedna sprawa, której przedmiotem byłby czyn ujawniony przez funkcjonariuszy ITD? Pytanie to pozostaje jednak bez odpowiedzi. Powyższe ustalenia oraz fakt, że w ciągu dwóch pierwszych lat badanego okresu (w 2015 r. i w 2016 r.), Policja ujawniła tylko 11 tego rodzaju czynów wskazuje, że pewna część osób prowadzących pojazd pod wpływem narkotyków jest bezkarna. Jeżeli weźmie się dodatkowo pod uwagę, że ujawnione zachowania kwalifikowane były nie tylko na podstawie art. 178a § 1 k.k., ale też art. 177§ 1, § 2 lub § 3 k.k. oraz art. 178a § 4 k.k., zaś sprawy o wykroczenia zakwalifikowano zarówno na podstawie art. 87§ 1, § 2 k.w., jak i art. 86 § 2 k.w., to należy stwierdzić, że tak szerokie spektrum kwalifikacji powinno ujawnić większą ilość spraw. Jest inaczej, o czym moim zdaniem świadczą wskazane wcześniej informacje. Nie wydaje się możliwa do przyjęcia teza, że w badanym okresie tylko tak niewielka ilość uczestników ruchu drogowego znajdowała się pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu. Jeżeli wziąć pod uwagę fakt, że każdego dnia drogą A-4 przejeżdżały setki samochodów ciężarowych (nie licząc samochodów osobowych), a po drogach powiatu tarnowskiego poruszało się tysiące różnego rodzaju pojazdów (pomijając komunikację wodną), to należy stwierdzić, że z określonych powodów sprawcy tego rodzaju czynów nie byli ujawniani i to nawet jeżeli popełniali wykroczenie lub spowodowali wypadek.

Trzeba wskazać, że sytuacja w tym względzie ulegała zmianie na przestrzeni badanego okresu. Co prawda zmiana ta była niewielka, jednak procentowo nastąpił wzrost ujawnianych

⁶¹⁰ Por. *Dwóch kierowców pod wpływem narkotyków. W podwójnej obsadzie jechali z Holandii do Rosji*, tekst dostępny on-line na: <https://40ton.net/dwoch-kierowcow-wplywem-narkotykow-podwojnej-obsadzie-jechali-holandii-rosji> [dostęp 18 listopada 2020].

⁶¹¹ W uzasadnieniu projektu, który do Sejmu RP wpłynął 4 września 2014 r. (druk sejmowy nr 2825) stwierdzono, że „Piętnowanie osób, które nieraz zgodnie z przepisami poza granicami kraju zażyły środki odurzające uznane w Polsce za nielegalne, godzi w podstawowe prawa obywateli. Nagminnym zjawiskiem stają się wzmożone kontrole kierowców wracających z Holandii i Czech, gdzie posiadanie marihuany na własny użytek nie stanowi przestępstwa. Karanie tych osób na podstawie przepisów zakazujących jazdy „pod wpływem” lub „po spożyciu” środków odurzających jest zaprzeczeniem celu ustawy, dotyka bowiem osób, które choć mają w organizmie śladowe ilości środków odurzających, nie znajdują się pod ich wpływem, a ich zdolności psychomotoryczne nie są zaburzone. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że sama konsumpcja środków odurzających nie stanowi w Polsce przestępstwa”.

przestępstw (wykroczeń) popełnionych pod wpływem środków psychoaktywnych z 0,621 % (1,630%) w 2015 r., do 8,387 % (6,311 %) w 2019 r. Oczywiście wzrost ten chociaż procentowo znaczny, w liczbach bezwzględnych był niewielki (z 3 spraw do 12 i 13 na przestrzeni 12 miesięcy). Z faktu, że był to duży „skok” procentowy może płynąć jednak wniosek, że ilość ujawnianych przestępstw i wykroczeń popełnionych pod wpływem środków psychoaktywnych, także w latach następnych, była stosunkowo niewielka w relacji do rzeczywistej ich liczby. Nie sposób bowiem przyjmować, że z roku na rok zwiększyła się czterokrotnie liczba sprawców tego rodzaju zachowań, co odpowiadałoby ilości czynów ujawnionych przez Policję. Liczba dwanaście i trzynaście w skali całego roku, to zaledwie jedna ujawniona osoba prowadząca pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnej miesięcznie. Ujawnionych osób, które prowadziły pojazd mechaniczny pod wpływem alkoholu, było zaś około 50 miesięcznie, co może potwierdzać tezę o niewielkiej wykrywalności sprawców prowadzących pojazd pod wpływem narkotyków lub dopalaczy, a w konsekwencji o bezkarności pozostałych.

Prawdopodobnie wpływ na wzrost ilości spraw, które trafiły do sądu w latach 2017-2019, miała większa aktywność Policji w kierunku ujawniania tego rodzaju czynów, bardziej też „uwrażliwionej” na objawy intoksykacji narkotykami, chociaż mogły zdecydować o tym także inne względy. Wspomniany wzrost procentowy nie świadczy jednak również o radykalnym zwiększeniu się liczby osób prowadzących pojazd pod wpływem środków psychoaktywnych. Pogląd taki może uzasadniać chociażby fakt, że w tym czasie nie wzrosła w tak znaczącym stopniu (czterokrotnie) liczba osób oskarżonych o prowadzenie pojazdu po użyciu alkoholu oraz w stanie nietrzeźwości. Nawet jeżeli by jednak przyjąć, że osób prowadzących pod wpływem narkotyków w tym czasie było dużo więcej, niż w latach poprzednich, to na podstawie powyższych danych nie sposób jest stwierdzić – nawet w przybliżeniu – jaka była skala tego zjawiska.

Uzasadnieniem dla tezy o istnieniu „ciemnej” liczby osób prowadzących pojazd pod wpływem środków psychoaktywnych, różnych od alkoholu jest także porównanie ilości spraw tego rodzaju, które wpłynęły do SR w Tarnowie w 2018 i w 2019 r., z danymi zebranymi przez Instytut Kantar Millward Brown S.A. oraz Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, dotyczącymi 2018 r., a więc porównywalnego okresu czasu. Na pytanie, czy osoby ankietowane znają kogoś, kto prowadził pod wpływem substancji psychoaktywnych, 8% dorosłych Polaków zadeklarowało, że zna kogoś, kto w ciągu ostatnich 12 miesięcy kierował samochodem lub innym pojazdem mechanicznym pod wpływem alkoholu. Jednak w przypadku innych substancji, tylko 2% dorosłych Polaków oświadczyło, że zna osoby, które prowadziły pojazdy mechaniczne pod wpływem marihuany/haszyszu, 1% – pod wpływem amfetaminy, 1% – pod wpływem „dopalaczy”. Kolejne 2% pytanych zadeklarowało, że zna osoby, które prowadziły pojazd mechaniczny pod wpływem leków, które mogą zaburzać

świadomość. Pytania dotyczyły również osobistych doświadczeń ankietowanych z prowadzeniem pojazdów pod wpływem substancji psychoaktywnych. Na pytanie, czy osoby te prowadziły samochód pod wpływem substancji psychoaktywnych, 1,7% dorosłych Polaków, którzy w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem prowadzili pojazd mechaniczny, zadeklarowało, że robili to pod wpływem alkoholu. Mniejszy odsetek badanych, tj. 1,1% dorosłych Polaków, którzy w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem prowadzili pojazd mechaniczny, zadeklarowało, że robiło to pod wpływem narkotyku⁶¹². Trzeba zauważyć, że dane na temat ilości osób, które deklarowały, że w ciągu ostatnich 30 dni prowadziły pojazd pod wpływem alkoholu i narkotyków, są zbliżone pod względem procentowym. Jedyne w przypadku pierwszego pytania różnica była większa. Proporcje te odbiegają jednak w sposób wyraźny od proporcji wynikających z danych pochodzących z akt sądowych. Należy przypomnieć, że w świetle tych danych prawie 99% zatrzymanych, prowadziło pojazd znajdując się pod wpływem alkoholu. Tylko niespełna dwa procent spraw dotyczyło prowadzenia pojazdu pod wpływem innych substancji psychoaktywnych. Przeszło jeden procent dorosłych osób, które przyznały się do prowadzenia pojazdu po użyciu narkotyków, to zdecydowanie więcej, niż ilość ujawnionych sprawców przestępstw i wykroczeń popełnianych pod wpływem środków psychoaktywnych⁶¹³. Powyższe pokazuje, że dane ankietowe znacznie odbiegają od danych sądowych, które nie odpowiadają tym samym rzeczywistości. Idąc dalej w tym kierunku, jeżeliby założyć, że liczba spraw, których przedmiotem jest prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu ma potwierdzenie w rzeczywistości, w tym znaczeniu, że w pewnym stopniu odpowiada ilości osób, które prowadzą pod wpływem alkoholu, to przyjmując równocześnie, że dane zebrane przez Instytut Kantar Millward Brown S.A. oraz Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, na temat prowadzących pojazd od wpływem alkoholu oraz pod wpływem narkotyków, mają odbicie w faktach, wówczas liczba osób prowadzących pod wpływem środków psychoaktywnych, nie różni się znacząco od liczby nietrzeźwych kierowców. Należy postawić wobec tego pytanie, dlaczego tak niewiele sprawców prowadzących pojazd pod wpływem środków psychoaktywnych, zatrzymują organy ścigania? Starając się odpowiedzieć na to niewątpliwie trudne, ale i istotne pytanie, trzeba jednoznacznie stwierdzić – powodów jest wiele. Zasadniczym jest jednak wadliwa regulacja prawna, dotycząca zarówno ścigania osób, które prowadzą pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, jak i kryminalizująca takie zachowanie.

⁶¹² *Raport o stanie Narkomanii w Polsce 2018*, s. 20 -21.

⁶¹³ Przyjmując, że 1% populacji to około 380 000, zaś w Polsce jest 314 powiatów, to oznacza, że statystycznie w każdym powiecie około 1000 osób każdego roku prowadziło pojazd pod wpływem narkotyków.

Zakończenie

W niniejszej pracy dokonano analizy możliwie szeroka analiza aktualnego stanu prawnego w zakresie kryminalizacji prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu. Przepis art. 178a § 1 k.k. zamieszczony został w Rozdziale XXI Kodeksu karnego grupującym typy czynów zabronionych, których celem jest ochrona bezpieczeństwa w komunikacji¹. Jakkolwiek należy zgodzić się z poglądem, że dobrami o podstawowej wartości chronionymi w tym rozdziale jest życie, zdrowie lub mienie, to bezpieczeństwo w komunikacji wskazywane również bywa jako autonomiczne dobro prawne podlegające ochronie². Przepis ten, podobnie jak art. 87 § 1 k.w., ma za zadanie przeciwdziałać zagrożeniom w ruchu komunikacyjnym ze strony osób prowadzących pojazd w stanie ograniczającym zdolność do bezpiecznej jazdy. Powyższe przepisy nie są jednak jedynymi w zakresie prawnej regulacji mechanizmów służących zapobieganiu zagrożeniom ze strony uczestników ruchu komunikacyjnego. Taki sam cel można bowiem przypisać również przepisom ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym, ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, czy ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym. Ich wspólną cechą jest etap, na jakim przepisy te chronią dobra prawne, choć w różny sposób.

Oprócz samej analizy przepisów art. 178a § 1 k.k. i art. 87 k.w. w aspekcie skuteczności ochrony bezpieczeństwa w ruchu komunikacji, celem pracy było zwrócenie uwagi na istnienie szerokiego kontekstu normatywnego, w którym przepisy te funkcjonują. Postawiono hipotezę, że aktualny stan prawny jest wadliwy, bowiem nie pozwalając na jednoznaczne zrekonstruowanie cezury, która miałaby rozgraniczyć prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym „pod wpływem środka odurzającego” (art. 178a § 1 k.k.) oraz w stanie „po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu” (art. 87 § 1 k.w.), nie odpowiada wymaganiom wynikającym z zasad gwarancyjnych prawa karnego, a w szczególności z zasady *nullum crimen sine lege*. Trudności z dogmatycznym wyznaczeniem granicy oddzielającej oba typy czynów zabronionych powodują również problemy dla praktyki ścigania i wymiaru sprawiedliwości, skutkiem czego osoby prowadzące pojazd pod wpływem substancji

¹ W doktrynie zwraca się uwagę, że wyodrębnienie przestępstw skierowanych przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji nie jest zjawiskiem częstym w europejskich systemach prawa karnego. Regułą jest ściganie zachowań tego rodzaju w oparciu o przepisy chroniące dobra prawne nadrzędnej rangi, w szczególności powołane do ochrony życia i zdrowia. Polski ustawodawca zdecydował się na odrębne potraktowanie przestępstw tego rodzaju, dając wyraz charakterystycznej dla kodeksu karnego z 1997 r. eklektycznej konstrukcji przepisów mających chronić bezpieczeństwo powszechne. G. Bogdan, w: A. Zoll (red.) i in., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Tom II, wyd. III, Warszawa 2008, s. 408 i n..

² Ibidem

psychoaktywnych, różnych od alkoholu, mogą pozostawać bezkarne. Poza zasadniczymi rozważaniami prowadzonymi z wykorzystaniem metody dogmatycznoprawnej za trafnością tej hipotezy przemawiają wyniki badań aktowych. Chociaż nie są one ogólnopolskie i z tego powodu nie mogą być uznane za w pełni reprezentatywne, to potwierdzają tezę o niewielkiej skuteczności organów ścigania w walce ze zjawiskiem narkomani w ruchu komunikacyjnym. W zakresie właściwości jednego sądu rejonowego spośród 3779 spraw zakwalifikowanych z art. 178a § 1 k.k. oraz z art. 87 § 1 i § 2 k.w., która to kwalifikacja występowała samodzielnie lub łącznie, tylko 67 spraw dotyczyło prowadzenia pojazdu pod wpływem środka odurzającego, lub środka działającego podobnie do alkoholu i to w okresie aż 5 lat (2015-2019).

Analiza obowiązującego stanu prawnego pokazała, że oprócz błędów w zakresie regulacji powołanych typów czynów zabronionych, ustawodawca w sposób dysfunkcyjny uregulował zasady przeprowadzania badań na obecność narkotyków w organizmie prowadzącego pojazd, co również utrudnia ściganie osób kierujących pod wpływem narkotyków. Dotyczy to w szczególności Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 16 lipca 2014r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie. Przykładem tego mogą być także wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania policjantów wobec uczestników ruchu drogowego korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych oraz korzystających z immunitetów krajowych. W wyniku tego osoby, którym przysługuje tego rodzaju immunitet, mogą być w sposób bezprawny poddawane badaniu. Problemy występują również z ukaraniem prowadzących różnego rodzaju pojazdy w komunikacji wodnej oraz powietrznej. Potwierdzają to dane liczbowe, z których wynika, że na przestrzeni 3 lat, w okresie od 2015 r. do 2017 r., Policja w całym kraju ujawniła niespełna 4.000 przypadków prowadzenia pojazdu pod wpływem (oraz po użyciu) narkotyków i to tylko w ruchu drogowym³. Nie ujawniono przypadku prowadzenia pojazdu w komunikacji wodnej lub powietrznej pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu.

Jakkolwiek winę za taki stan ponosi głównie ustawodawca, który penalizując takie zachowanie pominął nie tylko zasady poprawnej legislacji, ale przede wszystkim naruszył podstawowe zasady prawne, to należy stwierdzić, że materia ta zaliczana jest do jednej z bardziej złożonych, a przez to trudnych do skutecznego uregulowania. System *impairment*, który najlepiej odpowiada naszej kulturze i tradycji prawnej, jest mało funkcjonalny. Dodatkowo wymaga znacznych wydatków finansowych i to niezależnie od okoliczności danej sprawy. Główną

³ Dane uzyskano w trybie dostępu do informacji publicznej.

podstawą ustaleń dowodowych jest bowiem opinia biegłych, nawet w tych systemach, w których funkcjonują szczególnego rodzaju eksperci (*drug recognition experts -DREs*), uprawnieni do wykonywania testów behawioralnych, jak ma to miejsce w Stanach Zjednoczonych⁴. Będąca na przeciwnym biegunie zasada „zero tolerancji”, chociaż coraz częściej stosowana, jest z kolei wysoce kontrowersyjna, głównie dlatego, że nie pozwala na indywidualizację odpowiedzialności karnej. Warto w związku z tym również zauważyć, że w systemie niemieckim, w którym zasadę tę wprowadzono w ramach modelu *two tier*, w wyniku działalności orzeczniczej Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, ostatecznie od niej odstąpiono.

Przeprowadzone w pracy analizy każą postawić pytanie, w jakim kierunku mają zmierzać prace oraz jaki model byłby najwłaściwszy. Niewątpliwie podstawowym warunkiem, jaki musi być spełniony, jest zgodność tego rodzaju regulacji z zasadami państwa prawa, a w szczególności z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, wyrażającym zasadę *nullum crimen sine lege*, a także z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, wymagającym spełnienia zasady proporcjonalności przy penalizacji. Niemniej istotnym wymogiem jest zgodność przyszłej regulacji z polską tradycją prawną, w myśl której preferowane są normy karne o charakterze abstrakcyjnym i generalnym, co eliminuje w zasadzie propozycje wprowadzania, obok alkoholu, szczegółowego katalogu innych środków zabronionych przez prawo w ruchu komunikacyjnym. Z tych samych względów niedopuszczalne jest także wprowadzenie przepisów rozdzielających zasady odpowiedzialności wyłącznie w oparciu o kryterium zróżnicowania środków psychoaktywnych, jak też stopniowanie odpowiedzialności w taki sposób, jak ma to miejsce obecnie, a więc poprzez gradację wpływu, jaki wywierają substancje psychoaktywne na OUN. Stan prawny, w którym ustawodawca dopuszcza możliwość pozostawiania pod wpływem alkoholu w komunikacji, nie wprowadzając analogicznego limitu w przypadku pozostałych substancji psychoaktywnych, także nie powinien być dłużej utrzymywany, podobnie, jak i rozwarstwienie w zakresie typów czynów zabronionych penalizujących prowadzenie pojazdu niemechanicznego.

Nowy model odpowiedzialności, wpisując się w system obowiązującego prawa karnego, musi uwzględniać również szczególne zasady odpowiedzialności za zachowania podjęte „na przedpolu” naruszenia dobra prawnego, z czym wiąże się problem karalności za przestępne współdziałanie. Jak wskazano w pracy, w świetle obecnych przepisów w zasadzie nie jest bowiem możliwe pociągnięcie do odpowiedzialności karnej zarówno tego, kto inną osobę podżega do popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., jak i tego, kto udziela takiej osobie pomocy. Z tych

⁴ R. L. Dupont i in., *The Need for Deugged Driving Pre Se Laws*, tekst dostępny na stronie: <https://wesavelives.org> [dostęp: 10 października 2021].

samych względów nie można skazać za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. sprawcy, który jedynie usiłował popełnić tego rodzaju czyn zabroniony. Ponieważ wynika to z braku możliwości wskazania, czy dane zachowanie realizuje znamiona przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., czy „tylko” wykroczenia z art. 87 §1 k.k., ewentualne rozdzielenie odpowiedzialności w oparciu o podział typu czynu zabronionego na przestępstwo i wykroczenie musiałoby opierać się wobec tego na innej zasadzie. Oprócz jasno wskazanego kryterium podziału znamion różnych typów czynu zabronionego, zasada ta nie powinna budzić wątpliwości również z punktu widzenia świadomości sprawcy, w jak sposób zostanie zakwalifikowane jego zachowanie.

Wskazując postulaty, których realizacja pozwoliłaby stworzyć system odpowiedzialności zgodny z przedstawionymi wyżej wymogami, należałoby zaproponować wydzielenie z typu abstrakcyjnego zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu lądowym wodnym i powietrznym typ uprzywilejowany oparty np. na zasadzie „zero tolerancji” w stosunku do osób, które prowadziły pojazd po zażyciu środków, o których wiadomo, że mogą wpływać na zdolności psychomotoryczne. Dotyczy to substancji zawartych w środkach leczniczych i pseudo-medycznych (dostępnych bez recepty). Informacja o tym musiałaby jednak znajdować się nie tylko na tzw. ulotce, wewnątrz opakowania, ale również i na zewnątrz takiego opakowania. Producent zobowiązany byłby także do określenia dopuszczalnej dawki i częstotliwości, w jakich może być przyjmowany ów środek w celach medycznych. Za wykroczenie odpowiadałby oczywiście również ten, w którego organizmie znajduje się każdy inny środek psychoaktywny, w ilości mogącej wpływać na zdolności psychomotoryczne. Pozostałe przypadki pozostawiania w stanie wywołanym zażyciem substancji psychoaktywnej byłyby karane jako przestępstwo, oczywiście z systemem instytucji procesowych pozwalających na redukcję odpowiedzialności w sytuacjach zasługujących na szczególne traktowanie. Także obwiniony o wykroczenie mógłby dowodzić, że poziom intoksykacji nie wpływał na jego zdolności psychomotoryczne. Tylko w takim zakresie biegli mogliby ustalać poziomy intoksykacji, które z czasem mogłyby zostać wprowadzone do przepisów odpowiednich ustaw. Konieczne byłoby jednak założenie, że po opinii biegłych organy procesowe będą sięgały tylko w razie podniesienia zarzutu braku podstaw odpowiedzialności za występki lub za wykroczenie. Za wykroczenie mógłby odpowiadać wobec tego ten, kto prowadząc pojazd mechaniczny w ruchu lądowym wodnym lub powietrznym po użyciu (odwołanie do rozporządzenia wskazującego „najpopularniejsze” substancje zawarte w lekach w ilości, która zdaniem toksykologów może jedynie wpływać na zdolności psychomotoryczne) albo w stanie mogącym ograniczyć zdolność do udziału w komunikacji. Taka regulacja typu czynu zabronionego jako wykroczenia, jakkolwiek mogłaby spotkać się z zarzutem, że nie odpowiada w pełni standardom typizacji karnej, z przyczyn pragmatycznych byłaby jednak

optymalna. Przede wszystkim pozwalałaby rozwiązać obecne problemy braku możliwości rozgraniczenia zachowań opisanych w art. 87 § 1 k.w. i w art. 178a § 1 k.k. występujący w ustawodawstwie wielu innych państw.

W zakresie odpowiedzialności za przestępstwo podstawowym warunkiem skazania byłoby wobec tego stwierdzenie, że dany środek wpływał na prowadzącego pojazd ograniczając jego zdolności psychomotoryczne. Do stwierdzenia tego nie byłaby potrzebna jednak opinia biegłego, ale empirycznie potwierdzony fakt wskazujący, że zachowanie osoby prowadzącej pojazd, w której organizmie znajduje się określona substancja psychoaktywna, odbiega od normy. W tym celu wystarczające jest zastosowanie odpowiednich testów behawioralnych, przy braku innych powodów występowania objawów odurzenia (obecność alkoholu w organizmie, choroba, zmęczenie, itp.). Pomocne byłyby tzw. narkotestery, służące badaniom przesiewowym, a więc wskazującym, że w organizmie prowadzącego pojazd może znajdować się substancja psychoaktywna, mogąca wpływać na zdolności psychomotoryczne. Zasadnicze znaczenie miałby test behawioralny, potwierdzający wynik badania przesiewowego. Negatywna weryfikacja wyjaśnień podejrzanego (obwinionego), że dany lek lub inny środek nie mógł wpłynąć na zdolności psychomotoryczne, ponieważ np. został zażyty na tyle dawno, że może znajdować się tylko w formie nieaktywnej, skutkowałoby odpowiedzialnością za wykroczenie, zaś surowszą odpowiedzialnością za przestępstwo, gdyby biegli stwierdzili, że wpływał negatywnie na zdolność do bezpiecznej jazdy. Za występki odpowiadałby wobec tego ten, kto prowadził pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie ograniczającym zdolność do udziału w komunikacji wywołanym zażyciem środka różnego od alkoholu. Propozycja ta, z oczywistych względów, wymagałaby konsultacji w możliwie szerokim środowisku, nie tylko naukowym (prawnicy, toksykolodzy), ale też praktyków (policjantów, prokuratorów, sędziów).

Wprowadzenie zasady, zgodnie z którą funkcjonariusze odpowiednich organów po zatrzymaniu prowadzącego pojazd mogliby dostosować sposób dalszego postępowania do okoliczności, mogłyby znacząco usprawnić postępowanie. Podejrzenie, że sprawca może być pod wpływem substancji psychoaktywnej skutkowałoby – tak, jak i obecnie – użyciem narkotestery (oczywiście w przypadku dysponowania takim urządzeniem), którego wynik mógłby naprowadzić na obecność określonego środka, jednak decydujące znaczenie miałyby ocena widocznych objawów odurzenia zaobserwowanych na podstawie zachowania sprawcy. Do odpowiednio przeszkolonego funkcjonariusza Policja (lub innego organu), tzw. specjalistów należałaby ocena stanu i kwalifikacja prawna czynu. Podejrzanym mógłby ją zaakceptować lub też żądać weryfikacji na drodze dalszego postępowania, również sądowego. Taki model odpowiedzialności skutkowałby także tym, że inna osoba widząc, że sprawca może stwarzać zagrożenie w ruchu

drogowym z uwagi na stan, w którym się znajduje, i nakłaniałaby go do prowadzenia pojazdu lub ułatwiała taki czyn, mogłaby ponosić odpowiedzialność za przestępstwo na tej samej zasadzie, na jakiej za podżeganie i pomocnictwo obecnie odpowiada ten, kto nakłania lub ułatwia nietrzeźwemu kierowcy popełnić występki z art. 178a § 1 k.k., albo inny, do znamion którego należy pozostawanie w stanie nietrzeźwości. Kluczowe znaczenie miałyby wówczas zewnętrzne, dostrzegalne objawy stanu niesprawności, wywołanej zażyciem środka różnego od alkoholu. Również ten, który zamierzał prowadzić pojazd, będąc w stanie pod wpływem określonej substancji psychoaktywnej, mógłby odpowiadać za usiłowanie, jeżeli zostałoby dowiedzione, że zmierzając do tego był świadomy, że stan, w którym się znajduje, wpływa na jego zdolności do bezpiecznego udziału w ruchu komunikacyjnym.

Zaproponowane zmiany powinny doprowadzić również do przemodelowania sankcji za czyny stanowiące przestępstwo lub wykroczenie. Wskazać należy, że środek karny może być skutecznym instrumentem polityki karnej, jeżeli został przez ustawodawcę uregulowany w sposób racjonalny. Obligatoryjność orzekania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w razie skazania za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., ale i wykroczenie z art. 87 § 1 k.w., skutkuje tym, że sprawcy rzadko przyznają się do popełnienia czynu zabronionego, co przedłuża postępowanie i mnoży jego koszty. Czyn zakwalifikowany jako wykroczenie nie przedstawia sobą tak wysokiego stopnia społecznej szkodliwości, aby należało stosować równie surowe sankcje, jak obligatoryjny środek karny zakazu prowadzenia pojazdów. Aktualny model odpowiedzialności nie zezwala na ukaranie za wykroczenie w drodze nałożenia mandatu karnego, jeżeli za dane wykroczenie należałoby orzec środek karny (art. 96 § 2 k.p.w.). Utrzymując taki stan prawny, można byłoby dopuścić wymierzenie kary za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. w drodze mandatu karnego, bez konieczności orzekania środka karnego, jeżeli np. kondycja sprawcy nie wskazywała, że jego zdolności psychomotoryczne są ograniczone, jednak badanie narkotesterem wskazuje na obecność określonego środka w organizmie, a sprawca przyznaje, że zażył niedozwoloną substancję (jedną określonych w przepisie penalizującym takie zachowanie), i zgadza się na przyjęcie mandatu. W takim przypadku należałoby jednak wprowadzić quasi środek zapobiegawczy w postaci zakazu dalszego prowadzenia pojazdu, z uwagi na niezbadane działanie większości narkotyków.

Zważywszy na to, że w zakresie typu czynu zabronionego stanowiącego występki polegający na prowadzeniu pojazdu mechanicznego po zażyciu środka różnego od alkoholu znajdować się będą zarówno takie zachowania, gdy zażyty środek ogranicza możliwość brania udziału w komunikacji, oraz takie, gdy wyłącza taki udział, należałoby wprowadzić znacznie bardziej rozpiętą skalbę kar (również grzywnę). Kara majątkowa jest często bardziej skuteczna niż kara

pozbawienia wolności, a także pozwala na uelastycznienie polityki karnej. Ponieważ należałoby przewidzieć system instrumentów dających możliwość gradacji odpowiedzialności (np. w sytuacji, gdy sprawca jest po raz pierwszy skazany, przedawkował lek i.t.p), również środek karny zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych określonego rodzaju, powinien mieć postać fakultatywną. Sądy muszą dysponować bowiem instrumentem pozwalającym prowadzić skuteczną i racjonalną politykę karną w zakresie zarówno prewencji generalnej, jak i indywidualnej, nie tylko samej represji.

Tego rodzaju system wymagałby jednak szerokich zmian nie tylko w prawie karnym materialnym (w tym w wykroczeniach), ale także w przepisach procesowych oraz w Prawie o ruchu drogowym. Zmianom należałoby poddać również Prawo farmaceutyczne w zakresie zasad informowania o niebezpieczeństwie zażywania określonych środków medycznych. Zasady opiniowania mogłyby zostać zamieszczone z kolei w stosownym rozporządzeniu wydanym w oparciu o delegację zamieszczoną w Prawie o ruchu drogowym lub Kodeksie postępowania karnego, a wymogi w zakresie informowania o skutkach zażycia określonych środków medycznych, zarówno w Prawie farmaceutycznym, jak i w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentystry. Zmianom powinno zostać poddane również rozporządzenie w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie. Jak wcześniej wspomniano, badanie moczu osoby prowadzącej pojazd jest w zasadzie zbędne, za wyjątkiem sytuacji, gdy zachodzi potrzeba przeprowadzenia badań retrospektywnych, co ma jednak w praktyce marginalne znaczenie. Wskazane za to powinny zostać konsekwencje pozytywnego wyniku badania narkotesterem (możliwość ograniczenia zdolności psychomotorycznych oraz konieczność weryfikacji na żądanie badanego) oraz powinien zostać usunięty z rozporządzenia „katalog środków działających podobnie do alkoholu”, a w jego miejsce wprowadzony przepis stanowiący, że na zdolność psychomotoryczną mogą wpływać wszystkie środki, które ingerują w Ośrodkowy Układ Nerwowy, także niezarejestrowane (dopalacze).

Należy podkreślić, że w obecnym stanie prawnym, wynik badania narkotesterem nie może być podstawą formułowania zarzutu pozostawania pod wpływem środka odurzającego, nawet w stanie po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu. W myśl proponowanych rozwiązań, jeżeli w organizmie prowadzącego pojazd stwierdzono obecność danej substancji psychoaktywnej przy użyciu narkotesteru, a sposób zachowania sprawcy nie wskazywałby, że znajduje się pod jej wpływem, wówczas mógłby zostać obwiniony o wykroczenie. Dalsze postępowanie uzależnione byłoby od decyzji sprawcy, który mógłby zgodzić się na ukaranie lub żądać rozpoznania sprawy przez sąd, z czym wiązałyby się konieczność dokonania badań toksykologicznych. Sprawca

musiałyby jednak liczyć się także z ewentualnością zmiany kwalifikacji prawnej czynu z wykroczenia na przestępstwo. Wymaga jednak podkreślenia, że w tak zarysowanym systemie odpowiedzialności zasadnicze znaczenie miałyby wynik testów behawioralnych, zaś badanie narkotesterem służyłoby jedynie wstępnym ustaleniom, że w organizmie osoby prowadzącej pojazd, znajduje się substancja psychoaktywna. Zasady przeprowadzania testów przez funkcjonariuszy Policji oraz funkcjonariuszy innych służb musiałyby zostać więc uregulowane prawnie, a następnie stanowić przedmiot odpowiednich szkoleń.

Cytowane w pracy dane Instytutu Kantar Millward Brown S.A. oraz Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii dowodzą, że liczba osób prowadzących pojazd pod wpływem środków odurzających nie różni się znacząco od liczby osób prowadzących pojazdy pod wpływem alkoholu. Statystyki sądowe dotyczące osób oskarżonych o prowadzenie pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej różnej od alkoholu, nie odpowiadają więc skali zjawiska. Do takich też wniosków doprowadziła weryfikacja hipotezy postawionej na wstępie niniejszej pracy. Sprawy sądowe o czyny kwalifikowane z art. 87 k.w. oraz z art. 178a k.k. nie pokazują rzeczywistej liczby osób prowadzących pojazdy pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu. Rocznie średnio ujawniano jedynie 13 przypadków prowadzenia pojazdu pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu, przy czym w 2015 r. były to tylko 4 przypadki. W tym samym czasie do sądu wpływało około 600 spraw, których przedmiotem było prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu. Przyczyną niskiej skuteczności ścigania była przede wszystkim wadliwa regulacja prawna, która wymaga zmian. Leży to w gestii ustawodawcy, niemniej, aby nie powielać dotychczasowych błędów, prace ustawodawcze powinny zostać poprzedzone dyskusją, w której udział wziąć powinni przedstawiciele różnych profesji, nie tylko prawnicy.

Bibliografia

1) Źródła prawa polskiego

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

a) ustawy i akty prawne o randze ustawy

Ustawa z 7 października 1921 r. o przepisach porządkowych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 89, poz. 656 ze zm)

Ustawa z dnia 22 czerwca 1923 r. w przedmiocie substancji i przetworów odurzających (Dz. U. Nr 72, poz. 559)

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych (Dz. U. Nr 1, poz. 4)

Ustawa z dnia 1 lipca 1958 r. o zezwoleniach na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu i niektórych usług przez jednostki gospodarki nieuspołecznionej (Dz. U. Nr 45, poz. 224)

Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz. U. Nr 69, poz. 464)

Ustawa z dnia 27 listopada 1961r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych (Dz. U. Nr 53, poz. 295)

Ustawa z dnia 29 marca 1962 r. o drogach publicznych (Dz. U. Nr 20, poz. 90)

Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego (Dz. U. z 1966 r., Nr 23, poz. 149)

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 13,96 ze zm.)

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 618)

Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu (tekst. jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 2122)

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230)

Ustawa z dnia 1 lutego 1983 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 6, poz. 35 ze zm.)

Ustawa z dnia 8 stycznia 1985 roku o zapobieganiu narkomanii (Dz. U. Nr 4, poz. 15)

Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 652 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa wykroczeń (Dz. U. Nr 23, poz. 100)

Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. Nr 21, poz. 66)

Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2021, poz. 696)

Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jedn. Dz. U. z 2020. r., poz. 1200)

Ustawa z dnia 27 września 1996 r. o zmianie ustawy o rybactwie śródlądowym (Dz. U. Nr 128, poz. 602)

Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 24, poz. 198)

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 2050)

Ustawa z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138)

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 655)

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 988 ze zm.)

Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 178 ze zm.)

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. - Prawo o ustroju sądów wojskowych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1754)

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1781)

Ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy - Kodeks wykroczeń, ustawy - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy - Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 717)

Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. Nr 63, poz. 177)

Ustawa z dnia 19 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 408)

Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2020, poz. 141)

Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz. U. Nr 48, poz. 54)

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 2072)

Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 129, poz. 144)

Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 1970)

Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 154 ze zm.)

Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. - Prawo o ustroju sądów administracyjnych (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 137)

Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 847)

Ustawa z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych ustaw (Dz. U. Nr 42, poz. 1380)

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 163, poz. 1363 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r.

Ustawa z 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1789 ze zm.)

Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2171 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1212)

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 60)

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (tekst jedn. Dz. U. z 2020, poz. 350)

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 240, poz. 1431 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o stosowaniu przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1416)

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396)

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 875)

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428)

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437)

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. poz. 1490)

Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2077)

Ustawa z dnia 2 grudnia 2021 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2328)

b) rozporządzenia

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 lipca 1922 r. o ruchu samochodów i innych pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U Nr 65, poz. 587)

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 27 stycznia 1928 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 41, poz. 396)

Rozporządzenie Ministrów: Komunikacji, Administracji Publicznej, Ziem Odzyskanych i Obrony Narodowej z dnia 15 kwietnia 1948 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Bezpieczeństwa Publicznego, Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia – w sprawie zmiany rozporządzenia Ministrów: Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1937 r. o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. U. Nr 27, poz. 186)

Rozporządzenie Ministrów Zdrowia oraz Handlu Zagranicznego z dnia 13 września 1956 r. w sprawie środków odurzających (Dz. U. Nr 42, poz. 19),

Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 25 lipca 1961 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa w stanie nietrzeźwości (Dz. U. Nr 26, poz. 201)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia i opieki Społecznej z dnia 30 marca 1962 r., w sprawie badań kierujących pojazdami, podejrzanych o znajdowanie się w czasie prowadzenia pojazdu w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka (Dz. U. Nr 26, poz. 125)

Rozporządzenie Ministrów Komunikacji i Spraw Wewnętrznych z 1 października 1962 r. w sprawie ruchu na drogach publicznych (Dz. U. Nr 61, poz. 295)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. Nr 25, poz. 117)

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r., w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn. Dz. U z 2016 r., poz. 283)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 marca 2003 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. Nr 52, poz. 524)

Rozporządzenie z dnia 11 czerwca 2003 r., w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U. Nr 116, poz. 1104 ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie trybu postępowania przy zawieraniu przez podmioty uprawnione umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków skazanych wykonujących nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne oraz pracę społecznie użyteczną (Dz. U. Nr 98, poz. 632)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie podmiotów, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności oraz praca społecznie użyteczna (Dz. U. Nr 98, poz. 634)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 lipca 2014r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz. U z 2014 r. poz. 948)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 grudnia 2015 r. w sprawie badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. poz. 2153)

c) zarządzenia

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 czerwca 2019 r., w sprawie organizacji zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. U. M. Spr., poz. 138)

d) wytyczne

Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania policjantów wobec uczestników ruchu drogowego korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych oraz korzystających z immunitetów krajowych (Dz. Urz. KGP z 2006 r., nr 4, poz. 17)

2) Prawo międzynarodowe

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 z późn.zm.)

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167 - załącznik)

Jednolita Konwencja o środkach odurzających sporządzona w Nowym Jorku 30 marca 1961 r. (Dz. U. 1966 r. Nr 45, poz. 207)

Konwencja o substancjach psychotropowych sporządzona w Wiedniu 21 lutego 1971 r. (Dz. U. 1976 r. Nr 31, poz. 180)

Konwencja o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi sporządzona w Wiedniu dnia 20 grudnia 1988 r. (Dz. U. 1995, Nr 15, poz. 69) poz. 1030 ze zm.)

3) Prawo Unii Europejskiej

The Maastricht Treaty, podpisany w Maastricht 7 lutego 1992 r., Dz. U z 2004 r., poz. 90

Wspólne Działanie Rady UE z 1996 r. Joint Action 96/750/JHA, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/LSU/?uri=CELEX:31996F0750> [dostęp: 22 stycznia 2021]

Decyzja Ramowa Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiająca minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami. Dz.U. L 335 z 11.11.2004

Decyzja Ramowa Rady 2005/387/WSiSW z dnia 10 maja 2005 r. w sprawie wymiany informacji, oceny ryzyka i kontroli nowych substancji psychoaktywnych. Dz.U. L 127 z 20.05.2005

Rozporządzenie Rady (EWG) NR 302/93 z dnia 8 lutego 1993 r. w sprawie ustanowienia Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i narkomanii, Dz.U. L 36 z 12.2.1993

Rozporządzenie (WE) nr 3294/94 z dnia 22 grudnia 1994 r., Dz.U. L 341 z 30.12.1994

Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie prekursorów Narkotykowych, Dz.U. L 047 z 18.02.2004

Rozporządzenie (WE) nr 1920/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii Dz.U. L 376 z 27.12.2006

Strategia antynarkotykowa UE na lata 2013–2020, Dz. U. C. 402/1 z 29.12.2012, [Strategia%20Antynarkotykowa%20UE%20na%20lata%202013-2020.pdf](#) [dostęp: 21 stycznia 2021]

4) Źródła prawa obcego

Narcotic Drugs Act 1967 No. 53 (AU) <http://classic.austlii.edu.au/au/legis> [dostęp: 31 stycznia 2021]

Abuse Prevention and Control Act of 1970 (P.L. 91-513), <https://uslaw.link/citation/stat/84/1236> [dostęp: 8 luty 2021]

Texas Penal Code 1974 Tex. Laws 883 (US), <https://codes.findlaw.com/tx/penal-code/penal-sect-49-01.html> [dostęp: 15 luty 2021]

Comprehensive Crime Control Act 1984 P.L. No: 98-473 (US), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-98/pdf/STATUTE-98-Pg1837.pdf> [dostęp: 16 luty 2021]

Road Safety Act 1986 No. 127 (Vic), <http://www.legislation.vic.gov.au> [dostęp: 13 luty 2021]

Anti-Drug Abuse Act 1986 P.L. No: 570-86 (US), <https://www.congress.gov/bill> [dostęp: 18 luty 2021]

Road Traffic Act of 1988 S.I. No. 32/1988 (WB) <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1988/si/32/made/en/print> [dostęp: 18 luty 2021]

Anti-Drug Abuse Act 1988 P.L. No: 100-690 (US), <https://www.congress.gov/bill> [dostęp: 18 luty 2021]

Criminal Code Act 1995 No. 12 (AU), <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C01132> [dostęp: 28 luty 2021]

Strafgesetzbuch - In der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322) zuletzt geändert durch Gesetz vom 11. Juli 2022 (BGBl. I S. 1082) m.W.v. 19. Juli 2022 Stand: 01. August 2022 aufgrund Gesetzes vom 07. Juli 2021 (BGBl. I S. 2363),-<https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> [dostęp: 19 luty 2021].

Code de la santé publique a été établie par l'ordonnance n° 2000-548 du 15 juin 2000 (JO du 22 juin 2000) ratifiée par l'article 92 de la loi du 4 mars 2002 relative aux droits des malades et à la qualité du système de santé, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do> [dostęp: 10 luty 2021]

Zákon o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů 361/2000 Sb, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-361> [dostęp: 15 marzec 2021]

Straßenverkehrsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. März 2003 - (BGBI. I S. 310, ber.S. 919), zuletzt geändert durch Artikel 1 Gesetzes zum autonomen Fahren von 12. Juli 2021 (BGBI. I S. 3108), https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&start [dostęp: 18 luty 2021]

Loi relative à la conduite sous l'influence de substances ou plantes classées comme stupéfiants, (loi 2003-87 du 3 février 2003), publiée au JO du 4 février 2003, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000235043&dateTexte=20200209> [dostęp: 19 luty 2021]

Road Traffic Act 2006 S.I. No. 270/2018, (WB), <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/contents> [dostęp:19 luty 2021]

Straßenverkehrs-Ordnung vom 6. März 2013 - (BGBI. I S. 367), die zuletzt geändert durch Artikel 13 des Gesetzes vom 12. Juli 2021 (BGBI. I S. 3091), http://www.lexsoft.de/cgi-bin/lexsoft/justizportal_nrw.cgi?xid=5572109,1 [dostęp: 20 luty 2021]

Crime and Courts Act 2013 S.I. No.1704/2014 (WB) <https://uk.practicallaw> [dostęp: 23 luty 2021]

Road Transport Act 2013 No. 18 (NSW), <https://www.legislation.nsw.gov.au/#/view/act/2013/18> [dostęp: 18 luty 2021]

Title 21 United States Code (USC) Contrlled Substances Act, <https://www.deadiversion.usdoj.gov/21cfr/21usc/811.htm> [dostęp: 7 luty 2021]

5) Projekty aktów prawnych

Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z dnia 14 kwietnia 2000 r., Sejm RP III Kadencji (druk sejmowy nr 1019)

Projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny z 23 marca 2012 r. (druk sejmowy nr 378)

Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw z 8 listopada 2012 r. (druk sejmowy nr 870)

Poselski projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks wykroczeń z 4 września 2014 r. (druk sejmowy nr 2825)

Projekt ustawy – o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej z 16 lipca 2018 r. (druk sejmowy nr 2746)

6) Orzecznictwo

a) wyroki TK

Wyrok TK z dnia 21 lipca 2020 r., Kp 1/19, MP 2020, poz. 647

b) orzeczenia SN

Uchwała SN z dnia 8 grudnia 1960 r., VI KO 64/60, PiP 1961, nr 4-5

Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach przestępstw drogowych, Monitor Polski z dnia 31 sierpnia 1963 r. Nr 70, poz. 348

Wyrok SN z dnia 6 listopada 1970 r., V KRN 419/70, OSNKW 1971, Nr 2, poz. 26

Uchwała połączonych Izb Karnej i Wojskowej SN z dnia 29 stycznia 1971 r., VI KZP 26/69, OSNKW 1971, Nr 3, poz. 33

Uchwała SN z dnia 15 lutego 1973 r., VI KZP 78/72, OSNKW 1973 r. nr 5, poz. 57

Wyrok SN z dnia 7 listopada 1979 r., II CR 360/79, OSNC 1980, nr 7-8, poz. 142

Uchwała SN z dnia 18 listopada 1998 r., I KZP 17/ 98, OSP 1999, nr 2, poz. 37

Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, PiP – wkł. 2007 r. nr 6, poz. 9

Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007r., I KZP 36/06, OSN KW 2007 r. nr 3, poz. 21

Wyrok SN z dnia 5 listopada 2009 r., III KK 255/09, Lex/el. nr 550488

Postanowienie SN z dnia 31 maja 2011 r., V KK 398/10, Lex /el. nr 848186

Wyrok SN z dnia 4 października 2013 r., IV KK 136/ 13, OSP 2014 r. nr 5

Wyrok SN z dnia 3 grudnia 2014 r., II KK 219/14, PiP – wkł. 2015, nr 4, poz. 3

Postanowienie SN z dnia 19 listopada 2020 r., V KK 516/19, Lex/el. nr 3095013

Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2022 r., IV KK 666/21, Lex/el. 3292440

c) orzeczenia SA

Wyrok SA w Warszawie z dnia 14 maja 2015 r., II AKa 61/15, Lex/el. nr 1771062

Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 października 2015, sygn. akt II AKa 300/15, Legalis

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2015 r., II AKa 275/15, OSAW 2016, nr 1, poz. 337

Wyrok SA w Poznaniu z dnia 22 grudnia 2021 r., II AKa 52/21, Lex/el. nr 3307753

d) orzeczenia TSUE

Wyrok z dnia 12 lutego 2015 r., C-369/13, Lex/el. nr 1638974

Wyrok z dnia 11 czerwca 2020 r., C-634, 18, Lex/el. nr 3012256

7) Literatura

Armstrong K. A., Watling C. N., Davey J. D., *Deterrence of drug driving. The impact of the ACT drug driving legislation and detection technique*, Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, Volume 54, April 2018

Andrzejek-Frażczek D., *Kontrola rynku narkotyków w świetle prawa międzynarodowego*, w: *Problemy związane z narkomanią w prawie międzynarodowym*, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz 1992, nr 59

Arabas I, *Z historii używania konopi w Polsce*, Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, Tom 35, 1990

Artymiuk G. (red.), Rogalski M. (red.), Klejnowska M., Kłak Cz. P., Sobolewski Z., Sowiński P. K., *Proces karny. Część ogólna*. Warszawa 2012

Bafia J., *Ustawa o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karnoadministracyjnego*, NP 1966 r. nr 11

Bałut K., Czarniak P., Gorzelak A., Grabowski K., Iwański M., Jakubek P., Jodłowski J., Małek M., Słodowska – Mąsior., Papież A., Stożek M., *Kryminologia*, Warszawa 2013

Barczak-Oplustil A., *Sporne zagadnienia istoty winy w prawie karnym. Zarys problemu*, CzPKiNP, nr 2

Besala J. *Alkoholowe dzieje Polski. Czasy Piastów i Rzeczypospolitej Szlacheckiej*, Wydawnictwo: Zysk i S-ka 2018

Bielewicz A., *Narkomania jako zjawisko społeczne - historia problemu w Polsce*, w: *Archiwum Kryminologii* 1988

Błachut D., Szukalski B., *Dopalacze – właściwości chemiczne, skala zagrożeń i przeciwdziałanie rozpowszechnianiu*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego 2012, nr 6

Błaszczuk M., *Problematyka czynów przepołowionych*, w: *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma*, Warszawa 2016

Bojarski M., Radecki W., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2000, wyd. VII, Warszawa 2016, tenże, *Odpowiedzialność za udostępnienie prowadzenia pojazdu osobie znajdującej się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka*, Prok. i Pr. 2007, nr 5, tenże, *O właściwą interpretację art. 87 kodeksu wykroczeń*, Problemy Praworządności 1989, nr 7, tenże, *Prawna ocena stanów związanych z używaniem środków odurzających w ruchu drogowym*, Prok. i Pr. 1999, nr 4, tenże, *Rozwój polskiego prawa wykroczeń*, Lublin 1996, tenże, *Ucieczka sprawcy z miejsca wypadku drogowego*, Prok. i Pr. 1996, nr 1

Bołtryk P., *Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków w Polsce (na przykładzie pochodnych konopi innych niż włókniste)*, Białystok 2014

Buchała K., Zoll A., *Kodeks karny. Część ogólna*, Zakamycze 1998, tenże, *Niektóre problemy wykładni znamion przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji*, Prok. i Pr. 1998, nr 11-12, tenże, *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji drogowej*, Bydgoszcz 1997

Budyn-Kulik M., *Wykroczenia – małe przestępstwa czy czyny o charakterze administracyjnym* w: Grzegorzyc T. (red.), Olszewski R. (red.), *Verba volant, scripta manet. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zdrojewskiej*, Wolters Kluwer 2017

Bykowski W., *Leki przeciwhistaminowe I, II i III generacji*, <https://apteline.pl/artykuly/leki-przeciwhistaminowe-i-ii-i-iii-generacji> [dostęp: 29 marca 2020]

Celnik P., *Ujemny wpływ leków*, PnD 2000, nr 6, tenże, *Fizjologia, a bezpieczeństwo ruchu*, PnD 2000, nr 9

- Chruściel T. L., Korósz Ł., *Zapobieganie narkomanii w świetle polskiego prawa. Przepisy i objaśnienia*, Warszawa, 1988
- Cybulska E, Krajewska R., *Analiza wypadków drogowych spowodowanych przez nietrzeźwych uczestników ruchu drogowego*, w: *Bezpieczeństwo i ekologia*, CYBULSKA-123-25-920-1-10-20180620.pdf [dostęp: 2 kwietnia 2021]
- Dąbrowski J., *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007r., I KZP 36/06*, WPP 2009, nr 2
- Dąbrowska-Kardas M., Kardas P., *Odpowiedzialność karna za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego kodeksu karnego z 1997 r.* Palestra 1999, nr 3-4
- Dębski R., *Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamion typu czynu zabronionego w ustawie*, Łódź 1995, tenże, *Zasada nullum crimen sine lege i postulaty wyłączności ustawy*, Acta Universitatis Ludziensis 1992, Folia Juridica 50
- Drozd K., *Klasyfikacja narkotyków*, <https://portal.abczdrowie.pl/klasyfikacja-narkotykow> [dostęp: 2 marca 2021], tenże, *Leki psychotyczne*, <https://portal.abczdrowie.pl/leki-przeciwppsychotyczne> [dostęp: 25 marca 2021]
- Elvins M., *Anti-Drug Policies of the European Union. Transnational Decision-making and the Politics of Expertise*", Basingtoke 2003
- Felton D. L., O'Banion M. K., Maida M. S., *Atlas Neuroanatomii i Neurofizjologii Nettera*, Wyd. 3. Wrocław 2018
- Ferrara S. D., *Alcohol, Drugs and Traffic Safety*, British Journal of Editions 1987
- Feuerbach P.J.A., *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland geltenden Peinlichen Rechts*, Giessen 1801
- Filar M. (red.), i in., *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer 2016
- Filipczak M., *Usiłowanie przestępstw abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo*, Prok. i Pr. 2014, nr 2
- Florczak-Wątor M. *Konstytucja jako źródło obowiązków Państwa w stosunku do obywatela*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 2018 r. z. 1
- Gałecki P., *Opiniowanie psychiatryczne, psychologiczne, oraz seksuologiczne w sprawach karnych, nieletnich i wykroczeń*, w: Depko A.R., Eichsteadt K.Z., Gałecki P., *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa, oraz seksuologa, w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń*, wyd. 4, Warszawa 2022

Gardocki L., *Prawo karne*, Wydawnictwo C. H. Beck 2021, tenże, *Typowe zakłócenia funkcji zasady nullum crimen sine lege*, *Studia Iuridica* 1982, nr 10

Gęsikowski P., *Materialnoprawne ujęcie przesłanek instytucji przewidzianej w art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, *Prok. i Pr.* 2015, nr 10

Giedrwoyń P., *Stan nietrzeźwości i po użyciu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych – dopuszczalne analogie? Uwagi na tle art. 178a 1 k.k. i art. 87 § 1 k.w.*, *WPP* 2012, nr 4

Giezek J. (red.), Gruszecka D., Kłaczyńska N., Łabuda G., Muszyńska A., Razowski T., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer 2021, tenże, *Świadomość sprawcy czynu zabronionego*, *Wolters Kluwer Polska* 2013 r., tenże, *Deformacje spostrzegania jako przyczyna przestępstw nieumyślnych*, *NP* 1990, nr 4-6, tenże, *O modyfikacji funkcji błędu co do znamion czynu zabronionego*, *Przegląd Prawa i Administracji* 2015 r.

Gizbert-Studnicki T., *Wykładnia celowościowa*, *Studia Prawnicze* 1985, nr 3-4

Golonka A., *Odurzenie środkami psychoaktywnymi jako negatywna przesłanka działania w stanie silnego wzburzenia. Glosa do wyroku SA z 19 maja 2015 r., II AKa 237/14, PiP 2017 r. nr 4*

Gomółka E., Morawska A., *Zalety i wady szybkich testów, czyli jak oznaczać narkotyki w laboratorium medycznym*, *Journal of Laboratory Diagnostics* 2011, nr 2

Goodman A., *Neurology of addiction: An integrative review*, *Biochemical Pharmacology* 2008

Grabowski K., *Kryminalizacja czynów mających za przedmiot dopalacze*, *CzPKiNP* 2010, nr 2

Grodziski S., *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, *Czasopismo Prawno Historyczne* 1981, T XXXIII

Gruszecka D. *Ochrona dobra prawnego na przedpolu jego naruszenia. Analiza karnistyczna*, Warszawa 2012

Grzegorzczak M., *Międzynarodowa kontrola narkotyków*, *Karkowskie Studia Prawnicze* 1968

Grzegorzczak T. (red.), Jankowski W., Zbrojewska M., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, *Lex /el.* 2013

Grześkowiak A. (red.), Wiak K. (red), Ciepły F., Gałązka M., Gądzik Z., Hałas R. G., Szeleszczuk D., *Kodeks karny. Komentarz*, *Wyd. Beck* 2018, tenże, *Papież Franciszek o prawie karnym, Sapiente Serventes Księga Jubileuszowa Profesor Krystyny Kwaśniewskiej*, *Bydgoszcz* 2015, tenże, *Komentarz do art. 18 k.k.*, *Legalis*

Grzybowski M, *Konstytucyjne ujęcie odpowiedzialności karnej (uwagi na marginesie wykładni art. 42 ust. 1 Konstytucji)* w: Kardas P., Sroka T., Wróbel W. (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa profesora Andrzeja Zolla*, Warszawa 2012, t. I

Gubała A., *Problematyka oceny stanu trzeźwości uczestników wypadków drogowych. Wypadki drogowe. Vademecum biegłego sądowego*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2006, tenże, *Metody oznaczania zawartości alkoholu w wydychanym powietrzu oraz typy urządzeń do stosowania w Polsce*, PnD 2001, nr 5, tenże, *Niektóre elementy oceny trzeźwości w aspekcie toksykologii*, PnD 2001, nr 7, tenże, *Wartość dowodowa wydychanego powietrza* PnD 2001, nr 8, tenże, *Ocena stanu nietrzeźwości na podstawie obliczeń teoretycznych*, PnD 2001, nr 9

Gubiński A., *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1989

Guilter J., McNamara L., „Zero toleranse”, *Drug Driving Laws in Australia: A Gap Between Rationale and Form*, International Journal of Crime, Justice and Social Democracy, www.crimejusticejournal.com IJCJ&SD 2016 6(3): 47-71 [dostęp: 18 luty 2021]

Górowski W. *Glosa do postanowienia SN z dnia 10 września 2008 r., V KK 160/08*, PiP 2010, nr 9

Habrat B., *Substancje halucynogenne – nadużywanie i uzależnienie*, <https://www.mp.pl/pacjent/psychiatria/uzaleznienia> [dostęp: 21 stycznia 2021]

Chaciński B., *Historia Środków Odurzających. Dzieje na haju*, <http://www.polityka.pl/spoleczenstwo/artykuly> [dostęp: 21 stycznia 2021]

Hanausek T., Hanausek W., *Narkomania. Studium kryminologicznokryminalistyczne*, Warszawa 1976

Hansel W., *Historia kultury materialnej dawnej Słowiańszczyzny*, Poznań 1951

Herzog A. *Stan nietrzeźwości czy stan po użyciu alkoholu*, PnD 2011, nr 5, tenże, *Niektóre problemy kwalifikacji prawnej przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji*, Prok. i Pr. 2002 r. nr 2

Hołyst B, *Kryminlogia*, Warszawa 2016, tenże. *Kryminalistyka*, Warszawa 2018, tenże, *Narkotyki w ruchu drogowym*, PnD 2005, nr 1

Hugues B., *Drugs and Driving, Road Traffic and Psychoactive Substances*, Seminar Organised by the Pompidu Group, Strasburg 18-20 June 2003 <https://books.google> [dostęp: 21 luty 2021]

Huminiak T., *Stan „pod wpływem środka odurzającego” i stan „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu*, PnD 2004, nr 3, tenże, *Praktyczne problemy weryfikacji zarzutu kierowania pojazdem pod wpływem środka odurzającego*, PnD 2004, nr 8, tenże, *Jeszcze o pojęciu środka działającego podobnie do alkoholu* PnD 2004, nr 11, tenże, *Pojęcie „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający”. Kolejne uwagi*, PnD 2005, nr 5, tenże, *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r. sygn. IKZP 36/06, w sprawie pojęcia środka odurzającego*, PnD 2007, nr 6

Huziuk Z., *Aktualne problemy narkomanii w Polsce*, Problemy Praworządności 1980, nr 1

Jabłoński P., Jędrzejko M., *Narkotyki i środki zastępcze (zjawisko, zagrożenia, profilaktyka)*, Warszawa–Dąbrowa Górnicza 2012

Jagiłowicz Ł., *Konstytucyjny system źródeł prawa a status prawny jednostki w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2012, nr 11

Jakliński A., Nasiłowski W., Markiewicz J., *Zarys sądowo-lekarskiej toksykologii alkoholu etylowego PZWL*, Warszawa 1978

Jakubowska-Hara J., *Z problematyki bezwypadkowego prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu lub podobnie działającego środka* w: Nowikowski I. (red.), Michalska-Warias A. (red.), Piórkowska-Flieger J. (red.) i in., *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. T. Bojarskiemu*, Lublin 2011, tenże, *Prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka (w ustawodawstwie i praktyce sądowej)* (w:) Rzepliński A, (red.), Rzeplińska I, Niełączna M, Wiktorska P., *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga jubileuszowa prof. T. Szymanowskiego*, Warszawa 2013

Jakliński A., Nasiłowski W., Markiewicz J., *Zarys sądowo-lekarskiej toksykologii alkoholu etylowego PZWL*, Warszawa 1978

Janicki K., *Pijani kierowcy w przedwojennej Polsce*, [www. ciekawostki historyczne.pl](http://www.ciekawostki.historyczne.pl) [dostęp: 21 stycznia 2021]

Jędrzejko M., Kowalewska A., *Narkomania – wybrane pojęcia i definicje*, w: Jędrzejko M. (red.) i in., *Narkomania, spojrzenie wielowymiarowe*, Pułtusk-Warszawa 2009,

Jurgielewicz - Delegacz E., *Przestępczość w krajach członkowskich Unii Europejskiej w dobie COVID-19 – spostrzeżenia na podstawie analizy raportów EUROPOLU, Produkcja, handel i*

dystrybucja narkotyków (w:) Dajnowicz - Piesiecka D., E. Jurgielewicz - Delegacz (red.), Pływaczek E.W., *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, Warszawa 2022

Kahel G., *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06 „Środek odurzający” a bezpieczeństwo w komunikacji – wykładnia czy nowelizacja?* Gdańskie Studia Prawnicze Przegląd Orzecznictwa 2008, nr 2

Kała M., Lenartowicz W., *Środki działające podobnie do alkoholu – dokonania i perspektywy na przestrzeni 10 lat. Sprawozdanie z sympozjum PnD 2007*, nr 7, tenże, *Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy*, PnD 2004, nr 11, tenże, *Środki podobnie działające do alkoholu. Zagadnienia analityczne i interpretacyjne w świetle prawa* (w:) *Wypadki drogowe. Vademecum biegłego sądowego*, Kraków 2006 r.

Kamiński Ł., *Broń chemiczna*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia/1689498,2,jak-testowano-narkotyki-na-zolnierzach-wehrmachtu.read> [dostęp: 13 luty 2021]

Kanadys A. *Podstawa rekonstrukcji treści klauzul generalnych. Przykład zasad współżycia społecznego*, *Studia Iuridica Lublinensis* vol. XXV, 2, 2016, <https://studiaiuridica.umcs.pl> [dostęp: 14 luty 2021]

Kardas P., Sławiński M. *Przenikanie się odpowiedzialności wykroczeniowej i administracyjnej – problem podwójnego karania* (w:) *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma*, Warszawa 2016, tenże, *Problem reakcji na tzw. czyny przepołowione w świetle ciągłości popełnienia przestępstwa, konstrukcja idealnego zbiegu czynów karalnych oraz zasady ne bis in idem*, *Prok. i Pr.* 2018, nr 3

Karpowicz E., *Sankcje za posiadanie narkotyków stosowane w ustawodawstwach krajów Europy Zachodniej*, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz 1995

Kazimierska I., *Leki przeciwhistaminowe mogą być bezpieczne*, <https://pulsmedycyny.pl/leki-przeciwhistaminowe-moga-byc-bezpieczne-933386> [dostęp: 26 marca 2021]

Kintz P., Samyn N., *Use of alternative specimens: drugs of abuse in saliva and doping agents in hair*, *Therapeutic Drug Monitoring* 2002

Kładoczny P., Wilamowski K., *Wybrane uregulowania ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2017

Kłak Cz. P. *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia*, *Prok. i Pr.* 2008, nr 9, tenże, *Nowa definicja środka zastępczego w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii – czy jest potrzebna?* *Przegląd Więziennictwa Polskiego* 2017, nr 96

Kochanowski J. *Dopuszczenie do ruchu lądowego niesprawnego pojazdu lub niebezpiecznego kierowcy*, Problemy Praworządności 1989, nr 5, tenże, *Przestępstwa i wykroczenia drogowe. Komentarz.*, Warszawa 1991

Konarska - Wrzosek V. (red.), Lach A., Lachowski J., Oczkowski T., Zgoliński I., Ziółkowska A., *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer 2020

Koper - Lenkiewicz O., Kamińska J., Lewoniewska S., Wilińska E., *Rola bariery krew – płyn mózgowo-rdzeniowy i bariery krew – mózg w utrzymaniu homeostazy ośrodkowego układu nerwowego*, Polski Przegląd Neurologiczny 2018, nr 4,

Korzeniowski L i Pużyński S., *Encyklopedyczny słownik psychiatrii*, Warszawa 1986

Kosanowicz G., *Zasada określoności przepisów procesie stanowienia prawa*, Studia Iuridica Lublinensia 2014, nr 22

Koskowski B., *Zarys Historii Leków. Przyczynek do Historii Farmacji*, Towarzystwo Farmaceutyczne Warszawskie, Warszawa 1935

Kosmowski S, *Przedmiot ochrony przepisu kryminalizującego udzielenie innej osobie narkotyku. Glosa do uchwały SN z 27 października 2005 r.*, GSP- Prz. Orz. 2006, nr 4

Kotowski A. *Z problematyki metody interpretacji językowo-logicznej – uwagi na gruncie dekodowania znaczenia prawno-karnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 6, tenże, *Alkohol i środek odurzający*, PnD 2007, nr 6

Kowalska – Łukuć M., *Ocenny charakter znamion przestępstw narkotykowych*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 2016, nr 2

Kozubski W., *Zaburzenia w obrębie układu nerwowego związane ze spożywaniem alkoholu*, Przewodnik Lekarza, 2002, nr 5

Krajewski K., *Sens i bezsens prohibicji: Prawo karne wobec narkotyków i narkomanii*, Kraków 2001, tenże, *Pojęcie środka odurzającego na gruncie kodeksu karnego*, PiP 2003, nr 11

Krajewski R., *Umorzenie postępowania w sprawie o przestępstwo posiadania narkotyków w nieznacznej ilości na własny użytek sprawcy*, PS 2017, nr 11-12

Krzyżewska A., Kozarska A., *Zastosowanie chromatografii gazowej do detekcji narkotyków w technice kryminalistycznej*, Laboratoria Aparatura Badania 2016, nr 2, tenże, *Pojęcie „środka odurzającego” i „środka działającego podobnie do alkoholu” w świetle prawno-karnych norm zapewniających ochronę bezpieczeństwa w ruchu drogowym*, Transport Samochodowy 2009, nr 3

- Kszpiał A., *Neuroleptyki – leki psychotyczne*, <https://www.medonet.pl/zdrowie,neuroleptyki---leki-przeciwpowpsychotyczne,artykul,1734911.html> [dostęp: 25 marca 2021]
- Kujawski M., *TLPD – Trójcykliczne leki przeciwdpresyjne*, <https://www.depresjaza.pl/leki/tlpd> [dostęp: 24 marca 2021]
- Kulik M., *Komentarz do art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, Lex/el. stan prawny na dzień 15 sierpnia 2017
- Kunicka-Michalska B., *Zasady nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege w projekcie Kodeksu karnego w świetle norm międzynarodowych* w: Waltoś S. (red.), *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, Kraków 1993
- Kunze E., *Przestępstwo prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a k.k.)* (w:) Janiszewski B. (red.), *Nauka wobec współczesnych zagadnień prawa karnego w Polsce, Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi A. Tobisowi*, Poznań 2004
- Kupczyk K., *Topienie trzeźwych królików, alkomat na monety i inne fakty z XX-wiecznej historii alkomatu*, <https://www.spyshop.pl/blog/historia-powstania-alkomatu/> [dostęp: 21 stycznia 2021]
- Kurzępa B., *W jakim stosunku pozostaje art. 86 § 2 do art. 87 kodeksu wyk., oczeń?* ZW1985, nr 4-5
- Lacey J., Brainard K., Snitow S., *Drug Per Se Laws: A Review of Their Use in States*, US Department of transportation, National Highway Traffic Safety Administration, www.nhtsa.gov [dostęp: 16 luty 2021]
- Lach A. *Rzetelne postępowanie dowodowe w sprawach karnych w świetle orzecznictwa strasburskiego*, Wolters Kluwer 2018, tenże, *Granice badań oskarżonego w celach dowodowych. Studium w świetle reguły nemo se ipsur accusare tenetur i prawa do prywatności* Toruń 2010
- Lelental S., *Społeczne i ekonomiczne skutki kryminalizacji bezwypadkowego prowadzenia w stanie nietrzeźwości pojazdu innego niż mechaniczny - art. 178a § 2 k.k.*, w: Pikulski S., Romańczuk-Gracka M. (red.), *Granice kryminalizacji i penalizacji*, Olsztyn 2013
- Lewiński J. *Czy określenie „stan po użyciu alkoholu” obejmuje „stan nietrzeźwości”*, ZW 1985, nr 4-5
- Liżyńska K., Sawicki J., *Pojęcie wykroczenia, relacje między wykroczeniami, a innymi czynami zabronionymi pod groźbą kary, rodzaje wykroczeń: (Polska, wnioski komparatystyczne)*, w: Danecka D., (red.) *Polskie, czeskie i słowackie prawo wykroczeń: Studium prawnoporównawcze*, Warszawa 2019

Łodziński S., *Porozumienia z Schengen*, w: Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz, 1995

Łucarz K., Muszyńska A., *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06*, PS 2008, nr 3, tenże, *Pojęcie środka odurzającego w prawie karnym*, PiP 2008, nr 6

Łuczaj W., Gęgotek A., Bielawska K., Skrzydlewska E., *Zastosowanie metod wykorzystujących połączenie technik separacyjnych i spektrometrii mas w naukach biomedycznych i farmaceutycznych*, https://www.umb.edu.pl/photo/pliki/projekty_umb/aac/aacifesci-e-materials [dostęp: 30 maja 2021]

Majewski J., *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Wolters Kluwer 2015, tenże, *O pozaustawowym domniemaniu umyślności i jego szkodliwości (w:) Umyślność i jej formy*, Toruń 2011, tenże, *Komentarz do art. 115 Kodeksu karnego*, Lex/el., stan prawny na dzień 01 sierpnia 2016

Majewska M., *Captagon, jak działa narkotyk?*, <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/captagon> [dostęp: 25 marca 2021]

Małecki M., *Usprawiedliwiony błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego w świetle nowelizacji art. 28 § 1 k.k.*, e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, czpkinp.pl [dostęp: 6 kwietnia 2021 r.]

Małek R., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2007r., sygn. akt I KZP 36/06*, WPP 2007 nr 4

Marcinkowski W., *Zakresy ustawowych znamion niektórych przestępstw i wykroczeń komunikacyjnych*, WPP 2002 r. nr 1

Marek A., *Kodeks karny. Komentarz.*, Warszawa 2010, tenże, *Polskie prawo wykroczeń*, Warszawa 1987

Margasińska-Olejak J., Wiechuła D., Fischer A., *Włosy najlepiej „pamiętają”, które narkotyki i kiedy braлиśmy*, <https://www.ustniki.pl/medycyna-sdowa-i-inne/129-analiza-w%C5%82os%C3%B3w-prze%C4%85d-lekarski-2018.html> [dostęp: 10 maja 2021]

Marillier M., Verstraete A. G., *Driving under the influence of drugs*. WIREs Forensic Sci. 2019, <https://doi.org/10.1002/wfs2.1326> [dostęp: 18 luty 2021]

Mazur K., *Szybkie testy immunochromatograficzne*, <https://www.e-biotechnologia.pl> [dostęp: 26 maja 2021]

- Moeller M. R., Steinmeyer S., Bregel S., *The German approach to solving the problem of driving under the influence of drugs*, Problems of Forensic Sciences, vol. XLII, 2000
- Miasto S, Galizio M., Connors J., *Narkotyki: zażywanie i nadużywanie*, Warszawa 2000
- Mils J. H., *Empire, Trade and Prohibition 1800 – 1928, Cannabis Britanica*, Oxford University Press 2005
- Musiałowska P., *Prawnokarne aspekty obrotu środkami zastępczymi*, Internetowy Przegląd Prawniczy, TBSP UJ 2015, nr 5
- Musto D. F., *The American Disease. Origins of Narcotic Control*, Oxford University Press 1999
- Muszyńska A., *Prawne aspekty regulacji obrotu tzw. dopalaczami*, <https://ecitydoc.com>
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006
- Navara F, *Darknet i rynek narkotykowy*, Serwis Informacyjny „Uzależnienia” 2017, nr 4, siu.praesterno.pl [dostęp: 7 lipca 2021]
- Nawrocki M., *Problematyka kontrawercjonalizacji wprowadzona ustawą z dnia 27 września 2013 r., o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia 2015
- Nęcki T, *Pień mózgu, budowa funkcje i choroby. Śmierć pnia mózgu*, <https://www.poradnikzdrowie.pl> [dostęp: 21 stycznia 2021], tenże, *Neuroprzekazniki: rodzaje i działanie*, <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/uklad-nerwowy/neuroprzekazniki-rodzaje-i-dzialanie-aa-eJM8-X2WG-Xu6a.html> [dostęp: 31 marca 2021]
- Nowak P., *Wykładnia znamion „stan pod wpływem środka odurzającego” oraz „stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” w świetle konstytucyjnego wzorca kontroli*, PnD 2013, nr 1
- Nowikowski I., Michalska-Warias A., Piórkowska-Flieger J. (red.) i in., *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. T. Bojarskiemu*, Lublin 2011
- Obradovic I., *The French penal response to driving under influence (of alcohol or other drugs)*, <https://www.ofdt.fr/BDD/publications/docs/eftaiotc.pdf> [dostęp: 19 luty 2020]
- Olszewski T., *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r. I KZP 36/06*, Prok. i Pr. 2008, nr 12
- Paculanka A., *Amfetamina: przedawkowanie, pierwsza pomoc*, <https://www.poradnikzdrowie.pl> [dostęp: 2 marca 2021]

- Papierkowski Z. *Zagadnienia z dziedziny prawa karnego*, Lublin 1948
- Paprocki M., *Uzależnienie wśród młodzieży gimnazjalnej w świetle wybranych regulacji prawno-karnych oraz ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, Probacja 2015 r. nr 2
- Paprzycki L. K., *Stan po użyciu i stan pod wpływem środka odurzającego*, PnD 2012, nr 1
- Pawelec J. K., *Dowody w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych*, LexisNexis 201, tenże, *Leki a substancje odurzające*, PnD 2014, nr 11
- Pawlik R., *Znamię stanu pod wpływem środka odurzającego w świetle projektu nowelizacji Kodeksu karnego*, Kwartalnik Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2014, nr 13
- Piaczyńska A., *Odpowiedzialność karna za posiadanie nowych substancji psychoaktywnych*, Prok. i Pr. 2019, nr 1
- Penning R., Veldstra J. L., Daamen A. P., Olivier B. Vestres J. C., *Drugs of Abuse, Driving and Traffic Safety*, Bentham Science 2018
- Pieniężny T., *Typ kwalifikowany czynu zabronionego a nadzwyczajne obostrzenie kary w polskim prawie karnym*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2010, nr 3
- Piotrowska A., *Narkotyki to nie wynalazek ostatnich wieków. Czym odurzano się w prehistorycznej Europie?*, <https://www.focus.pl/artykul/narkotyki-w-prehistorycznej-europie> [dostęp: 10 luty 2021]
- Prasałek G., *Które leki upośledzają zdolność prowadzenia samochodu*, <https://www.poradnikzdrowie.pl> [dostęp: 29 marca 2021]
- Pyrcał - Górowska M., *Komentarz do art. 70(a)*, w: Górowski W. (red), Zajac D. (red.) i 7 innych, *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*. Krakowski Instytut Prawa Karnego 2019
- Ramaekers A. E., *Commentary on Cannabis and Crash Risk: Concentration Effect Relation* (w:) Transportation Research Circular E-CO96, Drags and Traffic 2006
- Radecki W. *Normatywne ujęcie wykroczenia*, Prok. i Pr. 2003, nr 2, tenże, *Odpowiedzialność osób pieszych za wykroczenia drogowe*, ZW 1981, nr 3
- Redo S., *Narkomania. Aspekty prawno-karne i kryminologiczne*, Toruń 1979,
- Rogała J., *Narkotyki*, Warszawa 1983

Rok - Błeczyńska M., *Kierowca pod wpływem narkotyków a bezpieczeństwo w ruchu drogowym*, Problemy Współczesnej Kryminalistyki, Tom VII, 2003

Rożek T., *Jak działa alkohol?* <http://www.naukatolubie.pl/jak-dziala-alkohol/> [dostęp: 30 marca 2021]

Rychlewska A., *Zasada nullum crimen sine lege na tle współczesnej idei państwa prawa*, CzPKiNP 2017, nr 7

Rychert M., Palczak K., Hughes B., *Przeciwdziałanie Narkomanii i narkotykom w Polsce*, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, <http://www.emcdda.europa.eu> [dostęp: 2 marca 2021]

Sacco L. N., *Drug Enforcement in the United States: History, Policy and Trends*, Congressional Research Service 2014, <https://fas.org/sgp/crs/misc/R43749.pdf> [dostęp: 8 luty 2021]

Safjański M., Gołębiowski J., *Zjawisko obrotu dopalaczami w Polsce*, Kwartalnik Policyjny 2010, nr 4

Saitman A., Park H-D, Fitzgerald R. L., *False-Positive Interferences of Common Urine Drug Screen Immunoassays: A Review*. Journal of Analytical Toxicology 2014

Sawczyn W., *Sąd administracyjny jako gwarant ochrony praw strony postępowania w przedmiocie wymierzania sankcji administracyjnych*, w: Stahl M, Lewicka R., Lewicki M., (red.), *Sankcje administracyjne*, Warszawa 2011

Sawicki J., Marek A., Marek-Ossowska A., *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, wyd. IX, Warszawa 2021, tenże, *Ochrona porządku i spokoju publicznego w prawie o wykroczeniach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2000, tenże, *Nowelizacja kodeksu wykroczeń: uwagi co do ich zakresu i celowości*, w: Góralski P., Muszyńska A., *Reforma prawa karnego*, Warszawa 2020, tenże, *Z problematyki czynów przepołowionych*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XXIX, Wrocław 2013

Searle J., *The Construction of Social Reality*, London-New York 1995

Schoemaker P. J., *Communications campaigns about drugs*, London-New York 1989

Sienkiewicz Z. *Niektóre problemy zbiegu przepisów art. 86 § 2 i art. 87 k.w.*, ZW 1986, nr 1

Skowron A., *Inspekcja Transportu Drogowego i inne organy kontrolujące*, Cz. I, II, III PnD 2002, nr 5 i 11, 2003, nr 6, tenże *Jeszcze raz krytycznie o środkach działających podobnie do alkoholu*, PnD 2004, nr 11, tenże, *O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia*

związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu, PnD 2006, nr 2, tenże, *Jeszcze o problemie braku rozgraniczenia znamion „środek działający podobnie do alkoholu” i „środek odurzający”,* PnD 2007, nr 11, tenże, *O (nie) racjonalnym ustawodawcy i (nie)skutecznym prawie,* PnD 2009, nr 8, tenże, *Jak karać pijanych rowerzystów? Uwagi do wyroku TK z dnia 7 kwietnia 2009r. sygn. P 7/08, w sprawie zgodności z Konstytucją art. 178a k.k.,* PnD, nr 9, tenże, *Problem powracający jak bumerang. Czyli ponownie o środkach działających podobnie do alkoholu,* PnD 2012, nr 8, tenże, *Problematyka środków działających podobnie do alkoholu po raz enty Cz. I i II,* PnD 2014, nr 2 i 3, tenże, *Glosa do wyroku SN z dnia 7 lutego 2007r., V KK 128/06, Lex/el. 2012,* tenże, *Glosa do postanowienia SN z dnia 31 maja 2011r. V KK 398/2010 Lex/el. 2012,* tenże, *Błąd za błędem, czyli wokół postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., sygn. V KK 324/17, w sprawie pozostawiania przez podejrzanego w błędzie co do znamienia „stan pod wpływem środka odurzającego,* PnD 2019, nr 2, tenże, *Czy jazda pod wpływem narkotyków to przestępstwo. Co mi zrobisz, jak mnie złapiesz?,* Rzeczpospolita z 14 lipca 2004r. Nr 163

Smolak M., *Aksjologiczne założenia stosowania dyrektyw wykładni celowościowej,* Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2014 r. z. 1

Spotowski A., *O nowe ujęcie zbiegu przepisów i przestępstw,* Państwo i Prawo 1989 r. nr 9

Stahl R., Lewicka R., Lewicki M. (red.), *Sankcje administracyjne,* Warszawa 2011

Standring A., *The evolution of EU action in drug supply reduction: From intergovernmental cooperation to transnational networks,* Lisboa 2012

Stefański R. A., *Wykroczenia drogowe. Komentarz,* Kraków 2005, tenże, *Odpowiedzialność administracyjna czy karna sensu largo,* w: *Węzłowe problemy prawa wykroczeń – czy potrzebna jest reforma,* M. Kolendowska- Matejczuk (red.) i in., Warszawa 2016, tenże, *Kryminalizacja zachowań w ruchu drogowym,* w: *Pikulski S., Romańczuk-Gracka M. (red.), Granice kryminalizacji i penalizacji,* Olsztyn 2013, tenże, *Glosa do wyroku SN z dnia 7 lutego 2007r. V KK 128/2006, PS 2008, nr 6,* tenże, *Prawna ocena stanów związanych z używaniem środka odurzającego w ruchu drogowym,* Prok. i Pr. 1999, nr 4, tenże, *Alkohol w ruchu drogowym,* PnD 1999, nr 5, tenże, *Środek odurzający w rozumieniu kodeksu karnego,* PnD 2007, nr 4, tenże, *Zasadność kontrawercjonalizacji prowadzenia w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego pojazdu niemechanicznego,* Prok. i Pr. 2014, nr 4, tenże, *Komentarz do art. 129 ustawy Prawo o ruchu drogowym,* Lex/el.

Szczucki K., *Dobro prawne u podstaw decyzji kryminalizacyjnej* (w:) Arndt W., Longchamps de Berier F., Szczucki K., *Dobro wspólne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2013

Szczyrowski B., *Czyny przepołowione – problemy praktyczne*, Prok. i Pr. 2006, nr 1

Szmidt K., *Zbieg przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości z niektórymi typami wykroczeń*, Prok. i Pr. 2001, nr 11

Szukalski B., *Ecstasy (MDMA) i metamamfetamina, Alkoholizm i Narkomania*, 1999, nr 4, tenże, *Neurobiologiczne podstawy uzależnienia od narkotyków*, <https://www.ptfarm.pl/pub/File/Farmacja%20Polska/2009/9/11%20%20Neurobiologiczne%20podstawy.pdf> [dostęp: 21 marca 2021]

Szumiło-Kulczycka D., *Prawo administracyjno-karne*, Kraków 2004

Szumski J., *Prowadzenie pojazdu po użyciu alkoholu (ewolucja ustawodawstwa oraz polityki karnej)*, Studia Prawnicze 1989 r. nr 4

Tkaczyk-Romanowska K., *Kilka uwag na temat modeli definiowania nowej substancji psychoaktywnej w ujęciu prawnoporównawczym*, Palestra, 2020, nr 7-8

Tomczyk M., *Zasada nullum crimen sine lege certa i jej ograniczenia na tle języka etnicznego*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 2018, nr 2

Trybuz R., *Logika, definicje*, Katedra Logiki KUL 2013, <http://trypuz.pl/slajdy/definicje.pdf> [dostęp: 3 kwietnia 2020]

Tuleja P. (red.), Czarny P, Wątor-Florczak M., Naleziński B, Radziejewicz P., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, Warszawa 2019

Tyszkiewicz L. *Komentarz do art. 18 k.k.*, Lex/el., stan prawny na dzień 23 maja 2016

Uebele M., *Karalność przestępstw ruchu drogowego (włącznie z tak zwaną „jazdą pod wpływem środków odurzających” i niedozwolonym oddaleniem się z miejsca wypadku) oraz ich skutki prawne, zwłaszcza pozbawienie prawa prowadzenia pojazdu i zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych*, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=26> [dostęp: 19 lutego 2021]

Urbaniak A., *Narkotyki twarde i miękkie: podział, rodzaje działania*, <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/twarde-i-miekkie-narkotyki-podzial-rodzaje-dzialanie-aa-jNow-VQau-FmE2.html> [dostęp: 2 marca 2021]

Vella A. M., *Exploring Drug Driving Legislation in Malta in the Context of the European Landscape*, The President's Foundation for the Wellbeing of Society, Malta 2016

Wachowiak R., *Aktualne możliwości dianostyczno-interpretacyjne w opiniowaniu sądowo lekarskim wpływu wybranych związków psychoaktywnych na zdolność psychomotoryczną człowieka*, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze,
http://www.zielona.po.gov.pl/magazyn/upload/lektury_elektroniczne/zabezpieczenie-materialu-do-badan-zielona-gora4.pdf [dostęp:21 stycznia 2021]

Walsch M. J. *Drugs, driving and traffic safety*, World Health Organizations 1983

Wąsek A., Zawłocki R., *Kodeks karny. Część Szczególna*, Tom I, Warszawa 2010, tenże, *Ewolucja prawnokarnego pojęcia winy w powojennej Polsce*, Polski Przegląd Kartograficzny 1990, nr 4

Wąsik D. *Przyjmowanie leków ograniczających zdolności psychomotoryczne kierowców powodujących wypadki drogowe*, PnD 2015, nr 11

Wincenciak A., *Oceny prawne prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości*, CzPKiNP 2004, nr 2

Welz A., Pluskota R., Tadeja A., *Pochodne piperazyny w dopalaczach, związki o dużym zagrożeniu dla ludzi, aktualne doniesienia naukowe* (w:) Kiciński P. (red.) i inni, *Nowe spojrzenie na wykorzystanie i aktywność wybranych substancji biologicznie czynnych*, Lublin 2018

Wodowski G. G., *Redukcja szkód: od filozofii do praktyki*, www.poradnia.narkomania.org.pl [dostęp: 21 stycznia 2021]

Wojtanowska K., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 27 lutego 2007r., sygn. I KZP 36/06*, Prok. i Pr. 2008 r. nr 12

Wolańska M., *Polityka Antynarkotykowa*, Bezpieczeństwo Narodowe 2009 r. nr 9-10

Wolter W. *Reguły wyłączania wielości ocen w prawie karnym*, Warszawa 1961, tenże, *Studia z zakresu prawa karnego*, Kraków 1947, s. 47

Worona P. *Poznawanie kierowców będących pod wpływem środków odurzających w aspekcie teoretycznym i praktycznym*, PnD 2005, nr 9

Wronkowska S., Zieliński M., *O konsekwencji dyrektyw redagowania i interpretacji tekstu prawnego*, *Studia Prawnicze* 1985 r. nr 3-4

Wróbel W. *Krytycznie o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za przestępstwa komunikacyjne*, PiP 2001, nr 7, tenże, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Wydawnictwo Zakamycze 2003

Zawilska J. B., Wojcieszak J., Andrzejczak D., *„Dopalacze i leki OTC – nowi gracze na scenie związków psychoaktywnych*, Warszawa 2016

Zieliński A., *Obraz współczesnej narkomanii w Europie (w:) Alkoholizm i narkomania*, Warszawa 1990

Zoll A. „Pozaustawowe” okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną w świetle konstytucyjnej zasady podziału władzy (w:) *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005, tenże, *Zasada określoności czynu zabronionego pod groźbą kary w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, w: Zubik M, Budziło K. (red.), *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2006, tenże, (red.) i in., *Kodeks karny. Komentarz*. Tom I, Warszawa 2007, tenże, (red.) i in., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Tom II, wyd. III, Warszawa 2008, tenże, (red.) i in., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Tom II, wyd. IV, Warszawa 2013

Zubik M, Budziło K. (red.), *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2006

Żuchowska E., *Neuroleptyki (leki przeciwpsychotyczne) – atypowe i klasyczne – wskazania, działanie, skutki uboczne, przeciwwskazania*, <https://wylecz.to/na-nerwy-i-stres/neuroleptyki-leki-przeciwpsychotyczne-atypowe-i-klasyczne-wskazania-dzialanie-skutki-uboczne-przeciwwskazania/> [dostęp: 25 marca 2021]

8) Pozostałe publikacje

Analiza chemiczna, https://pl.wikipedia.org/wiki/Analiza_chemiczna [dostęp: 26 maja 2021]

ATC – co to jest klasyfikacja ATC, jak wygląda kod ATC, jakie są grupy anatomiczne?, <https://portal.abczdrowie.pl/co-to-jest-atc-klasyfikacja-terapeutyczna> [dostęp: 27 marca 2021]

Barbiturany, <https://www.medonet.pl/zdrowie,barbiturany---dzialanie--grupy--interakcje-z-innymi-lekami,artykul,1726961.html> [dostęp: 2 marca 2021]

Benzodiazepiny (leki uspokajające), <https://www.narkomania.org.pl/informator-o-narkotykach/benzodiazepiny-leki-uspokajajace/> [dostęp: 27 lutego 2021]

Charakterystyka Amanita muscaria, cykl życia, rozmnażanie, odżywianie, <https://pl.thpanorama.com/articles/biologa/amanita-muscaria-charactersticas-ciclo-de-vida-nutricin-y-reproduccion.html> [dostęp: 28 marca 2021]

Clemastinum – właściwości, dawkowanie i przeciwwskazania,

<https://www.poradnik/zdrowie/clemastinum-wlasciwosci-dawkowanie-i-przeciwwskazania/>
[dostęp: 29 marca 2021]

Co alkohol robi z mózgiem?, <https://www.co-alkohol-robi-z-mozgiem-dlaczego-alkohol-jest-uwazany-za-depresant/> [dostęp: 26 marca 2020]

Co to jest przeciwciało monoklonalne, <https://prostowraka.pl/co-to-jest-przeciwcialo-monoklonalne/> [dostęp: 26 maja 2021]

Country Drug Report 2019, http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 10 luty 2021]

Czym jest Adrofinil i czy jest całkowicie bezpieczny ?, <http://nootropy.pl/2015/11/16/czym-jest-adrafinil-i-czy-jest-calkowicie-bezpieczny/> [dostęp: 25 marca 2021].

Decriminalization of drug use and possession in Australia – A brief Note, https://www.parliament.vic.gov.au/images/stories/committees/lrrcsc/Drugs_/Submissions/164_2017.03.17_-_NDARC_-_submission_-_appendix_a.pdf [dostęp: 10 luty 2021]

Dezypramina, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Dezypramina> [dostęp: 30 marca 2021].

Dopalacze. Skala zjawiska i przeciwdziałanie, dopalaczepolska.pl [dostęp: 25 stycznia 2021].

Driving under the influence of non alcohol drugs – legal limits implemented in Norway, Norwegian Ministry of Transport and Communications, <https://www.regjeringen.no/contentassets> [dostęp: 18 luty 2021]

Drug impaired driving. A guide for State, GHSA (updated 2017), <https://www.ghsa.org/resources/drugged-driving-2017> [dostęp: 16 luty 2021]

Drug Impaired Driving, <https://www.ghsa.org/state-laws/issues/drug%20impaired%20driving> [dostęp: 16 luty 2021]

Drugs laws in Australia, <https://www.health.gov.au/health-topics/drugs/about-drugs/drug-laws-in-australia> [dostęp: 8 luty 2021]

Dwóch kierowców pod wpływem narkotyków. W podwójnej obsadzie jechali z Holandii do Rosji, <https://40ton.net/dwoch-kierowcow-wplywem-narkotykow-podwojnej-obsadzie-jechali-holandii-rosji> [dostęp: 18 listopada 2020]

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/drug-laws-and-drug-law-offences_en [dostęp: 10 luty 2021]

Europejski raport narkotykowy. Tendencje i osiągnięcia, <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications> [dostęp: 10 luty 2021]

Federal Trafficking Penalties, <https://www.iecc.edu> [dostęp: 8 luty 2021]

Fentanyl, <https://www.medicover.pl/leki/fentanyl/> [dostęp: 25 marca 2021]

Funkcje płatów kory mózgowej człowieka, <https://jaksieuczyc.pl/mozg-czlowieka-funkcje/> [dostęp: 27 marca 2021]

Gamma-butyrolakton – dopalacz, <https://superbiz.se.pl/technologie/encyklopedia-dopalaczy-gamma-butyrolakton-co-jest--aa-eW6C-VHSH-ZCSN.html> [dostęp: 5 lipca 2021]

Geranamina (1,3 Dimetyloamina HCl), <https://www.muscle-zone.pl/wiki/geranamina> [Dostęp: 15 lipca 2021]

Guide to U.S. Drug Laws, An American Addiction Centers Resource, <https://www.recovery.org/addiction/us-drug-laws/> [dostęp: 7 luty 2021]

Granica oznaczalności metody badawczej (LOQ), <https://www.bnt-sigma.pl/granica-oznaczalnosci> [dostęp: 11 maja 2021]

Grzybki psylocybki działają halucynogennie. Czym grozi jedzenie grzybów psylocybinowych? <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/grzybki-psylocybki-dzialaja-halucynogennie-skutki-jedzenia-aa-wo7z-vsNc-xcAJ.html> [dostęp: 27 luty 2021]

Historia narkomanii w Polsce, <http://uzaleznienie.com.pl/narkomania/podstawowe-pojecia-d2/fakty-d1/historia-narkomanii-w-polsce/> [dostęp: 26 stycznia 2021]

Historia z wódką, <http://www.miesiecznik.znak.com.pl/7062014z-krzysztofem-zamorskim-rozmawia-marta-duch-dynogshistoria-z-wodka/> [dostęp: 11 luty 2021]

Instrumentalne rozdzielanie próbki, <http://dioksyny.pl/wp-content/uploads/Chromatografia-gazowa-rozdzielanie-BETX.pdf> [dostęp: 30 czerwca 2021]

Kanabinoidy: 9 najbardziej popularnych kanabinoidów, <https://faktykonopne.pl/kannabinoidy-9-najbardziej-popularnych-kannabinoidow/> [dostęp: 28 marca 2021]

Kierowcy mniej piją, ale za to ..., biorą narkotyki, <http://gazetaolsztynska.pl/501826> [dostęp: 2 marca 2021]

Kompendium wiedzy na temat narkotyków i narkomanii, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, <https://silo.tips/download/bliej-siebie-dalej-od-narkotykow> [dostęp: 2 marca 2021]

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, <https://www.kbpn.gov.pl/portal> [dostęp: 6 lipca 2021]

Krótką historia alkoholu, <https://histmag.org/Krotka-historia-alkoholu-14314> [dostęp: 11 luty 2021]

La confiscation obligatoire du véhicule: la nouvelle réponse à la délinquance routière ?, <https://www.argusdelassurance.com/jurisprudence-ja/la-confiscation-obligatoire-du-vehicule-la-nouvelle-reponse-a-la-delinquance-routiere.54180> [dostęp: 19 luty 2021]

Legal approaches to drug and driving, http://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/legal-approaches-to-drugs-and-driving/html_en#panel20 [dostęp: 18 luty 2021]

Leki bez recepty, <http://pokonajbol.pl/jak-radzic-sobie-z-bolem/leki-bez-recepty/> [dostęp: 25 marca 2021]

Leki przeciwbólowe – podział, wskazania do stosowania, działania niepożądane, <https://medlabo.pl/leki-przeciwbolowe-podzial-wskazania-do-stosowania-dzialania-niepozadane/> [dostęp: 25 marca 2021]

Leki przeciwlękowe: 9 rodzajów anksjolityków, <https://pieknoumyslu.com/leki-przeciwlekowe-rodzaje/> [dostęp: 24 marca 2021]

Les sanctions associees a la conduite sous influence de stupefiants, <https://www.drogues-info-service.fr> [dostęp: 18 luty 2021]

Lista leków, po których nie można prowadzić samochodu, <https://www.apteka-melissa.pl> [dostęp: 30 marca 2021]

LC-MS czyli zgrany duet, <http://labnews.pl/informacje/Lc-ms-czyli-zgrany-duet,495> [dostęp: 14 czerwca 2021]

LSD (kwas lizergowy) uzależnia?, <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/lsd-kwas-lizergowy-uzaleznia-objawy-i-skutki-zazycia-narkotyku-aa-7Kjm-Qsct-EhhS.html> [dostęp: 8 marca 2021]

Małopolska policja ma nowe narkotestery, <https://krakow.naszemiasto.pl/malopolska-policja-ma-nowe-narkotesty-zdjecia/ar/c1-1928920> [dostęp 11 lipca 2021]

Marihuana, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Marihuana> [dostęp: 21 stycznia 2020]

Metabolizm alkoholu, <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/51-alkohol-i-nauka/255-metabolizm-alkoholu.html> [dostęp: 30 marca 2021]

Metody analityczne i techniki laboratoryjne, <http://laboratoria.net/home/9764.html> [dostęp: 8 czerwca 2021]

Morfina (siarczan morfiny), <https://www.mp.pl/pacjent/leki/subst.html?id=3418> [dostęp: 2 marca 2021]

Muchomor czerwony – niesamowite właściwości muscymolu, <http://wyszedlzdomu.pl/muchomor-czerwony-niesamowite-wlasciwosci-muscymolu/> [dostęp: 11 luty 2021]

Narkotyki, <https://www.kbnp.gov.pl/porta1?id=112184> [dostęp: 2 marca 2021]

Narkotykowe kontrole kierowców ciężarówek – m. in amfetamina i leki na A24, <https://40ton.net/narkotykowe-kontrole-kierowcow-ciezarowek-m-in-amfetamina-i-leki-na-a24-w-niemczech> [dostęp: 18 listopada 2020]

Neuroleptyki – wskazania, rodzaje oraz działanie leków przeciwpsychotycznych. Jakie zaburzenia się nimi leczy?, <https://www.hellozdrowie.pl/neuroleptyki-wskazania-rodzaje-oraz-dzialanie-lekow-przeciwpsychotycznych-jakie-zaburzenia-sie-nimi-leczy/> [dostęp: 25 marca 2021]

Neuroprzekaznictwo chemiczne i działanie leków w ośrodkowym układzie nerwowym, w: *Układ Nerwowy, część 4*, rang1-457-461%20(2).pdf [dostęp: 21 marca 2021]

Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ) – charakterystyka, działanie, stosowanie, <https://portal.abczdrowie.pl/niesteroidowe-leki-przeciwzapalne-charakterystyka-dzialanie-stosowanie> [Dostęp: 10 lipca 2021]

Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ) – działanie i skutki uboczne stosowania, <https://www.poradnikzdrowie.pl/zdrowie/apteczka/niesteroidowe-leki-przeciwzapalne-nlpz-dzialanie-i-skutki-uboczne-stos-aa-GdYw-sciB-ja38.html> [dostęp: 5 marca 2021]

Nowe narkotyki w Polsce 2017-2018. Raport Głównego Inspektora Sanitarnego, Państwowa Inspekcja Sanitarna, [dostęp: 3 lipca 2021]

Nowe substancje psychoaktywne, tzw. dopalacze, <http://www.nil.gov.pl/nowe-substancje-psychoaktywne-tzw-dopalacze/> [dostęp: 28 marca 2020].

Nowe zagrożenie - „Dopalacze”, <https://www.kbnp.gov.pl> [dostęp 28 marca 2021]

Opioidy: rodzaje, zastosowanie, uzależnienia, <https://zdrowie.gazeta.pl> [dostęp: 2 marca 2021]

Ośrodkowy układ nerwowy – budowa i funkcje, <https://zdrowie.gazeta.pl> [dostęp: 29 marca 2021]

Pochodzenie i historia maku, <http://melbakes.pl/baza-wiedzy/pochodzenie-i-historia-maku/> [dostęp: 10 luty 2021]

Podstawy prawne. Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, <https://www.cinn.gov.pl/portal?id=106059> [dostęp: 5 lipca 2021]

Prekursory narkotyków, <https://bhpodpodszewki.pl/prekursory-narkotykow/> [dostęp: 31 stycznia 2021]

Preventig drug driving in Europe. Police measures for national and EU actions, March 2017, www.etsc.eu/drug-driving [dostęp: 19 luty 2021]

Problem z kodeiną bez recepty, <http://www.rynekapteki.pl/prawo/problemy-z-kodeina-bez-recepty-ma-powstac-zespol,30909.html> [dostęp: 27 marca 2021]

Program DRUID – największy program naukowo-badawczy w Unii Europejskiej w obszarze bezpieczeństwa ruchu drogowego, <https://www.sn2.eu/portal-dla-mezczyzn/automoto/1330-program-druid-najwiekszy-program-naukowo-badawczy-w-unii-europejskiej-w-obszarze-bezpieczenstwa-ruchu-drogowego.html> [dostęp: 7 stycznia 2021]

Reagowanie na przypadki prowadzenia pojazdów pod wpływem substancji psychoaktywnych w Europie, www.emcdda.eu [dostęp: 10 luty 2021]

Research Note – Road Safety Amendment Bill 2015 Part 1 – Drug Driving, Research Papers – Parliament of Victoria, <https://www.parliament.vic.gov.au> [dostęp: 17 luty 2021]

Rola i zastosowanie alkoholu izopropylowego, <http://pl.haofeichemical.com/info/the-role-and-use-of-isopropyl-alcohol-25264871.html> [dostęp: 30 marca 2021]

Rzeczpospolita. Prawo karne, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/307029921-Dopalacze-nowe-narkotyki-zabijaja-skuteczniej.html> [dostęp: 10 luty 2020]

Siwiec Żółty, https://www.magicznyogrod.pl/siwiec_zolty_ziele.html [dostęp: 29 luty 2021]

Spektroskopia: oddziaływanie światła z materią, <https://pl.khanacademy.org/science/chemistry/electronic-structure-of-atoms/bohr-model-hydrogen/a/spectroscopy-interaction-of-light-and-matter> [dostęp: 14 czerwca 2021]

SSRI na pomoc w depresji, <https://www.medonet.pl/zdrowie,ssri--definicja--opinie--skutki-uboczne,artykul,1730976.html> [dostęp: 24 marca 2021]

Stanowisko Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych z dnia 14 maja 2012 r., ANA/914/DPr/KD/2012, do druku sejmowego nr 378,

<http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=378> [dostęp: 14 luty 2021]

Stanowisko Prokuratora Generalnego z dnia 23 maja 2012 r., nr PGVIIIG025/140/12, do druku sejmowego nr 378, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=378> [dostęp: 14 luty 2021]

Stanowisko Rządu do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeksu karny (druk sejmowy nr 378), <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=378> [dostęp: 12 luty 2020]

States Medical Marijuana Laws, <https://www.ncsl.org/research/health/state-medical-marijuana-laws.aspx> [dostęp: 12 luty 2021]

Stymulanty, <https://pl.qwe.wiki/wiki/Stimulant> [dostęp: 25 marca 2021].

Substancje psychoaktywne: rodzaje i działanie, <https://www.poradnikzdrowie.pl> [dostęp: 2 marca 2021]

Summary of Federal and State Drug Laws, <https://spu.edu> [dostęp: 8 luty 2021]

Synonim, <https://synonim.net/synonim/pod+wp%C5%82ywem> [dostęp: 5 kwietnia 2021]

Sześciu kierowców ciężarówek pod wpływem narkotyków, w tym dwóch Polaków, <https://4trucks.pl> [dostęp: 18 listopada 2020]

Szybkie testy diagnostyczne u ludzi i zwierząt, <https://redtest.eu/testy-diagnostyczne/> [dostęp: 26 maja 2021]

Tiapridal (tiapryt)- tabletki, <https://www.mp.pl/pacjent/leki/lek/45446,Tiapridal-tabletki> [dostęp: 30 marca 2021]

The Current National Drug Strategy, https://www.drugpolicy.org.au/drug_policy [dostęp: 10 luty 2021]

Urzędowy Wykaz Produktów Leczniczych Dopuszczonych do Obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, <http://bip.urpl.gov.pl/pl/biuletyny-i-wykazy/urz%C4%99dowy-wykaz-produkt%C3%B3w-leczniczych> [dostęp: 28 marca 2021].

Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Sejm RP III Kadencji (druk sejmowy nr 1019), http://www.sejm.gov.pl/archiwum/prace/kadencja3/projust_all3.htm [dostęp: 12 luty 2021]

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870), <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf> [dostęp: 13 luty 2021]

Wpływ narkotyków na przewodnictwo nerwowe, <http://www.narkotyki.pl/wokol-narkotykow/przekanictwonerwowe/> [dostęp: 27 marca 2021]

Zalew w powiecie tarnowskim, tekst dostępny on-line na: www.zalewwpowiecietarnowskim [dostęp: 24 lipca 2021]

Streszczenie

Tematem pracy jest problem odpowiedzialności karnej prowadzącego pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnych, różnych od alkoholu, do których zalicza się zarówno „klasyczne” narkotyki, jak i tzw. dopalacze, a także niektóre leki, wpływające na Ośrodkowy Układ Nerwowy (OUN). Należy wskazać, że tematyka ta rzadko jest przedmiotem medialnych doniesień, co może wynikać z faktu, że inaczej, niż w przypadku osób nietrzeźwych, organy ścigania stosunkowo rzadko zatrzymują osoby prowadzące pojazd pod wpływem tego rodzaju środków odurzających. Policja w ciągu roku zatrzymuje tylko około tysiąca sprawców takich czynów. Do ich ujawnienia dochodzi również w związku z badaniem sprawców kolizji lub wypadków drogowych. Kiedy weźmie się pod uwagę, że czyny takie objęte są wspólną kwalifikacją z zachowaniami polegającymi na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości lub po użyciu alkoholu, łatwo jest zrozumieć, dlaczego „giną” one także w sądowych statystykach.

Problematyka ta nie wzbudza szczególnego zainteresowania również i w nauce prawa, a poruszane w niniejszej pracy kontrowersje, rzadko bywają przedmiotem doktrynalnych sporów czy rozstrzygnięć Sądu Najwyższego. Nawet gdy goszczą na wokandzie najwyższej instancji sądowej, to powszechnie przyjmowany jest pogląd, że istnieje możliwość ustalenia, jaki stan organizmu wywołany spożyciem danego środka (i w określonej ilości), odpowiada temu, który w ustawie zdefiniowany jest jako stan nietrzeźwości (art. 115 § 16 k.k.) oraz stan po użyciu alkoholu (art. 46 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, t. jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 41 i 694). Pozwala to w praktyce wymiaru sprawiedliwości rozdzielić znamiona typu czynu zabronionego opisanego w art. 87 § 1 k.w. i w art. 178a § 1 k.k.. Pogląd taki, znajduje dodatkowo wyraz w opiniach biegłych, do których zwracają się organy ścigania zasadniczo w każdej sprawie. Udzielając odpowiedzi na pytanie, czy dany poziom intoksykacji substancją psychoaktywną odpowiada stanowi, o którym mowa w art. 178a § 1 k.k. lub w art. 87 § 1 k.w., biegli w ten sposób w istocie wchodzą w rolę ustawodawcy.

W niniejszej pracy pogląd o możliwości wskazania granicy dzielącej występki z art. 178a § 1 k.k. i wykroczenie z art. 87 § 1 k.w., został zakwestionowany z kilku powodów. Przede wszystkim wykazano, że twierdzenie o podobieństwie działania alkoholu i innych środków psychoaktywnych jest pozbawione podstaw, a tylko w takim przypadku możliwe byłoby dokonywanie porównania stanu wywołanego alkoholem i dowolnym środkiem oddziałującym na OUN. Powyższe wynika nie tylko z obserwacji, że wiele z takich substancji działa w sposób

całkowicie odmienny od alkoholu, ale przede wszystkim z tego, że nie można porównywać działania jednego środka (alkoholu) i wielu innych substancji, także w aspekcie gradacji wpływu, jaki mogą wywierać na zdolności psychomotoryczne. W oparciu o tego rodzaju założenie utworzono zaś typ „kwalifikowany”, którym, w zamyśle ustawodawcy, miał być występki z art. 178a k.k.

Brak uzasadnienia dla poszukiwania związku pomiędzy stanem wywołanym przez alkohol oraz przez inny, dowolny narkotyk, zauważony został już wiele lat temu, co skutkowało rozwiązaniami legislacyjnymi w wielu krajach, dystansującymi się od wszelkich powiązań owych, różnych stanów organizmu osoby prowadzącej pojazd w ruchu komunikacyjnym. Obowiązujące tam regulacje prawne opierają się w związku z tym zasadniczo na dwóch modelach odpowiedzialności karnej (*impairment* i zero tolerancji) poddawanych – zwłaszcza ten drugi – różnego rodzaju modyfikacjom.

Polski ustawodawca obrał inny kierunek. Obowiązujące przepisy art. 87 k.w. i art. 178a k.k., poddano wobec tego analizie prawnej, a także ocenie pod kątem ich zgodności z podstawowymi zasadami prawa wykazując, że ze względu na brak granicy pomiędzy typami czynu zabronionego z art. 87 § 1 k.w. i z art. 178a § 1 k.k., ale też z art. 87 § 2 k.w. i art. 87 § 1a k.w., nie spełniają one funkcji gwarancyjnych prawa karnego. Powołane przepisy pozostając w sprzeczności z zasadą *nullum crimen sine lege*, naruszają dodatkowo obowiązujący system prawny, co rodzi różnego rodzaju konsekwencje. Przede wszystkim stan taki utrudnia jednak ściganie osób prowadzących pojazd pod wpływem narkotyków i każe postawić pytanie o liczbę sprawców, którzy uniknęli w związku z tym odpowiedzialności karnej.

Poszukując argumentacji wspierającej tezy o wadliwym kształcie obowiązującej regulacji prawnej, przedstawiono również szeroki kontekst problemu, jakim jest zjawisko narkomanii, głównie w ruchu drogowym. Opisano zarówno historię kryminalizacji tego rodzaju zachowań, jak i obowiązujące współcześnie rozwiązania prawne w wybranych państwach europejskich, i na świecie (Stany Zjednoczone, Australia). Zwrócono uwagę na istniejące trudności ze stworzeniem przepisów, które byłyby skuteczne, ale i zarazem zgodne z zasadami prawa karnego. Stwierdzono, że w zasadzie nie udało się stworzyć regulacji, która zawierałaby w pełni zadawalające rozwiązania prawne. O ile system *impairment* polegający na wykazaniu, że dany środek rzeczywiście wywołał u kierującego pojazdem stan zagrażający bezpieczeństwu w ruchu komunikacyjnym jest najodpowiedniejszy z punktu widzenia zasad prawa karnego (nie można karać za zachowanie, które nie zagraża innym), o tyle jest on mało „praktyczny”. Wymaga bowiem posługiwania się opiniami specjalistów (nie tylko toksykologów), co powoduje, że jest on także

drogim w stosowaniu. System zerowej tolerancji, wraz ze wszelkimi modyfikacjami ma zaś tę słabą stronę, że utrudnia stosowanie zasady indywidualizacji odpowiedzialności karnej. Każda osoba, w której organizmie znajduje się zakazany środek, dopuszcza się czynu zabronionego od groźbą kary, bez względu na to, jaki jest to środek i w jakiej ilości został wprowadzony do organizmu, a w konsekwencji w jaki sposób oddziałuje na zdolności psychomotoryczne. Niewielkie stężenie narkotyku, zwykle nie wpływa na zdolności do bezpiecznej jazdy, co powinno stanowić zasadniczą rację wprowadzenia normy penalizującej prowadzenie pojazdu w ruchu komunikacyjnym.

Praca zawiera ponadto ogólne informacje na temat metod analizy toksykologicznej, której celem jest ujawnienie substancji psychoaktywnej w organizmie zatrzymanego. Starano się wykazać, że obowiązujące w tym względzie przepisy są mało przydatne w realizacji zadania, jakim jest ściganie kierowców znajdujących się pod wpływem tego rodzaju substancji. Dotyczy to zwłaszcza tzw. narkotesterów, które – w aktualnym stanie prawnym – mogą służyć wyłącznie dla celów przesiewowym i jakkolwiek w taki sposób są wykorzystywane, również w innych krajach, to w Polsce ich użyteczność jest w istotny sposób ograniczona. Narkotestery, które są w użyciu, wykrywają jedynie kilka grup lub środków psychoaktywnych np. opiaty, marihuana, kokaina. Obowiązujący model odpowiedzialności, niezależnie od tego, że jest oparty na błędnych rozwiązaniach, nie daje podstaw do takiego, wybiórczego traktowania środków ograniczających zdolności psychomotoryczne. Problem badań przesiewowych komplikuje dodatkowo to, że „rynek” narkotyków ciągle się rozrasta, co nie pozwala na skuteczną kontrolę dostępnych środków przy użyciu obowiązujących metod oraz regulacji prawnych.

Koncentrując się na problemach natury normatywnej przede wszystkim starano się wykazać, że ze względu na brak definicji stanu będącego znamieniem typu czynu zabronionego z art. 178a 1 k.k., wprowadzonego ustawą z dnia 14 kwietnia 2000 r. (Dz. U., Nr 48, poz. 54) oraz opisanego w art. 87 § 1 k.w., przepisy te kryminalizują to samo zachowanie. Brak jest wobec tego podstaw do wskazywania w opiniach toksykologicznych, jakie stężenie określonego środka powoduje stan organizmu skutkujący odpowiedzialnością za występki albo za wykroczenie. Praktyka zaakceptowała jednak taki sposób procedowania. Przeprowadzone badania akt spraw sądowych wykazały bowiem, że w istocie w każdym przypadku ograny ścigania zwracały się o wydane opinii i na tej podstawie zapadały wyroki skazujące. Nie ulega tymczasem wątpliwości, że praktyka taka nie znajduje normatywnego uzasadnienia.

Przeprowadzone badania dostarczyły również cennych informacji o skali problemu, jakim jest skuteczność organów ścigania w procesie identyfikowania i zatrzymywania kierowców

prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnej, różnej od alkoholu. Okazało się, że liczba osób, które zatrzymano, była w istocie symboliczna (na przestrzeni 5 lat w powiecie tarnowskim zatrzymano 67 takich kierowców), Wiele okoliczności wskazuje, że w rzeczywistości liczba ta wcale nie musi odbiegać od tej dotyczącej prowadzących pojazd w stanie nietrzeźwości lub po użyciu alkoholu. Liczba tych ostatnich, których zatrzymano w tym samym okresie, a więc od stycznia 2015 r. do końca grudnia 2019 r. wynosiła zaś średnio 63 osoby miesięcznie. Z problemem tym wiąże się swoisty oportunizm służb drogowych w ściganiu kierujących pojazdami w transporcie towarowym oraz osobowym. W analizowanym okresie do Sądu Rejonowego w Tarnowie nie wpłynął ani jeden wniosek o ukaranie lub akt oskarżenia przeciwko prowadzącym tego rodzaju pojazdy, a nie trzeba przekonywać, że osoby, które nimi kierują, stosunkowo często sięgają po różnego rodzaju „dopalacze”. Samochody ciężarowe oraz autobusy stwarzają zaś potencjalnie największe zagrożenie w ruchu drogowym. Prowadzi to do wniosku, że błędy, które popełnił ustawodawca w zakresie regulacji karnych i w obszarze bezpieczeństwa ruchu komunikacyjnego, skutkują często bezkarnością osób znajdujących się pod wpływem narkotyków i prowadzących pojazdy, głównie w komunikacji drogowej, choć zapewne nie tylko. Sprawcy ci narażają w ten sposób innych uczestników ruchu na niebezpieczeństwo, którego rozmiarów nie sposób jednak dokładnie ustalić, zaś brak odpowiedniej reakcji organów ścigania utwierdza tylko – zwłaszcza młodych kierowców – w poczuciu bezkarności.

SUMMARY

The subject of this paper is the problem of criminal responsibility for driving under the influence of psychoactive substances, different from alcohol, which include both "classic" drugs and the so-called "legal highs" as well as some medicines affecting the central nervous system (CNS). It should be noted that this subject is rarely reported in the media, which may result from the fact that, unlike in the case of intoxicated persons, law enforcement authorities relatively rarely stop persons driving under the influence of drugs. The Police annually apprehend only about a thousand perpetrators of such acts. Their disclosure also occurs in connection with the investigation of perpetrators of collisions or road accidents. When we take into account that such acts are jointly classified with drive while intoxicated or drive after using alcohol, it is easy to understand why they "disappear" also in court statistics.

This issue does not arouse particular interest also in the science of law, and the controversies discussed in this paper are rarely the subject of doctrinal disputes or Supreme Court decisions. Even when they are discussed by the highest court, it is generally accepted that it is possible to determine what body state caused by consumption of a given substance (and in a given amount) corresponds to the state of intoxication (Article 115 § 16 of the Penal Code) and the state after the use of alcohol (Article 46 paragraph 2 of the Act of 26 October 1982 on upbringing in sobriety and counteracting alcoholism, uniform text in Dz. U. of 2021, item 41 and 694). This allows, in the practice of the judiciary, to separate the elements of the type of a prohibited act described in Article 87 § 1 of the Misdemeanours Code and in Article 178a § 1 of the Penal Code. Such a view is further reflected in opinions of experts, who are referred to by law enforcement authorities in basically every case. By providing an answer to the question of whether a given level of intoxication with a psychoactive substance corresponds to the condition referred to in Article 178a § 1 of the Penal Code or Article 87 § 1 of the Misdemeanours Code, experts in fact take on the role of legislators.

In the present study, the view that it is possible to draw a line between the offence under article 178a § 1 of the Penal Code and the offence under article 87 § 1 of the Misdemeanours Code was questioned for several reasons. First of all, it has been demonstrated that the claim that the effects of alcohol and other psychoactive substances are similar is unfounded, and only in such a case would it be possible to compare the state induced by alcohol and any drug affecting the CNS. This is due not only to the observation that many of these substances act in a completely different way to alcohol, but above all to the fact that one cannot compare the effects of one drug

(alcohol) and many other substances in terms of the gradation of the effects they can have on psychomotor abilities. Based on this assumption, a "qualified" type of offence was created, which, according to the legislator, was to be the offence under article 178a of the Penal Code.

The lack of justification for seeking a connection between the state induced by alcohol and any other drug was noticed many years ago, which resulted in legislative solutions distancing themselves from any connection between these different body states of a person driving a vehicle in traffic. The legal regulations in force in many countries are therefore essentially based on two models of criminal responsibility (impairment and zero tolerance) subject - especially the latter - to various modifications.

The Polish legislator took a different direction. The binding provisions of Article 87 of the Misdemeanours Code and Article 178a of the Penal Code were therefore subjected to legal analysis, as well as to an assessment of their consistency with the basic principles of law, demonstrating that due to a lack of borderline between the types of offences from Article 87 § 1 of the Misdemeanours Code and Article 178a § 1 of the Penal Code, but also from Article 87 § 2 of the Misdemeanours Code and Article 87 § 1a of the Misdemeanours Code, they do not fulfil the guarantee functions of criminal law. The cited provisions, being in contradiction with the *nullum crimen sine lege* principle, additionally violate the legal system in force, which gives rise to various consequences. Above all, however, such a state of affairs hinders prosecution of persons driving under the influence of drugs and raises the question as to the number of offenders who avoided criminal responsibility as a result.

Searching for arguments supporting the thesis that the current legal regulation is flawed, a broad context of the problem of drug addiction, mainly in road traffic, is presented. The history of criminalisation of this type of behaviour was described, as well as current legal solutions in selected European countries and in the world (United States, Australia). Attention is drawn to the existing difficulties in creating regulations which would be effective and at the same time consistent with the principles of criminal law. It was found that in principle it was not possible to create a regulation that would contain fully satisfactory legal solutions. While the impairment system based on the demonstration that a given measure actually caused the driver to be in a state posing a threat to the safety of road traffic is the most appropriate from the point of view of the principles of criminal law (behaviour that does not endanger others cannot be punished), it is not very "practical". It requires the use of expert opinions (not only from toxicologists), which also makes it expensive to apply. The zero tolerance system, with all its modifications, has the weak point of making it difficult to apply the principle of individualised criminal responsibility. Any

person in whose body a prohibited drug is present commits a criminal offence, regardless of what the drug is and in what quantity it is introduced into the body, and consequently how it affects psychomotor abilities. A small concentration of the drug usually does not affect the ability to drive safely, which should be the main reason for the introduction of a standard criminalising driving in traffic.

The paper also provides general information on the methods of toxicological analysis aimed at revealing psychoactive substances in the body of an arrested person. An attempt has been made to show that the regulations in force in this respect are of little use in the task of prosecuting drivers under the influence of such substances. This particularly applies to the so-called "drug testers" which - under the current legal status - can only be used for screening purposes and although they are used in this way also in other countries, in Poland their usefulness is significantly limited. The drug testers that are in use detect only a few groups of psychoactive substances, e.g. opiates, marijuana, cocaine. The liability model in force, however flawed, does not provide a basis for such selective treatment of psychomotor disorders. The problem of screening is further complicated by the fact that the "market" for drugs is constantly expanding, which does not allow for effective control of available drugs using the existing methods and legal regulations.

Focusing on problems of normative nature, first of all an attempt was made to demonstrate that due to the lack of definition of the condition which is a constituent element of the type of a prohibited act from Article 178a 1 of the Penal Code, introduced by the Act of 14 April 2000. (Journal of Laws, No. 48, item 54) and that described in Article 87 § 1 of the Misdemeanours Code, these provisions criminalise the same behaviour. Therefore, there are no grounds for indicating in toxicological opinions what concentration of a particular drug causes the body to be in a state resulting in liability for either a misdemeanour or a felony. However, the practice has accepted this way of proceeding. Examination of the files of court cases showed that in fact in each case the prosecuting authorities requested issuance of an opinion and sentences were passed on this basis. However, there is no doubt that such practice is not justified.

The study also provided valuable information on the scale of the problem, i.e. the effectiveness of law enforcement agencies in the process of identifying and apprehending drivers driving under the influence of a psychoactive substance other than alcohol. It turned out that the number of persons who were apprehended was in fact symbolic (over a period of 5 years, 67 such drivers were apprehended in the Tarnów district). In contrast, the number of the latter who were stopped during the same period, that is from January 2015 to the end of December 2019, averaged 63 per month. This problem is related to the peculiar opportunism of the road services in

prosecuting drivers of vehicles in freight and passenger transport. In the analysed period, the District Court in Tarnów did not receive a single motion for punishment or indictment against the drivers of such vehicles, while there is no need to convince that people who drive them relatively often use various kinds of "legal highs". On the other hand, trucks and buses are potentially the most dangerous vehicles in road traffic.

This leads to the conclusion that the mistakes made by legislators in the area of penal regulations and traffic safety often result in impunity for those who are under the influence of drugs and drive, mainly, but probably not only, in road traffic. In this way the perpetrators expose other road users to danger, the extent of which, however, cannot be precisely established, and the lack of an appropriate reaction from law enforcement authorities only reinforces the feeling of impunity, particularly in the case of young drivers.

Wykaz tabeli i wykresów

Tabele

Tabela 1. Objawy odpowiadające stężeniu alkoholu w organizmie człowieka –	s. 86
Tabela 2. Szacunkowe dane dotyczące zażywania narkotyków w Unii Europejskiej –	s. 161
Tabela 3. Nowe substancje psychoaktywne ujawnione w Europie w 2017 i 2018 r. –	s. 166
Tabela 4. Wykaz substancji psychoaktywnych ujawnianych we krwi osób oskarżonych o popełnienie występku z art. 178a § 1 k.k. i wykroczenia z art. 87 § 1 i § 2 k.w. –	s. 182

Wykresy

Wykres 1. Grupy najpopularniejszych narkotyków ujawnionych w 2018 r. w Polsce –	s. 166
Wykres 2. Liczba spraw w ujęciu procentowym z art. 178a § 1 k.k. oraz z art. 87 § 1 i z § 2 k.w., które wpłynęły do Sądu Rejonowego w Tarnowie w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2019 r. –	s. 181
Wykres 3. Częstotliwość występowania poszczególnych substancji psychoaktywnych –	s. 185
Wykres 4. Powody zatrzymania osób prowadzących pojazd pod wpływem substancji psychoaktywnych w ujęciu statystycznym –	s. 189

Rysunki

Rys. 1. Schemat budowy płytki testowej –	s. 151
--	--------